

ZENÉLŐ ÓRA

Történetek zenéről és zenészekről

Összeűjtötte és elmondja
FODOR GYULA

SINGER ÉS WOLFNER IRODALMI INTÉZET R. †.
KIADÁSA, BUDAPEST

Minden jogot fenntartunk

Felelős: Kampó JÓZSEF igazgató
9806.41. Hungária Nyomda Rt. Budapest
Felelős: vitéz Bánó Lehel igazgató

A ZENE HATALMA
— *Shakespeare*

Jessica:

Sose vagyok víg édes zeneszónál

Lorenzo:

*S azért nem, mert a szellemed figyel:
nézz csak egy szilaj és jókedvű ménest
vagy egy csapat be nem tört, friss csikót,
mind tombol, ugrál, őrzöng, nyiharász,
ahogy forrongó vére tüzei;
de zendüljön véletlen trombita
vagy halljanak bármilyen muzsikát,
meglásd, hogy sorra mind megoltanak
s vad szemük szelíden mereng az édes
zene hatalmán: kő, víz s fa a költő
szerint ezért ment úgy Orpheus után;
mert nincs oly dühös, nyers és bamba lény, hogy
át ne formálná kissé a zene.
Az az ember, akiben nincs zene
s akire édes összhang sohse hat,
gyanús, hogy megcsal, kirabol, elárul:
lelke mozgása nehéz, mint az éj,
érzése sötét, mint az Erebus:
ilyennek ne higyj. — Hallgasd a zenét!*

(Szabó Lőrinc fordítása)

Néhány száz kis történetet mondunk el ebben a könyvben. A történetek muzsikusokról szólnak, sőt: muzsikusok szólalnak meg bennük.

Rövid történetek. Az ember el sem hinné, mennyi minden fér bele egy ilyen rövid történetbe. Gyakran egy egész ember. Néha egy nagy probléma. Néhány mondatba. Magukba tudnak zárni nagy szellemeket, hasonlatosan az ezeregyéjszakai palackhoz.

Balladaszerű a legtöbb. Tömör; csak a lényegét tartalmazza, de ki is fejezi. Hatásosan. Gyakran hosszú értekezéseknél hatásosabban. Pillanatokot rögzítenek meg ezek a történetek, de vannak pillanatok, amelyek tartalmasabbak évek soránál.

Megbízhatók-e? Túlnyomórészben. De az elbeszélő elsősorban nem pontosságra és hűségre törekedett. Nem történeti hűségre, hanem művészi hűségre.

Napjainkban páratlan színjáték elevenedik meg a történelem színpadán: istenek alkonya. Elmerül egy világ. De az a világ, amelyben a muzsikusok élnek, nem merül el soha. Mert az ő országuk nem e világból való. Az ő országukon megtörik a politikai cselszövények és a fegyverek ereje. Az ő birodalmuk örök. Túlélte a német-római szentbirodalmat, túl a nagy forradalmat, a restaurációt, a tizenkilencedik századot és túl fogja élni a huszadikat is. Hiszünk a hangok világának örök életében.

E könyvecske szereplői ennek az örök életnek apró szentjei, apostolai, prófétái és vallásalapítói. S a történetek: legendák, példázatok, csodatételek, igék. Arról a vi-

lágról hoznak hírt, amelyet sem vízözön, sem tűzözön nem tud elpusztítani. Arról a világról, amely a szóval kifejezhetetlent is ki tudja fejezni.

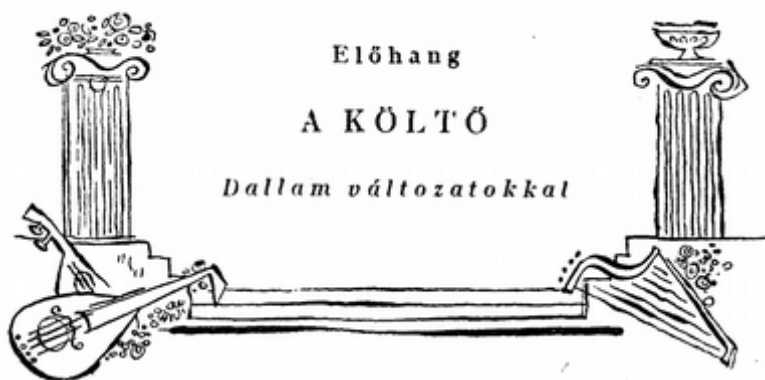
Az istenek alkonyáról szóló germán hitrege szerint a világégést túlélte két emberi lény: Lif és Liftharflr. Átaludtak a Hortmimer-fa odvában. S új nemzedék ősei lettek.

A nyugati műveltségű emberiség kultúrája sem fog Atlantisz sorsára jutni. Túléli, megőrzi és fenntartja két halhatatlan erő: a hit és a zene. Bármilyen történjék is a földi istenekkel és országaikkal: a hit és a zene egykor majd a valóságban is felépíti azt a birodalmat, amely földi mása az éginek.

Ez a kis könyv azokról szól, akik már évszázadok óta építői, lelkes, önfeláldozó, ihletés és elhivatott építői ennek az eszményi birodalomnak.

Előhang
A KÖLTŐ

Dallam változatokkal

JELKÉP.

Mahler, barátaival, a gráci Hilmwaldban sétált,
Egy tisztás szélén vak ember állt, sípládaival.

A társaság egyik tagja odament a vakhoz, pénzt adott
neki és megkérte: ne zavarja az erdő áldott csöndjét.

— Sőt ellenkezőleg! Folytassa! Játsszék tovább! —
tiltakozott Mahler. — A művész jelképe ő világunkban:
csak a fák hallgatják.

NEM V Á D L O T T !

Liszt mondotta:

— A művész hallgatói előtt nem úgy jelenik meg,
mint a vádlott bírāja előtt, hanem, mint az örök igazság
és szépség tanúja az emberiség előtt.

A KÖLTŐ ÉS A SZABÁLY.

Beethovennek egy Beckmesser felrótta, hogy vétett
a zenei szerkesztés „örök” törvényei ellen.

— Ilyet nem szabad írni! — mondta.

— Én ezennel megengedem! — felelte Beethoven.

Grétry beteg lett. Orvosa: Tronchin sokáig vizsgálta, törte fejét a gyógymódon.

— Hogyan ír zenét? — kérdezte végül.

— Ahogy a költő verset, a képíró képet — felelte Grétry. — Néha hússzor is elolvasom a szöveget, amelyet meg kell zenésítenem. Csak néhány nap múlva hevülök fel kellőképpen. Étvágyam elhagy; szemem egyre fényesebb lesz; képzeletem szárnyra kél és három hét, egy hónap alatt elkészülök a dalmúvel.

— Ez az! Ezért nem tud meggyógyulni! — mondotta az orvos. — Állandóan izgatja magát! Hagyja abba a zeneszerzést, különben hiába minden.

— Lehet. Lehet, hogy valóban nagyon megerőltet, gyötör az írás. De nem mindegy, hogy mitől halok meg: az állandó idegfeszültségtől-e, vagy az unalomtól?

MŰVÉSZ.

Mozart édesapja írta fiának:

... ha valaki lelkesen dicsér téged, ha égbe emel, akkor te annak semmiféle hibáját meg nem látod, azt te teljes bizalmaddal ajándékozod meg, sőt szereteteddel.. .

A ZENESZERZŐ HALÁLA.

A Saint Eustache templom plébánosa imádkozott a 73 éves Rameau halálos ágya mellett. S egy helyen elvétette a zsoltár dallamát.

A zeneköltő, akiről mindenki azt hitte, hogy lelke már messze szállt — a legenda szerint — egyszerre kinyitotta szemét, felemelte fejét és szemrehányó hangon így szólt:

— De plébános úr ! Hiszen ez hamis!

Azzal kilehelte lelkét.

BIZONYÍTÉK.

Beethoven nemes ember volt.

Egy perben a bíró megkérdezte, mivel tudja igazolni nemességét.

Beethoven mélyen megsértve szívére mutatott:

— Ezzel! — felelte.

S a koponyájára:

És ezzel!

A segítség.

Spárta. harcban állt Messinával és segítséget kért Athéntől.

Néhány nap múlva meg is érkezett a segítség egy sánta tanító képében.

A spártaiak nem tudták mire vélni a dolgot. Amikor azonban a sánta ember munkába kezdett, kiderült, hogy lehet hasznát venni. A spártaiak harckészségét megsokszorozta. Megnyerték a háborút.

Tyrtaios volt a sánta tanító.

Alázat

Haydn Londonban hangversenyezett. Viharos taps fogadta, amikor leült a zongorához, hogy szimfóniáját vezényelje. A közönség elhagyta helyét, mindenki a zenekari emelvény körül tolongott, hogy közelről láthassa a nagy mestert. A terem középső része kiürült.

Ekkor hatalmas dörrenés reszkettette meg a termet. A dörrenést elsötétedés követte. A középső csillár lezuhant és ezer darabra tört.

Amikor az emberek első ijedtségükből magukhoz tértek, ráeszméltek arra is, mitől menekültek meg s áldották a „csodát”.

Haydn így szólt:

— Úgy látszik, mégsem teljesen értéktelen a muzsikám. Harminc embernek mentette meg az életét.

VILÁGNYELV.

Haydnnek ötvennyolc éves korában ajánlatot tett egy hangversenyrendező: Londonba akarta szerződtetni.

Sokan azt tanácsolták, hogy az ajánlatot ne fogadja el. Többek között Mozart is. Öreg már az ilyen, tengeri utazáshoz — mondotta Mozart — neveltsége sem nagy-

világi, idegen nyelveket sem tud, jobb, ha Bécsben marad.

Haydn így felelt:

— Utazom. Hála Istennek egészséges vagyok, serény is vagyok, fürge is. Azt a nyelvet pedig, amelyen beszélek, megérti az egész világ.

AMILYEN A ZENE, OLYAN A ZENESZERZŐ?

A tizennyolcadik század hetvenes éveiben történt. Haydnnak hirtelen dolga akadt Bécsben. Kopott házi ruhájára felöltötte kissé már viseltes bundáját, a parókája sem volt kifogástalan, a kalapja pedig régi. Nem lehetett ráismerni. Máskor maga volt a tisztaság és a csin. Most úgy festeti, mintha álarcot és álruhát viselt volna. Így kocsizott be Bécs városába.

A Kärntnerstrassen, egy grófi palota előtt megállította a kocsit. A palotából ugyanis zeneszó hallatszott, egy szimfóniát játszott a zenekar, az ő egyik szimfóniáját. Haydn bement a palotába s a zeneterembe vezető ajtó előtt állt meg. Hallgatódzott. Illetve szeretett volna hallgatódzni. De nem lehetett, mert a lakáj megkérdezte:

— Mi keresnivalója van itt az úrnak?

— A zenét szeretném hallgatni — felelte Haydn.

— Innen nem hallgathatja — jelentette ki a lakáj.

— Legjobb, ha dolgára megy.

Haydn elengedte füle mellett a gorombaságot. A lakáj azonban nem érte be ennyivel, galléron ragadta:

— Már eleget hallgatott az úr — mondotta. — Le is út, fel is út. Mert ha nem megy szépszerével...

Haydn néhány ezüst húszast csúsztatott a markába. Végighallgathatta az allegro tételt. A tétel végén azonban

ismét kifelé tessékelt a lakáj. Haydn az adagiót is hallani szeretne volna és már éppen újabb ezüst húszasok után kutatott a zsebében, amikor kinyílt a zeneterem ajtaja s egy zenész jelent meg a küszöbön.

Rögtön felismerte a zeneköltőt és kitörő örömmel közölte a társasággal, hogy a szimfónia előadását a szerző is végighallgatja.

Mindenki az előszobába sietett, a megjelentek egyik része azért, hogy ismerősként üdvözölje Haydnt, másik része azért, hogy megismerje. Körülvették, kezét rázták, mindenki egyszerre beszélt. A hangzavaron érces férfihang vágott át:

— Ez az ember nem lehet Haydn! — jelentette ki a hang. — Hiszen alacsonytermetű, zömök, barnabőrű, a homloka szűk, arca himlőhelyes. (Haydn magas homlokának nagyobb részét eltakarta a parókája.)

A költő csodálkozva fordult a hang irányába. Egy olasz abbé vonta kétségbe személyazonosságát.

— Ismeri ön Haydnt? — kérdezte az abbét.

— Nem ismerem — felelte az olasz. — De ismerem a zenéjét.

— S a zenéje ...?

— Magas, szőke, kékszemű, tiszta, formás, délceg és előkelő — jelentette ki az abbé. — Nem olyan, mint maga.

A többiek nevettek.

Haydnt bevezették a zeneterembe. Végighallgathatta nem csak az adagiót, hanem az egész „tiszta, formás, délceg és előkelő, szőke és kékszemű” szimfóniát. Aztán folytatta útját.

A HOLDVILÁG-SZONÁTA LEGENDÁJA.

Beethoven Heiligenstadtban nyaralt, Döbling mellett, a Kahlenbergről lesiető patak partján.

Egy este f-dúr szonátájának egy töredéke ütötte meg fülét. Az egyik ház nyitott ablakán szűrődtek ki a hangok.

Beethoven megállt az ablak alatt.

Bent valaki így szólt:

— Mit nem adnék érte, ha olyasvalakitől hallhatnám a darabot, aki úgy tudja eljátszani, ahogyan kell!

Az édes, szelíd hang becsábította Beethovent a házba.

A zongoránál fiatal leány ült, de előtte nem volt kotta. Beethoven kérdően nézett rá, de csak néhány pillanatig, mert a leány üres tekintete elárulta, hogy a fiatal teremtés vak. Hallás után akarta eljátszani az f-dúr szonátát.

A leány fivére felsóhajtott:

— Szegény kis húgom!

A holdvilág belépett az ablakon s egy bús ifjú leányarcot világított meg.

— Elzongorázom neki a holdvilágot — mondta Beethoven.

Így és ekkor született meg a *Mondschein-szonáta* első tétele, ebből a rögtönzésből.

A

K A R R I E R K E Z D E T E .

— Három, történet. —

1.

Lully kukta volt Mademoiselle de Montpensier konyháján.

Egyszer, amikor éppen a versaillesi parkban lopta a napot, észrevette, hogy úrnője is ott sétál. A hölgy egy gavallérjának társaságában közeledett az úton. Lully elbújt a fák között.

Arrahaladtában így szólt a hercegnő:

— Nini, egy üres talapzat! Szobrot kellene állítani rá.

A hölgy és kísérője folytatta útját.

Lully gondolt egyet, levetkőzött anyaszült meztelenre és ráállt az üres talapzatra. Várt.

Nem várt hiába. A hercegnő visszatért, az imént még üres talapzat felé nézett s nem akart hinni kissé rövidlátó szemének, amikor egy alakot pillantott meg rajta.

Odament és lorgnonjával közvetlen-közeiből szemügyre vette a húsból és vérből formált, eleven szobrot. Alaposan.

Így kezdődött Jean Baptiste Lully karrierje, a franciák legnagyobb zeneszerzőjéé, akit tizenkét esztendőskorában Guise lovag hozott magával Itáliából inasnak, de azután odaajándékozott Montpensier hercegnőnek.

2.

Ole Bull, fiatal norvég hegedűművész, nagy nélkülözések után végre eljutott Párizsba. Ott akarta megkezdni művészi pályafutását.

De veszedelmes vetélytársa támadt és elterelte róla a közönség figyelmét. A kolera.

A hangversenyből semmi sem lett. Az lett volna a legokosabb, ha Ole Bull sürgősen odébb áll. Sajnos, nem tehetette, mert kirabolták. Ellopták mindenét, ruháját, megtakarított filléreit, még a hegedűjét is.

Koldusszegényen, ismerős, jóbarát nélkül állt az idegen városban, amely nem vett róla tudomást. Úgy elkeseredett, hogy a Szajnába ugrott.

Félholtan húzta ki egy hajós. Egy asszonyra mély hatást tett a fiatal művész öngyilkossága. Fiára emlékeztette az öngyilkos, fiára, akit a kolera ragadott el.

Érdeklődni kezdett Ole Bull sorsa iránt. És összekötetései segítségével lehetővé tette, hogy hangversenyehessen. A hangverseny 1200 frankot jövedelmezett. Ole Bull evvel az 1200 frankkal indult tovább, Itáliába.

A többi ismeretes. Fölfedezték, ünnepelték, beérkezett.

3.

A lipcsei Gewandhaus terme már száz esztendővel ezelőtt is nagy szerepet játszott Európa zenei életében. Olyan rangja volt, mint a bécsi Burgtheaternek, vagy a Comédie française-nek a színházi életben.

Nagy megtiszteltetés volt, ha valaki felléphetett a Gewandhausban. A művészekért díszes üveghintó ment, ami még ünnepélyesebbé tette a szereplést.

1828 október 20-ikán a kis Clara Wieck szívdobogva várta az üveghintó érkezését. Kilenc éves volt összesen és ezen az estén kellett először megjelennie a nyilvánosság előtt. A Gewandhausban!

— Klára kisasszony! Klára kisasszony! — jelentették lelkendezve a háziak. — Itt a hintó.

Klára boldogan indult el első útjára.

A kapu előtt azonban nem üveghintó várta, hanem kopott omnibusz. És mások is ültek benne. Díszesen felöltözött kislányok.

Klára elszontyolodott.

Az omnibusz elindult, de többször is megállt útközben. Utasainak száma egyre nőtt. Egyre több kislány szorongott az üléseken.

Klára egyre izgatottabb lett, egyre elkeseredettebb. Mi ez? Ezek mind fellépnek? Nem csak ő egyedül? És mikor indulnak végre a Gewandhaus felé?

De éppen ellenkező irányba fordult a hintó.

— Hová megyünk? — kérdezte végül és kicsordult a könnye.

— Eutritzschba — felelték.

Kiderült, hogy az omnibusz Eutritzschba igyekszik, oda viszi a kislányokat, valami multság lesz a faluban. Klára tévedésből került a kocsira. A házban egy másik Klára is lakott. Azzal tévesztették össze. Az a Klára ugyanis valóban Eutritzschba készült.

A kilencéves művésznő kétségbeesett. Zokogni kezdett. Ez lett hát első szerepléséből! Amelyre olyan lelkesen készült, amelytől annyit várt!

Szerencsére otthon is észrevették a tévedést. És utóirték az omnibuszt, kiemelték belőle Klárát, beültették a Gewandhaus híres üveghintájába s a hintó már el is indult vele a hangverseny színhelyére.

De hiába! Hiába volt minden. Klára idegeinek megártott a sok izgalom. Zokogva, feldúltan tette meg az utat a Gewandhausba.

A kapuban azonban édesapja várta. A világ egyik legkiválóbb pedagógusa. Tudott mindenről. Még izgatottabb volt, még feldúltabb, mint a lánya. De leplezte.

Mosolyogva sietett kisleánya elé, karját kitérte, egyik kezében virág volt, a másikban cukros doboz. És így szólt:

— Elfelejtettem megmondani, Klári, hogy első fellépésük előtt a művészeket mindig összecserélik valakivel ... ez hozzátartozik az első fellépéshez.

— Összecserélik?

— Össze ...

Klára nagyot sóhajtott:

— Miért nem mondtad?

És már csak hüppögött. Nemsokára teljesen megnyugodott. S a hangversenyen remekelt.

MI ÉR TÖBBET?

Rameaura rábizonyították, hogy egyik dalművében anakronizmus fordul elő.

A zeneköltő dühbe gurult. A zongorához rohant, leütött egy akkordsort és így kiáltott rá arra a történészre, aki figyelmét az anakronizmusra felhívta:

— Nem érnek ezek az akkordok tízszer annyit, mint a ti egész tudománytok?

NÉHA AZ ELÉGEDETLENSÉG IS HASZNOS.

Lully egyik nap írt valamit, másnap átdolgozta, újra költötte s ha a második fogalmazás jobban tetszett neki, mint az első, az eredetit, amelyhez a második gyakran már csak alig hasonlított, ezekkel a szavakkal adta át titkáranak, Lalouettenek:

— Égesse el.

Lalouette nem mindig teljesítette a parancsot. És később híres, jómódú zeneszerző lett belőle.

CSALHATATLAN ÉS KIPRÓBÁLT MÓDSZER
A HÁZASSÁG ÖSSZHANGJÁNAK BIZTOSÍTÁSÁRA.

Haydn boldogtalan volt házasságában, nem értették meg egymást a feleségével, külön is váltak.

Egy nap Krantz, a weimari zenekar hangversenymestere kereste fel Haydnt.

Elképedve látta, hogy a zeneköltő íróasztalát levelek tömege borítja. Valamennyi Haydnnak szólt s egy sem volt felbontva.

— Milyen levelek ezek? — kérdezte.

— Ezek? A feleségem levelei — felelte Haydn. — Ő havonta ír nekem, pontosan. Sohasem olvasom el, amit ír, de tüstént válaszolok rá. Pontosan. Remélem, ő is követi példámat. Ilymódon semmi sem zavarja házasságunk harmóniáját.

RELATIVITÁS.

Lujza porosz hercegnő és Frigyes hollandi királyfi esküvőjére Spontini meseoperát írt, *Alcidor* címmel. Ez a dalmű került színre az ünnepi díszelőadáson.

Az előadás kábító volt: a kardkóvácslás jelenetében hat üllő zengett, a tündérgertben tizenkét harang szólt, s végig döntő szerepük volt a doboknak, üstöknek, rézfúvóknak.

Az öreg Zelter, Goethe barátja is ott volt az előadáson. Amikor elhagyta a színházat, valahol kigyulladt egy ház, tűzoltókocsik lármája verte fel az éjszaka csöndjét. Vadul szólt a kolomp és a trombita. Zelter megkönnyebbülten sóhajtott fel:

— Hála Istennek! Csakhogy végre valami szelid és finom zenét is hall az ember.

PÁRBAJ AVAGY 1811.

A Le Gaulois jegyezte fel ezt az esetet 1811-ben.

Carl Maria von Weber nagyobb társasággal sétált a Themze partján. A társaság kérésére elővette fuvoláját s eljátszott rajta egy dalt.

Szembejött velük néhány fiatal angol tiszt, kissé beszeszelt állapotban. Láttukra Weber abbahagyta a fuvolázást és feltűnés nélkül visszatette zsebébe a fuvolát.

Az egyik tiszt belekötött:

- Miért hagyta abba? — kérdezte.
- Ugyanazért, amiért játszani kezdtem.
- És miért kezdett játszani?
- Mert kedvem kerekedett.

— Nekünk meg ahhoz van kedvünk, hogy fuvolaszót hallgassunk. Ha tehát nem folytatja, beledobjuk uraságotat a folyóba.

A tisztek harciasan csörgették kardjukat. Weber társaságában hölgyek is voltak. A költő jobbnak látta, ha enged.

Amikor azonban a darab végére ért, fülébe súgta a tisztnak, hogy másnap délután a Hyde-parkban várja.

Nem várt hiába, a tiszt megjelent a találkozón.

Weber pisztolyt szegezett a mellének és így szólt:

— Ön engem tegnap fuvoláztatott, ezért én most, vizsonzásképpen megtáncoltatom. Rajta!

Oly fenyegető volt a zeneszerző magatartása, hogy a tiszt kelletlenül, de mégis csak eljárt egy méltósággal teljes nemzeti táncot.

A végén Weber így szólt:

— Most már nem tartozunk egymásnak semmivel sem. De ha kívánja, szívesen adok olyan elégtételt, amilyent akar.

— Nem tartozik elégtétellel — felelte a fiatal tiszt.

— Ön legény a talpán, elmés ember, rosszul tettem, hogy belekötöttem önbe. Legyünk barátok.

S kezét szorítottak.

PROTEKCIÓ.

Cherubini, a Conservatoire igazgatója, naponta, ugyanabban az időben járta végig az intézet tantermeit.

Egy nap, amikor szobájából kilépett, egy óriási, kövér emberrel találta magát szemközt.

Az óriás, kisgyermekével együtt, Cherubinire várt. Azt szeretete volna, ha fiacskáját felveszik a Conservatoire-ra.

Amikor megpillantotta Cherubinit, elébe lépett s egy levelet nyújtott feléje. Ajánló levelet, természetesen. De Cherubini utálta a protekciót.

A gyerekre rá sem nézett, a levelet nem vette át, a kövér férfinak pedig mindössze ennyit mondott:

— Mit akar itt? Azt hiszi, ez dajkaközvetítő intézet? És faképnél hagyta.

Az óriás elszontyolodva bámult utána.

A jelenetnek tanúja volt Cherubini egy tanítványa. Meg akarta vigasztalni a reményeiben csalódott apát s ezért a következő haditervet eszelte ki: a gyereket beviszi az utolsó, üres tanterembe. Ott zongorához ülteti. Kezden el játszani és ne hagyja abba, akárki lép is be, akármit is mond. Talán még jóvá lehet tenni, amit a protekciós levél elrontott.

Az apa eltűnt a láthatárról, a fiúcska beült az üres terembe és zongorázni kezdett.

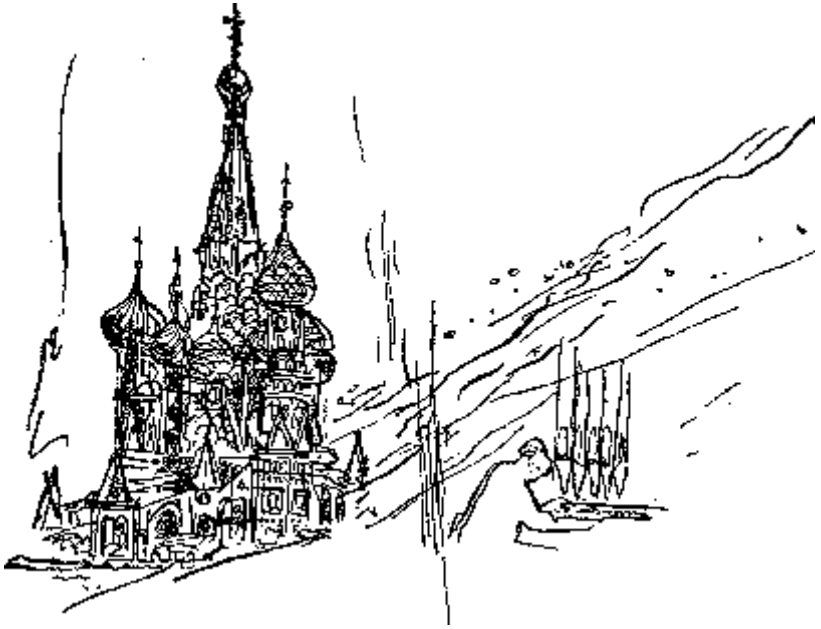
Cherubini természetesen ebbe a terembe is benyitott.

Megállt, figyelt. A gyerek csak zongorázott. Cherubini a háta mögé telepedett. A kisfiú nem zavartatta magát. Cherubini végül megszólalt:

— Derék gyerek vagy és jó zenész. Tehetek valamit érted?

— Hogyne! Tessék engem felvenni a Conservatoire-ra.

— Már fel is vagy véve! — jelentette ki Cherubini. — Az ilyen fiúkat szeretem. Nem pedig az olyan kölyköket, akiknek az apja ajánlólevelekkel alkalmatlankodik és akik elszívják a levegőt az igazi tehetségek elől.

BEMUTATKOZÁS.

Moszkvai szálló, 1822.

— Itt lakik Mr. Field? Beszélhetnék vele?
A szálló portása már intézkedett is:

— Vezesse az urat a művész úr lakosztályába.

— Parancsoljon — tessékelté az idegent az egyenruhás szolga.

Field hálóköntösben, pipázva, fel-alá járt dolgozószobájában. Tanított.

— Mr. Fielddel szeretnék beszélni — mondta az idegen.

— Miben lehetek szolgálatára? — kérdezte a művész, egykor Clementi legkiválóbb tanítványainak egyike.

— Bocsássa meg szerénytelenségemet: szeretném önt megismerni. Szeretem a zenét... rajongok érte ... ön azonban, látom, el van foglalva. Kérem, ne zavartassa magát. Én várhatok.

Field leültette látogatóját. Gyakran keresték fel zenebarátok, hiszen Európa legkülönb zongoraművészeinek

és tanítómestereinek egyike volt ő a múlt század húszas éveiben.

— Nem zavarja, hogy dohányzom? — kérdezte.

— Egyáltalán nem zavar — felelte az idegen. — Magam is dohányos vagyok.

A növendék játékán a lámpaláz tünetei voltak észlelhetők. Field félbeszakította a tanítást. Látogatójához fordult:

— Mi hozta Moszkvába?

— Üzleti ügyeim — felelte az idegen. — Már elintéztém, amit el akartam intézni, de nem szeretném elhagyni a várost anélkül, hogy halljam Fieldet.

— Ez a kívánsága könnyen teljesülhet — mondta Field udvariasan.

És már oda is ült a zongorához. Egy caprice-[†] rögtönzött, könnyedén, ragyogó készséggel, elegánsan.

Az idegen el volt ragadtatva.

— Mivel hálálhatom meg a kedvességét? — kérdezte.

— Azzal, hogy most ön játsszék valamit nekem.

— Én? Én otthon csak orgonázni szoktam. S ön után le se merek ülni a zongorához.

— Csak bátran! — biztatta Field. — Nem a technika a döntő, hanem a lélek.

Az idegen ezután nem kérte magát, elfoglalta Field helyét és tovább szötte a caprice témáját.

Field már az első ütemek után felkapta fejét és rámeredt látogatójára. A pipát kivette szájából, a csodálkozástól szinte kövé dermedt. Amikor pedig magához tért elbűvöltségéből, odalépett az idegenhez, hátulról átölelte, megcsókolta és így szólt:

— Isten hozta! Isten hozta, kedves Hummel. Mert ön nem lehet senki más, csak ő. Hummel csak egy van a világon és így zongorázni nem tud más emberfia, ön és ő: egyszemély kell legyen. Eltaláltam?

— El, kedves Field. Köszönöm a kitüntető fogadtatást.

Így kezdődött a barátságuk.

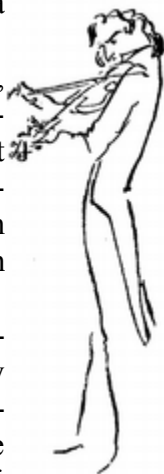
A GÉ-HÚRON.

A hegedű négy húrja közül a gé-húr a legmélyebb, a legzengőbb.

Paganini egész sor olyan művet írt, amelyet a hegedűs ezen az egy húron játszik el. Guhr szerint ezeket a műveket nem csak Paganini leleményének köszönhetjük. Keletkezésükben szerepe van Elisa toscanai hercegnének is, Napoleon húgának.

Paganini a toscanai udvar egyik hölgyébe lett szerelmes és tiszteletére írt egy párbeszédként ható hegedűdarabot. A műben a gé-húr beszélget a dé-húrral, illetve — ahogyan Paganini mondta: — a férfi a nővel. A műnek rendkívüli sikere volt s a hercegné így szólt a művészhez:

— Írjon olyan darabot, amelyben csak a férfi beszél, Így születtek meg a gé-húrra írt hegedűdarabok.

MINEK NEVEZZELEK?

Rossini nem kedvelte a páthoszt s a nagy szavakat.

— Hogyan szólítsam önt? — kérdezte egyszer egy rajongója — Monsieur Rossini: ez prózai és lapos. Szólítsam így: maestro? Vagy nevezzem hérosznak? Fél-istennek?

— A világért se, asszonyom! Szólítson egyszerűen nyuszikámnak — felelte Rossini.

KEZD JÓL MENNI BERLIOZNAK.

Berlioz hatvanadik évében járt, amikor, sok mellőzés és visszautasítás után, néhány nagyobb szabású műve került előadásra a zeneművészet különböző fővárosai-ban. Még hozzá sikerrel!

A költő ekkor így szólt:

— Magam is úgy látom, hogy minden jóra fordulna, ha még vagy száznegyven évig élhetnék.

ÉDES EMLÉK.

Loewe új balladáját játszotta el egyik barátjának.

— Megrázó! — hangzott az ítélet. — De... ha szabad valamit mondanom ... és nem veszi rossz néven ... van egy rész, amely nagyon is emlékeztet Mozarra.

Loewe bánatosan elmosolyodott, felsóhajtott és ábrándosan így szólt:

— Mozarra... Mozarra mindig szívesen emlékszik vissza az ember ...

MIT DALOL A PACSIRTA?

Bechstein lejegyezte. Ezt dalolja:

Tiu, tiu, tiu, tiu
 szhpe, tiu, tokua
 tio, tio, tio, tio
 kutio, kutio, kutio, kutio
 cskuo, cskuo, cskuo, cskuo
 csii, csii, csii, csii
 csii, csii, csii, csii, csii
 kuorror, tiu, cskua, pipitskuisi
 cso, cso, cso, cso, cso
 cso, cso, cso, cso, cso
 csirrhadinng
 esi, szi szi toszi, szi
 szi, szi, szi, szi, szi
 csörre csörre csörre csorrehi
 csain csatn csatn csatn csatn csatn esi
 dlo, dlo, dlo, dloa
 dio, dlo, dlo, dlo, dlo, dlo
 kuioo, trrrrrriect
 lü lü lü lü, ly ly ly, li, li, li, li

kuio didi li lulilí
 ha guor guor ku kuio
 kui kui kui kui kui kui kui

gholl, gholl, gholl, gholl, ghia, hüdüdoi
 kui kni horr lia dia dia dillhi
 hecs becs hecs becs
 hecs becs hecs becs hecs
 tuarho hocstehoi
 k'uia kuia kuia kuia kuia kuia
 kni kni kni io io io io io io kni
 lii ly]e loio did io knia
 higé gé gc gé gé gé knior csisz csiopi

Aki nem hiszi, erdő mélyén, éj sötétjében ellenőrizheti a szöveg pontosságát.

A FAZEKAS.

Haydn második londoni utazása alkalmával történt. Schardingnél lépte át a határt. A határőr-tiszt megkérdezte, mi a foglalkozása.

— „Tonkünstler” — felelte Haydn.

— Hát az meg micsoda? — kérdezte a tiszt. Haydn jókedvében elmés szójátékkal vezette félre a művészi dolgokban kissé tájékozatlan férfíút. Ton ugyanis nemcsak hangot jelent németül, hanem — a régi helyesírás szerint h-val: Thon — agyagot is. Tonkünstler tehát nemcsak annyi, mint „hangművész”, muzsikus,

hanem agyag-művészt is jelenthet, gölöncsért. Ezért Haydn válaszát így is lehetett érteni:

— Fazekas.

S a költő hozzátette:

— Ez meg a legényem.

Útitársára mutatott, Elsslerre, hű szolgájára és másolójára. Elssler Fanny édesapjára.

MIRŐL NEVEZETES?

Clara Wieck Hollandiában hangversenyezett. Vele volt az ura is, Schumann.

A nagy zeneköltőt semmibe se vették. De csak eleinte. Később magához hívatta a király és így szólt hozzá:

— Bocsásson meg, ha embereim nem voltak eléggé figyelmesek ön iránt. Magam sem tudtam, kihez van szerencsém. Csak most mondták meg nekem, hogy ön az utolérhetetlen művésznő férje.

HÍRNÉV.

Wagner Kölnben hangversenyezett a bayreuthi alap javára. A hangverseny napján, a szálloda elé, amelyben Wagner lakott, katonazenekar vonult fel és reggeli zenét adott.

Wagnert a figyelem könnyekig meghatotta. Hiába! A hírnév!

Nem is tudta türtőztetni magát, lerohant a térre és köszönetet mondott a karmesternek.

A karmester pléhpofával hallgatta végig Wagner áradozását, majd így szólt:

— Maga kicsoda?

— Én Wagner Richárd vagyok.

— Ahá! Szóval maga is Richárd! Most már értem — mondta a karmester. — A reggeli zene nem önnek szólt. Nem Wagner Richárdrak, hanem Pöltzl Richárdrak, Pöltzl tábornok úrnak, aki szintén itt lakik. Majd éppen egy civilnek adunk reggeli zenét!

És rosszalóan csóválta a fejét.

HÉT KIS TÖRTÉNET KITÜNTETÉSEKRŐL.

1.

Verdit elhalmozták kitüntetésekkel. A kitüntetések azonban nem okoztak neki örömet. Viktor Emánuel szenátorrá nevezte ki, Verdi nem tűrte, hogy szenátor úrnak címezzék. Ki akarta nevezni őt a király Busseto marchese-jává. Verdi visszautasította a kinevezést. Nem óhajtott márkí lenni. Nem fogadta el az Annunziata-rendet sem, a legnagyobb olasz kitüntetést. Nem szerette a hivalkodást.

Az érdemrendeket, ha nem háríthatta el magától, hazaküldte Bussetoba, első felesége édesapjának, Barez-zinek.

Barezzi nem volt egyvéleményen Verdível a kitüntetésekkel illetően. Csak lássák a bussetoiak, hogy ki az ő földijük! Az öreg Barezzi épp ezért kitűzte mellé Verdi valamennyi érdemrendjét és megsétáltatta Busseto utcáin, piacán.

Ezt elmesélték Verdinek. Verdi mosolygott. És így szólt:

— Legalább öröme telik bennük valakinek.

Nagyon meg volt elégedve azzal a munkamegosztással, hogy a kitüntetésekkel ő érdemli ki és — Barezzi viseli.

2.

Bizet már halálos beteg volt. Barátai legalább a becsületrendet szerették volna megszerezni a számára. Felkeresték tehát a minisztert.

— Kérjük, terjessze fel kitüntetésre Georges Bizet- $\grave{\text{a}}$.

— Ki az? — kérdezte a miniszter.

— *Az arlesi lány* szerzője — felelte a küldöttség egyik tagja, aki ismerte a dörgést.

— *Az arlesi lányé?* — csodálkozott a miniszter. — Legkedvesebb könyveim egyikéé? És nincs becsületrendje? Ez valóban hallatlan! Három napon belül megszerzem számára.

Meg is szerezte! *Az arlesi lány* Alphonse Daudet műve. Regény, amelyből színdarab készült. Bizet a színmű kísérőzenéjét írta. De erről a miniszter nem tudott, ő Daudet regényéért tüntette ki Bizet- $\grave{\text{a}}$ a becsületrenddel.

3.

Forró nyár. A választófejedelem születésnapja. Az egész város díszbe öltözött.

Spohr bő télikabátban igyekszik a kastély felé. Homlokáról csurog a veríték.

Útközben egy barátjával találkozik.

— Az Istenért! Mi baja? — tudakolja részvétellel a barát.

— Nekem? Semmi! — feleli Spoher. — De így csak nem mehetek végig az utcán!

És szétveti kabátja két szárnyát. Természetesen ünneplőben van ő is. S a melle tele kitüntetésekkel.

4.

Amikor híre járt, hogy a bécsi egyetem díszdoktorrá akarja avatni Liszt Ferencet, Saphir azt ajánlotta, hogy legyen a címe *Doctor honoris causa beider Rechte*.

Dr. h. c. beider Rechte annyit jelent, mint a jogi és államtudományok díszdoktora.

De azt is jelenti: a két jobbkez díszdoktora.

Mert két jobbkeze volt Lisztnek. Sőt két legjobb keze.

Brahms mondta:

— Füttyülök a kitüntetésekre. De nem lehetek meg nélkölök.

Gustav Mahler megvált a bécsi Hofoper igazgatói székétől s összecsomagolta holmiját. Érdemrendjei azonban ott maradtak íróasztala fiókjában.

Szolgája figyelmeztette őt a kitüntetésekre.

Mahler legyintett:

— Add az utódomnak.

7.

Tévedésből rálöttek arra a hajóra, amelyen Liszt Ferenc is utazott. Baj nem történt.

Amikor a hajó befutott a kikötőbe, a spa-

nyol erőd parancsnoka a hajóra sietett és bocsánatot kért a sajnálatos tévedésért. És bemutatkozott az utasoknak. Csak ekkor tudta meg, hogy Liszt is az utasok között van.

Kemény hangon fordult a hajó parancsnokához:

— Miért nem húzatta fel a lobogót?

— A lobogót? — kérdezte csodálkozva a parancsnok. — Milyen lobogót?

— Amely jelzi, hogy király utazik a hajón.

MEG NEM SZÜLETETT SZIMFÓNIA.

Berlioz emlékirataiban olvassuk:

Abban az időben, amikor felesége súlyos beteg volt, egyszer, éjszaka, álmában felzengett egy szimfónia.

Reggel is tisztán emlékezett a szimfónia első tételére, le akarta írni, de azután végiggondolta a következőket:

ha leírja az első tételt, megírja a többit is; valószínű, hogy a szimfónia roppant méretű lesz; 3—4 hónapját is igénybe fogja venni; ezalatt nem jut majd ideje azoknak a munkáknak az elvégzéséhez, amelyekkel pénzt kereshet; jövedelme megcsappan; ha a szimfónia elkészül, nem fog tudni ellentállni a másolók ostromának: leírhatja a partitúrát, kiírhatja a szólamokat; észre sem veszi, már nyakig lesz az adósságban, hiszen 1000—2000 frankba kerül a másolás; ha a másoló elkészült munkájával, állandóan ösztönözni fogja a vágy, hogy művét előadassa, hallhassa, tehát hangversenyt fog adni; a hangverseny bevétele viszont nem fogja fedezni a költségeket; ennek folytán el fogja veszíteni azt is, amije van; beteg felesége nélkülözni fog, fia megakad pályáján ... írni, alkotni a költő számára a romlást jelenti. „A művészet emberáldozatra szomjas szörnyeteg”.

Hiába zengett benne az allegro — Berlioz hősién ellenállt a kísértésnek, eldobta a tollat, nem írta meg a szimfóniát, nehogy tönkremenjen bele.

Ez az *A-moll szimfónia* szomorú története.

A Titán

Von Frimmel, a híres Beethoven-kutató feljegyezte, hogy az ő édesanyja kisleány korában gyűlölte Beethovent, mert Beethoven a lepkéket, amelyeket a kisleány meg akart fogni, zsebkendőjével mindig elriasztotta . . .

B. U. É. K.

1823-ban, újesztendő napján, Johann van Beethoven jókívánságaival köszöntötte fivérét, Ludwig van Beethovent.

Névjegyén ez állt:

Johann van Beethoven földbirtokos.

A költő a névjegy másik oldalára ráírta:

Ludwig van Beethoven agybirtokos.

És visszaküldte a névjegyét.

A *Marseillaise*-t Berlioz átírta nagy zenekarra és ket-
tős karra.

A szólamok szokásos megjelölése: szoprán, alt, tenor,
basszus stb. helyett ezt írta a partitúrába:

„Mindenki, akinek hangja, szíve és ereiben vér van!”

MI URUNK: A PÉNZ.

— Négy történet —

1.

Paganini Bécsben hangversenyezett. Ebéd után, szo-
kása szerint, sétálni ment, még pedig egyedül. A séta
során messzire került a szállótól, amelyben lakott, elju-
tott Bécs külvárosába. Ott érte utol a zápor és a vihar.

Bár Paganini híres volt zsugoriságáról, mégis rá-
szánta magát arra, hogy kocsiba ül. Igen ám, de a bécsi
kocsisok nem értették meg a szavát; hiába szólította
őket, nem álltak meg. Paganini bőrig ázott volna, ha a
véletlen segítségére nem siet. Szerencséjére a kocsisok kö-
zött, akiket útjuk arra vezetett, akadt egy olasz is.

Meg is állt tüstént és a batárba tessékelt szitkozódó
honfitársát.

Paganini azonban nemcsak zsugori volt, hanem, ami
ezzel együtt jár, óvatos is.

Épp ezért, mielőtt beszállt, megkérdezte a kocsistól,
hogymennyiért viszi haza, a szállóba?

— Öt forintért — felelte a kocsis.

— Megőrültél?
 Öt forintért? Hogy
 mersz ilyen szemér-
 metlen lenni? Öt
 forintot kérsz egy
 ilyen rövid útért?

— Annyit. Paganini is annyit kér egy jegyért. S én ma meg akarom hallgatni Paganinit.

— Paganinihez hasonlítod magadat? — dühöngött a művész. — Tudod te, hogy Paganini egyetlenegy húron is el tud játszani egy darabot? Ha te is haza tudsz szállítani engem egy kereken, megadom az öt forintot. De csak akkor!

— Isten vele. Én nem fuvarozom olcsóbban. Paganini átkozódva beszállt, megfizette az öt forintot, sőt: a kocsist megajándékozta egy potyajeggyel is.

Este a kocsis megjelent a hangversenyen, nagy feltűnést keltett és vad lelkesedéssel tapsolt. Különösen, amikor a művészen felismerte délutáni utasát.

És másnap reggel kihallgatást kért Paganinitől.

— Mit akarsz? — kérdezte Paganini nem éppen nyájasan.

— Nagy kegyet kérek, uram.

— Mert pénzt nem adok.

— Arra kérem, engedje meg, hogy kocsimra táblát akaszthassak ezzel a szöveggel: Paganini udvari kocsisa.

Paganini megengedte.

A batár divatba jött. Paganini fiakkerese, a fiakkeresek Paganinije vagyont gyűjtött. Szállodás lett s eladta batárját egy „mügyűjtő” angolnak. ötvenezer tallérért.

Méltónak bizonyult utasához.

2.

Batka János egyszer elpanaszolta Liszt Ferencnek, hogy anyagiakban nem kényeztette el a sors. Liszt egy tálaltolt elébe s így szólt:

— Kérlek, vegyél belőle, amennyi jól esik. A tál ezresekkel volt tele.

3.

Goldmark tizenöt éves korában Bécsben élt, Jansától tanult hegedülni. Már ekkor: tizenöt éves korában is maga tartotta el magát.

Anyagi helyzetére jellemző a következő kis jelenet, amelynek édesapja fültanúja volt, amikor egyszer meglátogatta fiát.

Kora reggel zörgettek Goldmark ajtaján. A látogató megnevezte magát s a következő párbeszéd fejlődött ki közte és az ifjú Goldmark között.

— Mit parancsol?

— Sürgősen szükségem lenne arra az összegre, amelyet legutóbb kölcsönadtam önnek — mondta a látogató.

— Sajnálom, de most nem rendelkezem annyi pénzzel.

— Pedig nagyon kellene . . .

— Lehetetlen. Remélem azonban, hogy néhány nap múlva megadhatom. Mindent el fogok követni, hogy előteremtsem.

A látogató eltávozott.

— Mennyi pénzről van szó? — kérdezte fiát az öreg Goldmark.

A kis Károly elpirult:

— Két krajcárról, édesapám . . .

4.

Az európai hangversenyélet rokonszenves alakja volt a múlt század végén Zichy Géza gróf, a félkezű zongora-

művész. Mindenütt szívesen fogadták, rendkívül sok pénzt zongorázott össze. Élete alkonyán elkészítette hangverseny-körútjainak mérlegét.

„Óraláncomon 30 év óta viselek egy ezüst húszast; elkopott, olyan vékony lett, mint a papír — írja emlékezéseiben. — Ez a pénzdarab volt az egyetlen bevétel, amelyet zongorajátékkal a magam számára szereztem.”

A többi jótékony célra adta.

Az ezüst húszast Liszt Ferenc től kapta. Egyszer ugyanis, Bösendorfer szalonjában, a társaság hölgytagjai unszolták, hogy zongorázzék, de Zichy fáradt volt, nem állt kötélnek. Ekkor Liszt így szólt:

— Hölgyeim! Hasztalan kérik, honorárium nélkül ő nem játszik. Kedves Géza, íme én átnyújtom önnek a tiszteletdíjat!

És átnyújtotta az ezüst húszast. „Az egyetlen, amelyet zongorajátékával *a maga számára* szerzett.” Az első ezüst húszast s az utolsót.

SIKER.

1940 májusában ünnepelte a német zenei világ Reznicek zeneszerző nyolcvanadik születésnapját. Vele történt meg, amit most elmondunk.

A kis Reznicek unokabátyjával ment az iskolába.

Az unokabáty füttyművész volt. Divatos slágerek virtuóz előadásával akarta elkápráztatni kisöccsét.

Emil hallgatta, hallgatta, aztán bártortalanul megszólalt:

— Én is tudok.

— Na, halljuk.

Emil füttyült. És minthogy a divatos slágereket nem ismerte, ő maga rögtönzött dallamokat.

— Megjárja — mondta a füttyművész. — Tűrhetően füttyülsz. Mi volt, amit füttyültél?

— Semmi... izé . . . egy dal.

— Ki írta?

Emil, hosszú hallgatás után, szemérmesen bevallotta:

— Én.

— Ne hazudj!

— Nem hazudok.

— Mikor írtad?

— Most jutott eszembe.

— Nem sül ki a szemed?

— Bizonyisten.

— Még esküdzöl is? Szentelen hazug!

És már csattant is a pofon a kis Reznicek képén.
Első művének tiszteletdíja.

HAT T Ö R T É N E T H A N G S Z E R E K R Ő L .

J. S. Bach, ha orgonát próbált ki, először a grand jeu-† szólaltatta meg.

— Mindenekelőtt arra vagyok kíváncsi, — mon-
dotta — hogy jó-e a tüdeje?
Mert ez a legfontosabb.

Vilmos Móric szász-merseburgi herceg szórakozott ember hírében állt; legkedvesebb hangszere a nagybőgő volt. Palotájának egyik díszterme nagybőgőkkel volt tele. Ha vendég látogatta meg, a herceg mindig megörvendezettette a látogatót az-
zal, hogy néhány darabot eljátszott neki kedves hang-

szerén; ha utazott, magával vitte La Favorite nevű nagybőgőjét.

A felesége mondta róla:

— Házasságunk kezdetén mindig attól féltem, hogy este, muzsikálás után, az uram beáll a sarokba s a nagybőgőt fekteti az ágyba.

*

Ghladny német akusztikus üvegongorát és üvegharmonikát talált fel. Az üvegongorának cl a vier cylinder volt a neve, az üvegharmonikának euphon.

1794-ben, egy város kapuőrsége megállította:

— Mi van a csomagjában? — kérdezték.

— Egy euphon — felelte Chladny.

A választ jelentették a város polgármesterének. A polgármester visszaüzent:

— Külországi állatok behozatala a városba szigorúan tilos.

Az euphon künn maradt, a falon kívül.

Zichy Géza gróf írja emlékezéseiben:

— Aradon a színházban hangversenyeztem; a színpad is megtelt közönséggel. Néhány úrhölgy oly kedves volt, hogy virágot dobott felém. Sajnos, a virágok a nyitott zongora húrjai közé estek s én játékomat addig meg nem kezdhettem, míg a virágokat a zongorából hosszú és keserves munkával ki nem szedték.

Virággal üsd a nőt. De ne a zongorát !

*

Zichy Géza gróf hangversenykörútjain mindig magával vitte remek Bösendorfer-zongoráját. Magával vitte Szegedre is.

A hangverseny előtt néhány órával gyászos arccal állított be hozzá a szálló szolgája.

- Mi a baj? — kérdezte a gróf.
 — A Bösendorfer... — hápogta a szolga.
 — Baja esett?
 — Még pedig nagy — felelte a szolga. — Csonka.
 — Mije hiányzik?
 — Egy lába, gróf úr. Csak három érkezett meg.

A zongora úgy látszik, soha sem volt népszerű. Legalább is erre vall az a vers, amelyet egy jeles zongoraművésznünk vetett papírra a nyolcvanas években:

Mily egyszerű, szép és finom	Mint egy vadállat, akkora.
Az ősi klavikordium.	Mint farkas bűg, mint bika bög,
A diskánt, mint szűnyog susog	S el nem lehet ítélni őt,
És dongóként a basszusok.	Csak azt, ki bömböl rajta úgy,
S el ettől senki nem szalad	Mint oroszlán, ha megvadult.
Ó mert a földre üdv szakad!	És nincs menekvés, nincs segély:
Ámde a koncert-zongora,	A pianista közveszély!

A BUDAI JÓSNŐ.

Zichy Géza gróf 1870-ben Pesten összetalálkozott Raabe Hedviggel. Zichy gróf Pozsonyban ismerte meg és nagyon megszerette a kiváló tehetségű német színésznőt.

Pesti találkozásukkor a színésznő arra kérte a gróft, hogy kísérje el — a budai jósnőhöz.

A budai jósnő akkor az Alagút közelében, a mai Vár-alja-utca környékén lakott. Hosszan, fürkészve szemügyre vette a karcsú, magas, elegáns gróft s a feltűnően alacsonytermetű, kecses kis színésznőt s így szólt:

— Ti nemsokára házasságra fogtok lépni, de nem egymással. Ennek a kis hölgynek éppen olyan hosszú férje lesz, mint te, neked pedig olyan piciny feleséged, mint ő.

„Szó szerint beteljesedett — írja Zichy. — Raabe Hedvig a délceg termetű, világhírű Wagner-énekeshez ment feleségül, Albert Niemannhoz, a *Tannhäuser* párisi alakítójához, én pedig nőül vettem a csöpp kis Karátsyoni Melaniet.”

LISZT FERENC LEGKEDVESEBB ADOMÁJA.

Liszt „életének legjobb adomája”-ként beszélte el a következő anekdotát:

— A gróf felesége és leánya Itáliába utaztak. A leány ott sárgaságban megbetegedett. A gróf sürgönyben érdeklődött leánya állapota iránt. A következő választ kapta:

Jeunesse passée; pas de lièvre; enterrement garni.
Magyarul:

Az ifjúság elmúlt; nyúllépés; temetés körítve. A grófné természetesen nem ezt a szöveget sürgönyözte, hanem a következőt:

Jaunisse passée; pas de fièvre; entièrement guérie.
Magyarul:

A sárgaság elmúlt; láz nincs; teljesen meggyógyult.

MI ÁLL A LEVÉLBEN?

Liszt egy pozsonyi hangversenye után nagyszabású bankettre gyűltek össze hívei. Pohárköszöntők is voltak, szép számmal, elmések és kevésbé elmések. Az egyik így hangzott:

— A Liszt-név a különböző nemzetek nyelvén mást és mást jelent. A németek szerint te, ó mesterünk, behálóztál bennünket; *du hast uns überlistet*, a művészetteddel. Magyarul *liszt* a neve annak az istenáldotta anyagnak, amelyből a kenyeret sütik. Te vagy a liszt, amelyből a művészet kenyerét sütik. Szláv nyelven levelet jelent a *liszt* szó. Te vagy a levél, amelyet az ég küldött nekünk s amelyben meg vagyon írva.. .

— ... hogy szójátékot faragni tilos! — szól közbe szigorúan Lisztnak az a híve, akire a pohárköszöntők megválaszolását bízták.

Így arra már nem került sor, hogy kiderüljön: mit jelent angolul *least* és franciául *liste*.

SZERÉNYSÉG

Cherubini *Les deux journées* (A vízhordó) című dalműve óriási sikert aratott a bemutató előadáson. A költő barátai tudták, hogy Cherubini mennyire csodálja Haydn lángelméjét s azt javasolták Cherubininek: ajánlja a *Les deux journées* partitúráját Haydnnak.

Cherubini ezt felelte:

— Művem nem méltó rá.

2.

Paisiello eldicsekedett vele, hogy Napoleon szereti a zenéjét.

— Különösen azért szereti, — mondta — mert egyáltalán nem zavarja abban, hogy hallgatása közben másra gondoljon ...

3.

Johann Strausztól egy üzletben, ahol vásárolt, megkérdezték, kinek, milyen címre küldjék az árut. így felelt:

— Nevem Strauss. Fivére vagyok Eduard Straussnak ...

4.

Rossini mondta Wagner Richárdnak:

— Belőlem is lehetett volna valami, ha az ön hazájában születtem és megfelelő oktatásban részesültem volna. Volt készségem és talán vittem is volna valamire. De Itália, fiatalságom idején, nem volt olyan ország, ahol, különösen az operai zene terén, komoly törekvés érvényesülhetett volna. A hét lusta módjára élt a nép. Nekem is csak arra volt gondom, hogy megéljek. Amikor pedig kedvezőbb anyagi helyzetbe kerültem, már későn volt. Olyan erőfeszítést kellett volna tennem ahhoz, hogy megváltozzam, amely érett korban nehezebb esik az embernek. Szeretném, ha legalább a komoly szellemek elnézően ítélnének meg. Nem tartom magam nagy embernek. De nem lenne közömbös számomra, ha olyan kevésre tartanának, mint azokat a hitványakat, akik kigúnyolják a komoly törekvéseket.

5.

Valaki arra figyelmeztette Lisztet, hogy Wagner, műveiben, nem egyet használt fel Liszt témái, dallamai közül. Liszt így felelt:

— Igénytelen gondolataimnak legalább ily módon lesz részük a halhatatlanságban.

MIT KELL TUDNI AZ ÚTTÖRŐNEK?

Amikor Liszt *Három hangversenyétűd-je* megjelent, az emberek így szóltak:

— Ezek az etűdök játszhatatlan ostobaságok. Ha Liszt maga játsza az etűdöket, akkor még csak hagyján. De vájjon akad-e valaki rajta kívül, aki vállalkozik ilyen művek előadására?

Liszt mosolygott.

— Várni kell tudni.

Berlioz kihallgatáson jelent meg Metternichnél:

— Ön az a Berlioz, aki, ha zenét ír, nem adja ötszáz zenészen alul? ~— fordult hozzá a kancellár.

— Az a Berlioz valóban én vagyok — felelte a zene-költő, — de nem mindig ragaszkodom ötszáz tagú zene-karhoz. Néha megelégszem négyszázötven zenésszel is.

CAVOUR ÉS A STRETTA.

A trubadúr úgynevezett strettája — Manrico áriája a harmadik felvonás végén — az olasz hőstenorok próba-köve. Kétszer kell benne kivágni a magas cét!

Ez az ária arról is nevezetes, hogy — többek közt — egyszer Itália egyik legnagyobb államférfia is elénekelte: Cavour. 1859-ben történt. Az osztrákoknak ki kellett ürí-tenők Lombardiát. Cavour türelmetlenül várta a kiürítésről szóló jelentést, de az csak nem akart megérkezni.

Végre, éjfél után megjött a futár.

Cavourban a rendkívüli feszültség hirtelen feloldó-
dott, szerette volna kikiáltani a világba ezt a páratlan olasz sikert, de már mindenki aludt.

Dolgozószobájának ablakához lépett, feltépte és Man-rico pózában beleharsogta a lendületes, szilaj és lelkes áriát az éjszakába. Így könnyített magán.

A stretta volt ugyanis az egyetlen dallam, amelyet a pompás szimatú, de botfúlú miniszterelnök megjegy-zett magának.

SZERELEM.

Mozart 1782 augusztus 4-ikén vette feleségül Gon-
stanza Webert. 1789 április 13-ikán így ír feleségének
Drezdából:

„Sokat nevetnél, ha elmondanám: mit csinálok ked-
ves arcképeddel. Például: ha kiemelem börtönéből, így
szólok hozzá:

— Adj' Isten, Stanci! Adj' Isten kis csirkefogó, hegyesorrú, picurka!

S ha visszateszem, lassan-lassan csúsztatom be házába s így szólok:

— Na ... na ... na .. . — sa végén, gyorsan: — Jó éjt, egérekém, aludj jól!”

Majd így ír:

„Attól tartok, sok ostobaságot firkáltam össze. Már tudnillik a világ szempontjából. Mert a mi számunkra, akik ilyen bensőségesen szeretjük egymást, mindez nem ostobaság.”

Még egyszer: 1782-ben esküdtek meg s a levél kelte 1789. Hét év telt el közben! 1791-ben így fejezi be egyik levelét:

„Isten veled, Egyetlenem. A levegőn át 2999 és fél csókom száll feléd, fogd el! Ég veled! Örökké a tied: Mozart.”

ZENEMŰVÉSZET, KONYHAMŰVÉSZET.

— Négy történet —

Álhír.

Rossini egyszer fogadott valakivel egy pulykába és megnyerte a fogadást. Várta, hogy meghívják ebédre és hozzájuthasson legkedvesebb pecsenyéinek egyikéhez, amelyet, mint nyertes, ki is érdemelt. De a meghívás késett. Rossini már nyugtalankodott. Végül emlékeztette a vesztest a fogadásra.

— Nem feledkeztem meg róla! De a pulyka csak szarvasgombával „valódi” és én azt hallottam, hogy a szarvasgomba még nem elég érett és az aromája sem az igazi — felelte az, aki a fogadást elvesztette.

— Ez csak olyan szóbeszéd! — mondotta Rossini.
— A pulykák terjesztik. Ne engedje, hogy félrevezessék.

Másnap már ott pirult a pulyka a nyárson.

A *Tell Vilmos* a bemutató előadáson nem aratott sikert, de később annál viharosabb elragadtatást váltott ki a közönségből.

A párizsi siker elől 1829 nyarán Itáliába menekült Rossini. A harmincas években ismét színházi vállalkozó lett Párizsban, 1836-ban azonban végkép hátat fordított a színpadnak. Még harminckét esztendeig élt, többnyire Bolognában s ezt a harminckét esztendőt túlnyomóan konyhaművészeti remekművek alkotásának szentelte. Egész sor étel viseli nevét. Pástétomokat süített, macaroni-változatokkal gazdagította a recept-irodalmat, disznóhizlalással kezdett foglalkozni és rettenetesen sok pénzt keresett haltenyésztséssel is.

— Ami engem illet, — mondotta — nem ismerek gyönyörűsegebb foglalkozást az evésnél. Amit a szív számára a szerelem, azt jelenti a gyomor számára az étvágy. A gyomor a karmester, ő uralkodik szenvedélyeink nagy zenekarán. Az üres gyomor zenei jelképe számomra a fagot és a kis fuvola: a rosszkedv, az elégedetlenség fagot-módjára dörmög, zsörtölődik, a vágy fel-felsikolt, mint a piccolo. A teli gyomor viszont a gyönyör triangulumja vagy az öröm üstdobja. A szerelem: a vérbeli, az igazi primadonna. Istennő! Kavatinákat énekel az agynak s éneke megrészegíti a fület, elbűvöli a szívet. Enni, szeretni, dalolni, emésztetni: négy felvonás, annak a víg dalműnek a négy felvonása, amelynek élet a neve. Az élet eliramlik. Oly gyorsan válik semmivé, mint a pezsgő habja. Aki hagyja, hogy kifusson, ahelyett, hogy élvezné: sült bolond.

Ezek a szavak pompásan illenek Rossini zenéjéhez.

Epikureus zenét írt.

Rossini à Carême.

Rossini *A szevillai borbély* szerzője volt. Carême a párizsi Rotschild báró szakácsa. Rossini gyakran megfordult Rotschild házában, de nemcsak a báróval barátkozott, hanem a szakácsával is.

Ha ebédre volt hivatalos, mindig felkereste Mr. Carême-et a konyhában és érdeklődött hogyléte felől.

Carême viszont közölte a zeneköltővel, hogy az ebéd fogásai közül melyekért áll jól, melyek méltók arra, hogy Rossini megízlelje.

A *Tell Vilmos* párizsi sikere után Rossini a francia fővárosból visszatért szülőföldjére s Bolognában telepedett le. Elköltözésének híre mélyen lesújtotta Mr. Carême-et. Mr. Carême szerint ugyanis Rossini volt az egyetlen, aki megértette őt.

A párizsi ínyesek eszményképe egy vadpástétommal búcsúzott el az olasz opera közönségének eszményképétől. A pástétomot rejtő dobozon ez állt:

Carême à Rossini. Carême — Rossininak.

Rossini az értékes küldemény kézhezvétele után íróasztalához ült, válaszként papírra vetett egy dalt és átadta a szakácművész kuktájának, aki a pástétomot a lakására hozta. A dal címe felett ez állt:

Rossini à Carême. Rossini — Carême-nek.

Művészek egymás közt.

A szliácsi fürdő szakácsa összevezett a fürdő igazgatójával. Szápáry Gyula gróf és Majláth báró Zichy Géza gróftól kérték fel a vizsály elsimítására és arra, hogy maradásra bírja a kiváló ínyesmestert. Mert a szakács benyújtotta lemondását.

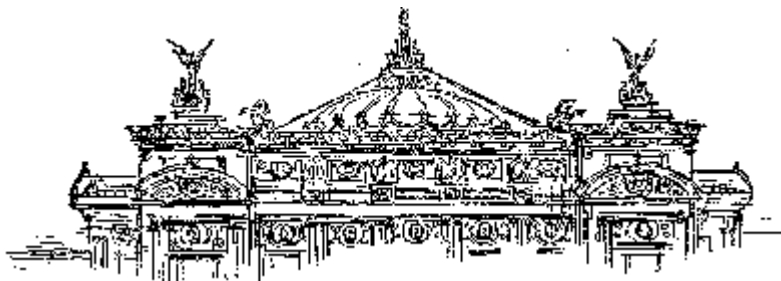
Zichy Géza gróf küldöttség élén kereste fel a szakácsot és a következő szónoklatot intézte hozzá:

— Mélyen tisztelt kartárs úr! Engedje meg, hogy így szólítsam, annál inkább, mert kettőnk közül bizonyára ön az érdekesebb. Mi árva költők verseket faragunk. A verseket a közönség kénytelen-kelletlen olvassa el, ha egyáltalán elolvassa. Az ön szerzeményeit azonban minden élő lény élvezzi. Az ön étlapjai iránt nagyobb az érdeklődés, mint a mi verseskönyveink iránt. Ami pedig az ön alkotásait illeti, azokban minden emberi nyelv gyönyörködik. És meg is emésztik az ön műveit. A mi

műveinket, sajnos, nem mindig. Az ön alkotásairól irigyei azt állítják, hogy rövid életűek. Ha tudná, milyen rövid életűek a költemények százazzei, amelyek a szerkesztők papírkosarába kerülnek, még mielőtt napvilágot láthattak volna. Mester! Feledjen el minden bántalmat, amely érte. Ne büntesse távozásával tisztelőit. Gondoljon a költő szavaira:

Ó főzz, amíg csak főzni tudsz,
 Ó főzz, ameddig csak lehet.
 Nehogy üres fazék felett
 Hullass majd egykor könnyeket.

A „mester” meghatva vette kezébe a főzőkanalat.

BOMBÁK.

Orsini 1858 január 14-ikén bombamerényletet követett el III-ik Napoleon ellen a párizsi Operában. A merénylet óta minden este detektívek serege lepte el a nézőteret.

Az egyik előadáson belépett Auber páholyába a színháznak nemcsak művészi rangjánál fogva, de arányai következtében is talán legtekintélyesebb énekesnője. Amikor levetette színházi belépőjét, kiderült, hogy estélyi ruhájának kivágása felülmúl minden képzeletet. Hatalmas keble fenyegetően domborodott ki a ruha kivágásából.

— Az Istenért, asszonyom, vigyázzon! — szolt Auber. — Rejtse el bombáit! Rendőrökkel van tele a ház!

HOGY HÍVJÁK A HÁZIGAZDÁT?

Zichy Géza grófot jótékonycélú hangversenykörútjain rendszerint a hangversenyek védnökei fogadták és szállásolták el, többnyire valamelyikük lakásán. Mint-hogy az emberek régen is érthetetlenül mondták nevüket bemutatkozás alkalmával és nevükön kívül ritkán árul'tak el magukról egyebet, Zichy legtöbbször azt sem tudta, hogy kinél szállt meg. Ennek kinyomozása útitársának volt a feladata. Az útitárs először is a szobalányt vette elő. Ilyenféle beszélgetések folytak közöttük:

— Az ön háziasszonya bájos teremtés.

— Nekem nincs úrnőm, a gazdám özvegy.

— Persze, persze! Én a lányát gondoltam.

— Nincsen leánya.

— Majd lesz! Ha újra megnősül.

— Aligha lesz. Már nagyon öreg ember.

— Hát bizony, szomorú, hogy az ilyen kedves, derék emberek is megöregednek. Mivel is foglalkozik ő tulajdonképpen?

— Irodába jár.

— Persze, hiszen hivatalnok.

— Sohase volt.

— Hát micsoda?

— Üzletember.

— Az üzlete nyilván itt van, a közelben.

— A Belvárosban van.

— Hiszen gondolhattam volna! Láttam a cégtábláját. Hogy is hívják?

— De hát az urak csak tudják vendéglátó gazdájuk nevét!

A játék kezdődhetett előlről. . .

A JÓ KÖZÉRZÉS TITKA.

— Hogy van, kedves mester? — kérdezte valaki liszt Ferencről.

— Jól. Mindig jól. Nem foglalkozom Liszt Ferencel.

KI ÍRTA?

Schubert sokat és aránylag könnyen írt. Valóságos dalforrás volt, ömlött belőle a zene. Amilyen könnyen írt, olyan könnyen felejtett is.

Egyszer egy csomó dalt vitt Voglnak, a híres bécsi baritonistának. Vogl az egyik dalt más hangnembe írta át, olyanba, amely hangjának inkább megfelelt. „Transzponálta”.

Eltelt néhány hét, amíg Schubert viszontlátta, helyesebben „viszonthallotta” Vogl számára írt dalát. Az énekes műbarátok, zenekedvelők társaságában adta elő, a vendégek között ott volt a költő is.

Amikor Vogl az ő dalát énekelte, Schubert felfigyelt.

— Hallgassátok csak! — mondta. — Nem is olyan rossz! Ki írta?

Az alatt a néhány hét alatt, amely a dal átadása óta eltelt, teljesen megfélekedezett arról, hogy a dal az ő alkotása.

A ZONGORAKIVONAT.

A bayreuthi Wagner-színház alapkövetésénél többek között megjelent húsz bécsi zenész is. A bécsiek közül Wagner elsőnek Bachrich tanárt pillantotta meg. Megölelte és megcsókolta:

— Ez az üdvözlés valamennyiüknek szól — mondotta.

Az esetet néhány esztendő múlva Bachrich elmesélte egy bécsi társaságban, amelynek egyik igen csinos, fiatal hölgytagja, nagy Wagner-rajongó, így kiáltott fel:

— Ó, mennyire irigylem magát ezért a csókért!

Bachrich szolgálatra kész szerénységgel felelte:

— Grófné, én azt a csókot úgy kaptam Wagnertől, mint egy partitúrát. Ha kívánja, bármikor szívesen készítek a partitúrából zongorakivonatot a grófné számára...

AUBER FELESÉGE.

Auber 35 éves koráig az aranyifjak életét élte Párizsban s csak mint műkedvelő muzsikált. 38 éves is elmúlt, amikor első színpadi műve sikert aratott. Ekkor komolyan hozzáfogott a tanuláshoz, hivatásául választotta a zeneszerzést, egyike lett a világ legünnepeltebb zeneszerzőinek.

Halálos ágyán meglátogatta őt Padeloup, a nagy karmester, a művészi zene egyik legkiválóbb népszerűsítője Párizsban. Auber 89 éves volt ekkor és agglegény.

A szó a muzsikára fordult.

— Ön tehát még mindig szereti a zenét, kedves Padeloup? — kérdezte az aggastyán.

— Örökké — felelte Padeloup. — De nem jobban, mint Ön, mesterem.

— Én ... — Auber bánatosan mosolygott — ... én 25 éves koromig imádtam. Az ifjúkor hevesiségeivel. 35 éves koromig volt a kedvesem. Akkor elvettem feleségül.

MADÁR A FIAIHOZ.

Ferdinand Hiller 1828 őszén Párizsba készült. Mes-
tere: Hummel a következő jó tanácsokat adta neki útra-
valóul:

1. Ne kártyázzék!
2. Ne játsszék vörös és feketét se. Semmit.
3. Ne udvaroljon.
4. Ne foglalja le egész napját „a társaság”. Párizs-
ban igen sok alkalom nyílik arra, hogy az ember társa-
ságba járjon.
5. Legyen illedelmes és
6. nagyon szerény;
7. nyilatkozataiban pedig óvatos. Különösen, ha
párizsi művészekről nyilatkozik. Nagyrészen tőlük függ,
hogy a közönség hogyan vélekedik az emberről. Gon-
dolni azt gondolhatja róluk, ami jólesik.

RIPOSZT

SI NON E VERO

Brahms maga volt a megtestesült szókimondás. Volt
is ellensége bőven.

A bécsi társaság egyik rossznyelvű tagja ezt az anekdo-
tát terjesztette róla:

Estély után Brahms elbúcsúzik a háziasszonytól, még pedig a következőképpen:

— Kérem bocsássa meg, ha vendégei közül valakit talán elfelejtettem megsérteni. . .

PONTOS SZEMÉLYLEÍRÁS.

Amikor Hollósy Kornélia 1863-ban Szamosújvárt vendégszerepelt, meglátogatta nagyatyja sírját. Kíséretében volt egy-két idősebb úr, aki még ismerte a megboldogultat.

— Milyen ember volt? Külsőre? Kiállásra? — kérdezte a magyar operai kultúra európai hírű csillaga az egyik öreg gavallértól.

— Szakasztott olyan volt ő férfiban, mint kegyed nőben, éppen csak, hogy énekelni nem tudott — felelte a megkérdezett.

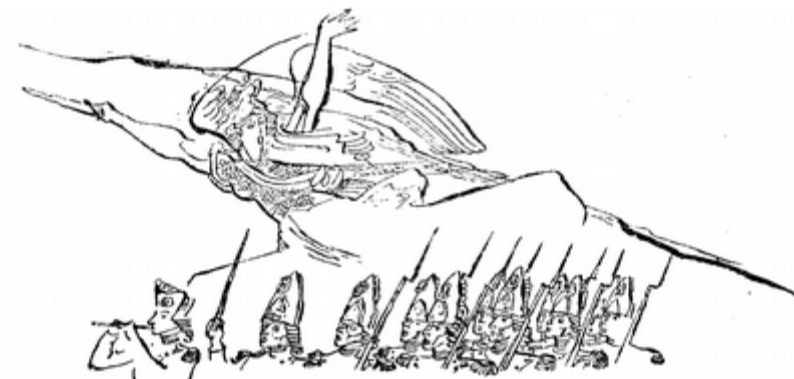
NOBLESSE OBLIGE.

Liszt már világhírű művész volt, amikor egyszer egy olyan kisvárosban kellett zongoráznia, ahol szereplése iránt, nem tudni miért, csak igen csekély érdeklődés mutatkozott. A hangversenyterem kétharmadrészben üres maradt.

Liszt Ferencet ez a fogadtatás a legkevésbé sem befolyásolta. „Úgy zongorázott, mint egy Isten” — jegyezte fel egy fültanú s akik megjelentek a hangversenyen, tomboló lelkesedéssel ünnepelték minden műsorszám után; nem tudtak betelni a ráadásokkal, nem akarták elengedni a dobogóról.

Liszt a hangverseny végén úgy vetett véget a kényes helyzetnek, hogy intett: beszélni akar. És így szólt:

— Most pedig, nagyérdemű közönség, engedtessek meg nekem, hogy vendégül láthassam valamennyiüket vacsorára...

A TŰZHÁNYÓ ÉS A SZALMALÁNG

Berlioz Marseillaise-átíratát Rouget de l'Isle-nek ajánlotta, a francia nemzeti dal költőjének.

Rouget de l'Isle levélben köszönte meg Berlioz remekét. A levél így kezdődik:

„Berlioz úr,

mi nem ismerjük egymást. Akarja, hogy megismerkedjünk? Az ön agya örökké működő tűzhányó. Az enyémben csak szalmaláng lobbant fel, de elalvóban van s már csak füstölög ...”

A tűzhányó s a szalmaláng azonban nem találkozhatnak egymással soha.

BEMUTATKOZÁS.

A königgrätzi csata után sebesült katona állított be Goldmark Károly bécsi lakására.

Alacsony, zömök férfi fogadta.

— Goldmark Károly urat keresem ...

— Én vagyok.

— Személyesen?

— Tetőtől-talpig.

— Akkor ölelj meg — mondta a katona. — Mert én az öcséd vagyok.

— Melyik?

— Az Ignác.

Goldmark ekkor látta életében először ezt az öccsét. Ignác ugyanis akkor született, amikor Goldmark Károly már elkerült a szülői házból. Tizennégy éves korában került el hazulról, azóta maga tartotta el magát. És 20 vagy 23 testvére volt. Tizenkettő maradt közülök életben.

ILLEMTUDÁS.

Egy zeneszerző partitúrával állított be Liszthez.

Liszt hálókabátban fogadta, fején sapkával. S egy karosszékbe telepedve kezdte olvasni a vezérkönyvet.

A zeneszerző elképedve látta, hogy egyszerre csak megemeli sapkáját Liszt s ezt a mozdulatot egyre gyakrabban ismétli. Nem állhatta meg, hogy meg ne kérdezze: miért emelgeti?

Liszt mosolyogva így felelt:

— Udvarias ember vagyok; régi, kedves ismerősei met üdvözölni szoktam.

ÖNÉLETRAJZ.

Egy zenei lap önéletrajzot kért Hugo Wolftól. És arc-képet.

Wolf levelezőlapon válaszolt. A következőképpen:

— Nevem Hugo Wolf. 1860 március 13-án születtem, Windischgrätzben. Még élek. Ennyi éppen elég. Hogy milyen vagyok „a valóságban” — az se nem oszt, se nem szoroz.

AUTOGRAMM.

Johann Strauss harmadik, legkedvesebb felesége arra kérte Brahmst, hogy díszítse a legyezőjét kezevonásával.

Brahms a legyezőre az *An der schönen blauen Donau* első ütemeit írta s alája ezt a négy szót: Szerzője, sajnos, nem

Brahms.

MIMÓZA.

Tarnay Alajos nemcsak finom zongoraművész volt és finomlelkű dalköltő, de civilben is érzékeny lélek. Könnyen sértődött meg. Sőt. El lehet mondani, hogy nem élt a magyar glóbuszon zeneköltő, akit olyan könnyű volt megbántani, mint őt.

Egyszer találkozott Herczeg Ferenczel.

— Rég nem láttalak — mondta Herczeg.

— Kassán voltam — felelte Tarnay.

— És ki sértett meg? — kérdezte az *Andor és András* szerzője.

OFFENBACH PIHEN.

Offenbach kora gyermekségétől kezdve szinte lázas munkában töltötte napjait. Nem volt megállása soha. Eletének tempója presto volt, sőt prestissimo. Időnkint fürdőhelyeken keresett pihenést, de ott sem tudta megállni, hogy ne dolgozzék. Egyik levelében — szokása szerint: távirat-stílusban — beszámolt feleségének arról, hogy hogyan tölti idejét, Emsben. Így töltötte:

„ ½ 7. Felkelés. Gyógyvizet ittam.

9 óra. Desire és Paul meglátogattak. A *Jeanne-ŋ* próbáltuk. (A *Jeanne qui pleure et Jean qui rit* című egyfelvonásosról van szó.)

10 óra. Elmentem a *Fortunio* főpróbájára.

11 óra. Reggeli.

12 óra. Próba a *Katonák-bőh*

½ 3 Meglátogattam Talleyrand urat, a berlini francia követet, mert megkért, keressem fel, hogy bemutat-hasson feleségének.

4 óra. Fürödtem.

5 óra. Most írom neked ezt a levelet.

6-kor ebédelek.

J[^]8-kor felkeres a *Katonák* és a *Jeanne* együttese”.

Így teltek napjai — amikor pihent.

RAGASZKODJUNK ELVEINKHEZ.

Egyszer Cherubinit, séta közben, a boulevardon utólérte a zápor. Kinyitotta esernyőjét és meggyorsította lépéseit.

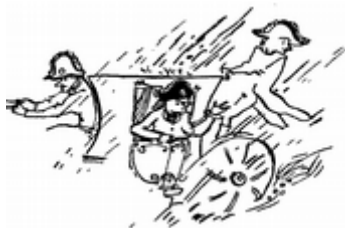
Egy tisztelője meglátta a kocsijából. Megállította a hintót, kiszállt és felajánlotta Cherubini-nek, szálljon be, kocsin folytassa útját.

Cherubini örömmel tett eleget a meghívásnak. Beszállt. Kiderült, hogy a hintó gazdája és a zeneköltő éppen ellenkező irányba igyekeztek. A meghíváson azonban ez mit sem változtatott.

— Én majd gyalog folytatom utamat, kedves mester — mondta a zene rajongója. — Ön pedig rendelkezék kocsimmal. Csak arra kérném, adja kölcsön az esernyőjét.

— Az esernyőmet? — kérdezte riadtan Cherubini. — Arról szó sem lehet! Sohasem adom kölcsön az esernyőmet. Elvből! Kocsis, hajts!

És elhajtattott.

NAGY FŐNÖKÖK EGYMÁS KÖZT.

Berlioz Lipcsében elragadtatással hallgatta Mendelssohn *Valpurgiszéj* című művének előadását. A szerző vezényelt. Berlioz megkérte, hogy a szép est emlékére aján-

dékozza néki karmesteri pálcáját. Mendelssohn cserébe Berlioz pálcáját kérte. Meg is kapta, még pedig a következő levél kíséretében:

„Mendelssohnnak, a Nagy Főnöknek!

Nagy Főnök!

Megígértük egymásnak, hogy kicseréljük tomahawkjainkat. Az enyém durva, de a tiéd is egyszerű. Csak a squaw-ok és a sápadtarcúak kedvelik a cifra fegyvert.

Légy testvérem!

És ha a Nagy Szellem a Lelkek Birodalmába küld vadászni, akasszák harcosaink tomahawkjainkat a Magas Tanács ajtaján, egymás mellé”.

Mendelssohn teljesítette Berlioz kívánságát.

Erre vall, hogy Berlioz, emlékirataiban, így emlékszik meg Mendelssohn magatartásáról:

„... amikor lipcsei hangversenyemet kellett megszervezni, Mendelssohn *testvérként* járt el velem szemben...”

A Magas Tanács ajtaján tomahawkjaik egymás mellett lógnak.

A HARMADIK.

Kedélyes társaság gyűlt össze Halévnynél, a zeneköltőnél, Liszt Ferenc tiszteletére. Vacsora után átmentek a dolgozószobába s a kandalló pattogó tüze mellett folytatták a beszélgetést. Előttük mokkalavé, kezükben havanna.

Liszt később a zongorához ült és előadta legújabb szerzeményét. Válogatott technikai nehézségek sorozata volt a darab, lélegzetelállító bravúrmutatvány az előadása.

A hallgatók viharos tapssal ünnepelték a mestert.

— Hát bizony elég nehéz — ismerte el Liszt. — Ilyen tempóban és eredeti alakjában csak ketten tudjuk előadni Európában. A másik: Hans von Bülow.

Halévy odafordult egyik tanítványához:

— Emlékszel erre a részre?

És megpróbálta a fiatalember emlékezetébe idézni az ujjtörő futamot.

A fiatalember bólintott, a zongorához ült és hibátlanul eljátszotta.

Liszt felfigyelt.

— Véletlenül nálam van a kézirat, — mondotta — behozom, hogy megkönnyítsem fiatal barátunk számára az emlékezést.

És már hozta is.

A szemüveges ifjú a kéziratot a hangjegytartóra helyezte és első látásra hibátlanul elzongorázta. A végén Liszt így szólt:

— Az előbb tévedtem. Nem ketten: hárman vagyunk, akik el tudjuk játszani, amit írtam. És hármunk közül talán az ön előadása a legvakmerőbb és a legfényesebb. Az előbb nem értettem meg, szabad most megkérdezni a nevét?

— Bizet — felelte a fiatalember.

AZ ASSZONY INGATAG

A *Rigoletto* bemutatója után a szövegíró: Piave öszszetalálkozott Velencében egy szépasszonnyal, aki nemrégén szakított vele.

A *Rigoletto* rendkívüli sikerének kirobbanásakor történt a találkozás és Piave a mantuai herceg már híressé vált dalával üdvözölte a szeszélyes és csapodár velencei hölgyet. A tulajdon versével:

— *La donna e mobile qual piuma al vento . . .* (Az asszony ingatag, mint toll a szélben.)

De a szépasszony se hagyta magát, folytatta a verset, még pedig eképpen:

— ... *e Piave è un asino, che val per cento* (s Piave nagy számár, nagyobb, mint száz számár. . .)

És faképnél hagyta a költőt.

JÓVÁTETTE.

Rubinstein egyszer, társaságban, már a fehér asztalnál szivarra gyújtott. A levegő füsttel telt meg.

Egy barátja figyelmeztette rá, hogy hölgyek jelenlétében nem illik pöfékelni — a hölgyek abban az időben még nem dohányoztak! — de Rubinstein csak ontotta a füstöt rendületlenül. És így szólt:

— Ahol ennyi angyal van jelen, ott nem hiányozhatnak a felhők sem.

A D A S S É K E LEVÉL . . .

Rossini édesapja: Giuseppe, vándorzenész volt, kürtös és lelkes republiánus. (Az osztrákok be is börtönözték, mert résztvett a köztársaság kikiáltásában.)

Édesanyja: Anna Guidarini, énekesnő volt, *seconda donna*, aféle jobb segédénekesnő, s a maga korában híres szépség.

Rossini imádkozta szüleit, elhalmozta őket minden jóval. S amikor már híres zeneszerző lett, így címezte édesanyjához intézett leveleit:

Al illustrissima Signora Rossini, madre del célèbre maestro in Pesaro. Rossininé öngyságának, *a híres mester* édesanyjának, Pesaroban.

VIRÁGNYELV.

Hellmesberger Beethoven egyik adagioját hegedülte.

A hallgatóság soraiban ott ült Bauernfeld osztrák színműíró is. Bauernfeld akkor már nagyot hallott, ezzel magyarázható, hogy megfeledkezett magáról, beszélgetni kezdett, sőt nevetgélgni.

Hellmesberger befejezte az adagiot s Bauernfeldhez lépett:

— Nem szép — mondotta — hogy nevetgél, mialatt én hegedültem. Ilyesmire képtelen lennék. Tegnap például a Burgszínházban voltam. Az ön új vígjátékát adták. Ott ültem elejétől végig. De egyetlenegyszer se nevettem!

GRATULÁCIÓ.

Leo Slezák közölte igazgatójával, hogy meg akar nőszülni. A társulat szerelmes színésznőjét szemelte ki élete párjául.

— Gratulálok! — lelkesedett az igazgató. — Ez igazán derék dolog. Bár. . . egy tenorista, ha nő, nem ér annyit, mint akkor, ha nőtlen. . .

— Mennyivel érek kevesebbet? — kérdezte Slezák.

— Évi húszszerrel — felelte az igazgató.

◀ Slezák gázsija-akkor éppen húszszer márka volt egy esztendőre.

BOMBAÜZLET.

Hiába! Mindig üres a terem, ha játszom — panaszkolta a műkedvelő gordonkaművész Brahmsnak. — Csak ráfizetek! Mit csináljak? Mit csináljak?

— Hirdesse, hogy *a belépés díjtalan* — tanácsolta Brahms. — A terem meg fog telni. S az első szám után tegyen az ajtókra táblákat ezzel a felírással: *a kilépés húsz forint*. Meglátja, bombaüzlet lesz!

TÜRELEM.

Liszt komponált, miközben ablaka alatt verkli szólt, rendületlenül.

— Miért nem hallgattatja el az istentelent? — kérdezte a zeneköltőt látogatója.

— Nem akarom megszorítani — felelte Liszt — bár már két órája játszik.

Végül mégis cselekvésre határozta el magát: fölállt, kinyitotta az ablakot, ledobott egy ezüst forintot és így szólt:

— Kolléga úr! Nekem az ön zenéje nagyon tetszik; van benne ritmus s ön érzéssel forgatja hangszerét. De én most nem tudom élvezni, mert írok. Kérem, hagyja abba a muzsikálást, amíg el nem készülök munkámmal. Ha legközelebb megint szerencsém lesz és érdekelni fogja, eljátszom önnek új művemet. S ha megnyeri tetszését, elkészíttetem hangszere számára a hengert is. . .

NÉVJEGY.

Antonio Paganini hatéves kisfiát, Nicolot, híres mesterhez vitte látogatóba: a pármai Alessandro Rollához, az ő gondjaira akarta bízni, azt akarta, hogy Rolla tanítsa.

Rolla azonban nem fogadta Paganiniékat. Kiüzent, hogy beteg.

A várószoba asztalán egy hegedű hevert, a hangjegyállványon pedig Rolla legújabb hegedűversenyének kézírata.

Nicolo kezébe vette a hegedűt, a hangjegyállványhoz lépett és játszani kezdte a verseny művet. Eszményi tisztasággal, híven és kifejezően.

Alessandro Rolla rögtön meggyógyult. És tüstént tanítványai sorába fogadta Nicolot.

JOBB SZEMÉLYESEN.

D'Albert Beethoven zongoraműveinek egyik leghivatottabb tolmácsolója, kistermetű férfi volt nagyon.

Amikor első gyermeke született, elment az anyakönyvi hivatalba, hogy bejelentse.

Az anyakönyvvezető bosszúsan mérte végig:

— Apádnak nem ártott volna meg, — mondta — ha személyesen jön el...

A HIMNUSZ.

Kölcsey Ferenc 1823-ban írta *Himnusz* című költeményét, Bartay András pedig 1845 tavaszán 20 aranyat tűzött ki annak, aki a *Himnuszt* a legköltőibben zenésíti meg.

Erkel nem pályázott.

A pályázat utolsó napján összetalálkozott Bartayval az utcán.

— Pályáztál? — kérdezte Bartay.

— Nem pályáztam — felelte Erkel. — Átengedem a dicsőséget Egressynek. Neki öröme telik az ilyesmiben.

Egressy Béni Erkel szövegkönyv-írója volt, a *Szózat* zenéjének költője.

De Bartayval nem lehetett tréfálni. Felvitte Erkel a lakására és rázárta az ajtót. Addig nem engedte ki, amíg meg nem írta a *Himnuszt*

Egy óra alatt született meg a magyar nemzet imádsága.

A pályázatra tíz mű érkezett be. A négy legjobbat bemutatták a Nemzeti Színházban. A négy mű szerzői a következők voltak: Egressy, Travnyik, Pecsényánszky és Erkel.

A pályázatot a közönség döntötte el. Viharos lelkesedéssel foglalt állást Erkel műve mellett.

Amikor a *Himnusz* nyomtatásban megjelent, Erkel Deák Ferencnek ajánlotta.

Petricsevich Horváth Lázár ekkor így szólt:

— Van egy bécsi szójáték. Így hangzik: Franziskaner = Franz is kaner. De ezt a mondást itt nem lehet al-

kalmazni, mert lám a *Himnusz* címlapján három Ferenc is szerepel: Deák, Kölcsey és Erkel.

Egy emberöltővel később azt mondta Erkel Gárdonyi Gézának:

— Amikor azon gondolkoztam: hogyan kezdjek a *Himnusz* megzenésítéséhez, eszembe jutott az én első mesteremnek egy mondása: „Fiam — így szólt az én pozsonyi mesterem —, ha valami szent zenét komponálsz, először mindig a harangok szava jusson eszedbe”. És Bartaynál, a szoba csöndességében megcsendültek fülemben a pozsonyi harangok.

Ma is halljuk a harangokat, valamennyien halljuk, ha felhangzik az *Isten áldd meg a magyart*. . .

Erkel első mesterét Klein Henriknek hívták.

Azt is jó tudni, hogy Egressy *Szózatát* is Erkel hangszerelte. A *Himnusz*-pályázat többi kilenc pályaművének hangjegyei pedig elvesztek.

A *Himnusz* csak 1859 után terjedt el az országban, csak a hatvanas években ment át a köztudatba.

PLAGIUM.

Johann Strauss legújabb keringőjét mutatta be Max Kalbecknek.

Alig néhány ütemet játszott, amikor Kalbeck félbeszakította és továbbénekelte a dallamot.

Strauss rémülten gyúrte össze a kéziratot és dobta a papírkosárba:

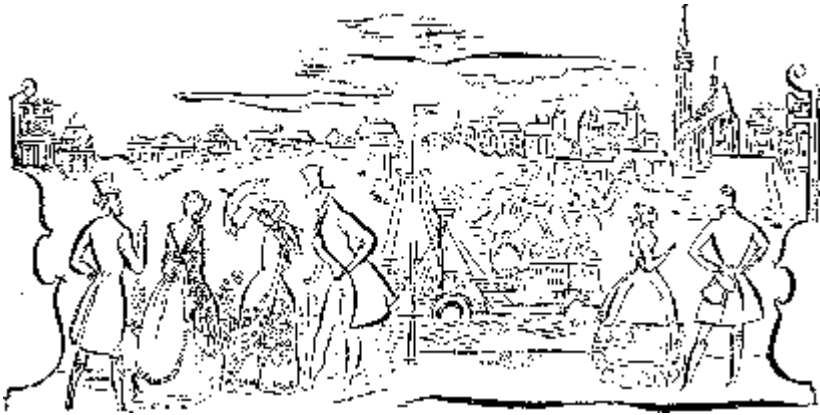
— Rémes! Tehát már ezt is elírták előlem? Mindent megírnak az ember elől! — mondta lehangoltan. — Mikor hallotta ezt a keringőt?

— A nyáron.

— A nyáron? És kitől?

— Öntől, kedves János.

Strauss megkönnyebbülten lélegzett fel. A *cigánybáró* második felvonásvégének híres dé-dúr keringője volt a „plagizált” mű.

SEMPER EADEM.

Zichy Géza gróf írja emlékirataiban:

„Tizenhét éves voltam s egy nap így szóltam eszményképemhez:

— Éppen most láttam: egy öreg asszonyt fogtak ki a Dunából. Már egészen kék volt.

Az ideál közbevágott:

— Kék volt? Ó, a kék szín nagyon jól illik nekem.”

A nők 1856 óta alig változtak.

HÁLA.

Leo Slezák, a bécsi Operaháznak Budapesten is jól ismert, méltán világhírű művésze, géplakatosból lett tenorista.

A lakatosműhely kifárasztotta és nem használt sem tüdejének, sem hangszálainak. Slezák tehát, 17 esztendőskorában, beállt katonának, hogy elvesse a létfenntartás gondját és tanulásra alkalmas szabadidővel is rendelkezék.

A brünni Brand és L'hullier gyár lakatosából a cs. és kir. 17-ik vadászszázalaj vadásza lett.

Gyors karriert csinált. Csakhamar tizedes lett, sőt kiképző.

Egyszer a trombitajeleket magyarázta az újoncok-

nak. A trombitajeleket a tisztesek rendesen elfütyülték, Slezák azonban nem fütyült, hanem énekelt a vadászainak.

— Tadararatatataratada . . .

Miközben énekel, látja, hogy az egyik újonc a jegyzőkönyvébe firkál.

Rárivall:

— Krupica! Mit firkál maga, előadás alatt?

— Alvadász úrnak alázatosan jelentem: a trombitajeleket jegyzem.

— Na, Krupica. . . hiszen maga valóságos szimfonikus, ha első hallásra rögtön le tudja kottázni, amit én énekelek! Adja csak ide azt a noteszt.

Krupica odaadja. Hangjegy természetesen nem volt benne, de annál lelkiismeretesebben jegyezte fel Krupica a trombita jel... szövegét:

— Tadararatatataratada . . .

— Énekelje el — rivallt rá Krupicára Slezák.

Krupica rázendített a Radetzky-indulóra.

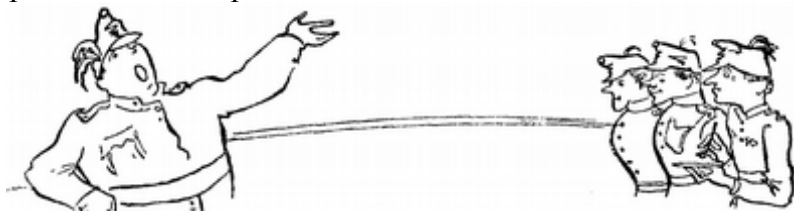
Slezák mindig szeretettel gondolt arra az időre, amelyet a cs. és kir. 17-ik vadászzászlóalj kötelékében töltött.

Tíz esztendővel azután, hogy kibújt az angyalbörből, összetalálkozott egykori ezredorvosával.

Az ezredorvos a híres művésztől arcképet kért és autogrammot.

Slezák olyan fényképpel ajándékozta meg, amely őt az *Otello* címszerepében ábrázolta. És ezeket a sorokat írta a képre:

— S. főtörzsorvos úrnak, emlékül a 17-ik vadászzászlóalj újoncától, aki időközben a velencei flotta főparancsnokává lépett elő.

ŐSZINTESÉG.

Humperdinck, a *Jancsi és Juliska* zeneköltője, ki- mondta, amit gondolt. Gátlás nélkül. Erre vall ez a kis eset.

Egy szálló terrasszán ült feleségével, nagy társaság közepette. Egyszer csak megszólalt:

— Mondd, kérlek, nincs ott huzat, ahol ülsz? Felesége majdnem elérzékenyült ennyi gyöngéd- ségtől.

— Nincs huzat — nyugtatta meg férjét. — Egy csepp huzat sincs, szívem.

— Akkor cseréljünk helyet — indítványozta a gyen- géd férj. — Mert itt nem lehet kitartani, úgy húz ...

—

IDŐBEOSZTÁS.

Egy fiatal karmester egy évi szabadságot kért Strauss Richárdtól.

— Miért van szüksége ilyen hosszú szabadságra? — kérdezte Strauss.

— Szeretném befejezni az operámat.

— Ezért kér egy évi szabadságot? Uram! A nap 24 órából áll! 12 óra ebből a színházé. 8 óra az alvásé. Ma- rad 4 óra az írásra. 4 óra, naponta! Még több szabad- időre van szüksége?

NYÁRSPOLGÁR.

Arról volt szó a társaságban, hogy sok művész külseje egyenesen nyárspolgári. Például Strauss Richárd is olyan, mint egy államtitkár, vagy egyetemi tanár — mondotta valaki.

A zeneköltő felesége is jelen volt. Megszólalt:

— Az lehet, hogy Richárd külsőre olyan, mint egy nyárspolgár. De ha papiros van előtte! Akkor bezzeg ki- tombolja magát...

RAMEAU ÉS STRAUSS RICHARD.

Rameau mondta:

— Qu'on me donne *La Gazette de Hollande* et je la mettrai en musique! Hol a hollandi hírlap? Hadd zenésítem meg!

Strauss Richárd pedig így szólt:

— Zenével mindent ki lehet fejezni.

— Mindent? — tamáskodott egy újságíró.

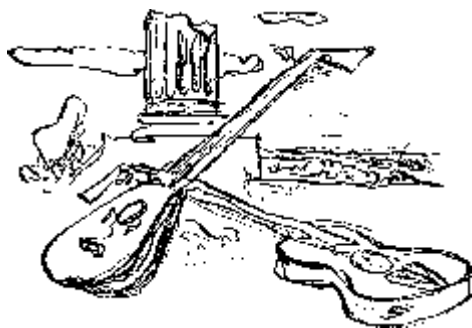
— Mindent. Én például — tette hozzá tréfásan Strauss — addig nem nyugszom, amíg meg nem zenésítettem a logaritmustáblákat. Amíg kézzelfoghatóan, félre nem érthetően nem tudom kifejezni hangokkal a számsorokat . . . Amíg ez nem sikerül, nem értem el életem célját. . .

A TONÁLIS ZENE.

Új zeneszerző új művét próbálják, A kürtös így szól:

— Ne bé-† fújjak itt? A szólamban ugyan há áll, de ez sehogysem stimmel.

— Fújjon csak há-† — feleli a karmester. — És szok-jék hozzá: ami az új zenében stimmel, az rendszerint nem stimmel; ami nem stimmel, az viszont stimmel.

MEGHATÁROZÁS

Erre a kérdésre: mi az opera? Saphir így felelt: — Színháték, amelynek szövege olyan bárgyú, hogy elmondani nem is lehet, csak elénekelni.

SZÍNHÁZ.

Seidl, a pozsonyi német színház öreg rendezője, mondta Zichy Géza grófnak:

— Óvakodjék a színpadtól, gróf úr! Itt fent, a padláson minden zsinóron függ. A deszkák alatt minden üres. Ami pedig a zsinórpadrás és a süllyesztők között van, az csalás és hazugság.

ÁRFOLYAMHULLÁMZÁS.

A színházi vállalkozás már a tizennyolcadik század elején virágzó üzletág volt Londonban. Az olasz opera egy részvénye például 100 fontba került, árfolyamhul-

lámzását számontartották. Mitől függött ez a hullámzás? Régi újságból idézzük a következő, szatirikus hírt:

„Az opera pénteki próbáján Signor Nihilini Beneditti félhanggal túllépte hangjának eddigi terjedelmét. Az operai részvények 83 ½ -en álltak, amikor énekelni kezdett és 90-re emelkedtek, amikor befejezte”.

O L A S Z O P E R A P A R T I T Ú R A .

C. M. von Weber szerint:

Az oboák a fuvolák szólamát fújják
 A klarinétok az oboákét
 A fuvolák a hegedűkét
 A fagottok a nagybőgőkét
 A második hegedűk az első hegedűkét
 A brácsák a nagybőgőkét
 Az énekes: tetszése szerint énekel
 A hegedűk pedig követik.

A R I A D I S O R B E T T O .

Azokat az áriákat nevezték így száz évvel ezelőtt az olasz operákban, amelyeket a második, illetve harmadik énekes vagy énekesnő adott elő, s amelyek alatt a közönség egy része kivonult a falatozóba, hogy *üdítő*, frissítő italt, „szorbettet” igyék. Mert már akkor is csak a sztárokat hallgatta teljes figyelemmel az operák közönsége.

J U B I L E U M .

A pozsonyi német színház rendezője: Seidl, ötvenéves színészi jubileumát ünnepelte. Minthogy nem bízott senkiben sem, ő maga rendezte a saját jubileumát.

Egy törzsvendég az előadás előtt fellátogatott a színpadra. Seidl éppen a fehérruhás lányoknak magyarázta:

— Ti a jobboldali ajtón léptek be és virágokat szórtok rám. Így! Vigyázzatok, ostoba libák, nehogy valami

butaságot kövessetek el! A fiúk balról jönnek a színpadra, Péter hozza a babérmkoszorút. El ne ejtsd, te lőkötő, te! Pirosbársony vánkoston Xavér hozza a díszalbumot. Meg ne botolj valahogy, te vadszamár, ha jót akarsz!

Midőn mindent elrendezett, felhúzták a függőnyt.

Seidl a színpad közepén állt. A közönség viharosan tapsolt.

Jobbról bevonultak az „ostoba libák”, balról a „lőkötők és vadszamarak”.

Seidl tágranyilt szemmel, álmétkodva nézett körül, kezével álmódozva simította végig homlokát s a meghattottságtói reszkető hangon így szolt:

— Hol vagyok? Képzetelem játéka ez? Igen! Én álmodom . . . mert ennyi megtiszteltetés csak álom lehet.

A szakácsnék sirtak a karzaton. A földszinten többen krákogtak az elérzékenyüléstől.

DAL A BUDAI VÁRSZÍNHÁZRÓL

A Várszínházról, amelyben Beethoven is zongorázott, jegyezte fel Ágai Adolf:

„Szinte családi színház volt, melyben csupán a budai atyafiságok és barátok találkoztak. Annyira intimus volt itt minden est, hogy — mint egy öreg budai lakostól hallottam — ha valaki a házban eltüsszentette magát, legott felismerték a hangjáról s szállott feléje a jó kívánság:

— Zur Genesung, Frau von Grundhuberin !
Vagy:

— Helf Gott, Herr von Wiesinger!”

A KLAKŐR.

Klakőr az az ember, aki színházban pénzért tapsol. Mert a színházak már régen tudják, hogy a közönség hangulatát befolyásolni, „irányítani” lehet. Befolyásolták is, irányították is, már évszázadokkal ezelőtt is.

Meyerbeer egyik ifjúkori dalművének párizsi sikerét is egy klakőr döntötte el.

A bemutató előtt a szerző: Meyerbeer szurkolt, mint rendesen. Közte és Rossini között a következő párbeszéd folyt le:

Rossini: Az a benyomásom, hogy nagy siker lesz.

Meyerbeer: Azt hiszi? Én attól tartok, hogy megbukom. Fogadni mernék . . .

Rossini: Tartom a fogadást.

Meyerbeer: Tartja?

Rossini: Akár száz Lajos-aranyat is.

Meyerbeer: Tréfál.

Rossini: Eszem ágában sincs. Az operának sikere lesz.

Meyerbeer: Száz aranyba fogadtunk.

Rossini: Száz aranyba.

Másnap este volt a bemutató előadás.

Rossini is megjelent a színházban, az erkély első sorában, ahol őt mindenki láthatta. Szokása ellenére választékos ízléssel öltözött fel, fodrász fésülte, jabot-ja csodálattal töltötte el a szakértőket, sárga kesztyű simult kezéhez. Mindenki őt nézte.

S ő minden szám után vad tapsban tört ki. Arca, tekintete, egész lényé valósággal sugárzott az elragadtatástól. És magával ragadta környezetét, az egész erkélyt, a páholyokat, a földszint közönségét is.

Magatartása eldöntötte a darab sorsát. A dalmű sikert aratott.

Másnap reggel Meyerbeer elküldte a száz Lajos-aranyat. Boldog volt, hogy elvesztette a fogadást.

BOTRÁNY A NEMZETIBEN.

1840 december 6-ikán *Borgia Lukrezia* került színre a Nemzeti Színházban. A címszerepet Schodelné énekelte, Gennarot Bognár Ignác.

A felvonás végén Schodelné Bognárral jelent meg a függöny előtt. A közönség kipisszegte Bognárt. Schodelné azonban azonosította magát vele s így kiáltott a pisszegőkre:

— Kígyók közt énekelni nem lehet.

A nézőtérről erre füttykoncert lett a válasz.

Negyedóráig tartott az éktelen láрма, a közönség követelte, hogy Schodelné kérjen bocsánatot.

A függöny előtt erre megjelent Fánecsy, a rendező és bocsánatot kért Schodelné helyett.

A közönség azonban nem fogadta el az elégtételt.

— Jöjjön ő maga!

Jött. De nem kért bocsánatot, hanem kijelentette, hogy, ha nem akarják, ő nem énekel, előtte nyitva áll az egész világ; ha kell, elmegy.

A közönség zúgott, Schodelné felé hagymakoszorú repült. De a primadonna nem jött zavarba. Nyugodtan fel emelte a koszorút s letette a sűgő házának tetejére.

— Nem érdemeltem meg — mondta. — Leteszem a haza oltárára.

Óriási taps. A színésznő nyugalma és lélekjelenléte megnyerte az ütközetet.

— Hogy jutott eszedbe, hogy odatedd a hagymakoszorút? — kérdezték később Schodelnétől.

— Tudtam, hogy Soma szereti a hagymát.

A sűgót hívták Somának, Gillyén Soma volt a neve s amikor a hagymakoszorú a színpadra esett, a sűgolyukból nyúlt is érte. De Schodelné megelőzte.

A magyar opera történetében ez volt a legnagyobb botrány.

JELBESZÉD.

Benza Károly, a negyvenes-ötvenes évek híres basszus-buffója, jómódú ember volt. A Svábhegyen lakott, saját villájában.

A villa ablakából, távcsövön jól lehetett látni a Nemzeti Színházat. Ha próba volt, a színházi szolga déli tizenkettőkor egy nagy rudat dugott ki a tető egyik nyílásán, mire Benza szamaras kis kocsiján ledöcögött a színházba.

Egy alkalommal Benza ebédet adott s arra sok művészt meghívott, a táncoskomikust, Tóth Somát azonban nem hívta meg.

Soma felmászott a padlásra és déli tizenkettőkor kidugta a rudat. Benza meglátta s faképnél hagyta vendégeit, rohant a — próbára. Nem akart büntetéspénzt fizetni.

Próba természetesen nem volt.

Benza szörnyű haragra gerjedt, éktelen lármát csapott, agyonveréssel fenyegette meg a színházi szolgát.

Ekkor elébe állt ártatlan arccal Tóth Soma és így szólt:

— Ne lármazz! Én dugtam ki a rudat. Integtem is vele, hogy nyugodtan maradhatsz otthon, nincs próba. Nem láttad, hogy mozgattam?

GAZ A NEMZETIBEN.

„A gázvilágítást Pest-Budán először a Nemzeti Színház alkalmazta. Valahol a Ferencvárosban szűrték a gázt — írta Ágai Adolf — s tömlőkben hozták el a Kerepesi-

útra. Rettenetes egy találmány volt! Világító ereje a pislogáson túl nem terjedt, bűze azonban elhatott Ó-Budáig. Ha a világosság lohadni kezdett, hátul, az udvarban valaki rálépett a tömlőre, mint az orgonataposó a fűjtatóra, mire a gáz megint vetett egy kis lobot. De az élesztett lánggal együtt kipöfönt a megszorodott, émelyítő szag is. Az édes Melinda siralmán nem csak a szívünk facsarodott el, hanem az orrunk is”.

MIN BUKIK MEG EGY DARAB?

Meyerbeer *Il Crociatoját* sikerrel játszották az olasz színpadokon, a párizsi olasz operában azonban megbukott. Nemcsak azért, mert a közönség nem akart más zeneszerzőről tudni, mint Rossiniról. Léon Kreutzer elmondja, hogyan fulladt nevetésbe a második felvonás híres négyese.

Van ennek a jelenetnek egy néma szereplője is, egy gyermek, Palmide fia. Édesanyja felajánlja őt a szultánnak, hogy ezzel engedékenységre hangolja az uralkodót.

A szereplő kisfiút Apollo botfüllel verte meg. Egy cseppet sem érdeklődött sem a darab, sem a zene iránt és érdeklődésének hiányát nem is titkolta. Minthogy már későre járt az idő s ő felettébb unta a dolgot, a drámai helyzet tetőfokán egy hatalmasat ásított.

— *Frenci le lacrime!* (Csillapítsd könnyeidet!) — énekelte Palmide.

A gyermek még hatalmasabbat ásított.

— *Consolarti sopra il ciel!* (Vigasztaljon téged a magas ég!) — fohászkodott Palmide.

A fiú ásított. Versenyt ásított édesanyja szívszaggató énekével. S a közönség minden ásítását viharos derűtséggel jutalmazta.

A gyereknek óriási sikere volt. A darab megbukott.

1851 március 11-ikére tűzte ki a velencei Teatro Fenice a *Rigoletto* bemutatóját.

Március 9-ikén a mantovai herceg személyesítője: Mriate, felkereste Verdit és szemrehányást tett neki, mert még mindig nem adta oda annak a dalnak a hangjegyeit, amelyet a mantovai herceg az utolsó felvonásban énekel.

— Majd holnap! — nyugtatta meg Verdi a tenoristát.
— Főpróba előtt.

Nem sokkal a főpróba kezdete előtt Mriate valóban megkapta a dalt.

— Most azonban add becsületszavadat — mondta Verdi — hogy a bemutató előtt senkinek el nem énekeled. El sem dúdolsz. Nem szeretném, ha az előadáson hatástalan maradna. Már pedig, ha valaki ma dúdolgatná, holnap már mindenki fűjné Velencében. Olyan dal. Az utcai gyerekek is füttyülnék. S engem tolvajnak bélyegeznének.

Hallgatást fogadtak a főpróba többi szereplői is, az énekesek, zenészek, kardalososok, valamennyien. És nemcsak megígérték, hogy titokban tartják „a sláger”, hanem meg is tartották ígéretüket.

A *La donna e mobile* valóban úgy hatott a bemutatón, mint a bomba. Mriate kilencszer ismételte meg. És másnap már a gondolierok, a fruttajolek, mindenki énekelte, aki énekelni tudott a Piazza San Marcon, az osteriákban, a lagunákon.

MEGOKOLÁS.

Egy kis német udvari színház műsorra tűzte Goldmark *Götz von Berlichingen* című dalművét.

Goldmark váratlanul megjelent a házi főpróbán. Alig tudott művére ráismerni, annyit változtattak a szövegen s a zenén.

Az első felvonásközben magából kikelve rohant fel a színpadra, hogy felelősségre vonja a rendezőt s a karmes-

tert. Fejükre olvasta bűnlajstromukat s a végén így szólt:

— Legalább azt mondják meg, hogy miért változtattak annyit az eredeti szövegen? Miért?

— Hogy miért? — ismételte a kérdést a rendező. — Azért, mert eszünkbe sem jutott, hogy ön eljöhet a próbákra vagy az előadásra.

ISMERKEDÉS.

Lohengrin megérkezik. Üdvözlí a királyt, megtiltja Brabanti Elzának, hogy érdeklődjék neve és polgári foglalkozása iránt, Elza megígéri, hogy nem fog érdeklődni, Lohengrin megismétli a tilalmat, Elza megismétli az Ígéretet, Lohengrin kijelenti, hogy imádja Elzát, Elza Lohengrin ezüstvértel borított keblére hull.

E pillanatban Lohengrin halkán így szól:

— Bocsánatot kérek, de eddig nem volt alkalmam rá, hogy bemutatkozzam. Nevem Slezák.

— Nagyon örvendek — feleli Elza. — Én Milka Terkina vagyok.

Ekkor látták egymást először, mert próba nélkül vendégszerepeltek a *Lohengrin* előadásán.

SZEMPONT.

Slezák megbetegedett. Raoul szerepét egy vidéki kezdő énekelte helyette, mérsékelt sikerrel. Tudniillik kifütyülték.

Másnap Slezák megkérdezte az öltöztetőjétől:

— Na Ferenc, hogy szerepelt a konkurrencia?

— Remekül! — felelte Ferenc.

— Úgy? Tetszett a közönségnek?

- Azt nem hinném, mert pisseztek és füttyültek.
 — Hát akkor?
 — Öt forint borraivalót adott.

PÁNCÉLBAN KÖNNYŰ!

Girardi, a nagy bécsi komikus és Slezák egyidőben vendégszerepeltek Grácban. Közös öltözőjük volt. Egyik este Slezák öltözött benne, másik este Girardi.

Egyszer Girardi meglátogatta Slezákot és érdeklődéssel vette szemügyre Rádamesz díszruháját, amelynek aranyos vértjét drágakövek díszítették. És így szólt:

— Így igazán nem nehéz sikert aratni! Csak felveszel egy ilyen aranyozott sparherdet, kijössz a színpadra s az emberek, még mielőtt kitátanád a papuládat, már röhögnek.

Leakasztotta a fogasról a maga, iparoslegények-viselte köcsögalapját és így folytatta:

— De ebben! Ebben a vacakban megnevetetni az embereket, az — látod, hangművész! — az művészet.

IDŐMEGHATÁROZÁS.

Egy híres pesti karmestert azzal vádolt a pletyka, hogy csak azokat az énekeseket engedi érvényesülni, akik énekórákat vesznek tőle.

A színház igazgatójától megkérdezte egy fiatal tehetség:

— Mondja igazgató úr, mikor kapok végre szerepet?

Az igazgató tudott karmesterének tevékenységéről, de nem tehetett ellene semmit, mert a karmestert befolyásos hatalmak támogatták. Épp ezért kétértelműen és mélyértelműen így felelt:

— Mikor? Csak órák kérdése . . .

HAPPY END.

A happy end olyan régi, mint maga az emberiség.

A múlt század tízes éveinek közönsége még sokkal kevésbé tudta elviselni a tömeggyilkosságokat, mint a mai közönség és — miként azt *A peleskei nótárius* esetében is láttuk — mélységesen fel volt háborodva azon, hogy például az *Otello* gyilkossággal, ráadásul: egy ártatlan nő meggyilkolásával és öngyilkossággal végződik.

De nem csak a peleskei nótárius idegenkedett ettől a megoldástól, hanem a nápolyi közönség is. 1816-ban mutatták be Rossini *Otello-ját* a Teatro del Fondóban, 1817-ben azonban már új befejezéssel adták.

Deszdémona megöletése előtt a mór és hitvese között kettős virult ki.

Deszdémona így kiáltott fel:

— Mit akarsz cselekedni, szerencsétlen? Én ártatlan vagyok!

— Ez való igaz? — kételkedett a mór.

— Esküszöm! — felelte Deszdémona.

A házaspár erre — bármily hihetetlen is — kéz a kézben a rivalda elé lépett, rázendített egy vidám allegro Rossini valamelyik másik dalművéből és szent volt a béke.

A nápolyi közönség megnyugodva távozott.

Egy színházi almanach emléksorokat kért Dingelstedtől. Egyetlen mondatot.

Dingelstedt ezt írta:

— Minden színház: örültekháza. Az opera a gyógyíthatatlanok osztálya.

B Ú C S Ú A SZÍNPADTÓL.

Slezák írja:

„Egy vidéki társulat szerelmes színésznőjét vettem feleségül.

A színésznő *Az orleansi szűz* címszerepében búcsúzott a színháztól és közönségétől.

Amikor szerepében ehhez a sorhoz ért: *Johanna elmegy és nem tér vissza többé* — az egész nézőtér tapsviharban tört ki és így kiáltott:

— Éljen Slezák!”

STRÓFÁK
A SZERZŐRŐL

ÍGY HAL MEG EGY ZENESZERZŐ.

XIV-ik Lajos felgyógyulását Lully *Te Deum*mal ünnepelte meg. Műve vezénylésekor, az előadás hevében, indulatosan gesztikulálva karmesteri pálcájával Lully megsértette a lábát. A seb elmérgesedett s a költő állapota válságosra fordult.

Lully meggyónt. Gyóntatója azt kívánta, hogy utolsó dalművének kéziratát dobja tűzbe.

Lully teljesítette kívánságát.

De Lorraine lovag felkereste a költőt halálos ágyán és heves szemrehányásokkal illette:

— Elment az eszed? Eltüzelni egy operát!

Lully intett neki, hogy hajoljon közelebb hozzá és a fülébe súgta:

— Van róla másolatom. Jobb, mint az eredeti...
630.000 livres maradt utána. Aranyban.

BIZTOS SZER A SZÍNÉSZNYOMOR ELLEN.

„Éljen Da Ponte! Éljen Mozart! — írta 1787-ben, a *Don Juan* bemutatója után, a prágai színház igazgatója Mozartnak. — Dicsérje őket minden színigazgató és minden énekes. Mert amíg ők élnek, színésznyomortól nem kell tartani...”

Napoleon korában volt népszerű ez a dalmű. Költőjét Franciaország határain túl alig ismerik. Három kis történet mondja el, milyen volt a napóleoni időkben a híres fiatal művészek helyzete, hogy éltek és hogy írtak.

1.

A dalmű történetén végighúzódik a panasz: nehéz megfelelő szövegkönyvet kapni.

A francia forradalom korának egyik legdeveltebb szövegkönyv-írója volt.

Dejaure. Egy napon új szövegkönyvvel állított be Grétry-hez.

Grétry elolvasta a darabot, kitűbőnek találta.

— Nem vállalkozom a megzenésítésére — mondta.

— Én már öreg vagyok. Ajánlja fel valakinek, ki fiatalabb, mint én.

— Kire gondol, mester?

— kérdezte Dejaure.

— Például Bertoura — felelte Grétry.

Grétry ekkor 56 éves volt. Bertou még 30 sem.

Dejaure felkereste Bertout. A zeneszerzőt könnyekig meghatotta Grétry nemeslelkű, önzetlen eljárása. Elhárította, hogy él az alkalommal, megzenésíti a *Montano és Stéphaniet*.

2.

De nem volt pénze! Híres muzsikus fia volt Henri Bertou, a Nagyopera volt igazgatójának, Gluck egyik tüzes és tehetséges apostolának a fia, de nagyon szegény. És nős. Két gyermek atyja. Egyik napról a másikra élt,

mindenét eladta, még a zongoráját is, hogy háborítatlanul dolgozhasson dalművén. Bertouék az eladott holmik árából éltek, amíg a dalmű el nem készült.

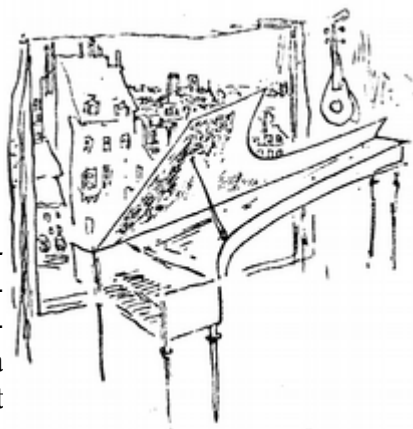
Hat hét alatt írta Bertou a *Montano és Stéphaniet* és rendkívüli sikert aratott vele.

3.

Helyesebben: még hat hétig sem dolgozott rajta, mert közben kénytelen volt abbahagyni a munkát. Nem volt ugyanis pénze hangjegypapírra.

A *Montano és Stéphanie* vezérkönyve huszonnyolc soros papíron készült. A papír füzetjéért a kereskedő 3 frankot kért ezüstben és előre. A második felvonás nagy fináléjának leírásához 3 füzetre volt szükség s amikor Bertou idáig jutott munkájában, már nem volt 9 frankja. Megszakította tehát munkáját s egy divatos fűzfapoéta silány fércművét átírta csőrfulólára: ezzel a munkájával teremtette elő a kottapapiros megvásárlásához szükséges pénzt.

Nagyobb fáradságba, erőkifejtésbe került kottapapírt szerezni, mint zenét.

RÉBEL ÉS FRAN COEUR.

A hallgatás- és sorsközösség-vállalás hősei ők.

A két francia zeneszerző kora ifjúságában fogadott egymásnak örök barátságot, s amit fogadtak, megtartották, mindhalálig.

Minden munkájukat együtt írták s minden megbízásukat együtt teljesítették, így például együtt, kettesben

igazgatták a párizsi Nagyoperát, együtt töltötték be a zenefelügyelői állást.

Sohasem sikerült megtudnia senkinek sem, hogy dalműveik egyes számaait melyikük írta? Francoeur-e vagy Rébel?

Pompadour marquise volt a pártfogójuk, ő egyszer elővette Francoeur-t is, Rébelt is, egyenkint, külön-külön és titoktartást ígérve, megkérdezte tőlük, a munka melyik részét végezte az egyik, melyiket a másik?

— Együtt csináltuk. A kettőnk műve.
Ezt felelte Francoeur. Ezt Rébel.

Rébel 1775-ben, 74 éves korában halt meg. Francoeur 1787-ben, 89 éves korában. Halála előtt megkérdezték tőle: mit írt kettőjük közül ő, mit Rébel?

— Nem mondhatok mást — felelte az aggasztán — csak azt, amit egykor Madame Pompadournak feleltem.

MEGÁRT!

Rossini nagy házat vitt. Szalonjában felvonultak a leghíresebb művészek és különösen Rossini-művek minél ragyogóbb előadásával igyekeztek meghódítani a feltétebb változatos összetételű társaságot, amelyben nagy számmal voltak közéleti és társasági előkelőségek.

A *proféta* felújítása után Meyerbeer ebédelt egyszer Rossininél. Rossini egy szót sem szólt a felújítás sikeréről, de annál kiadósabban panaszkodott a tulajdon egészségi állapota, különösen gyötrelmes álmatlansága miatt.

Meyerbeer így szólt:

— Higyje el, kedves mester, minden rossznak az az oka, hogy ön túlságosan megerőlteti magát. Túl sok zenét hallgat. És mindig Rossinit...

MEGHÍVÓ.

Rossini egyszer estéjét adott s az estélyre meghívta Aubert is.

Akkoriban az egész világ Meyerbeer poszthumusz művének, *Az afrikai nő*-nek óriási sikeréről beszélt.

Rossini arra a meghívóra, amelyet Aubernek küldött, a következő sorokat írta:

„Az *afrikai nő*-ről az estélyen egyetlen szó sem fog esni”.

A HORGÁSZ.

Rossini, rendkívüli színpadi sikerei után, 37 éves korában letette a tollat, Bolognában élt, gazdálkodott, új ételeken törte a fejét, disznót hiz-

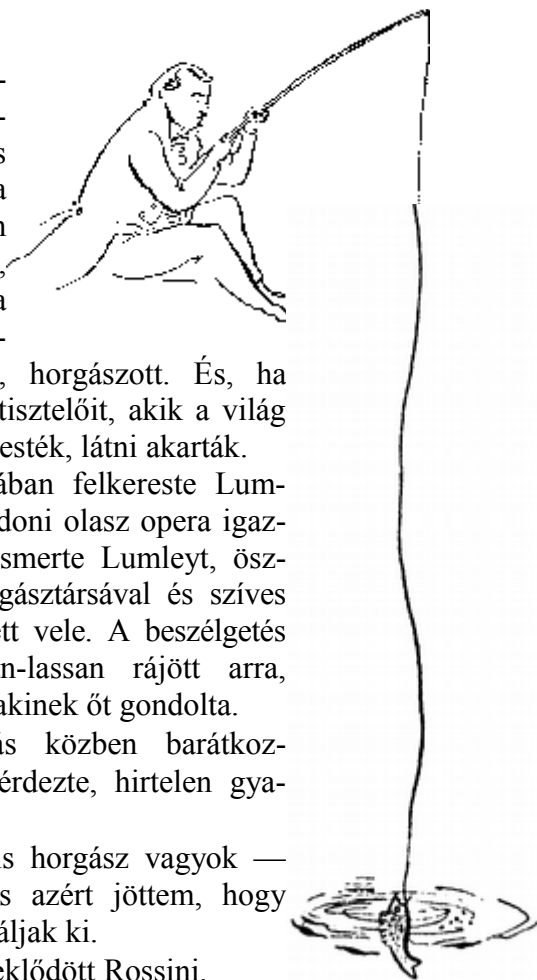
lalt, halat tenyésztett, horgászott. És, ha jókedve volt, fogadta tisztelőit, akik a világ minden részéből felkeresték, látni akarták.

Bolognai magányában felkereste Lumley is, a párizsi és londoni olasz opera igazgatója. Rossini nem ismerte Lumleyt, összetévesztette egy horgásztársával és szíves beszélgetésbe elegyedett vele. A beszélgetés során azonban lassan-lassan rájött arra, hogy Lumley nem az, akinek őt gondolta.

— Nem horgászás közben barátkoztunk mi össze? — kérdezte, hirtelen gyanút fogva.

— Nem. Bár én is horgász vagyok — felelte Lumley, — és azért jöttem, hogy éşy újfajta horgot próbáljak ki.

— Lássuk! — érdeklődött Rossini.

Lumley a zsebébe nyúlt és egy nagy köteg ezresbankót tett Rossini elé.

— Íme a csalogató! Előleg egy dalműre. Rossini csalódottan tolta félre a pénzt.

— Gyenge csalogató, még gyengébb horog — mondotta. — Én nem akadok fenn rajta. Talán Meyerbeer úr vagy Auber úr ... ők sem hajlandók operát írni? Akkor sajnálom, nem segíthetek önön. Ajánlom magam.

ŐSZINTESÉG.

A színigazgatók s a zeneműkiadók nem akartak, nem is tudtak beletörödni abba, hogy Rossinitól nem remélhetnek új darabot. Ez érthető, ha meggondoljuk, hogy Rossini művein nem egy gazdagodott meg közülök. Troupenas végül 100.000 frankot ajánlott fel Rossininak, ha új művet ír.

Az ajánlatot Rossini a következő levéllel utasította vissza:

„Kedves Troupenas!

A dicsőség már nem lelkesít. Pénzem van elég.

Miért írjak?

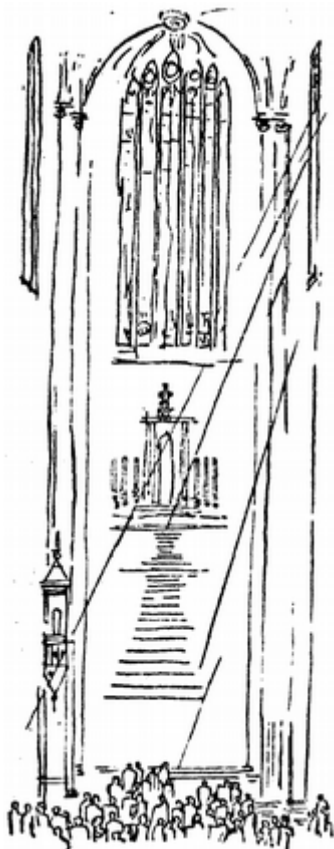
Őszinte híve:

Rossini .

MELYIK IDŐPONT A LEGALKALMASABB ARRA, HOGY A ZENESZERZŐ MEGÍRJA DALMŰVE NYITÁNYÁT?

Egy reményteljes ifjú zeneszerző ezzel a kérdéssel fordult Rossinihoz. Rossini pontos válasszal szolgált:

— Várja meg a bemutató előadást megelőző estét — tanácsolta Rossini. — Semmi sem hat olyan serkentően a szellemre, mint az elkerülhetetlen szükségesség sürgetése, a hangjegymásoló jelenléte és az, ha az impresszárió dühös kétségbeesésében a haját tépi. Az én időmben, Itáliában, minden impresszárió feje már harminc éves korában olyan kopasz volt, mint a tenyerem ...

Schindler, Beethoven famulusa feljegyezte, hogy amikor a *Missa solemnis*t írta, Beethoven olyan volt, mint a megszállott.

Egyszer Badenben keresték fel barátai, délután négykor. Az ajtó be volt zárva. De a szobából kihallatszott, hogy Beethoven a fugát zongorázza, éneкли, üvölti, toporzékolja. Végül csönd lett. Léptek közeledtek. Az ajtó kinyílt s a küszöbön, feldúlt arccal, megjelent a zeneköltő. Olyan benyomást keltett, mintha élethalálharcot vívott volna.

— Mindenki elment hazulról — mondta — s én tegnap dél óta nem ettem.

Előző nap éjfélíg dolgozott. Az étel ezalatt kihűlt s minthogy összeveszett szolgáloival, azok faképnél hagyták. Néhány órára ledőlt aludni, hajnalban felébredt és folytatta a munkát. így született meg a fuga: *et vitam venturi* („s az örök életet”) a *Credo* végén.

A KÖLTŐ ÁLMA

— Ó, csak egyszer, egyetlenegyszer lenne részem nagy színpadi sikerben!
— sóhajtott Bizet. — Soha többé nem írnék mást, mint szimfonikus és kamazzeneműveket!

(Az opera, a színház a legtöbb esetben: érdek, pénz, megalkuvás, megélhetés.

Az igazi szerelem: a tiszta, önmagában teljes muzsika.)

SIKER UTÁN ÉDES A TANULÁS.
AVAGY:
EGY GAZDAG IFJŰ TÖRTÉNETE...
AVAGY:
MINDIG VOLTAK FÜTYÜLŐ ZENESZERZŐK.

Fütyülő zeneszerzőknek a pesti nyelv azokat a „zeneszerzőiket nevezi, akik nem tanultak zenét, de van daltal-leményük, „elfütyülik”, ami eszükbe jut. Dallamaikból hivatásos zenészek, gyakorlott mesteremberek formálnak divatos darabokat. A „nótaszerzők” közt sok az ilyen, tanulatlan „östehetség”.

A fütyülő zeneszerzők családfája régi. Fényes nevek is ékeskednek rajta. Például a *Fra Diavolo*, *A portici néma* szerzőjének, Aubernek a neve.

Szabály szerint az ember először tanul, azután alkot. De nincsen szabály kivétel nélkül, s a zenetörténet sok olyan zenészről tud, aki előbb alkotott, azután kezdett el tanulni — felbuzdulva a sikeren. S a tanulás sem ártott meg neki. Mint például Aubernek.

Auber egy gazdag műkereskedő fia volt s a muzsikában műkedvelőként kezdte. Dandy volt, „aranyifjú”, arszlán, a párizsi szalonok kedvence, híres és elegáns lovas. Közben komponált is, divatos és hangulatos giccseket és elbájolta románcaival a társaságot.

Első *dalművét* 30 éves korában írta. Címe: *Julia*. 1812-ben mutatták be Párizsban egy műkedvelő színpadon. A zenekar öt tagból áll: 2 hegedűsből, 2 gordonkásból és egy nagybögösből. A közönség soraiban megjelent Gherubini is, a híres zeneszerző, a Conservatoire igazgatója. A *Júliát* egy nagyobbszabású dalmű követte és amikor az is sikert aratott, Auber elhatározta, hogy — be-

iratkozik a Conservatoire-ba és megtanulja a zeneszerzés mesterségét. Be is iratkozott. Harminc éves korában, több nagy siker után ...

VOLT ILYEN SZÍNPADI SZERZŐ IS!

Auber nem járt színházba. Nem jelent meg a függöny előtt, bár korának egyik legünnepeltebb dalmű-szerzője volt. Nem szerette a nyilvánosságot. A közönséggel zene útján érintkezett, nem személyesen.

— Miért járok színházba? — kérdezte. — A zenét már ismerem. Ha viszont azt kell tapasztalnom, hogy az előadás nem olyan, amilyenek szeretném, mérgelődöm. Nem szeretem az izgalmakat.

89 éves korában halt meg.

Wagner Richard feljegyezte róla, hogy ha mégis elment, nagyritkán, az Operába, páholy mélyéről nézte végig az előadást s a páholyban többnyire ... aludt.

A HÓDOLATTÓL HALDOKOLVA.

A bizánci követek ezekkel a szavakkal végezték az isteni bazileuszhoz intézett jelentéseiket. De a bizánci stílus Párizsban még 1825-ben is divatos volt, amint azt Meyerbeer január 9-ikén kelt, Rossinihez intézett levele tanúsítja. A címzettre és a levélíróra egyformán jellemző levél így hangzik:

„Isteni Mesterem!

Majdnem lehetetlen, hogy az ember ugyanabban a sorsjátékban háromszor üsse meg a főnyereményt. Nekem mégis sikerült. Tegnap háromszor is meglátogatott a szerencse.

Először: eljutott hozzám Rossini sajátkezű írása.

Másodszor: a halhatatlan Mester olyan levelet írt nekem, amely felettébb hízelt.

Harmadszor: szeretetreméltóan meghívott magához s én remélhetem, hogy néhány órát vendégszerető asztalánál tölthetek, a zene Jupiterének társaságában. Milyen kilátás!

Örömmel és hálásan fogadom jószágát és türelmetlenül várom a legközelebbi találkozást, amikor élőszóval és hangosan is kifejezést adhatok annak a hűségnek, ragaszkodásnak és határtalan csodálatnak, amelyet ön iránt érzek és amely lényemet teljesen betölti.

Meyerbeer”.

1825-ben Rossini 33, Meyerbeer 34 éves volt.

A JÁTÉKREND A CSALÁDVÉDELEM SZOLGÁLATÁBAN.

Gounod népszerűsége a tetőponton állt. A Nagyopera naponta zsúfolt nézőtér előtt játszotta a *Faust-ot*.

A zeneszerző beleszeretett egy csinos angol énekesnőbe és megfedkezve népes családjáról, megszökött vele Londonba. Hiába keresték, senki sem tudta megtalálni londoni rejtekhelyét.

Madame Gounod elpanaszolta bánatát az Opera igazgatójának, akiben megértő lélekre talált.

— Legyen nyugodt, asszonyom, én hazahozom a férjét — mondta az operaigazgató és levette a műsorról a *Faust-ot*.

Öt nap múlva óvatosan kinyílt Gounodék ebédlőjének ajtaja és a nyílásban megjelent a költő pátriárcha-feje.

— Kukucs! — fuvolázta. — Ki van itt? Na ki?

A család tagjai úgy tettek, mintha félóra előtt látták volna utoljára a költőt, ő pedig asztalhoz ült és nyugodtan kanalazni kezdte levesét.

A *Faust* másnap ismét színre került.

TALIZMÁN.

Meyerbeer nagyon szerette édesanyját. Az *ördög Róbert* párizsi bemutatójának napján levelet kapott tőle. A borítékon ez állt: „Csak a bemutató előadás után szabad felbontani”.

Amikor este utoljára gördült le a függöny s a tapsvihar is elcsöndesült, Meyerbeer elővette a levelet és feltörte pecsétjét.

Ez állt benne:

Áldjon meg téged az Úr
és őrizzen meg.
Ragyogtassa Arcát feléd
és árásson el kegyelmével.
Fordítsa Areát feléd
és adjon neked békességet.

Ez a levél lett Meyerbeer talizmánja. Soha többé nem vált meg tőle, mindig magánál hordta, a tárcájában és ha véletlenül tárcáját a szobájában felejtette, visszament érte: édesanyja áldása mindenüvé elkísérte.

HABENT
SUA FATA LIBRETTI

avagy

A SZÖVEGIRO

— Operát kell írnod! — tanácsolták Rameaunak barátai.

Rameau azt felelte, hogy szívesen írna, ha megfelelő szövegkönyvet kapna. Azt ajánlották, keresse fel Abbé Pellegrinit. Rameau felkereste és elmondta, miért jött.

Az abbé írással kereste kenyerét; vállalta a megbízást, minthogy azonban nem ismerte Rameaut és azt sem tudta, tehetséges-e, arra az esetre, ha az opera nem kerülne előadásra, ötszáz frankot kért, kártalanításként. Rameau kiállította a kötelezvényt. Nem sokkal később az abbé átadta Rameaunak a *Hyppolite et Aricie*

szövegkönyvét.

Amikor Rameau elkészült az egyik felvonással, bemutatta új művét mecénásának: De la Popelinière adóbérlőnek, a híres zenebarátnak a szalonjában és meghívta az estélyre az abbét is.

Az abbé megilletődve hallgatta a gyönyörű zenét. Megérezte, hogy a dalműirodalom egyik remeke születik az ő szövegkönyve nyomán. Felemelkedett ültéből, a költőhöz lépett és így szólt:

— Aki ilyen zenét tud írni, annak nem kell kártalanítási kötelezettséget vállalnia arra az esetre, ha a szövegíró hiába dolgozott. Ha ilyen zeneszerzőnek dolgozik, nem hiába dolgozik az író.

Szólt és széttépte Rameau kötelezvényét.

A KÖLTŐ ÉS AZ ÁTDOLGOZÓ.

Weber körülbelül ezer frankot keresett A *bűvös vadász-szal*.

A dalmű Parisban is színre került. Az Odéon mutatta be, *Robin des Bois* címmel, Castilblase „átdolgozásában”.

Berlioz azt írja emlékirataiban, hogy Castilblase Weber remekművét „százfélékép megcsonkította, elközön-ségesítette, eltorzította és meggyalázta; tönkresilányította”.

Százezer frankot keresett vele 1824-ben.

NEM TALÁLTA OTTHON BARTAYT.

Ábrányi Kornélnak Erkel Ferenc mondta el:

— Egyszer a Kígyó-utcában haladtam, amikor véletlenül Egressy Bénivel találkoztam. Papírtekercset tartott kezében s kérdésemre, hogy hol járt, hová megy, azt felelte: „Bartay András igazgatót kerestem, de nem találtam honn. Régen kér, hogy írjak neki valami magyar tárgyú operaszöveget. Hát meg akartam kínálni ezzel” — sa tekercsre mutatott. Kivettem a kezéből. A *Hunyadi László* szövege volt. Amint futólag belepillantottam, mintha erős dőfést éreztem volna szívemben. Éreztem, hogy ez az, amit oly régen s izgatottan keresek. Elvettem tőle s minden tiltakozása ellenére zsebrevágtam e szavakkal: „Majd írok én erre zenét, jobbat, mint Bartay írta. Te pedig írd neki valami más”. Egressy belenyugodott. Nem telt bele néhány hónap s kész voltam az egész opera jeleneteinek vezérfonalával.

Majd hozzátette:

— Lásza, így dolgozik az igazi inspiráció, ha megtaláljuk hozzá a keresett, de még határozott formát nem öltött tárgyat.

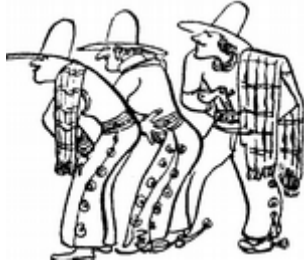
Doppler *Ilka* című dalművének szöveggönyvét egy reggel lepecsételt csomagban lelték a Nemzeti Színház udvarán.

Mind a mai napig nem derült ki, hogy ki írta.

AZ OTELLÓ DIÓHÉJBAN.

Slezák Leó a texasi Houstonban, az *Otello* címszerepében lépett a közönség elé. Az előadás színlapját eltette emlékül.

A színlap a következőképen ismertette az *Otello* cselekményét:

OTELLÓ

Dalmű 4 felvonásban. Írta: Verdi.

Első felvonás.

Cyprusi kikötő.

A nép térdenállva kéri az eget, hogy mentse meg Otellót, akinek a hajója szörnyű viharba került.

A veszedelem elmúlt. Otello megjelenik, köszönti a népet, mondván:

Csak Krusto ételzsírral főzzünk!

„Örvendezzetek! A török leverve, hullámsírban pihen”. A nép ujjong.

A Krusto ételzsírnál nincs jobb étzsír.

Jago féltékeny Cassiora, mert Cassio Otello kegyence. Jago leitatja Cassiot. Bordal csendül fel.

Épesű ember Krustóval főz!

és Cassio, kissé beszélgetlen, civakodást kezd Montanoval. A lármára elősiet Otelló s harsányan így kiált fel:

Krusto ritkítja párját!

„Le a fegyverekkel!”

Gassiot megfosztja kapitányi rangjától. Ekkor, háza ajtajában megjelenik Deszdémona, Otelló hitvese. Otelló odasiet hozzá s egy csodálatosan szép kettőst énekelnek,

*Aki a Krusto-zsírt kitalálta,
Az ételixirt megtalálta !*

mely kettős a dalműirodalom legszebb gyöngyei közé tartozik.

*Ha egyszer Krusto ételzsírral főzött,
soha többé nem főz mással !*

Ezzel végződik az első felvonás”.

A tartalmi kivonat így fejeződik be:

„Otelló megfojtja Deszdémonát, törével megöli magát s ezekkel a megható szavakkal búcsúzik az élettől és szerelmétől:

Csak Krusto étzsírt kérj mindenütt !

„Csókolj, ah csókolj örökké!”

A MAGAS CÉ LOVAGJAI
ÉS EGYÉB SZTÁROK

A TENORISTA AGYVELEJE

Régi rege. Slezák Leo, a bécsi Hofoper és Staatsoper méltán világhíres tenoristája így jegyezte fel emlékirataiban:

Egy nap az agysebésznek arról panaszkodott egyik betege, hogy erős nyomást érez a fejében, a nyúlt agy táján.

A szakorvos alaposan megvizsgálta és megállapította, hogy bonyolult megbetegedésről van szó: a beteg agya alapos reparatúrára szorul, olyan reparatúrára, mely nyolc-tíz napot is igénybe vesz.

— Tudja mit? Hagyja itt az agyvelejét — javasolta. — Ma kedd van, jövő szerdán eljöhet érte.

A beteg beleegyezett.

Az orvos kivette az agyat, jégre tette. A beteg eltávozott.

Eljött a következő szerda, de a beteg nem jött el.

Ismét elmúlt egy hét. A beteg csak nem jelentkezett. Az orvos nem tudta, mitévő legyen.

Tizennégy nap múlva végre találkozott az illetővel. Hangjegyfüzettel a hóna alatt éppen az udvari színházba igyekezett.

— De, kedves uram! — szólította meg az orvos. — Mi van önnel? Miért nem jön el az agyáért? Már-már oszlásnak indul!

— Köszönöm, doktor úr — felelt a beteg — nincs rá szükségem. Felfedeztek. Tenorista lettem.

XIV-ik Lajos Caffarelli kasztráltnak arany szelencét küldött ajándékba.

Caffarelli a szelencét tüstént odaajándékozta annak, aki hozta.

— A királynak még csak a képe sincs a szelencén ! — mondta sértődötten.

— Csak követeknek küld arcképes szelencét Őfelsége — felelte a Napkirály megbízottja.

— Akkor hát énekelni is a követekkel énekeltesen magának! — jelentette ki a kasztrált.

El is hagyta a francia fővárost. Rómába tette át székhelyét.

Ott egyszer Albani bíbornok hívta meg egyik estélyére.

Caffarelli visszaüzent, hogy nincs hangulata, nem énekel.

A bíbornok elküldte érte udvarmesterét négy korbácsolossal. Az inasok kiugratták ágyából a sztárt, házikabátban és papucsban kellett megjelenie az estélyen. És énekelni!

A korbács a megihletés hatásosabb eszközének bizonyult, mint az aranszelence.

HA A PRIMADONNA ÖREGSZIK.

Abbé Gallianitól megkérdezték, hogy mi a véleménye Sophie Arnouldról.

Sophie Arnould korának, a tizennyolcadik század második felének egyik legnagyobb színésznője és énekesnője volt, ő alakította először Gluck Iphigéniáját.

Az elmés és gonosz abbé a kérdésre így felelt:

— Minden művésznő közül, akit valaha hallottam, az ő asztmája a legszebb ...

Cuzzoni asszony, híres drámai énekesnő, kijelentette, hogy ő nem énekel, ha Händel vezényel. Senki sem mert neki ellentmondani. Azt beszélték a rossznyelvek, hogy Cuzzoni maga a Sátán; a férjét is ő juttatta sírba.

Händel megkezdte a próbát. Cuzzoni ki sem nyitotta a száját. Händel újra kezdte. Intett. Cuzzoni hallgatott. Händel erre odament az énekesnőhöz, felemelte, a nyitott ablakhoz vitte, úgy helyezte el a párkányon, hogy féltette kilógott az utcára és így szólt:

— Asszonyom! Vagy énekel, vagy lehajítom innen, a harmadik emeletről. Azt mondják: maga a Sátán. Nos, én meg Belzebub vagyok!

Ezzel visszavitte a szeszélyes sztárt a helyére, ő maga a zongora melé ült és jelt adott a próba megkezdésére.

Cuzzoni asszony megigazította frizuráját s a ruháját és amikor Händel intett neki, mintha misem történt volna, rázendített a szólamára.

SZERÉNYSÉG.

Ferri, nápolyi kasztrált, palotát építtetett magának és ezt irattá a palota homlokzatára:

— Amphion Thebas, ego domum.

Amphion Thébát, én ezt a házat építettem. Amphion, a legendás görög dalnok, énekével meg tudta mozgatni a köveket. Az általa megmozgatott kövekből épült Théba. Ferri arra célzott, hogy ő is énekével mozgatta meg a köveket... Mint Amphion.

A szerénytelen heréltet egy elmés ismeretlen egész Nápolyban nevetségessé tette azzal, hogy a homlokzat felirata alá az éjszaka leple alatt a következőket írta:

— lile cum, tu sine.

A feliratnak ezzel megváltozott az értelme, a következőképpen:

— Amphion a hangjával építette Thébát. Te ezt a házat hang nélkül.

A *Fidelio* bemutató előadásán Pizarrot egy Mayer nevű baritonista énekelte. A szerep alaposan próbára tette képességeit. Végül, türelmét veszítve, így kiáltott fel:

— Ilyen átkozott marhaságot az én sógorom nem írt volna, soha!

Beethoven nem haragudott meg rá.

Mayernek Mozart volt a sógora.

TÁNCMESTEREK.

Marcel mesternek hírül hozták, hogy a király Harlayt főkincstárnokká nevezte ki.

— Harlayt? — csodálkozott a táncmester. — Lehetséges? Egyike volt leggyengébb tanítványaimnak!

*

Marcel mondta:

— Táncolni egyesegegyedül csak Párizsban táncolnak. Másutt csak zötyögnek.

*

A páratlan, hasonlíthatatlan Nővérre Bécsben egy aranyat kért egy táncóráért. S nem táncolni tanította növendékeit, hanem csak „kecsesen mozogni”.

Noverre mondta:
 — Csak minden
 száz esztendőben szüle-
 tik egy Caesar. Nővére
 legfeljebb ezerévenkint
 egy- —

— Kit tart a három
 legnagyobb embernek
 széles e világon? — kérdezték Vestristől, a híres tán-
 costól.

Így felelt:

— A másik kettő Nagy Frigyes és Voltaire.

HAUT-COUTRES.

Cherubini híres dalművének, *A vízfordónak* (Les deux journées) előadását manapság megnehezíti az, hogy a férfikarok tenorszólama a mai karénekesek számára szinte énekelhetetlenül magas.

Cherubini korában a karénekesek még győzték magassággal, mert az énekesek egy részének hangját — egy ma már ismeretlen módszer segítségével — a hangváltás kritikus korában sikerült megtartani olyannak, amilyen az énekesek tizenötéves korában volt. *Les haut coutres-nak* nevezték ezeket az énekeseket, akik sem mai értelemben vett tenoristák nem voltak, sem szopránénekesek. Hangterjedelmük a tenor és a szoprán közé ékelődött.

Az *haut coutres-hoz* hasonló jelenség: az orosz férfikarok kontra-basszistái. Ezek az énekesek a gégefő különlegesen nyomott helyzete következtében olyan mély hangúak, hogy hangjuk a kontra A-ig ér.

ROMILDA E CONSTANZA

AVAGY:
A PRIMADONNA BOSSZÚJA.

Tanulságos történet kezdő színpadi szerzők számára

Meyer beérnek első műveivel Németországban nem volt sikere. Itáliába ment tanulni. Egész sor dalművet írt ott az olasz operák divatos stílusában s ezeket az ügyes utánzatokat megtapsolta Torino, Velence, Milano közönsége. De első kísérletével Padovában 1818-ban megbukott. Pedig a *Romilda e Constanza* se lehetett rosszabb társainál.

Meyerbeer feljegyzéseiből kiderül, hogy valóban nem azért bukott meg, mert rossz volt. Hogy miért bukott meg és hogyan, azt mondja el maga a szerző.

„A primadonna volt az oka mindennek. Én tanítottam meg a szerepre s ő elhatározta, hogy feleségül véteti magát velem, lehetőleg még a bemutató előadás előtt, bár én magaviseletemmel nem adtam okot arra, hogy reménykedhessek. Sőt! Amikor félreérthetetlenül kinyilvánított szándékát tudomásul kellett vennem, rögtön tartózkodóbb lettem. Azt viszont még csak nem is sejtettem, hogy tartózkodásom kihat majd az opera sorsára. Pedig kihatott.

A főpróba kitűnően sikerült. S utána elkövetkezett a bemutató estje. Bár a legforróbb júniusi napok egyike előzte meg és még éjszaka is nyomasztó volt a meleg, Padova közönsége mégis elment a színházba, hogy megnézzék a fiatal *tedesco* új dalművét.

A függönyt felhúzták, az előadás megkezdődött, az énekesek azonban — ó, borzalom! — úgy énekeltek, mintha valamennyien halálosan kimerültek vagy betegek lettek volna. És betetőzték a szerencsétlenséget a harsonnások, az üstdobosok és a dobosok.

Az egyik trombitás elszámította magát. (A zenészeknek számolniuk kell azokat az ütemeket, amelyekben nincs dolguk, amelyekre szünetet ír elő szólamuk.) Elszá-

mította magát és az egyik áriának éppen a legkényesebb részébe reccsentett bele. Majd a harsonás „lépett be” rosszkor az együttesbe, a kürtösök követték és csak jó néhány ütemmel később vették észre hibájukat. Közben azonban magukkal rántották az ütőhangszereket is. Az előadás „felborult”. A közönség nevetett, majd megelégette a tréfát és nemtetszésének adott kifejezést. Kitört a botrány.

Rögtön tudtam, hogy a zenészek és az énekesek özszeesküdtek ellenem, csak azt nem tudtam, hogy miért? Hiszen magatartásom valamennyiük iránt szíves volt és ők is barátságosak voltak irányomban. Csak később hallottam a zenészekről, hogy mindennek a primadonna volt az oka. A primadonna kezében tartotta a társulat legtöbb tagjának sorsát; kényszerítette a zenészeket és szereplőket, hogy úgy énekeljenek, úgy muzsikáljanak, ahogyan ő parancsolja. A *Romilde e Constanza* padovai bemutatója- V
nak épp ezért ezt a címet is adhattam volna:
„*A visszautasított szerelem bosszúja*”.

Színház, ó!

GYŰLÖLET.

A múlt század húszas és harmincas éveinek egyik legnagyobb művésze volt Wilhelmine Schröder-Devrient. Drámai színésznő volt a javából, alakításai — elsősorban a *Fidelio* — tudjuk, rendkívüli hatással voltak Wagner Richárdra is.

Wilhelmine Schröder-Devrient Párizsban is vendégszerepelt s ott is oly rendkívüli sikerrel, hogy a párizsiak elkényeztetett primadonnájában, Malibran-ban, engesztelhetetlen, halálos gyűlölet támadt ellene. Ez a gyűlölet valósággal megzavarta a párizsi énekesnő lelki egyensúlyát, s olyan cselekedetre ragadta őt, amely nem sokban különbözik a gyilkosságtól.

Otellt játszották, Malibrán volt Otelló. Schröder-Devrient Deszdémona. A dalmű végén Otelló megragadja Deszdémona holttestét és — rendezői utasítás szerint — a színpad előterébe viszi. Ott öli meg magát, gyűlölt s imádott hitvesének holtteste fölött. A függöny legördül.

Malibrán a rendezői utasítás szerint cselekedett. De Deszdémona holttestét úgy helyezte el a rivalda lámpasora előtt, hogy a hirtelen legördülő függöny egészen bizonyosan összeroncsolta volna Wilhelmine Schröder-Devrient arcát, sőt, talán meg is ölte volna a nagy német drámai énekesnőt.

Szerencsére a függönykezelő gépésznek helyén volt a szeme és a szíve, észrevette, mi készül, nem engedte le a függönnyt mindaddig, amíg a halott Deszdémona nem változtatta meg megfelelően helyzetét s nem helyezte biztonságba a tulajdon fejét.

Ezt a színpadi rögtönzést természetesen a közönség is észrevette. Okát nem tudta, tehát jót nevetett, amikor látta, hogy a halott felemeli fejét és körülnéz.

A lapok azt írták: a halott Deszdémona meg akart bizonyosodni arról, hogy Otelló követi-e őt a halálba...

DE A M Á S I K F E L E . . .

Wilhelmine Schröder-Devrientnek kortársai rossz hírért költöttek. Azt beszélték róla, hogy erkölcstelen, ledér életet él, szerelmeinek se szeri, se száma.

Egyszer Romeo szerepében lépett fel, mint mindig, óriási sikerrel.

Amikor a színpadról a kulisszák közé ment, így szólt:

— Fogadni mernék, hogy a közönség fele azt hiszi, férfi vagyok.

Az egyik rossznyelvű énekes erre azt felelte:

— De a másik fele már meggyőződött róla, hogy nő vagy.

SZÓNOKI KÉRDÉS.

Catalani, híres olasz operaénekesnő, szeszélyes volt, hangulatos és pontatlan.

Egyszer Londonban másfél óráig várakoztatta az együtttest, másfél óra késéssel érkezett meg a próbára.

A karmester ezzel fogadta:

— Quo usque tandem Catalana abutere patientia nostra?

RÉGI PRIMADONNA.

A harmincas-negyvenes évek pesti sztárja: Schodelné, európai hírű „dalnoknő” volt, de szenvedélyes, zabolátlan, szilaj teremtés lehetett, nem tűrt meg maga mellett más művészt, megkövetelte, hogy a színpad, sőt a színház korlátlan hatalmú úrnőjének ismerjék el.

Gróf Nyáry Pálba volt szerelmes. Mindhalálig.

Egyszer Schodelné a próbáról két órát késett. A zenészek, abban a hitben, hogy már úgysem jön, délben szétszéledtek. De Schodelné megérkezett.

Erkel „alázatosan” azt ajánlotta, próbáljanak zongora mellett. Schodelné erről hallani sem akart. Neki — mondotta — zenekar kell.

Átküldött barátjához, Nyáry Pál alispánhoz, a vár-

megyeházára, az alispán mozgósította a hajdúkat, a hajdúk összeterelték az elszéledt zenészeket, a próbát megtartották.

Amikor Nyáry Pál bajba jutott, Schodelné pénzzétette ékszereit: 6000 forintot kapott értük s a pénzt habozás nélkül barátja rendelkezésére bocsátotta.

*

Az osztrákok várfogságra ítélték Nyáryt. Schodelné ekkor bérbevette a kormánytól a gróf nyáregyházi birtokát s ott gazdálkodott.

A nyáregyházi birtokon halt meg, 43 éves korában, 1854 szeptember 19-ikén. Ott alussza örök álmát.

HOL VAGY SZERDAHELYI?

Szerdahelyi Józsefről feljegyezte a krónika, hogy énekelt tenorszerepeket — például Severt a Normában — baritonszerepet — például Zampát — és basszus-szerepeket — például Gáspárt *A bűvös vadász*-ban.

MAGYART A MAGYARNAK.

A Nemzeti Színház olasz tenoristái közül Mazzi és Ceresa is énekelt a *Hunyadi László* címszerepét. Keserűen magolták be a szerepet, nem volt köszönet benne. Abonyi Lajostól tudjuk, hogyan hangzottak ajkukról Egressy versei.

Mazzi például ehelyett:

özvegyasszony az anyám,

ezt mondta:

összecsosszan az annjám

Ceresának ezt kell énekelnie, amikor szerelmet vall Gara Máriának:

Mi szép vagy édesem
örömben, búban,
Bájló vonásidon
Az Isten képe van.

Ehelyett ezt énekelte:

Mi szépn édesám
Erempen pumpám
Bálla vonaccsadi
Asz istn képn mah.

A század elején sok derülségre adott okot Anthes György szövegkiejtése is.

A Manonban, ehelyett

Ez a kicsi kéz,
mely kezemben nyugszik

ezt énekelte:

Essz a piszi kész,
mel készémbém njukszikk

Siegmund elbeszélését így kezdte:

Beké nints á néfémpén
Boltogságott sé mont
Pánat fan pene tsuppán.

Még sem volt nála különb megszemélyesítője Wagner hőseinek.

KI ÉNEKELT PESTEN ELŐSZÖR NÉGER DALOKAT?

Ira Alridge.

Afrikai néger volt. Keantól tanulta a színjátszás mesterségét.

Othellója az egész világon óriási sikert aratott.

Az ötvenes években többször lépett fel Pesten, a Nemzeti Színházban „a néger Roscius.” III. Richárdot is eljátszotta.

Amikor nemzetiszínházi vendégszereplésének ideje letelt, egy mulatóban lépett fel, mint énekes-komikus.

Táncolt, énekelt. Néger dalokat. A kortársak feljegyzése szerint mesterien.

A sznobok ezen igen felháborodtak. Shakespeare és nigger song — a kettőt nem tudták összeegyeztetni.

Egy füzet nigger song meg is jelent akkor Rózsa-völgyinél, a borítéklapon Ira Alridge arcképével.

ELÉGTÉTEL.

Erkel legkedvesebb énekese: Stéger kereste fel egyízben Liszt Ferencet.

Liszt megkérte, énekeljen. Stéger Rossini *Otello-jának* nagyáriáját akarta elénekelni. De Dubez karmester, akinek Stégert kísérnie kellett volna, tiltakozott:

— Ilyen ócska vacakot!

Stéger gorombasággal felelt. Liszt azonban egy szót sem szólt, hanem a zongorához ült, ő kísérte Stégert s amikor az énekes befejezte az áriát, Liszt a Rossini-ária dallamát variálni kezdte. Egy félórahosszat szebbnél-szebb változatokban hangzott fel „az ócska vacak”.

A költő így engesztelte ki a másik költő megsértett szellemét.

GÖG.

Ney Dávidot nagyterjedelmű és ritka erejű basszussal áldotta meg a Gondviselés. A basszisták hangja általában EF-től ef-ig terjed, de Ney Dávid gé-†, ászt, sőt á-† is tudott énekelni.

Énekesi tolvajnyelven egyszer megkérdezte tőle egyik művésztársa:

— Te, Dávid! Hogyan „veszed” te az ária végén azt az á-†?

(Ma ezt így mondanók: „Hogyan énekeled azt a hangot?” Az énekesek nagy része azonban ma sem tud meglenni a szaknyelv korcs szavai és germanizmusai nélkül. Ma is mondják, hogy „rosszul” vagy helytelenül „veszi” a magas hangokat.)

Ney Dávid nem beszélt valami ékes magyarsággal, de az ellen tiltakozott, hogy ő „veszi” a hangot. Az érdeklődésre rendreutasítóan felelte:

— Én azt az á-† nem „veszem”. Nekem á-m van!

JOBB KÉSŐN, MINT SOHA.

Ney Dávid sok méltósággal és még több drámaisággal alakította a dalműirodalom „jellem szerepeit”, köztük *A hugenottak-ban* Marcellt, az ősz fegyvernököt, a hűség eleven szobrát.

Első fellépésének huszonötödik évfordulóján is ezzel a szereppel remekelt.

A jubileum napján az újságok nagy cikkekben méltatták Ney emberábrázoló-tehetségét, legkülönb alakításának mondták Marcellt. „Ez az alakítás — írták — nem mindennapi tudást árul el és alapos történelmi tanulmányok eredménye.”

A harmadik felvonást követő szünetben, a függöny előtti hajlongástól fáradtan, Ney a színpadon félrevonta Diósy Bélát, a Neues Pester Journal zenekritikusát és így szólt:

— Gyönyörű cikket írt rólam, szerkesztő úr. Köszönöm szépen! Szeretnék azonban valamit kérdezni. Az újságok azt írják, hogy én valóságos megtestesülése vagyok a puritán hugenotta szellemnek. Valószínűleg igazuk van. Hiszen ehhez az urak jobban értenek, mint én. Én csak azt szeretném tudni — és ezt már régen meg akartam kérdezni — hogy kik voltak tulajdonképpen azok a hugenották?

CÉ.

A század elején az Operaház tenoristája volt Pichler Elemér. Radó Emánuel, a Neues Pester Journal kritikus a Pilernek nevezte.

— Miért hívod Pilernek? — kérdezték tőle.

— Mert sem há-ja nincs, sem cé-je — felelte Radó.

PACSIRTA.

Louis Müller, a később hírneves festő ezzel a kérdéssel fordult egy estélyen Géraldyhoz, a párizsiak felkapott és dédelgetett énekeséhez:

— Szereti ön a pacsirta énekét?

Mire Géraldy:

— Szeretem? Imádom! Nem tudok betelni finomságával, utolérhetetlen trilláival és ...

Louis Müller félbeszakította:

— Nem lehet kellemes érzés, hogy egy ilyen kis állat többet tud, mint ön.

TENORISTA, Ó!

1.

Nem minden énekes művelt zenész, de műveletien sem. *Nem szabad általánosítani.*

Egy magyar Wagner-énekesről a rossz nyelvek „azt terjesztették, hogy — bár húsz éven át énekelte Siegmund szerepét — nem tudja, mi történik *A walkür* harmadik felvonásában. Siegmund ugyanis a második felvonás végén elesik a harcban, kileheli lelkét és hazamegy vacsorázni. Arról, hogy a harmadik felvonásban mi történik, csak hallomásból értesülhetne, de ő nem kíváncsi természetű. Így annak a darabnak a harmadik felvonása, amelynek ő a hőse. számára örök titok marad.

2.

Egy énekesnőről terjedt el az a rágalom, hogy hazaérkezvén első itáliai útjáról, különösen egy bizonyos Cinquecento nevű szobrász szobrairól nyilatkozott elismerően.

Amikor pedig a könyvkereskedő Emil Ludwig Napóleon-életrajzát ajánlotta neki, így szólt:

— Hazaküldheti, feltéve, hogy nem rossz a vége ...

3.

Egy bécsi tenoristáról jegyezte fel Slezák, hogy Gluck *Armida*-jának egyik előadásán bemutatták neki a szerzőt, Gluck-ot. 1905-ben.

Rinaldo áriája után ugyanis egy hosszú, fehér szakállas úriember jelent meg a színpadon.

— Kedves barátom — mondta a tenoristának a rendező — engedje meg, hogy bemutassam önnek Gluck urat, a szerzőt.

— El vagyok ragadtatva öntől, művész úr — jelentette ki Gluck lovag. — Ilyen remek Rinaldot még nem is hallottam...

El is dicsekedett a dicsérettel a tenorista a kávéházban, ahol aztán közölték vele, hogy Glucknak nem volt szakálla, viszont már 1787-ben megdicsőült.

4.

A *Bajazzók* egyik előadásán Leoncavallo jelent meg a Hofoper színpadán. Az *Armida* Rinaldoja most Caniot énekelt, még pedig oly kitűnően, hogy Leoncavallo, aki csak átutazott Bécsen és rangrejtve hallgatta végig az előadást, közölni akarta vele megelégedését.

Felment tehát a színpadra, elébe állt, megölelte és olasz nyelven elhalmozta dicsérő jelzőkkel.

— Kicsoda maga tulajdonképpen? — kérdezte a tenorista gyanakodva.

Leoncavallo nagyot nézett.

— Én? A *Bajazzók* szerzője vagyok. Leoncavallo.

— Járassa mással a bolondját! — szólt rá szigorúan a magas cé lovagja. — Kikérem magamnak, hogy vicceljen velem egy ilyen alak, aki Isten tudja, hány száz éve halott...

Ezzel faképnél hagyta a zeneszerzőt és sértődötten távozott az öltözőbe.

Slezák Balduinnak nevezi emlékirataiban a szóban forgó lenoristát: nevezzük mi is annak.

Slezák egyszer egy ócskástól egy arab betűkkel nyomtatott újságot vett, elküldte Balduinnak és az újság tizenöt sorát színes ceruzával bekeretezte.

Balduin másnap diadallal mutatta a lapot a kávéházban.

— Arábiában is írnak rólam! — mondotta. — Ma Mekkából kaptam egy lapot, amely cikket közöl rólam... Sajnos, pontosan nem tudom lefordítani...

— Én szívesen lefordítom — ajánlkozott szerényen egy basszista.

— Maga? — csodálkozott a tenorista. — Hát maga tud arabul?

— Ha nem hiszi, én nem erőltetem... .

— Ne érzékenykedjék mindjárt... elvégre nem tudnak olyan sokan arabusul...

A basszistát sikerült kiengesztelnie, annyira, hogy elővette az arab lapot és lassan olvasni kezdte a cikket:

— Bécsből jelenti tudósítónk: A Hofoperben *A hugenottákat* adták. Ünnepi est volt. A közönség tombolva ünnepelte Raoul megszemélyesítőjét, Leo Slezákot. Soha tenoristának nem volt még ilyen sikere. Páratlan szépségű magas cé-i és cisz-jei...

A többi Balduin már nem hallotta. Dühösen elrohant.

DESZDÉMONA CLEVELAND - BEN.

A Metropolitan Operaház világhírű együttese nem vetette meg a vidéki vendégszerepléseket sem. Ott és úgy énekeltek, ahol és ahogy lehetett. Clevelandben például a hippodromban lépett fel a társaság, a cirkuszban.

Olyan fáradtságos volt egy ilyen vendégszereplés, hogy mire az előadás — éjfél után félkettőkor — végéhez közeledett, már csak támolyogtak a művészek a színpadon.

Az *Otelloi* játszották. Slezák volt a velencei mór. A mór a dalmű végén, mint tudjuk, megfojtja hitvesét.

Slezák, a hatalmas testalkatú, izmos férfiú annyira kifáradt a hosszú utazástól, a kényelmetlen szállástól, a késedelmes kezdéstől, hogy az utolsó jelenetben már képtelennek érezte magát arra, hogy Deszdemónát felemelje, ágyába vigye és ott — a szerzői utasítás szerint — megfojtja. Ehelyett így szólt Madame Rappoldhoz:

— Drágám, légy szíves, halj meg egyedül... én teljesen ki vagyok ...

Deszdemóna feltámolygott a baldachinos ágy lépcsőin, lerogyott fekvőhelyére, halkán felsikoltott és megszakadt a szíve.

Alig lehetett felmosni. Szívszakadás után ugyanis tüstént elaludt a fáradtságtól.

HEVESI BELEEGYEZIK.

Volt a Városi Színháznak egy igen ügyes énekes színeze. Mindenáron az Operaház tagja szeretett volna lenni, mindent elkövetett, hogy szerződtessék. A hangja azonban nem volt értékes anyag, az operaháziak nem irigyelték a Városi Színháztól.

Amikor egyszer éppen Hevesi Sándort ostromolta, az Operaház akkori igazgatója, hogy lerázza magáról, így szólt hozzá:

— Amíg Takács Mihály él, lehetetlen önt szerződtetni. Fedezet sincs rá ...

— Ha nyugalomba vonulna, én kerülnék a helyéhe?

— Az mindenesetre más helyzet lenne — felelte Hevesi óvatosan.

A beszélgetés után két esztendővel váratlanul meghalt Takács Mihály. Az Operaházban ravatalozták fel a magyar operai éneklés nagy halottját, koporsóját mély meghatottsággal állták körül művésztársai.

A temetésen megjelent az ambiciózus baritonista is. És a ravatal mellett emlékeztette Hevesit beszélgetésükre.

— Én kerülök a helyére? — kérdezte reménykedően.

Hevesi szomorú tekintettel nézett a ravatalra:

— Ha a család beleegyezik, nekem semmi kifogásom ellene, — felelte készségesen.

BESZÉLJÜNK MÁSRÓL.

A tenorista imádta önmagát. Nem érdekelte más, csak ami vele történt, ami az ő személyéhez kapcsolódott. A rossz nyelvek azt állították róla, hogy társaságban, ha nem róla folyik a szó, elalszik. De felébred, amint emlegetik.

Egyszer felkereste egy tisztelője. Másfél órán át számolt be a tenorista arról, hogy külföldi útján milyen páratlan sikerekben volt része.

A látogató áhítattal hallgatta.

Végül már maga a művész is beleunt a tulajdon dicsőségébe.

— De én mindig csak magamról beszélek — mondotta —, ahelyett, hogy az ön sorsa felől érdeklődnék. Beszéljünk most *önről!* Mit csinál? Hogy van? Hogy tettem önnek tegnap este a Carmenben?

HANGOK
A ZENEKARBÓL

HOGYAN KELL ORGONÁLNI?

Válaszul egy felköszöntőre, amelyben a szónok Bach csodálatraméltó orgona játékát méltatta, Bach így felelt:

— Nincs benne semmi csodálatraméltó. A kellő időben a megfelelő billentyűt kell csak lenyomni s a hangszer magától szól...

PRÓBA UTÁN.

Lully maga nevelte, tanította énekeseit, énekesnőit. Jární, mozogni is tanította őket, játszani, sírni, mosolyogni. És pontosan számon tartott minden hangot, ragaszkodott minden kottafejhez. A táncosoknak gyakran eltáncolta elképzeléseit. Próbán nem ismert tréfát. Nem egy hegedűt tört el gazdájának a fején, ha az nem játszott kedve szerint...

A próba végeztével azonban magához szólította a kárvalottat, megfizette neki a hegedű árának néha a háromszorosát is és vendégül látta ebédre.

N I N C S LEHETETLEN.

Beethoven írás közben nem volt tekintettel az előadókra.

Egy Kraft nevű gordonkás egyszer szót emelt amiatt, hogy amit Beethoven írt, nem „fekszik”.

Beethoven dühösen rivallt rá:

— Muss liegen!

KÖLTŐ ÉS ELŐADÓ.

A zeneköltő nem számol a technikai lehetőségekkel, ha megszállta az ihlet. A muzsikusok viszont méltatlankodnak, ha szólamaikat „nem lehet” játszani, illetve énekelni. De a költő ezzel nem törődik. Se Bach, se Mozart, se Beethoven, se Wagner, se Strauss Richárd, se Bartók.

Amikor egyszer Schuppanzigh, korának egyik legkiválóbb hegedűművésze panaszolta, hogy Beethoven megoldhatatlan feladatok elé állítja, a zeneszerző-titán kifakadt:

— Azt hiszi, törődöm a kegyelmeid nyomorúságos hegedűjével, ha a Szellem szól hozzám és én írom, amit mond?

Strauss Richárd „képtelenségeit” eleinte sajtóhibáknak minősítették a rosszindulatú vagy tudatlan muzsikuskok. Strauss éppen ezért partitúráinak kényesebb ütemeihez odanyomatta:

— Kein Druckfehler! Nem sajtóhiba!

KÖZZENE

A francia prózai színházakban a felvon ásközöket a múlt században még zene töltötte ki. Felvonásközi zene. Entreact.

Egyszer, egy kis színházban, a közzene után egy úr a következő kérdéssel fordult a zenekar egyik tagjához:

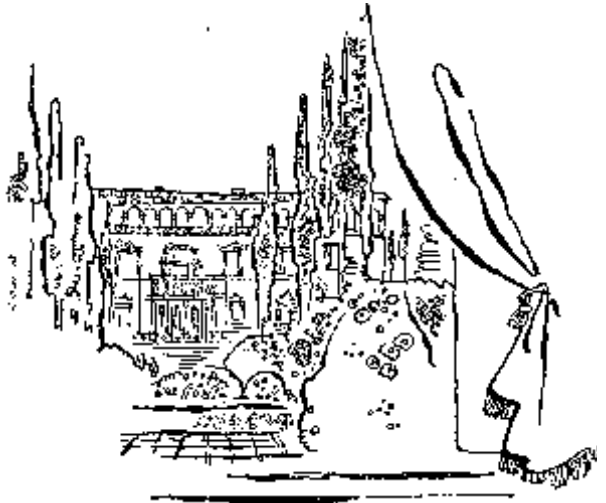
— Meg tudná mondani, ki írta azt a darabot, amely most elhangzott?

— Nem tudom — felelte a zenész.

A második sem tudta, a harmadik sem, a negyedik sem. A szívós érdeklődőre azonban felhívták a karmester figyelmét.

A karmester magánkívül volt a felháborodástól:

— Hát egyiktek sem tudja és az az alak sem, hogy

Mozart egyik csodálatos remekét játszottuk? Szégyen, gyalázat! Hol az a pasas?

Megmutatták.

A karmester nagyot nézett.

Rossini állt előtte.

— Mester — dadogta — mi a *Don Juan* nyitányát játszottuk.

— Köszönöm, hogy megmondta — felelte Rossini.

— Én ugyanis, bevallom, nem ismertem rá.

EGY ÚR A NÉZŐTÉREN.

A Théâtre des Italiensben, Párizsban, Gluck *Tauriszi Ifigéniája* került színre. Természetesen apróbb változtatásokkal. Mert — különösen, ha régi művek előadásáról volt szó — a karmesterek soha sem riadtak vissza kisebb-nagyobb változtatásoktól, átdolgozástól, hogy „hatásosabbá” tegyék a partitúrát.

Az első szittya-tánc alatt egy nagyhajú fiatalember idegesen, haragosan izgett-mozgott a helyén s amikor a há-moll tánc véget ért, harsányan odakiáltott a karmesternek:

— Hogy merészelt belekontárkodni Gluck dolgába? Gluck itt nem szerepelteti az üstdobot! Hogy merte beleírni?

Szomszédai alig tudták lecsöndesíteni.

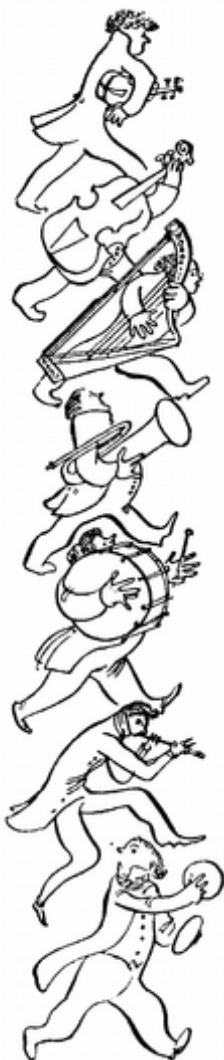
A harmadik felvonásban ismét botrányt rendezett. Oresztész monológjánál felkiáltott:

— Miért nem szólnak a haronák? Gluck itt megszólaltatta őket! Oka volt rá! Hová lettek?

Az *Ifigénia* következő előadásán ismét megjelent az izgatott operalátogató. De nem volt oka panaszra. A szittya-táncot a vonósok játszották, üstdob nélkül, s Oresztész monológjában megszólaltak a haronák. Gluckot nem érte sérelem.

Az a tapintatlan és hangos fiatalember, aki „érdekeit” képviselte s megkövetelte, hogy a költő kezevonását szentírásként tisztelje mindenki, szentírásként, amelyhez nem szabad hozzátenni, amelyből nem szabad elvenni Hector Berlioz volt.

HELYET A MUZSIKUSOKNAK!

Meyerbeer szociális érzése szokatlanul erős volt. Mindenkinek szívesen segített, ha tehetett — így ismeretlen honfitársának: Wagnernek is — a muzsikuskoknak pedig különösen pártját fogta: minden alkalommal kifejezésre juttatta, hogy együttérez a zenekar tagjaival.

A próféta próbáin is.

A próbák során kiderült, hogy az egyik finale nem „szól”. Ahhoz, hogy „szóljon”, még egy fuvolásra lenne szükség.

Az Operaház igazgatója: Roqueplan, azonnal teljesítette Meyerbeer kívánságát: szerződtetett egy harmadik fuvolást is.

Amikor az új zenekari tag el akarta foglalni helyét, a zenekar felzúdult. Már addig is szűkében voltak a helynek, alig tudtak elférni. *A próféta* különben is sok zenészt foglalkoztatott. Az újonnan szerződtetett fuvolás volt az a rózsalevél, amelytől a teli pohár végre kicsordult.

Meyerbeer úgy találta, hogy a zenészek felzúdulása jogos és megkérte az igazgatót, hogy bővítse ki a zenekari mélyedést a földszint első sorával.

De Roqueplan erre már nem volt hajlandó.

— Lehetetlent kíván — mondta. — Hiszen azoknak a helyeknek, az első sor zsöllyéinek, van gazdájuk. A bérlők! Őket nem bánthatom meg!

— Igaza van, — ismerte el gyanús engedékenységgel a szerző — de a zenekarnak is igaza van. Így hát nem marad más hátra: át kell írnom a finálét úgy, hogy két fuvolával is hatásos legyen. Evégből hazaviszem a partitúrát.

Roqueplan régi színházi róka volt, tudta, hogy ez mit jelent. Ijedten kapott a partitúra után:

— És mikor hozza vissza?

— Attól függ. . . — felelte szelíden Meyerbeer. — Én most hazautazom Berlinbe, de remélem, hogy ha egy esztendő múlva megint Párizsba jövök . . .

Roqueplan nem várta meg, amíg befejezi a mondatot.

— Gépész! — üvöltötte. — Gépész! Azonnal intézkedjék, hogy bővítsék ki a zenekart! Az urak nem férnek el benne.

Régi mondás: a vevőnek mindig igaza van. A színházban a közönségnek van igaza. Meyerbeer jóvoltából azonban, 1849-ben, a párizsi Nagyoperában, a zenészeknek lett igazuk. A bérlőkkel, a habituékkal szemben is.

Ritka eset!

S H A Z A M E N T E K A Z E N É S Z E K .

A Théâtre des Italiens házi szabályai szerint a színház zenészei nem voltak kötelezhetőek arra, hogy éjfélén túl játsszanak.

Egy ízben Berlioz adott hangversenyt a Théâtre des Italiensben. Pontosan éjfélkor a zenészek letették hangszereiket és még mielőtt az est fénypontjára, a *Fantasztikus Szimfónia* előadására sor került volna, elhagyták a színházat. A műsor, a hangverseny kellős közepén.

A zeneszerző s a közönség búsan nézett utánuk.

A HAMUPIPŐKÉK.

Wagner a *Tannhauser-nyitányt* próbálta a bécsi udvari színházban. Amikor az allegro-részhez ért, ahhoz a részhez, amely bepillantást enged a Vénusz-barlangba a brácsák szilaj, érzéki dallamán keresztül, félbeszakította a próbát, a brácsásokhoz fordult és így szólt:

— Uraim! Én előttem a brácsa a zenekar Hamupipőkéje volt. Míg a többi hangszer büszkén pompázott, a brácsa lencsét válogatott: mint kísérő, mint töltelék szerepelt a vezérkönyvekben. Most mindez megváltozik, másként lesz. S ezt nekem köszönhetik! Én csináltam a brácsásokból embert! Tehát rajta! Lendülettel, előre!

Bachrich tanár, a zenekar egyik érdemes tagja, ehhez az esethez a következő megjegyzést fűzte:

— A brácsásokból a *Tannhäuserben* valóban „ember” lett. Később, Wagner későbbi műveiben, például a *Trisztánban*, már Übermensch-sé léptek elő ...

DICSÉRET.

Wagner a *Lohengrin* felújítását vezényelte a bécsi udvari színházban.

A második felvonásban, Elza és Ortrud kettőse után, a zenekari utójátékot a vonósok a próbán annyi szívvél és odaadással játszották, hogy magát Wagnert is meghatotta.

Megállította a zenekart és így szólt:

— Uraim! Önök ezt sokkal szebben játszották, mint ahogyan én megírtam.

O B L I G A T H A N G S Z E R .

„Obligát (kötelező) az olyan szólam, amelyet a zenemű nem nélkülözhet, amelyet tartalmi épségének veszélyeztetése nélkül nem lehet kihagyni” — írja a lexikon.

Liszt egyik *dalának* kéziratára ezt írta:

— Ezt a dalt énekhang nélkül is elő lehet adni, orgonán. Egyesegyedül csak szívvel. Obligát szívvel.

Az a baj, hogy nem minden zenész rendelkezik vele.

ÖNÉRZET.

A bécsi filharmóniai zenekar Brahms szerenádját próbálta. Meglehetősen kedvetlenül.

Brahms egy darabig hallgatta a próbát, de később szükségét érezte annak, hogy beleavatkozzék.

Ő maga lépett a karmesteri emelvényre és így szólt:

— Uraim! Tudatában vagyok annak, hogy nem vagyok Bach, nem vagyok Haydn, nem vagyok Mozart és nem vagyok Beethoven sem. De Johannes Brahms vagyok.

Megnyerte a csatát.

MAGYARÁZAT.

Goldmark feljegyezte, hogy 1847-ben, amikor a bécsi Konzervatórium növendéke volt, zenekari gyakorlatként a *Kilencedik Szimfónia* első tételét játszatta a növendék-zenekarral a Konzervatórium igazgatója: Gottfried Preyer, híres zenepedagógus. S a tétel végén így szólt a növendékekhez:

— Ne csodálkozzatok, kedveseim, ezen a zenén. Akkor, amikor írta, szegény Beethoven már nem volt egészen épelméjű ...

ESZMÉNYI ZENÉSZ.

Franz S. Strauss, a müncheni udvari zenekar első kürtöse, felettébb kiváló zenész volt, Wagner Richárdnak Pedig esküdt ellensége.

Egyszer, egy Trisztán-próbán, Wagner nem tudta megállni, szóvátette a dolgot:

— Nem tudom elhinni, hogy maga úgy gyűlöli az én zenémet, Strauss. Nem tudom elhinni, mert olyan gyönyörűen fújja.

Franz Strauss, a kürtös, szárazon így felelt:

— Attól még gyűlölhetem.

Az anti-wagneriánus Franz Strauss fia már nem gyűlölte Wagnert. A fiút Richárdnak keresztelték, Strauss Richárdnak.

A FAGÓTISTA BOSSZÚJA.

A legtöbb olasz karmester: zenei diktátor. Könyörtelenül rákényszeríti akarát zenészre, énekesre egyaránt.

Ezt cselekedte Egisto Tango is, az Operaház olasz karmestere a tízes években.

Vasfegyelmet tartott, feltétlen engedelmességet követelt; régi, kipróbált zenekari művészekkel négyszer-ötször elisméltetett egy dallamot, ha nem kedve szerint fújták, játszották; lépten-nyomon félbeszakította a próbát, ha valamit másként hangsúlyoztak, halkabban vagy hangosabban játszottak a zenészek, mint ahogyan ő elképzelte.

Egyszer a zenekar híres fagótosát: Wischendorf tanárt „abrikoltta”. Mindenbe belekötött, mindent ismételtetett vele, de nem tudta kibillenteni őt nyugalmából. Nem Tango izzasztotta meg Wischendorfot, hanem megfordítva. A fagótos a karmestert.

Wischendorf a próbán szót fogadott, úgy fújta, ahogyan Tango kívánta s csak a próba végén mondta szép csöndesen:

— A próbán ő az úr. De este ... este mégis csak úgy fúvom, ahogy nekem jölesik.

Nem úgy fújta! Tango, amikor látta, hogy karmesteri pálcájának intését este nem követik hajszálnyi pontossággal a zenészek, mit sem törődve a közönséggel, ütni

kezdte a taktust a kotta-tartó asztalka oldalán és félhangon énekelni kezdte a dallamot, úgy, ahogyan ő szerette volna hallani. Nem engedett a negyvennyolcból.

A közönség felfigyelt a szokatlan jelenetre. S a zenészek látták: ha nem engedelmeskednek, kitör a botrány. Az olasznak mindennél a világon fontosabb a muzsika s egy dallamért kész odadobni pénzt, pozíciót, mindent, ők, az operaházi zenekar tagjai is művészek voltak, testül-lelkeztül. Tango vad fanatizmusa tiszteletet keltett bennük. Megértették. Elfelejtették a kimerítő próbák sorát, az olasz nyersségét, diktátori magatartását: engedelmes hangszerré lett kezében a zenekar. Tango úgy játszott rajta, mint Paganini a Stradiváriusán.

KOTTA NÉLKÜL.

Toscanini példáján felbuzdulva, az utolsó évtizedekben, egyre több karmester vezényel kotta nélkül.

Nem mindenki tudja, hogy a nagy olasz karmester nem elvből, hanem kényszerűségből nem néz a kottába. Azért nem néz a kottába, mert nem lát. Rendkívül rövidlátó.

Egyik követője nem egyszer hozta zavarba a zenészeket és az énekeseket azzal, hogy mindent „kívülről” vezényelt, emlékezőtehetsége viszont nem mindig működött kifogástalanul.

A kívülről való dirigálás tagadhatatlanul hatásos külsőség. A karmester feladata azonban az, hogy a zene lelket fejezz ki, azt a titkot, amit a kottafejek bensejébe zárt be, rejtett el a zeneszerző.

Ezért mondta egyik zenekritikusunk a szóban forgó karmesternek:

— Nem az a fontos, hogy kívülről tudja, amit vezényel. Az a fontos, hogy belülről tudja. Az több.

Egy pesti fiatalember a legnagyobb mozgóképszínház-konzernnek egyikének lett a főzeneigazgatója az Egyesült-Államokban. Mozgóképszínházak százai tartoztak alája, neve valóságos fogalom az Óceánon túl. De ő is, mint a legtöbb, külföldön élő hazánkfia, azt szeretete volna, ha itthon is elismerik. Azt szeretete volna elérni, amit a legnehezebb: próféta akart lenni a hazájában. Budapesten!

Ezért, amikor hazaérkezett, elhatározta, hogy a maga költségén zenekari estét ad a filharmóniai zenekar közreműködésével és ezen a hangversenyen majd megmutatja, mit tud.

Felkereste tehát a filharmóniai zenekar igazgatóját és yankee-módon megkérdezte: mit kér a zenekar egy hangversenyért, három próbával?

A mi filharmonikusaink a világ legkülönb zenészei közé tartoznak. És ennek megfelelően önértetek, sőt fölényesek. „Megrendelőkkkel” szemben is, sőt világhírű karmesterekkel szemben is. Mindaddig, amíg emberükre nem találtak benne, mindaddig, amíg az illető a karmesteri emelvényen nem bizonyította be, hogy legalább olyan jó karmester, mint amilyen jó zenekar a filharmóniai.

Az ügyes pesti fiatalember amerikai pozíciója és gazdagsága sem váltott ki különösebb tiszteletet a filharmóniai társaság igazgatójából s a kissé nyers kérdésre kérdéssel válaszolt:

— A zenekar honoráriumma attól függ, hogy mit vár tőlünk főzeneigazgató úr.

— Nem értem.

— Ha azt kívánja, hogy úgy játsszunk, ahogyan ön vezényel, akkor a zenekarnak 3000 pengőt kell fizetnie egy estére. Ha viszont azt kívánja, hogy jól játsszunk, akkor 4000-et. Ebben az esetben viszont dirigálhat, ahogyan akar ...

SZERENÁD
BECKMESSERNEK

SZÓJÁTÉK

A legnagyobb sikerű angol daljáték a *The Beggar's Opera*. A Koldusopera. (A harmincas évek elején magyarul is előadták, a Vígszínházban.) 1728-ban került színre először és egymásután 62-szer játszották.

Zenéjét egy Pepusch nevű német zenész állította össze közismert dallamokból, népdalokból, szövegét Gay írta. A színházi vállalkozót, aki bemutatta, Rich-nek hívták.

Gay angol szó. Magyarul annyit jelent, mint vidám. Rich is angol szó. Magyarul gazdagot jelent.

A *Koldusoperával* az egykorú kritikus azt írta, hogy: „Gayből rich-†, Rich-ből gay-†” csinált.

Gayből gazdag embert, Richből vidámat.

TALÁLÓS KÉRDÉS.

A *Der Freimütige* című lapban, 1806-ban egy zene műről a következő kritika jelent meg:

»... Még sohasem írtak ilyen összefüggéstelen, rikító, zavaros, fül-háborító zenét».

Vájjon miről szólt a kritika?

Beethoven *Második Leonóra-nyitányáról*.

FELISMERTE.

Beethoven II. szimfóniája először 1803 április 5-ikén került előadásra egy reggeli hangversenyen a bécsi Augartenben.

Spazier azt írta róla a *Zeitung für die elegante Welt*be:

„Zavaros szörnyeteg. Egy megfertőzött, zabolátlan sárkány, amely nem tudja kilehelni páráját s a végülében ide-oda csapkod farkával...”

OP. 95.

Beethoven f-moll vonósnégyeséről (op. 95.), amelyet a költő *Quatuor Seriosonak* nevezett és nagyon szeretett, Onslow azt írta, hogy

— „ ... ennél nyomorúságosabbat zenész nem írt soha”.

CHERUBINI ÉS A KRITIKUSOK.

Cherubini *Anacreon-ja* megbukott. A kritikusok tanácsokkal halmozták el a költőt. Cherubini félbeszakította őket:

— Ne fáradjatok! Vagy úgy írok, ahogy akarok, vagy sehogy!

És megmutatta, nem is egyszer hosszú élete folyamán, hogy kibírja írás nélkül is. Évekig!

ELÉRTE VÉGZETE.

Berlioz *Lelio* című monodrámájában Lelio így emlékezik meg a kritikusokról:

— Átok a fejükre! ... ők azok a verebek, akik parkjainkat benépesítik, szemtelenül ráülnek a legszebb szobrokra s miután egy Jupiter homlokát, egy Herkules karját, egy Vénusz keblét bemocskolták, önmagukkal elége-

detten, hengegve lépkednek, mintha aranytojásokat rak-
tak volna.

Később ő maga is zenekritikus lett.

VIGASZ.

Habeneck, Beethoven nagy francia népszerűsítője,
múSORra tűzte az *ötödik Szimfóniát* A *Sors Szimfóniát*
ekkor hallotta először zenekartól Berlioz mestere, az
öreg Lesueur, a Conservatoire zeneszerzés-tanára.

Az előadást követő nap Berlioz megkérdezte, milyen
hatást tett reá a remekmű.

— Nem kellene ilyen zenét írni! — mondta ros-
szalóan az öreg akadémikus.

— Legyen nyugodt. — felelte Berlioz — nem is
írnak.

VIRÁGGAL ÜSD A NÖT.

Liszt, ha tapintatosan is, de megmondta véleményét
azoknak a nála jelentkezett muzsikusoknak, akik az erő-
sebb nemhez tartoztak. Nők iránt viszont párját ritkí-
tóan kíméletes volt. Csak egyszer nyilatkozott lesújtóan
egy fiatal hölgyről, aki zongorázásával gyötörte, de róla
is csak akkor, amikor már elment.

Liszt így jellemezte zongorázását:

— A legkönnyebb feladatokat a legnagyobb nehéz-
séggel oldotta meg ...

Egy más alkalommal homlokon csókolt egy fiatal
hölgyet, amikor a hölgy felállt a zongora mellől.

A művész-jelölt szülei majdnem elolvadtak a boldog-
ságtól:

— Mit tanácsol, Mester — kérdezte az apa — kivel taníttassuk?

— Adják férjhez a kisasszonyt.

— De hiszen... de hiszen a Mester homlokon csókolta?

— Én igen, de a Múza nem — felelte Liszt.

EGY RÉGI KRITIKUS NAPLÓJÁBÓL.

Saphir Móric, a múlt század első felének híres humoristája, magyar származású volt. 1795 február 8-ikán született Lovasberényben. (És 1858 szeptember 5-ikén halt meg Badenben.) Mint zenekritikus is hírnévre tett szert.

Íme néhány, zenei vonatkozású elmésségei közül.

Egy bécsi karmester ezüstkanalet lopott egy kávéházból. Saphir a védelmére kelt. Legfeljebb azért lehet hibáztatni a karmestert — mondotta — mert tévedett. Azt hitte az ezüstről, hogy kompozíció.

(Kompozíciónak nevezték a különböző, ezüstöt is tartalmazó öntvényeket, amelyek a század húszas, harmincas éveiben Európaszerte divatosak voltak, például az alpaccát, a kínaezüstöt, stb.)

Egyszer egy kollégája ezt vágta a fejéhez:

— Magáról mindenki tudja, hogy pénzért ír. Nem úgy, mint én.

— Miért? Ön miért ír?

— Én? A dicsőségért! — vágta ki büszkén a másik.

— Mindenki arra vágyik, amiben nincs része — alapította meg Saphir.

*

— Az én műveimet akkor is játszani fogják, amikor Bachot és Beethovent már rég elfeledték — szájaskodott egy ifjú titán.

— Akkor igen — felelte Saphir — de előbb nem.

Jenny Lind fellépésekor a közönség mindig megtöltötte a Theater an der Wien nézőterét. Amikor azonban Lind nem lépett fel többé, a nézőtér legfeljebb csak akkor telt meg félig-meddig, ha vendégművészt hirdettek.

Saphir ezt írta:

— A Theater an der Wienben sok a vendég, igazi látogatottságról azonban nem beszélhetünk.

— Csak három fonttal vagyok könnyebb, mint Beethoven — újságolta egy műkedvelő zeneszerző.

— De az a három font nagyságod agyából hiányzik — felelte Saphir.

*

Valaki csodálkozott azon, hogy Rellstabról, amikor Párizsban járt, a franciák szinte tudomást sem vettek.

— Ezen nincs mit csodálkozni — vélte Saphir. — Hiszen rangrejtve utazott. Rellstab név alatt.

Rellstab verseiről így nyilatkozott:

— Olyan unalmasak a versei, hogy még a lába is elaludt, miközben a verseket írta.

Egy bécsi énekesnőt leghíresebb szerepéről *Az ezred leányának* neveztek mindenütt. (Emlékezetes sikert aratót, mint Mari, Donizetti dalművében.)

Az énekesnő egy időre visszavonult a színpadtól és híre ment, hogy egy édes kis leánygyermekkel ajándékozta meg a világot. Találgatták, ki a baba édesapja.

Saphir így szólt:

— Nem fontos. Nevezzük el a kicsit az ezred unokájának.

A tehetségről írta:

— A nagy tehetség sorsa hasonlít a papírsárkányéhoz. Minél magasabbra emelkedik, annál több csirkefogó szalad össze, hogy lehúzza.

A Hugenottákról mondta:

— Katholikusok és protestánsok gyilkolják benne egymást, egy zsidó zenéjére.

EZ HAJDAN ANEKDOTA VOLT.

Bruckner, a nagy osztrák zeneköltő, maga volt a megtestesült tekintélytisztelet. Meg volt győződve róla, hogy akinek a Gondviselés méltóságot ad, ad annak ésszt is; hogy aki rangban magasabb, az tehetségben, tudásban, jellemben is különb, mint embertársai. S hogy a császár mindenható.

Ferenc József kitüntette a nagy költőt és Bruckner kihallgatásra jelentkezett, hogy megköszönje a kitüntetést.

Amikor kitárult előtte a császár dolgozószobájának ajtaja, Bruckner majdnem összerogyott zavarában és a hódolattól.

Ferenc József jóindulattal fogadta, sőt nyájasan S a kihallgatás végén megkérdezte tőle, hogy tehetne-f) valamit az érdekében.

Bruckner area felragyogott a kérdéstől.

— Ó, igen! — felelte kételytelen hittel. — Sokat tehetne Felséged, örök hálára kötelezhetné szegény szolgálját ...

— Mivel? — kérdezte a császár.

— Ha alkalomadtán megmondaná Hanslick udvari tanácsos úrnak, hogy ne dorongolja le minden művemet a Neue Freie Pressében. Mert mindig levág...

Ferenc József mosolygott. A kortársak is mosolyogtak. Arra akkor még senki sem gondolt, hogy a kritikust „irányítani” is lehetne.

A Kilencedik Szimfónia — Beethoven Kilencedik Szimfóniája — határkő a zene történetében. Jelentőségét híres kortársainak legtöbbje még sem ismerte fel. Sőt! A művet visszautasították olyan kiváló művészek, mint például C. M. Weber, Spohr, Mendelssohn, Grillparzer, David Strauss.

Grillparzer szerint a szimfónia „zavaros”.

Spohr szerint az első három tétel gyengébb, mint a Kilencediket megelőző szimfóniák, a negyedik tétel pedig „szörnyű és ízléstelen”, mert „alkotójának sem szépérzéke nem volt, sem esztétikai képzettsége”.

Az Allgemeine Musikzeitung azt írta, hogy „a zene itt a feje tetején áll, nem a lábán”. S a negyedik tétel valóságos kicsúfolása annak, amit örömmel neveznek.

Amikor Wagner, két évtizeddel később, 1846 Virágvasárnapjára kitűzte a Kilencedik Szimfónia előadását, a drezdai Hoftheater zenekara kérvényben kérte a szász királyt, hogy akadályozza meg az előadást.

Nemcsak a saját hazájában nem próféta a költő, hanem a saját korában is csak ritkán.

ELISMERÉS.

Brahmsot felkereste egy gyermekkori barátja s bemutatatta neki egyik kamarazeneművét.

Brahms figyelmesen olvasta a vezérkönyvet, bólintott is néha. Amikor azonban a végére ért, sokáig hallgatott. Elgondolkozva dörzsölgette mutató és nagy ujjával a trió kéziratának utolsó lapját. Majd így szólt:

— Mondd csak, öregem... hol vetted ezt a remek hangjegypapírt?

NEM VOLT NEHÉZ A VÁLASZTÁS.

— Két dalművet írtam. Kérem, döntse el, melyik a jobb — mondotta Poniatovszki herceg Liszt Ferencnek, zongorához ült és játszani kezdte az elsőt.

Liszt türelmesen hallgatta egy félóráig, akkor félbeszakította és kétségtelen határozottsággal jelentette ki:

— A másik jobb.

SI DUO FACIUNT IDEM...

Lányi Ernő, a kiváló dalköltő 1880-ban külföldön járt és műveivel felkereste Bécsben Brahmsot, Weimarban Lisztet...

Brahms zordul fogadta, meghallgatta gyászindulóját és azt a tanácsot adta a fiatal költőnek, hogy kérje vissza az iskolapénzt; műve fabatkát sem ér.

Lányi lesújtva távozott.

Liszt is meghallgatta ugyanazt a művet. Aztán leült a zongorához és a gyászinduló egyik témájából zongoradarabot kezdett szőni, elmélyedve, ötletesen, költőien.

— Látja, mi mindent lehetne ebből csinálni! — mondta tapintatosan, gyöngéden.

A lesújtott fiatal dalköltőt fölemelte magához.

KRITIKA.

Egy műkedvelő zongorázik. Moritz Rosenthal, a híres virtuóz is ott ül, a hallgatóság soraiban.

A műkedvelő gyalázatosan játszik. Rosenthal mellett egy hölgy egyszerre csak elsápad, rosszul lesz, elhagyja a termet.

Rosenthal megszólal:

— Ez azért túlzás...

Egy tehetségtelen műkedvelő megzenésítette Schiller *Ének a haragról* című, nagyszabású költeményét. S a bemutató-előadás után megkérdezte Brahms véleményét.

Brahms így felelt:

— Elpusztíthatatlan költemény!

K E Z D Ő K F I G Y E L M É B E !

Slezák írja:

Amikor Boroszlóban először lépett fel vendégként, művésztársai felhívták figyelmét a próbaterem ajtajára kiszegezett színlapra.

A színlap így festett:

A V A R Á Z S F U V O L A .

Dalmű 2 felvonásban. Írta: Schikaneder, zenéjét szerezte: W. A. Mozart. Rendezte: Max Grube (Berlin). Vezényli: W. A. Mozart (Bécs).

Karigazgató: Richard Wagner (Bayreuth).

		Személyek:
Sarastro		Scaria (Bécs)
Tamino		Francesco Tamagno (Milano)
A beszélő		Theodor Reichmann (Bécs)
Első	} pap	Jean de Reszké (Párizs)
Második		Theodor Bertram (München)
Harmadik		Edouard de Reszké (Párizs)
Az Éj királynője		Adelina Greenhorst (London)
Pamina, leánya		Jenny Lind (Stockholm)
Első	} hölgy	Christine Nilson (Kristiania)
Második		Lilian Nordica (New-York)
Harmadik		Francesca Horstner (Berlin)
Első	} apród	Pauline Kramer (Bécs)
Második		Henriette Sonntag (Stockholm)
Harmadik		Rosamunde Finder (Berlin)
Papageno		Francesco d'Andrade (Lissabon)
Papagena		Nelly Melba (Ausztrália)
Monostatos		Albert Niemann (Berlin)

Helyárak: 2 márka, 1 márka, 50 és 30 pfennig.

A színlap alatt boroszlói újságokból kivágott kritikák feketéiték.

A kritikák felháborodva tiltakoztak a „vacak” szereposztás ellen.

Szigorúan megrótták a karmestert: Wolfgang Amadeus Mozartot, önkényes tempóvételei miatt.

Rendreutasították Albert Niemannt, mert hibás volt a vokalizációja, a magánhangzókat eltorzította. Az ilyen ember nem művész — írták a boroszlói kritikusok. És egyáltalán ... az előadás siralmas volt, a helyárok szemérmetlenül magasak. Nem csoda, hogy a színház félig sem telt meg...

Ezt kapta Slezák első fellépése előtt ízelítőül a boroszlói kritikából.

SZERÉNY KÍVÁNSÁG.

Egy híres pesti zenekritikus élete utolsó éveiben gyakran elszundított a hangversenyeken, de nem csak elszundított, hanem — hogy úgy mondjuk — hangosan szundikált, magyarul: horkolt.

A horkolást természetesen környezete is kénytelen volt tudomásul venni; sokan panaszkodtak is miatta.

A panaszok a kritikus szerkesztőjéhez is eljutottak. A szerkesztő megkérdezte a leghíresebb hangversenyrendezőket egyikét: van-e a panaszoknak alapja?

— Sajnos, van — felelte a hangversenyrendező. — Az még nem lenne baj, hogy horkol, de horkolás közben sem tudja megtagadni önmagát: mindig más hangnemben horkol, mint amilyenben az éppen előadásra kerülő művet írták ...

KÁNTILÉNA.

A Budapesti Hírlap zenekritikusa azt írta egyszer, a tízes években, hogy G. St. hegedűművésznő „kantilénája tavaszillatú, puha és forró”.

Másnap a szerkesztőség a következő levelet kapta: „Tizenöt éve vagyok a B. H. előfizetője. Főleg azért szerettem a lapot, mert családom serdületlen nőtagjainak kezébe is nyugodtan adhattam. Újabban azonban egyre több olyan közlemény jelenik meg benne, amely arra vall, hogy a B. H. sem mentes a modern írók erkölcsatlenségétől. Kérem a lap küldésének azonnali beszüntetését. A közvetlen indító okot arra, hogy a lap beszüntetését kérjem, a mai szám zenekritikája szolgáltatta. A zenekritikus úr abban nyíltan dicséri G. St. művész nő tavaszillatú, puha és forró kantilénáját. Ez már igazán felhőborító! Én ugyan nem tudom, hogy mi az a kantiléna, de nem is vagyok rá kíváncsi. Szégyeljék magukat!”

ÜDVÖZLET.

Max Reger, a híres orgonaművész és zeneszerző, hangversenyeit egy időben mindig azzal kezdte, hogy négy hangot ütött le a zongorán:

— Miért mindig ezt a négy hangot szólaltatod meg, mielőtt játszani kezdenél? — kérdezte egyik barátja.

— Köszöntöm kritikussaimat — felelte Reger.

A négy zenei hangból: esz, a, f, e, ha németesen összeolvassuk, a Schafe szó alakul ki. Schafe magyarul azt jelenti: juhok.

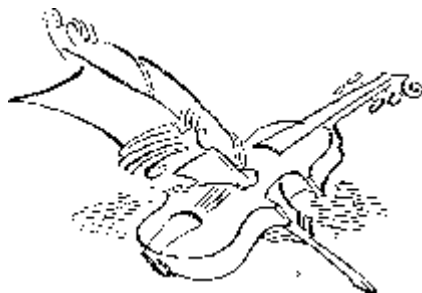
A NYOMTATOTT BETŐ VARÁZSA.

Diósy Béla évtizedeken át egyike volt Budapest legtekintélyesebb zenekritikusainak. Az Operaház tehetséges énekesnőjét vette feleségül: Handel Bertát.

Házasságuk első hónapjaiban különös kritikák jelentek meg a Neues Pester Journalban, Diósy lapjában. A kritikákban Diósy a hibáira figyelmeztette Handel Bertát. A feleségét.

— De Béla! — csodálkozott egyik jóbarátja. — Miért nem mondd meg kifogásaidat a nagyságos asszonynak élőszóval? Otthon? Tészta és feketekávé között?

— Hiába mondanám — felelte Diósy. — Csak a nyomtatott betűnek hisz.

1722 június 25-ikén J. S. Bach a lipcsei Thomas-kerche karnagya lett és az maradt haláláig.

A városi Tanács nem őt akarta megválasztani, hanem Telemant, az is mertnevű zeneszerzőt. De Telemarni nem vállalta az állást.

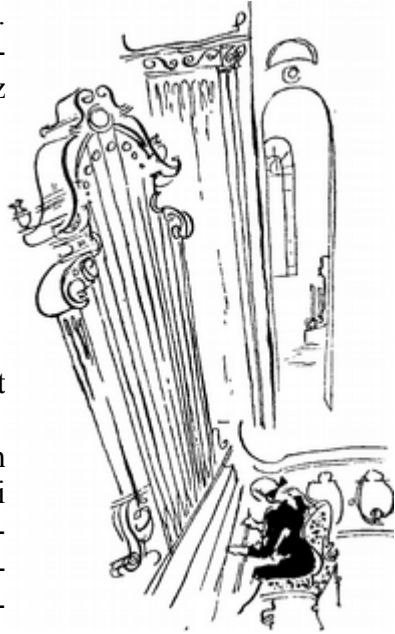
Ekkor jelentkezett Bach.

A tanácsnak Bach nem felelt meg. Telemarni lemondása után a darmstadt-i karmestert, Graupnert szerette volna megnyerni a Thomaskirche kántor-karnagjának. De Graupner sem állt kötélnek. Helyesebben: a herceg, akinek szolgálatában állott, nem volt hajlandó őt elbocsátani.

Így mégis csak Bach lett a Thomas-Cantor.

„Minthogy a legkiválóbbakat nem sikerült megnyernünk, be kellett érünk ezzel a megoldással” — mondta a tanácsi határozat.

Szegények! Egy Graupner helyett kénytelenek voltak beérni Bach-hal.

LATINUL.

— Vájjon miért szereti a közönség azt, ami közönséges? — kérdezte valaki Lisztől.

— Mundus vult Schundus — felelte Liszt.

A *Varázsfuvola* bemutató előadásán történt. Mozart maga vezényelte az előadást. A nyitány elhangzott. A zsúfolt nézőtéren azonban egyetlen tenyér sem mozdult. A közönség nem ilyen zenét várt a külvárosi színházban, a látványos, énekes játék bevezetéséül.

Mozart elsápadt, a közöny megdermesztette . . . Néhány héttel azelőtt Prágában bukott meg új dalműve, a *La clemenza di Tito*. Már nem kell zenéje az embereknek? „Kiírta” magát? Mindenki elfordul tőle?

A zenekarból ekkor egy emberke mászott elő. Onnan hallgatta az előadást, mert másutt már nem kapott helyet. Mozarthoz furakodott, a karmesteri emelvényhez. És megcsókolta lecsüngő balkezét.

Ő megértette a költőt és szeretetének, csodálatának ily módon adott kifejezést. Ez a kézcsók visszaadta Mozart önbizalmát.

Johann Schenk volt a kis ember. Később kedvelt daljátékok egész sorát írta, köztük a népszerű *Der Dorfbarbieü* és zeneelméletben ő lett a mestere Beethovennek.

A kézcsókkal „levizsgázott”.

A KÖZÖNSÉG.

Beethovennek elmondták, milyen nagy sikereket aratott a fiatal Meyerbeer Bécsben, mint zongoraművész.

Beethoven így szólt:

— Maradjon csak itt egy negyed évig. Majd meghalljuk, hogyan vélekednek játékaról a bécsiek akkor. . .

1824 május 7-ikén mutatták be Bécsben a Kartnerthortheaterben a *Kilencedik Szimfóniát*

A női magánszólamokat Henriette Sontag és Caroline Unger énekelték, később mindketten világhíres művészek.

Lázás izgalommal készültek a bemutatóra. A próbákon a művésznők szólamaik nehéz részeinek megváltoztatását kérték. A zeneköltő azonban minden kérésre nem!-mel felelt.

— Akkor hát Isten nevében tovább gyötrődünk — mondta Henriette Sontag megadóan.

Az előadáson a színház zsúfolásig megtelt. A földszinti helyeket felárral adták el a jegyüzérek. Az udvart Beethoven személyesen hívta meg a hangversenyre. A császár azonban nem ment el, tehát az udvari páholy üres maradt. Egyébként egy gombostű számára sem volt hely.

Beethoven zöld frakkban vezényelt. Nem volt fekete frakkja. „A sötétben úgy sem fogják észrevenni” — vigasztalta őt hű famulusa, Schindler.

Amikor megjelent a zenekar élén, tapsfergeteg fogadta. De ebből mit sem hallott. Hiszen siket volt már, teljesen.

Amikor az első hangok felcsendültek, Böhmnek és Maysedernek, a hangversenymesternek könny szökött a szemébe.

Az első tétel után tapsvihar. A második tételt megszakította a tapsorkán. A zenészek tekintete elhomályosult: Beethoven mit sem hallott a tapsból. A zenekar elhallgatott, de ő tovább ütemezett, amíg valaki egy kézmozdulattal figyelmessé nem tette a közönség magatartására.

Beethoven fejét kissé oldalt fordította, tudomásul vette, hogy ünneplik, nyugodt meghajlással meg is köszönte.

A szimfónia utolsó tételének végén megismétlődött a tüntetésszerű ünneplés és üdvrivalgás. Beethoven háttal

állt az ujjongó tömegnek. Ekkor Caroline Unger odalépett hozzá és szembefordította hallgatóival.

Kendők lobogtak, kalapok repültek a levegőbe, kezek integettek szinte önkívületben. Beethoven meghajolt. Fűlsiketítő éljen töltötte meg a nézőteret.

A sikertől részegen tért haza. Schindler kísérte és Joseph Hüttenbrenner, fiatal tisztviselő, lelkes muzsikus, Schubert barátja.

Otthon a pénztári jelentést kérte.

A részegítő, diadalmas est tiszta jövedelme körülbelül 70 forint volt.

Az udvar egy garast sem küldött, bár a legjelentéktelenebb jutalomjáték alkalmából is küldött pénzt. A páholybérlők sem fizettek helyeikért. És sok volt a kiadás.

Amikor Beethoven meglátta a pénztári jelentést, öszszeroppant. Lefektették a díványra. A diadalmas este után egy szót sem szólt, egy harapást sem evett, egy kortyot sem ivott.

Schindler és Hüttenbrenner ott virrasztott mellette, aggodalmasan, forró részvéttel, amíg el nem nyomta az álmot.

Csakhamar az is kiderült, hogy az erkölcsi siker sem volt igazi siker. Május 24-ikén megismételték a hangversenyt. Sőt: még egy vonzó erőről gondoskodtak: David, Bécs bálványa, a jeles tenorista Rossini *Di tanti pal piti* kezdetű, híres áriájával szerepelt a műsoron. A nézőtér alig telt meg félig.

A bemutató-est közönsége jórészt kíváncsiakból rekrutálódott. A híres siket zenészre voltak kíváncsiak, nem a *Kilencedik Szimfóniára*..

VÉLETLEN.

Párizsi szalon, a múlt század negyvenes éveiben. Valaki egy dalt énekel, zongorakísérettel. A vendégek áhítatosan hallgatják.

Egy hölgy suttogva kérdi a mellette ülő úrtól: Ki írta?

Az úr: Schubert.

A hölgy: Isteni! Ez zene! Ez dallam! Igazi érzelem, világosság, elegancia! Berlioznak ilyesmi sohasem jutna eszébe! Nem igaz?

Az ÚR: Soha.

A dal a *Benvenuto Cellini* egyik áriája volt, a dalmű második felvonásából. A dalművet Berlioz írta. És az az úr, akihez a szalonbeli hölgy szavait intézte és aki az esetet feljegyezte, Hector Berlioz volt.

Ó, DRÁGA PÁRIZSIÁK!

Berlioz sehogyan sem tudott érvényesülni otthon, a hazájában. A párizsiaktól talán éhen is halhatott volna. Annál nagyobb sikert aratott Németországban, Magyarországon, Oroszországban.

Első szentpétervári hangversenyéről írta:

„A tapsok elültével s amikor végre kiszabadultam a sok ölelő kar közül, megittam egy üveg sört s megkérdeztem: mennyi volt a bevétel? 18.000 frank volt. A hangverseny 6000 frankba került, tehát 12.000 frank tiszta nyereséggel zárult. Meg voltam mentve. Önkénytelenül is délnyugat felé fordultam, Franciaország felé s így szóltam:

— Ó, drága párizsiak!

Tíz nap múlva még egy hangversenyt adtam, hasonló eredménnyel. Gazdag voltam! Moszkvai hangversenyem 8000 frankot hozott. Ismét délnyugat felé fordultam s közömbös honfitársaimra gondolva, másodszor is így szóltam:

— Ó, drága párizsiak!

Így szóltam, másodszor, de nem utoljára. Azóta Londonban is elmondhattam ugyanezt többször is, délkelet felé fordulva ...”

1858 március 6-ikán került színre először a velencei Teatro Fenice-ben Verdi dalműve, a *Traviata*. Csúfosan megbukott.

A tenorista berekedt. A baritonista (Varesi) meg volt sértve. Germont szerepe, szerinte, nem volt „főszerep”. Varesi ennek megfelelően játszott és énekelt. A primadonna pedig (Salvini-Donatelli) kövér volt. Nagyon! Senki sem hitte el neki, hogy tüdővész.

Amikor az utolsó felvonásban az orvos így szól:

— La tisi non le accorda, che poche ore (Néhány rövid óra s a tüdővész elragadja) — a közönség viharos derűlttségben tört ki.

A karzatról leszólt egy tréfás legény:

— Ecco l'ammalata è grassa come un mortadella di Bologna! (Nem látod? Szegény beteg olyan dagadt, mint egy szafaládé!)

A nézőtéren újabb nevetéshullám vonult végig. A nevetségesség megölte a darabot.

FELLEBBEZÉS.

A *Traviata* bemutatójáról Verdi a következő lapidáris mondatokban számolt be barátjának, Muzionak:

— Kedves Emmanuele! A *Traviata* tegnap este megbukott. Én vagyok-e oka, vagy az énekesek — majd eldönti az idő. Giuseppe.

Az idő eldöntötte.

EZ PEST!

1838 március 14-ikén *Beatrice di Tendát* adták a Nemzeti Színházban, a főszerepben Schodelnéval. A pestiek minden percben várhatták a Duna kiadását, de zsúfolásig megtöltötték a színházat s gondtalanul ünnepelték Schodelnét, ujjongtak, „mint a táncoló ba-

biloniak, mikor Cirusz a várost bevette”. Ezüstkoszorúval lepték meg kedvencüket. Előadás közben megszóltak a harangok, ágyúlövés dördült: kiöntött a Duna. A közönség bosszankodva szedelődzködött, alig akarta elhagyni a színház épületét.

PROSPERO BERTANINAK NEM TETSZETT AZ AIDA.

Abban az időben, amelyben az *Aidát* egymásután mutatták be a nevezetesebb itáliai színpadok, élt Reggióban egy derék operabarát, Prospero Bertani.

Bertani mester annyit hallott és olvasott az *Aidáról*, hogy elhatározta: megnézi és evégből elutazik Parmába.

Az elhatározást tett követte. Bertani elutazott Parmába és meghallgatta az új Verdi-dalművet. Csalódottan tért haza Reggióba. Az *Aida* Bertámnak nem tetszett.

Hogy megnyugtassa lelkiismeretét: még egyszer elutazott, még egyszer meghallgatta. Sajnos, másodszorra sem nyerte meg Prospero Bertani tetszését az *Aida*.

Rövid gondolkodás után 1872 május 7-ikén levelet írt Verdinek. A levél így hangzik:

„Igen tisztelt Verdi Úr!

Az Ön legújabb, *Aida* című dalműve olyan feltűnést keltett, hogy én e hónap 2-ikán elutaztam Parmába, hogy megnézzem. Annyira kíváncsi voltam, hogy már félórával az előadás megkezdése előtt elfoglaltam 120 számú helyemet.

A rendezést, bevallom, megcsodáltam, a kitűnő énekesektől el voltam ragadtatva. Mindent elkövettem, hogy a darab egyetlen részlete se kerülje el figyelmemet.

Az előadás végeztével azt kérdeztem magamtól: tetszett-e a darab? A felelet így hangzott: nem tetszett!

Visszautaztam Reggioba és kihallgattam, hogy mit beszélnek útitársaim. Valamennyien megegyeztek abban, hogy az *Aida* kiváló műalkotás. Ez az oka annak, hogy ismét feltámadt bennem a vágy a darab meghallgatására. Május 4-ikén tehát másodszor is elutaztam Pármába.

Óriási volt a tolongás. Csak kétségbeesett erőfeszítéssel sikerült szert tennem egy öt lírás, fenntartott helyre és ily módon kényelmesen végighallgatnom az előadást.

A következőket állapítottam meg: nincs ebben a dalműben semmi sem, ami fellelkesíthetné az embert és aminek gyújtó hatása lenne. Ha a darab kiállítása nem lenne ilyen pompás, a közönség aligha tartana ki a függöny legördültéig. A darab néhányszor még meg fogja tölteni a színházat, de aztán be fog porosodni a könyvtár mélyén.

A mondottak alapján, azt hiszem, el tudja képzelni, tisztelt Uram, mennyire sajnálom, hogy a két előadásra elköltöttem 32 lírát. Ha tekintetbe veszi, hogy családomtól függök, azt is bizonyára megérti, hogy ennek az őszszegnek az eltékozlása szörnyű lidércnyomásként gyöttri lelkiismeretemet. Én tehát arra kérem önt, szíveskedjék nekem a 32 lírát visszaküldeni.

Íme az elszámolás:

Odautazás vonaton . . .	2.60	lira
Visszautazás	3.30	„
Színházjegy stb.....	8.—	„
Vacsora a restiben		
(Gyalázatos vacsora volt!)	2.—	„
Összesen:	15.90	lira
Megszorozva kettővel:	31.80	lira

Abban a reményben, hogy nem fog cserbenhagyni,
szíves üdvözetét küldi önnek

Bertani

(Címem: Reggio, Via San Domenico 5.)”.

Verdi jót mulatott a levélen. Nem akart játékrontó lenni. Földijének őszintesége is kivívta becsülését. Elküldte tehát Bertani levelét Ricordi milánói kiadónak azzal, hogy intézze el az ügyet.

„... Szívesen kiegyenlítem a számlát — írta Ricordinak Verdi —, ha ezzel a Bertani-család reményteljes sarját megmenthetem a lidércektől, amelyek lelkiismeretét gyötrik. Küldjön tehát neki 27.80 lírát. Ez ugyan nem a teljes összeg, de ahhoz nincs kedvem, hogy a vacsoráit is megfizessem. Miért nem vacsorázott meg otthon. Nem igaz?

Az összegről, kérem, vegyen nyugtát. És foglaltassa írásba: Bertani úr kötelezi magát arra, hogy soha többé nem hallgatja meg egyik dalművet sem és nem teszi ki magát többé annak a veszedelemnek, hogy esetleg lidércek dűlják fel lelki nyugalmát...”

Ricordi tréfának tartotta a levelet. Meg volt róla győződve, hogy Bertani nincs, nem él, álnév. De a nyugta postafordultával megérkezett Reggióból.

„Reggio, 1872 május 15.

Alulírott ezennel elismerem, hogy Giuseppe Verdi úrtól 27 lírát és 80 centesimót átvettem, kártalanítás fejében. Én ugyanis kétszer Parmába utaztam, hogy meghallgassam az *Aida* című dalművet és ennyibe került az utazás. A mester azért térítette vissza nekem ezt az összeget, mert dalműve nem nyerte meg tetszésemet.

Kötelezem magam arra, hogy a jövőben soha többé nem utazón el hazulról azért, hogy Verdi úr új műveit meghallgassam. Még abban az esetben sem, ha minden

kiadásom megtérítését ő vállalná, tekintet nélkül arra, tetszik-e nekem műve vagy nem tetszik,

E nyilatkozatot sajátkezű aláírással látom el.

Prospero Bertani”.

MIÉRT BUKOTT MEG A CARMEN?

A *Carmen* bukásában jelentékeny része van az Opéra Comique igazgatójának, Camille du Locle-nak.

Egy miniszter ugyanis páholyt rendelt a bemutató előadásra. Az igazgató félt, hogy a miniszter társasága esetleg csalódni fog a darabban — elvégre a *Carmen*-ben rongyos cigányok, félretaposott cipősarkú munkásnők szerepelnek s a hős: egy tizedes — és túlzott loyaltásból azt ajánlotta az előkelő páholyrendelőnek, hogy előbb nézze meg a főpróbát s azután döntse el: érdemes-e az új dalmű arra, hogy hölgyeinek bemutassa.

Az esetnek híre ment. Megírták a lapok is és annak jelét látták benne, hogy a színház maga sem bízik a sikerben. A *Carment* a bemutaton hűvösen fogadták.

A TRISZTÁN PREMIERJÉN.

A *Trisztán és Izoldát* 1901 november 28-ikán mutatták be a budapesti Operaházban.

Az egyik páholyból végighallgatta az előadást annak az időnek egyik legismertebb nagyiparosa is. Köztudomású volt róla, hogy maga szerezte hatalmas vagyonát, de társadalmi helyzetének megfelelő műveltségre már nem tudott szert tenni, idejéből arra már nem futotta.

Egész sereg tréfát gyártottak a rovására, ő volt a századforduló adomáinak úrhatnám polgára.

Amikor, például, a *Trisztán*-bemutaton azzal a kérdéssel fordultak hozzá, hogy:

— Hát ön mit csinál itt. K. úr?

Ő, az adoma szerint, így felelt:

— Várom a végét. (Ich warte, bis es aus ist.)

Vannak, akik azt állítják, hogy nem így történt.

Nem azt kérdezték tőle, hogy mit csinál az Operában, hanem azt, hogy:

— Hogy' tetszik a *Trisztán*?

Mire így felelt:

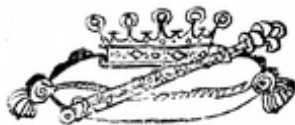
— Istenem ... az ember nevet. („... man lacht“.)

Nem bizonyos, hogy ezt felelte. De az bizonyos — az Operaház első, jubiláris Évkönyve tanúsítja, — hogy állandó páholybélője volt az Operaháznak, akkor, amikor még nem volt divat Operába járni és még a szabadjegyeknek is alig akadt gazdájuk.

KÖLTŐ
ÉS
KIRÁLY

Drum soll der Sanger mit dem Konig gehen,
Sie beide wohnen auf der Menschheit Höhen.

Schiller

UT ÓDAI MA IS ÉLNEK.

Kotis, a szittyák vitez királya elé egyszer egy fogoly görög került, híres muzsikus.

A király, minthogy nagyon dicsérték, megparancsolta néki, hogy játsszék hangszerein és énekeljen is.

A szegény zenész mindent elkovetett, hogy megnyerje a hatalmas uralkodó tetszését.

A király hallgatta is egy darabig, de azután felbeszakította:

— Szép, szép ... de én mégis szívesebben hallgatom a lovam nyerítéset.

Kotis királynak ma is sok millio lelki rokona él világszerte.

ANJOU GRÓF LEVELE.

IV-ik Lajos francia király 940-ben Toursban járt udvarával. Az udvar néhány tagja mise idején bement a Saint-Martin templomba. Meglepetésükre Anjou grófját is ott találták, II-ik Foulques-ot. A kanonokokkal együtt

énekelte a misét, nem annyira valóságosból, mint inkább, mert nagyon szerette a zenét.

Az udvari emberek elhíresztelték, hogy a gróf pap lett. A pletyka eljutott IV-ik Lajoshoz is, s ő is megtoldotta néhány gúnyos megjegyzéssel.

A gróf, amikor a király csúfolódó szavairól értesült, levelet írt neki. A levél így hangzik: „Sire! Egy király zene nélkül nem több, mint egy megkoronázott szamár”.

így is.

Első Lipót magyar király és osztrák császár jeles muzsikus volt.

Udvari karmestere egyszer így szólt hozzá:

— Kár, hogy Felsőged nem lett hivatásos zenész!
A király legyintett:

— Kár, kár... szó sincs róla. De így is megélek.

FLAUTO SOLO.

Nagy Frigyes már trónörökös-korában is szeretett muzsikálni. Fuvolázott és zenét írt.

Egyszer meg akarta tréfálni az öreg udvari karmestert. Egy versenymű előadására kérte fel. Ő maga írta a versenyművet — hat fagótra. A fagót hangja egy bizonyos fekvésben felettébb hasonlít a disznók elégedett rőfögéséhez. A versenymű szólamait Nagy Frigyes így jelölte meg: Porco I — Porco II — Porco III stb. Magyarul: Első disznó — Második disznó — Harmadik disznó.

A karmester előadásra tűzte ki a *Sertéskoncertet*, Frigyes herceg csodálkozására azonban nem hat hangjegyállvány várta a koncertáló hangszerek zenészeit, hanem hét. Hat nagy és egy kicsi.

Odament és megnézte az alacsony hangjegyállványra kikészített szólamot. Ez állt rajta: Flauto solo. Fuvola szóló.

— Hát ez meg mi? — kérdezte a karmestertől.

— Ez a kismalac szólama, Fenség, aki beleüti orrát a nagyok dolgába — felelte az öreg karmester.

Nem bizonyos, hogy eljátszotta-e az okvetetlenkedő kismalac szólamát Nagy Frigyes, de az bizonyos, hogy nem sértődött meg.

NAGY FRIGYESNÉL.

1747 május 7-ikén a rendes, esti udvari hangversenyhez gyűlt össze Potsdamban Nagy Frigyes köre. A király is elfoglalta helyét a hangjegyállvány előtt és már ajkához illesztette fuvoláját, amikor a szárnysegéd belépett, ura füléhez hajolt és jelentett valamit.

Nagy Frigyes felállt és így szólt:

— Uraim, az öreg Bach Potsdamba érkezett. Tüstént a kastélyba hívták, még arra sem adtak neki időt, hogy felöltse fekete társasági ruháját. Úgy, ahogyan volt, úti ruhában kellett megjelennie a király és társasága előtt.

Nagy Frigyes bevezette abba a terembe, amelynek legfőbb díszé és értéke egy Silbermann-zongora volt. A király a zongorához ült és — mint a *Speuersche Zeitung* írta — „sajátkezüleg kegyeskedett eljárászni Bach karmesternek egy témát, azzal, hogy Bach formáljon belőle fugát. A nevezett karmester fugája oly szerencsésen sikerült, hogy nemcsak őfelsége kegyeskedett legmagasabb megelégedésének kifejezést adni, hanem az összes meglelenteket is bámulatba ejtette. Bach úr a témát oly rendkívüli szépségűnek találta, hogy elhatározta: rézbe metszeti. Hétfőn Bach úr a Szentlélek-templomban orgonázott és általános tetszést aratott a nagy számban megjelent hallgatóság körében. Erre őfelsége ismét megbízta egy hatszólamú fuga rögtönzésével. A karmester úr, Ófelsége őszinte gyönyörűségére, épp oly sikeresen végezte el feladatát, mint legutóbb”.

Így a *Speuersche Zeitung*.

Nagy Frigyes nem tartozott a rajongó műkedvelők közé. Az öreg Bach páratlan művészete azonban meglepetés volt számára. Többször felkiáltott:

— Csak egy Bach van a világon!

Pedig az öreg Bach fia: Philipp Emánuel akkor már hét éve udvari cembalistája volt Ófelségének.

Amikor Bach hazaérkezett Lipcsébe, első dolga volt, hogy beváltsa Potsdamban tett ígéretét. Tizenhárom alakban dolgozta fel Nagy Frigyes témáját, a fuga, kánon, szonáta legnehezebb formáiban és két hónap múlva, 1747 július 7-ikén az egész művet elküldte Nagy Frigyesnek, megfelelő ajánlás kíséretében.

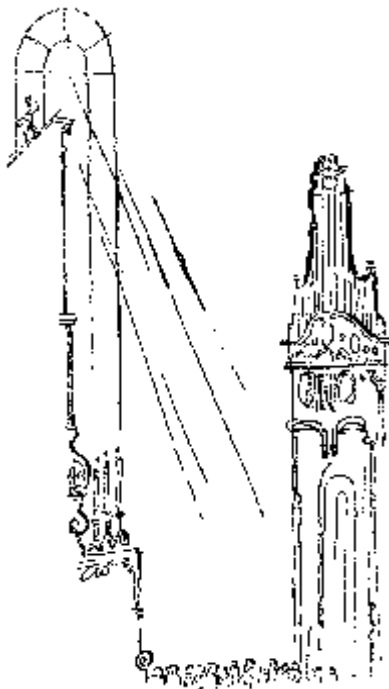
Ez a mű a *Das musikalische Opfer*. Teli van jelképi vonatkozásokkal. A *Ricercar* fugaformát például így értelmezik: *Regis ussu Canti Et Iteliqua Canonica Arte fiesoluta*. Magyarul: a király parancsára keletkezett és a régi egyházi művészet szabályai szerint megformált dal.

Egy kánon, amelynek alapötlete a nagyobbított ellenmozgás (vergrösserte *Gegenbewegung*), ezt mondja: „ahogy a hangjegyek ebben a kánonban, úgy növekedjék a király szerencséje”.

Nemcsak Bach tudta, hogy ki Nagy Frigyes, Nagy Frigyes is tudta, hogy Bach uralkodó a hangok világában.

ARGUMENTUM AD FEMINAM.

A spanyol örökösödési háború befejeződött, kétségtelen volt, hogy Utrechtben megkötik a békét. Händel elhatározta, hogy a világraszóló londoni békeünnep egyházi zenéjét ő fogja megalkotni. Neki is ült 1713 januárjában és megzenésítette az angol *Te Deumot*. Remekelt a megzenésítéssel, arra azonban nem lehetett reménye, hogy a *Te Deum* előadásra kerül, mert Händel nem volt angol állampolgár. Idegen volt, német. Anglia mindig ragaszkodott a hagyományokhoz, a ha-

gymányok viszont az idegeneket kizárták a nemzeti élet jelentős eseményeiben való részvételből. Sőt! törvény is. Elképzelhetetlen volt, hogy a békéért német zenész *Te Deumjával* dicsérjék az Urat a Szent Pál székesegyházban. Elképzelhetetlen volt, mégis megtörtént.

Händel megtudta, hogy Anna királynőnek mikor van a születésnapja. Gyorsan írt egy ódát a királynő tiszteletére s a születésnapjában Anna királynőt a világbéke megteremtőjeként ünnepelte.

Anna Stuart akkor 48 éves volt, de asszony volt. Jól esett neki a híres zeneköltő hódolata, annyira jól esett, hogy a törvény ellenére elrendelte, hogy Handel írja a béke-ünnep egyházi zenéjét. Ez az úgynevezett *Utrechtii Tedeum* keletkezésének rövid története.

A békekötést ezzel a *Tedeum-mál* és a 100-ik zsoltár szövegének felhasználásával készült *Jubilate-val* ünnepelte meg Anglia. S úgy tette jóvá a törvénysértést, hogy az idegent — Händelt — fiává fogadta, nemzeti zeneszerzőjévé avatta s annak tiszteli ma is.

TAPINTAT.

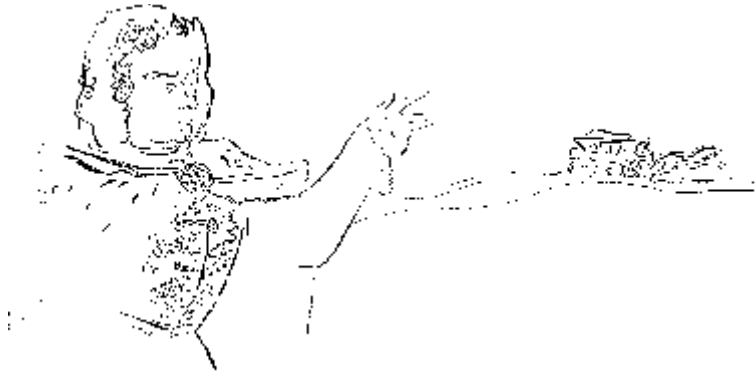
II-ik György angol király híven kitartott nagy pártfogoltjai Händel mellett. Ez a tény egymagában rengeteg ellenséget szerzett Händelnek. Ellenségei mindent elkövettek, hogy ártsanak neki.

Amikor rendszeres oratórium-előadásai estéről-estére nagy közönséget vonzottak, ellenségei azzal kellemetlenkedtek, hogy az oratórium-előadások estjein nagyszabású táncmulatságokat rendeztek, hogy elvonják a társaságbeli színház- és hangversenylátogatókat az oratórium-előadásoktól. Mesterkedéseik nem is maradtak eredménytelenek. II-ik György azonban mindig megjelent Händel oratórium-estjein.

Egyszer, nem sokkal az oratórium-előadás kezdete után, Lord Chesterfield kilépett a színház kapuján és az utcán szembetalálkozott egy ismerősével.

—Ma nincs oratórium-előadás? — kérdezte csodálkozva a jóbarát.

—De van — felelte a lord. — Már meg is kezdődött. Én azonban eljöttem, mert nem akartam zavarni magányában a királyt.

BÜCSÜ -SZIMFÓNIA.

Esterházy Miklós József herceg 1766-ban elhatározta, hogy a nyarat ezután Eszterházában tölti. Elhatározásához híven a következő esztendőben esztendőnkint hat hónapig Eszterházában „nyaralt”, udvartartásával egyetemben.

Az udvart természetesen a hercegi zenekar is követte, de annyi férőhely már nem volt Eszterházában, hogy a zenészek családjukat is magukkal hozhatták volna. A muzsikusok család, asszony, gyerek nélkül, szalma-özvegyek módjára éltek Eszterházában. Nehezen viselték sorsukat, különösen a fiatalabbak, élükön Haydnnal, hiszen nem voltak szerzetesek. Mitévők legyenek? Restelték volna kérni, hogy engedjék őket haza a feleségükhöz, a helyzetet viszont tűrhetetlennek találták. Különösen 1772-ben. Mert ebben az esztendőben a herceg a hat hónapos eszterházi „nyaralást” meghosszabbította két hónappal.

Haydn adta tudtára a hercegnek a muzsikusok elkeseredését, még pedig a következőképpen: új szimfóniát mutatott be a zenekar főméltóságú gazdájának és társaságának. A szimfónia tüzes befejező tételének kel-

lős közepén egyszerre csak felállt az egyik zenész, hangjegyeit eltette, eltette a hangszerét is, hangjegyállványán eloltotta a gyertyát és lábujjhegyen eltávozott. Néhány ütemmel később követte őt a második muzsikus, a másodikat a harmadik, a harmadikat a negyedik, valamennyi. A zenekar elnéptelenedett és elsötétült.

A herceg nem tudta mire vélni a dolgot. Kíséretével együtt csak nézett és csodálkozott. Most Haydn volt soron. Ő is követte társai példáját. Az ő hangjegyállványa is elsötétült. Már csak az első hegedűs hegedült, egymagában.

Azért maradt utolsónak ő, mert őt, Tomasinit, a herceg különösen kedvelte s a muzsikusok bizonyosra vették, hogy addig, amíg Tomasini hegedül, a herceg és az udvar sem hagyja el helyét. Így is történt. Végül azonban Tomasini is eltávozott.

Ekkor felállt a herceg és így szólt:

— Ha valamennyien elmentek, akkor mennünk kell nekünk is.

A társaság elhagyta a zenetermet.

A muzsikusok közben az előszobában gyűltek össze.

A herceg, amikor kilépett az ajtón, mosolyogva így szólt:

— Megértettem, Haydn. Maguk már nagyon unják Eszterházat. Szeretnének hazamenni. Hát nem bánom. Holnap kocsira ülhetnek az urak.

A szimfóniát *Búcsú-szimfóniának* nevezi a zene-történet.

PÁRBESZÉD.

Alig volt népszerűbb ember Angliában, mint Haydn, második londoni szereplésekor.

Többízben volt a királyi család vendége és György király — Händelnek mindhalálig híve — szíves szavakkal tüntette ki.

— Haydn doktor, ön sokat ír ... — kezdte a beszélgetést György király.

— Sokat, Felség — felelte Haydn. — Többet, mint szabadna.

— A világ más véleményen van — mondta az udvarias hannoveri.

Bemutatta a zeneköltőt a királynénak, majd így szólt:

— Ön egykor jó énekes hírében állt, kedves Haydn. Nem énekelne nekünk valamit?

Haydn ekkor 63 éves volt.

— Szívesen, Felség. De a hangom már csak akkora, mint a kisujjam.

Őfelségeék nevettek és Haydn elénekelte *Ich bin der Verliebteste* című dalát.

A szöveg igazat mondott. Haydn hatvanhárom éves korában is fülíg szerelmes volt egy „édes, bájos természetbe”, Madame de Schröterbe és el is vette volna feleségül, ha tehette volna. De nem tehette, mert élt a felesége.

Madame de Schröter 60 éves volt, amikor meghódította Haydnt.

Ninon de Lenclostól Mistinguette-ig sok nő bizonyította be, hogy a kor semmi, a báj minden.

JUTALOM.

Mozart 6 éves korában jelent meg először Mária Terézia udvarában.

Az udvarban szerették a zenét. A császárnő is, az ura is, a gyerekeik is.

A kis Mozartot osztrák szívességgel és közvetlenséggel fogadták.

Woferl felugrott a császárnő ölébe, megcsókolta Mária Teréziát. Mária Terézia nem haragudott, mosolygott.

Mária Terézia legkisebb gyermeke: Miksa rögtön összebarátkozott Mozarttal és jóakarója maradt mindhalálig. (Beethovennek is pártfogója lett.)

Mozart otthonosan mozgott a Burg szalonjában, de a sima padló még kissé szokatlan volt a számára. Megcsúszott, elesett. Marie Antoinette segítette föl.

Ez a kedvesség meghatotta Woflerl. így szólt:

— Maga jó leány. Ha megnövök, feleségül veszem.

K I C S O D A M A G A ?

A 7 éves Mozartot nemcsak a bécsi udvar fogadta szívesen, hanem a párizsi is. Bécsben Mária Teréziát csókolta meg, Párizsban Madame Pompadourhoz közeledett hasonló szándékkal. De Pompadour — egyébként kedves, szeretetreméltó asszony — eltolta magától a gyereket: féltette a frizuráját, arcának „kikészítettségét”.

Mozart mélyen megsértődött:

— Kicsoda maga, hogy nem akar megcsókolni? — kérdezte felháborodva. — Engem a császárnő is megcsókol!

Császárnőparti maradt.

J Ó Z S E F C S Á S Z Á R É S M O Z A R T .

A *Don Juan* bécsi bemutató-előadása után II-ik József császár így nyilatkozott:

— Isteni dalmű! Talán még a *Figaro-nál* is szebb. De nem az én bécsieim fogának való pecsenye.

Mozarttal Da Ponte közölte a császár véleményét.

A költő így felelt:

— Adjunk nekik időt, hogy megrághassák.

U D V A R I L E V E G Ő .

Beethoven írta 1812 augusztus 9-ikén Franzensbrunnból:

— Goethe sokkal jobban érzi magát az udvari levegőben, mint egy költőhöz illik . . .

A művészek a hatóságok, hivatalnokok, mecénások, zeneműkiadók packázásai közepette — vigasztalásul! — gondoljanak arra, hogy a zenetörténet legfényesebb alakjai lakáj-sorban éltek a földi Siralom Völgyben.

Lully sokáig volt komornyik. Az öreg Bach-hal különböző városi tanácsok élete végéig leckéztető hangon beszéltek, megalázó fegyelmi eljárások sorát akasztották nyakába. Haydnnek még tizenhét esztendő korában is része volt nyilvános testi fenytékben. Később egy olasz énektanár mellett volt zongorakísérő, titkár, küldönc és komornyik egy-személyben. Az olasz, idegenek jelenlétében is elhalmozta szidalmak özönével. És Mozart a salzburgi érsek udvarában a szakácsok és inasok asztalánál evett; fogadások alkalmával a fal mellett kellett állnia, mint a libériásoknak; az érsek úgy beszélt vele, mint a rossz cselédekkel: fickónak, ledér kölyöknek, gézengúznak, csirkefogónak nevezte; nem magázta, nem tegezte, kendnek szólította; állandóan azzal fenyegette, hogy kiteszi a szűrét. Amikor Mozart elbocsátását kérte, felettese: a főkonyhamester kirúgta. Nem képletesen. A szó betűszerinti értelmében.

Jegyezzük meg a főkonyhamester úr nevét. Gróf Arconak hívták.

Frankenburg Adolf írja emlékezéseiben, hogy Pyrker egri érsek szolgálatában többek között két kiváló művész is állt. Egy hegedűs és egy gordonkás: Vitt és Versák. A művészek a társaság zeneértő tagjaival gyakran játszottak kamarazenét. Muzsikálás után elhelyezték hangszereiket a hangszerkartóban, távoztak a konyhába és felszolgálták a kávé, a vacsorát, vagy a frissítőket. Frankenburg megjegyzi, hogy erre a fordulatra a kamarazenélő urak jónehányának pirosra festette arcát a szégyen. Száz esztendővel ezelőtt.

Művész! Ha megaláznak, gondolj Bachra, Haydnra, Mozarra.

Cherubini egyik dalművének előadásán történt. Az egyik páholyban egymás mellett ült a zeneszerző és a tábornok.

A tábornok kissé fölényes hangon így szólt:

— Ön kétségkívül kitűnő zenész, kedves... kedves Serüben. De az ön zenéje olyan hangos és olyan bonyolult, hogy nem tudok mit kezdeni vele.

Serübennek nevezte Cherubinit, franciásan mondta ki a nevét, pedig Cherubinit a világ minden nyelvén Kherubininek kell kiejteni, mert olasz ő, olasz zeneszerző. De hiszen éppen ez az, amit a fiatal tábornok nem akart tudomásul venni.

A zeneszerzőt a tábornok nyegle és fölényes nyilatkozata felbosszantotta. Nem maradt adós a válasszal: — ön bizonyára kitűnő katona, kedves . . . kedves ... Buona ... Bona ... Bonaparte. Ami azonban a zenét illeti, remélem, nem veszi tőlem rossz néven, ha műveim megírásakor nem vagyok tekintettel az ön szellemi képességeire.

Ezt a szóváltást, amely hölgyek jelenlétében történt, nem felejtette el egyikük sem. Soha többé.

A tábornok, tudjuk, 1797-ben sikerrel szerepelt Itáliában s ott megismerkedett Paisiellóval is. Népszerű zeneszerző volt Paisiello és udvari karmesterből épp akkor vedlett át lelkes forradalmárrá. A tábornok gyászindulót rendelt nála, Hoche tábornok emlékére. Mert Hoche abban az évben, 1797-ben halt meg, 27 éves ko-

rában, miután egész sor nagy és emlékezetes cselekedetet hajtott végre.

Paisiello megírta a gyászindulót, Bonaparte pedig elküldte Párizsba, a Conservatoire-nak, azzal az utasítással, hogy adják elő.

Sarette, a Conservatoire igazgatója, nem sokra tartotta Paisiello művét. A tábornokkal azonban nem lehetett tréfálni, a gyászindulót elő kellett adni. De Sarette legalább meg akarta mutatni, hogy a párizsi Conservatoire-on, ha fiatal, új intézet is, különb muzsika készül, mint Nápolyban s ezért megbízta Cherubinit, írjon ő is himnuszt és gyászindulót a felejthetetlen, ifjú Hoche emlékezetére,

Cherubini teljesítette a megbízást.

S azon a díszhangversenyen, amelyen Paisiello műve előadásra került, előadták Cherubini művét is. Óriási sikerrel.

„Mindenki” ott volt, a tábornok is. Mindenki Cherubini művéért rajongott, csak a tábornok nem.

Odalépett Cherubinihez és kijelentette:

— Paisiello a világ első zeneszerzője.

S nehogy Cherubini azt higgye, hogy ő, már mint Cherubini a második, hozzátette:

— Paisiello az első.

s rajta kívül, ha jól meggondolom, legfeljebb csak Zingarelli jöhet még számításba...

Cherubini dermedten hallgatta. Aztán így felelt:

— Paisiello? Lehet! De Zingarelli?

A hangjában annyi megvetés volt, hogy a tábornok kiérezte belőle: mi lehet a véleménye Cherubininek az a

szakértelméről. Olyan ember volt a tábornok, aki mindenben szaktekintély akart lenni. A zenében is. Hiú ember volt szerfelett.

A következő esztendőben, 1798-ban, mielőtt Egyiptomba ment Bonaparte, ismét összeszólalkoztak.

A tábornok megint az olasz zenét dicsérte és Cherubinit kritizálta.

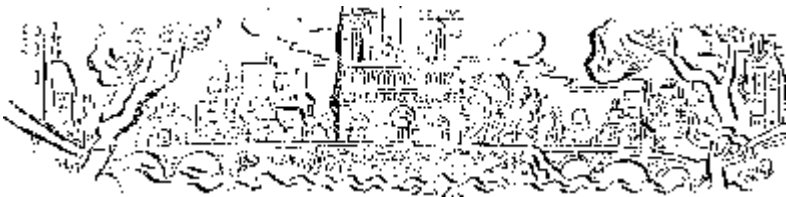
— Az ütközetekkel és a győzelemmel törődjék — felelte ekkor Cherubini — ne a zenémmel és a stílusommal. Mert ahhoz ön nem ért.

A tábornok ekkor, szerencsére, még csak tábornok volt és ezért a zeneszerző nyers őszinteségének nem lett súlyosabb következménye. Pillanatnyilag! Bezzeg másfél évvel később . . .

Akkor viszont már Cherubini is óvatosabb volt. Tudta, a politikai tényezőkkel számolni kell és a tábornok időközben döntő tényező lett: első konzul.

Szerette volna megneemtörténné tenni, ami addig ket-tejük között történt. Kapóra jött az a merénylet, amelyet 1800-ban intéztek az első konzul ellen. A merénylet nem sikerült és Párizs városa is küldöttséggel fejezte ki szerencsekívánatait a konzulnak abból az alkalomból, hogy szerencsésen megmenekült. Cherubini is csatlakozott a küldöttséghez. Azt remélte, összebékülnek talán, de a hangulat a konzul fogadótermében nem sok jót ígért. Ezért, nehogy újabb sértés érje, Cherubini óvatosan a háttérbe vonult.

Az ember azt hihetné, hogy az első konzul, ezer gondja-baja közepette, már rég elfeledte, hogy Cherubini a világon van. De nem! Ezekben a percekben is eszébe jutott a zeneszerző.

— Hol van Möszió Serüben? — kérdezte.
A költő előlépett.

A konzul tudomásul vette, hogy ott van, megjelent.
De egy szót sem szólt hozzá. Kínos csönd támadt.

Nem sokkal később a Tuileries-ben találkoztak.
Napoleon újra kezdte a régi nótát.

— Tudja, Serüben úr, az ön zenéjében túlságosan
hangos a kíséret — mondta.

A költő most már óvatosabb volt.

— Értem — felelte. — Ön az olyan zenét szereti,
amely nem akadályozza meg abban, hogy hallgatása
közben államügyekkel foglalkozzék.

A konzul összeráncolta homlokát.

A *vízhordó* (Les deux journées) óriási sikert aratott.
Cherubinit ünnepelte Párizs. De a színházi siker akkori-
ban még nem jelentett anyagi sikert is. Cherubini szűkö-
sen élt, a konzul mellőzte. Meg kellett elégednie azzal a
kevéssel, amit a Conservatoire-on keresett, mint tanár.

Elkeseredésében el is fordult a zenétől. A virágoknál
keresett vigaszt. Botanizált. Cherubini botanizált, Napo-
leon pedig Nápolyból Párizsba hozatta Paisiellot és zene-
igazgatóvá nevezte ki, 12.000 frank évi fizetéssel, ingyen
lakással, kocsitartással.

Mindenki tudta, hogy ezt is csak bosszúból csele-
kedte, Cherubinin akart bosszút állni, vele akarta érez-
tetni a hatalmát. De a bosszú eszközétől: Paisiellótól el-
fordult nemcsak a Conservatoire tanári kara, hanem a
közönség is. Zeneigazgatóvá kinevezhette őt Napoleon,
de ahhoz nem volt elég nagy úr, hogy megszerezze szá-
mára a népszerűséget is. Az olaszt dermesztő légkör
vette körül a francia fővárosban. Közöny.

Paisiello alig várta, hogy visszamehessen Nápolyba.

Pártfogóját 1804-ben császárrá koronázták s ő az ün-
nepségek után kihallgatásra jelentkezett. Előadta, hogy
az éghajlat nem kedvez felesége egészségének, elbocsá-
tását kérte. Az esztendő végén vissza is tért hazájába.

Napóleonban a bosszúvágy még mindig nem elégült
ki. Paisiello után a világ „második” legnagyobb zene-

szerzőjével próbálkozott meg: Zingarellivel. De Zingarellinek volt magához való esze. Nem fogadta el a meghívást.

Végre Cherubinin a sor! — gondolták megnyugodva a zeneköltő hívei.

Tévedtek. A császár Méhult nevezte ki Paisiello utódjaként udvari karmesterré.

Méhul hajlandó volt elvállalni a tisztséget, de csak Cherubinnal együtt. A régi művészekben volt becsület, megálltak ők még a tomboló zsarnokkal szemben is.

A császár elejtette Méhult. Paisiellótól kért tanácsot arra vonatkozóan, hogy kit nevezzen ki utódjának? Paisiello Lesueurt ajánlotta.

Bonaparte nem tartotta nagy zeneszerzőnek Cherubinit, de Beethoven igen. Beethoven a kor legnagyobb drámai zeneköltőjét látta Cherubininben. S a német zenei közönség színe-java egy véleményen volt a *Fidelio* költőjével.

Nem sokkal azután, hogy Lesueur lett Paisiello utóda, Cherubini megrendelést és meghívást kapott a bécsi Karntnertheatertől. Operát kértek tőle. 1805 júniusában boldogan utazott az osztrák fővárosba.

Haydn szeretettel fogadta, Hummellal összebarátkozott, Beethoven becsülésével tüntette ki s a közönség, az igényes bécsi közönség leírhatatlan lelkesedéssel ünnepelte.

S a sors azt akarta, hogy sikerének örök ellensége is tanúja legyen: Schönbrunnba hozta a császárt.

Bécs hódolata Cherubini előtt Napóleonra sem maradt hatás nélkül. Egyszerre felfedezte a költőt. Már nem szólította Serübennek. Megtanulta a nevét. Cherubininak szólította. Gratulált sikeréhez. És, bécsi tartózkodásának idejére zeneigazgatóvá nevezte ki.

Cherubini — mi egyebet tehetett volna? — elfogadta a kinevezést, engedelmeskedett a parancsnak és tizenkét hangversenyt vezényelt Bécsben és Schönbrunnban, amiért tekintélyes összeget kapott tiszteletdíjként. De a múltat elfeledni nem tudta.

A békülésre hajló Napoleon egyszer Cherubini új dalművére terelte a szót.

— Nem fog tetszeni önnek — jegyezte meg a zeneköltő.

— Miért nem? — kérdezte Napoleon.

— Mert túlságosan hangos benne a kíséret — felelte Cherubini azokkal a szavakkal, amelyeket 1800-ban mondott neki Bonaparte, a Tuileriesben.

1805 decemberében tért vissza a császár az osztrák fővárosból Párizsba. Elutazása előtt magához kérette a zeneköltőt és hívta, tartson vele. De Cherubini nem ment. Szerződésére hivatkozott és maradt.

E találkozáskor kibékülhettek volna. Napoleon haragja megenyhült. Talán udvari karmesterré is kinevezte volna Cherubinit, ha kéri. De Cherubini nem kérte. Az idők folyamán megkeseredett és megkeményedett. És fokozta elkeseredését, hogy csak a bécsiek rajongásának láttára enyhült meg iránta a császár, csak azért nőtt meg a szemében, mert mások, idegenek, bécsiek, osztrákok tapsoltak neki.

Cherubini nem ment, nem kért; maradt. Napóleon pedig ismét megbántva érezte magát. Hiszen kosarat kapott. Ó! A világ ura!

Paërt nevezte ki udvari karmesterré.

Cherubini újra a rajzolásban és a botanizálásban keresett feledést. Mert, természetesen őreá is hatással volt az a tudat, hogy Napóleonhoz való viszonya ismét elmérgesedett. Ha mindjárt ő maga volt is az, aki a viszonyt elmérgesítette. Egy időre megint elfordult a zenétől, amelynek annyi keserűséget is köszönhetett.

1809-ben a császár megparancsolta az Operaház igazgatójának, hogy írasson Crescentini olasz énekes számára parádés szerepet. Az új dalmű megírását, báratai ösztönzésére Cherubini vállalta, névtelenül. Megírta a *Pimniallone*-t. Az egyfelvonásos november 30-ikán került színre a Tuileriesben.

A császárt könnyekig meghatotta az egyfelvonásos nagy jelenete.

— Ki írta ezt a zenét?
 — kérdezte hevesen.
 — Cherubini —
 — felelte a szárnysegéd.

Napoleon egy szót sem szólt többet.

De pénzt küldött a zeneköltőnek és megbízta: írjon egy ódát készülő lakodalmára. Cherubini eleget tett a megbízásnak. Sőt, a *Pimmalione* partitúráját is elküldte — ajánlással. Nem érkezett rá válasz.

1813 április 6-ikán mindketten megbuktak. Cherubini a Nagyoperában, a *Les Abencerages* című dalművével, Napoleon az oroszországi visszavonulással. Napoleon jelen volt a *Les Abencerages* bemutatóján. Ezen a bemutatón nem csak a szerző volt szomorú. A császár is. Néhány órára ismét közelebb kerültek egymáshoz.

1815-ben találkoztak újra. A száznapos uralom idején.

Napoleon a becsületrend lovagjává nevezte ki Cherubinit. De nem zeneköltői érdemei elismeréséül, hanem azért, mert a nemzeti gárda zenekarának karmestere

volt. Zeneszerzői tehetségét akkor sem ismerte el. Soha! Cherubini pedig csak erre vágyott.

Napoleon 1821-ben halt meg, Cherubini 1842-ben. Cherubini a Père L a c h a i s e-ben alussza örök álmát, a császár a Pantheonban.

Vájjon kibékültek-e már?

Wilhelmine Schröder-Devrient-nel egy porosz herceg erőszakoskodni kezdett, meg akarta csókolni.

Az énekesnő hatalmas nyaklevessel térítette észre a tolakodót s úgy ellökte magától, hogy a herceg érdemrendjei lepotyogtak a kabátjáról.

A herceg ez után a barátságtalan fogadtatás után természetesen rögtön elhagyta a szobát.

Schröder-Devrient utána szólt:

— Ne feledkezzék meg a rendjeleiről, Fenség. Úgyis csak azok érnek valamit magán.

FURCSA ÉLET AZ UDVARI ÉLET.

Oroszországból való hazautaztában Berlioz IV-ik Frigyes Vilmos vendége volt Sans-Souciban.

A feketekávét a kertben szolgálták fel. A király magához szólította Berliozt.

— Jöjjön csak ide! Meséljen oroszországi utazásáról — mondotta. — Megtanult oroszul?

— Meg felség! *Na prava* azt jelenti jobbra, *na leva* azt, hogy balra. Ez elég ahhoz, hogy irányíthassam egy szán kocsisát. És, ha eltévedt, azt is tudom mondani neki, hogy *durák*.

— Mit jelent az, hogy durák?

— Tökfilkó, Fenség!

Ez nagyon tetszett a királynak. Tízszer is elismételte: „tökfilkó Fenség, tökfilkó Fenség”. Csak úgy rengett a kacagástól. Berlioz vele nevetett.

Az udvari emberek nem hallották a beszélgetést, csak azt látták, hogy Berlioz is, a király is szívből, hosszan és hangosan kacag.

Később, amikor Berliozt elbocsátotta a király s ő megindult az egyik kerti pavillon felé, egész sereg udvari ember csatlakozott hozzá, hajlongva és hajbókolva, bár előbb még ügyet sem vetettek rá. De együtt nevetett, ke-

délyesen beszélgetett a királlyal s az udvari emberek ebből arra következtettek, hogy a király kegyeibe fogadta őt. Igyekeztek tehát jóba lenni vele. A durákok!

A LUSTÁK.

A négus sasszeme — már száz esztendővel ezelőtt — meglátta, hogy az európai zenekarokban a zenészek közül sokan lustálkodnak és időnkint abbahagyják a muzsikálást. Szóvá is tette a dolgot.

Azt a választ kapta, hogy az illetők azért hagyták abba a játékot, mert a zeneszerző szünetet írt elő számukra.

— Szünetet? Fejedelmek jelenlétében? Furcsa fogalmak lehetnek az illendőségről! De akármit írt is elő a zeneszerző, ha én jelen vagyok, erőltessék meg magukat a zenész urak!

HÓDOLAT.

Rubinstein a cári palotában zongorázott. Az uralkodó nem zavartatta magát Beethoven rondojától és vidám csevegésbe kezdett. Rubinstein azonban tüstént abbahagyta a zongorázást.

A hirtelen támadt csöndet az udvarmester törte meg.

— Miért nem folytatja, művész úr? — kérdezte.

Rubinstein felállt s mély meghajlással így felelt:

— Ha császárom megszólal, mindenki másnak el kell némulnia.

RÁKÓCZI-INDULÓ.

Az osztrák cenzúra indexre tette a Rákóczi-indulót. Az ötvenes években nyolcheti börtönnel büntették . azt, aki nyilvános helyen rázendített hasonlíthatatlan hevületű, magával ragadó, lendületes dallamára.

Liszt Bécsben hangversenyezett, a hangversenyen megjelent Ferenc József is, s a művész a közönség tapsait a Rákóczi-indulóval köszönte meg.

A Rákóczi-indulót játszotta ráadásul.

A közönség dermedten hallgatta a rebellisek dalát. A rendőrfőnök, Sedlnitzky halálsápadt volt. De Ferenc József megmentette a helyzetet.

— Játssza el, kérem, még egyszer ezt a szép indulót — mondotta a művésznek. — Én úgymint csak ritkán hallhatom.

LÉGY ÜDVÖZÖLT!

Pálffy Móric gróf altábornagy, a hatvanas évek elején Magyarország kormányzója, egyszer egy erdélyi szász községbe érkezett. Ünnepelesen fogadták, diadalkapuval, karénekkal. Az üdvözlő kardalt maga az igazgató írta erre a nevezetes alkalomra.

A nagyúr kocsija megállt s a tenorok rákezdték:

— Hadd függjön ...

Pálffy a homlokát ráncolta, ő az osztrák császár embere volt. Az abszolutizmus helytartója. Csak nem tüntetnek ellene a szász faluban — rebellis magyarok?

— Hadd függjön... — ismételték most a baritonisták.

Pálffy összeráncolta bozontos szemöldökét is és ki-egyenesegett.

— Hadd függjön ... — harsogták a basszusok.

S az egész kar, a fúvósok kíséretével, fortissimo:

— Hadd függjön ... hadd függjön ... pam pam pam ... dicső feje fölött babérkoszorú.

„Generálpauza.” A csöndben megszólalt a nagyúr, a szerzőhöz intézve szavát:

— Függjön maga. Marha!

Marie Antoinette — Gluck tanítványa — jó muzsikus volt. Versaillesban szíves fogadtatásra találtak a zenészek. Viotti, a híres hegedűművész is, aki a királyné meghívására érkezett a francia fővárosba.

Hangversenyén természetesen az egész udvar megjelent. Áhítatosan hallgatták, amíg egyszerre csak ki nem vágódott a terem ajtaja s egy lakáj nem jelentette harsány hangon:

— Helyet Artois grófjának!

Mindenki felemelkedett ültéből, általános mozgás, üdvözlés. A lárma csak tíz perc múlva csöndesedett el teljesen. Artois grófja is elfoglalta helyét s most már ő is épúgy odafigyelt, mint a többi közönséges halandó.

De nem volt mire.

Mert Viotti megsértődött. Már amikor a lakáj kitárta az ajtót, már akkor abbahagyta a játékot, hóna alá vette hegedűjét és mialatt hallgatói Artois grófját üdvözölték, észrevétlenül otthagya a társaságot. Még pedig örökre. Mert ezután, mondják, soha többé nem szerepelt nyilvánosan.

KISKIRÁLYOK

*rektorok,
direktorok,
intendánsok*

V Á J J O N K I V O L T A G Y Ő Z T E S ?

1816 tavaszán a laibachi elemi iskola pályázatot írt ki zenetanítói állásra. Az évi fizetés 450 osztrák forint volt és 80 forint remuneratio.

Schubert is pályázott az állásra. De nem nyerte el. A pályázat győztese Jakob Schaufe lett.

Ki tud róla?

N E M M E G Y !

Cherubini maga volt a megtestesült ellentmondás. Híres szavajárása volt:

— Ca ne se peut pas! (Nem lehet! Nem megy!) Mint a Conservatoire igazgatója, ezzel utasította el azokat, akik kéréssel fordultak hozzá. Gyakran még mielőtt a kérés elhangzott volna.

Ha azonban nagyon kérték, rábeszélték, gyakran engedett.

Boiieldieu mondta:

— Sajnálatos, kedves Cherubini, hogy az ön második válasza soha sem előzi meg az elsőt.

I D E G E N E K N E K T I L O S A B E M E N E T !

A tizenkétéves Lisztet édesapja 1823-ban Párizsban elvitte Cherubinihez. Be szeretne volna írni a Conservatoire-ba.

Metternich herceg ajánlólevelével keresték fel Cherubinit.

— Nem lehet! Nem megy! Sajnálom — mondta a szigorú férfiú — nem teljesíthetem a kívánságukat. A Conservatoire-ba idegeneknek tilos a bemenet!

Nem is vette fel Lisztet.

És teljesen elfelejtette, hogy ő maga is idegen.

Olasz.

1825 decemberében Berlin az *Euryanthe* bemutatójára készült.

Weber Drezdából Berlinbe utazott, hogy résztvegyen az utolsó próbákon. Megjelenése nagy feltűnést keltett a porosz fővárosban. A színház művészbejárata előtt majdnem mindig valóságos kis tömeg várta, ha próbára érkezett, vagy ha az épületből eltávozott.

Ez az érdeklődés mély hatást tett Von Lüttichau drezdai intendánsra, Weber főnökére. Lüttichau ugyanis szintén a porosz fővárosban tartózkodott. És megkérdezte karmesterét:

— Mondja csak, Weber ... de tréfán kívül... maga igazán olyan nagy ember?

MINDIG VOLTAK FILMPRODUCEREK.

1848 december elején Berliozt Londonba hívta Juliien, a Drury Lane-színház igazgatója, karmesternek. Juliien jó együttést állított össze, megfelelő zene- és énekkart szervezett, csak éppen repertoárról felejtett el gondoskodni. Sem ő, sem a színház igazgatótanácsa nem ismerte még azokat a dalműveket sem, amelyeknek előadását meg-

ígerte a közönségnek.

Egy műsor-ülésen felszólították Berliozt, ismertesse Gluck *Tauriszi Ifigéniáját*, mondja el, ki és mi kell az előadáshoz.

Berlioz előterjesztését fagyos unalommal hallgatta az igazgatóság, egészen addig, amíg Pyladesre nem fordult a szó.

— Pyladesnek két jelmezre van szüksége — mondta Berlioz — s a negyedik felvonásban egy sisakra.

— Sisakra? — ujjongott fel Juliién. — Hiszen akkor minden rendben van! A siker biztos! Rögtön megrendelem a sisakot Párizsban. Arany sisakot, gyöngy koszorúval, hosszú struccotoll-forgóval. Egész London a sisakról fog beszélni! Biztos siker! Biztos negyven előadás! Mi a címe a darabnak?

DEMOKRÁCIA.

A sztárrendszer Offenbach idejében is virult, de Offenbach a sztár mellett meglátta és megbecsülte a színház valamennyi névtelen alkalmazottját is, a „csoportos személyzet” tagjait is, a kardalososokat, a zenészeket, a műszaki munkásokat, ő általában a kisemberek barátja volt.

Ha valamelyik műve megérte a századik vagy kétszázadik előadást és a jubileumot közebéddel ünnepelték meg, Offenbach megkövetelte, hogy a közebédre az egész „személyzet”-et meghívják. Mindenkit, akinek a sikerhez valami köze volt.

Egyszer néhány szegény színész nem tudott elmenni egy ilyen bankettre, mert nem volt megfelelő ruhájuk. Offenbach rögtön megduplázta a fizetésüket.

Nem csak színházainak alkalmazottairól, de azokról a kívülállókról sem feledkezett meg, akiknek a színházak valamiféle vonatkozásban dolgot adtak. Így, például, 1875 március 25-ikén a *Genovéva* előadására meghívta a párizsi lapok összes szedőit és korrektorait a Gaité-színházba. A meghívóban ezt írta: „ez a legkevesebb, amivel kárpótolhatom a nyomdászokat, ők kiszedik és nyomják a kritikákat, anélkül, hogy ismernék a darabokat, amelyekről a kritikák szólnak; dicsérik a díszletek pompáját és a kiállítás fényét, anélkül, hogy valaha is látták volna; naponta megterítenek, de soha nem ebédelnek”.

A pénzt nála kevesebbre kevesen becsülték. Alkalmazottainak szinte minden kívánságát teljesítette, min-

den alkalmat megragadott, hogy elűzze munkatársai homlokáról a gondok felhőit, derűssé varázsolja tekintetüket.

AJÁNLÓLEVÉL

Bizet 1857-ben megnyerte a legnagyobb francia zenei díjat, a Prix de Rome-ot. A római díj öt gondtalan esztendőt biztosított nyertesének, az öt esztendőből kettőt Itáliában kellett eltölteni. Rómában a Villa Mediciben, a Monte Pincion laktak az ösztöndíjasok. Bizet is ott lakott. De beutazta az egész félszigetet. És 1859 nyarán eljutott Nápolyba.

Mielőtt útra kelt volna, egész sor ajánlólevelet kapott párizsi tanáraitól, ismerőseitől, híres olasz művészekhez. Többek között az olasz zeneszerzők nesztorához, a nápolyi Mercadantehez is adott neki ajánlólevelet a párizsi Conservatoire nápolyi származású tanára: Carafa.

Carafa fiatal korában nápolyi tiszt volt, később Napoleon sógorának: Murát marsallnak, a nápolyi királynak lett a szárnysegéde, műkedvelő zenészből pedig a párizsi zenei főiskola professzora. Változatos életpálya!

Bizet előkereste Carafa ajánlólevelét, de felhasználni nem tudta: kifogyott az időből, tovább kellett utaznia Nápolyból, anélkül, hogy beszélhetett volna Mercadanteval.

Hazatérőben már bizonyosra vált, hogy a levél kézbesítésére soha sem fog sor kerülni. Bizet tehát felnyitotta a lezárt borítékot, hogy lássa: milyen szavakkal ajánlotta őt Carafa Mercadante figyelmébe.

A levél szövege a következő volt:

„Öreg barátom!

Szíves figyelmedbe ajánlom e sorok átadóját, Bizet urat, intézetünk laureatusát (végzett növendékét). Elbájozóan kedves, derék fiú, rokonszenvedre mindenképpen érdemes, annak ellenére, hogy — köztünk maradjon! — a tehetségéért nem adnék egy lyukas garast sem.

Híved

Michèle Carafa.”

REMEK ÖTLET.

Erkel Ferenc jelentette a Nemzeti Színház intendánsának, hogy a negyedik kürtös külföldre szerződött, új kürtösről kell gondoskodni.

— Ne pazaroljuk a pénzt, karmester úr! — mondta az intendáns. — Meg lehet ezt a kérdést gazdaságosabban is oldani. Minek négy kürtös? Három is megteszi, higgye el. Adjunk a megmaradt három kürtös mindegyikének valami pótlékot és fújják kissé erősebben, ők is jól járnak, mi is!

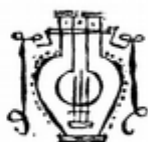
PRÓFÉTA.

Amikor először került színre Berlinben a *Trisztán és Izolda*, Von Hülsen volt az állami színházak intendánsa.

— Tizenöt év múlva senki se fog már beszélni róluk — mondotta von Hülsen — se Trisztánról, se Izoldáról.

Eltalálta.

KIADÓK,
MECÉNÁSOK,
HÍRVERŐK.

TOLAKODÓ FRÁTER.

Josef Fahrbach bécsi zenész ifjúkorában beállt segédnek egy zeneműkiadóhoz. Talán két-három napja volt az üzletben, amikor kinyílt az ajtó és egy kerekarcú, kövérkés emberke bátortalanodott be, hóna alatt kézirattal.

A kiadó barátságtalanul szólt rá:

— Ma nem kell semmi!

— Bocsánat — mondta az ismeretlen és félszegen távozott.

— Ki volt ez az ember? — kérdezte Fahrbach.

— Ez? — felelte a kiadó bosszúsan. — Rémes egy alak! Naponta idedugja a képét. Ha csak látom, ideges leszek. Schubertnek hívják.

ZENESZERZŐ ÉS KIADÓ.

Händel *Rinaldo-ja*, első, londoni dalműve, rendkívüli sikert aratott. Hangjegyei is elkeltek, a kiadó meggazdagodott rajta.

Händel a siker láttára így szólt kiadójához, Walsh-hez:

— Kedves uram, legközelebb majd maga írja az operát és én adom ki.. .

MEGOKOLÁS.

A Diabelli-zeneműkiadóvállalatnak még ingyen sem kellett Schubert dalai. Még honorárium-fizetés kötelezettsége nélkül sem vállalta kiadásukat.

— A szerző ismeretlen — írta Diabellí — a zongorakíséret nehéz. A kiadás nem ígér sikert. Akár csak ma.

S Z E G É N Y K I A D Ó K !

Hummel tiszteletére lipcsei kiadója fényes vacsorát adott.

Hummel akkor készült el később oly híressé lett zongoraiskolájának kéziratával és borsos tiszteletdíjat kért érte: 11.000 tallért.

A kiadó sokallta. Még vacsora alatt is folyt az alku.

Hummel nem engedett, szívóssága, nyugalma kihozta nyugalmaiból a kiadót.

— Ti zeneszerzők újabban valamennyien megbolondultatok. Már azt sem tudjátok, mit kérjétek a szegény kiadóktól. Minden kevés nektek!

— Szegény kiadók! összetöröd szívemet, ha eszembe juttatod nyomorukat! — felelte Hummel. — Minden részvétem a szegény kiadóké. De vájjon tudnának-e a szegény kiadók ilyen ragyogó estélyeket adni nélkülünk, szegény, bolond zeneszerzők nélkül?

Harsány derűlség támadt a szónoki kérdésre. S a kiadó — mi egyebet tehetett volna? — kénytelen volt együtt nevetni a nevetőkkel.

M I B E K E R Ü L T E G Y H A N G V E R S E N Y K Ö R Ú T - S Z Á Z Ö T V E N É V V E L E Z E L Ő T T .

Hummel édesatyjával 1788 decemberében művészi körútra indult Bécsből. Több mint három esztendeig járták Európa zenei fővárosait. Csak 1792-ben érkeztek haza az osztrák fővárosba.

A művészi körút mérlege — egykorú feljegyzés szerint — így alakult:

A postakocsi három év alatt.....	182	tallér,
A hangjegypapír.....	39	
A mosónő.....	156	„
A cipész.....	150	
A szabó (vettünk is egyetmást)	300	„
A hangversenyplakátok		
A jegyek	I Németországban	150
A műsorok)	
A kíséző zenekar.....	650	„
A kiadó (André Offenbach).....	150	„
Skótországbán és Angliában a plakátok, a		
jegyek, a műsorok, a zenekar-kiséret s a		
kotta-metsző	850	„
Hollandiában és Németországban hazafelé		
a zenekarkiséret, a plakátok s a műsorok	200	„
Borralaló a kocsisoknak s a fogadóknban	50	„
Hazaküldtük.....	588	„
Az út Hannoverből Piemontba.....	10	„
Elköltöttük 12 nap alatt.....	24	
	3499	tallér.
A teljes bevétel.....	13.276	tallér,
A zongora.....	1.000	„
Aprópénz.....	30	„
	14.306	tallér.

VISSZA A FELADÓNAK!

Párizsban szerencsétlenül járt egy német tenorista: leesett a postakocsi tetejéről, megsérült, hónapokig nyomta az ágyat s minden pénze elfogyott, amikor végre talpra állhatott. Meyerbeerhez fordult segítségért.

Meyerbeer Rotschildhoz küldte. A következő levéllel:

„Rotschild báró úrnak, saját palotájában.

Báró Úr!

Engedje meg, hogy szíves figyelmébe ajánljam e sorok átadóját. Ő kétszeresen érdemes az Ön magas pártfogására. Először azért, mert német, másodszer azért, mert tehetséges művész. Zenei matinét szeretne adni az Ön támogatása és védnöksége alatt. Köztudomású, hogy Ön a legjobb ember, széles e világon. Legyen segítségére!

Meyerbeer.”

Rotschild 500 frankot adott a tenoristának és — egy levelet. A levél címzése így hangzott: „Meyerbeer úrnak, saját zenéjében.” S ez állt benne:

„Kedves, nagy férfiú!

Én csak egy szegény halandó báró vagyok, Ön azonban a harmóniák szférájának hercege. Én több vagyok milliomosnál, ön azonban több, mint nagylelkű. Mindketten odaadnók fölöslegünket a szegényeknek. Én bankjegyeimből azt, amire nincs szükségem, ön lángelméjéből azt, amit nélkülözhet. Éppen ezért, engedje meg, hogy pártfogoltját magas pártfogásába ajánljam, ő zenei matinét akar rendezni. Kettőnk közül vájjon ki lehet neki ebben eredményesebben segítségére? ön-e, vagy én? A felelet, azt hiszem, nem kétséges. Ha egy kincstári tisztviselőről lenne szó, talán tehetnék érte valamit. De ő zenész! Így tehát az ön alattvalója. Épp ezért, kérem, tegye meg érdekében a következőket: vállalja el, hogy a matinén ön fogja őt kísélni zongorán és azt is közölje az újságok útján a közönséggel, hogy a hangversenyen el fogja zongorázni egyik legújabb, erre az alkalomra készült szerzeményét. Meglátja: pártfogoltja hangversenyének sokkal nagyobb lesz a sikere, mintha én venném kezembe az ügyet. És meg fog győződni arról

is, hogy Ön legalább tizennyolcszor olyan gazdag, mint az Ön készsége híve

Rotschild.”

A tenorista rohant a levéllel Meyerbeerhez. Meyerbeer elolvasta és így szólt:

— Micsoda önzés! Hiába, a pénzemberek már ilyenek.

ARCANUM.

Weber 14 éves korában felajánlotta *Arcanum* című művét és kamarazeneműveit a bécsi Artarianak. Nem kapott választ.

CSAK ZENÉSSZEL NE!

Bizet mesélte:

— Tegnap egyik zenei intézményünk vezetőségéhez vittem el legújabb művemem.

A szolgák gyanakodva nézték a paksamétát hónom alatt. Az irattáros félvállról beszélt velem:

— Rémes, hogy manapság mindenki zenész! — mondotta. — Ideje, hogy ez a helyzet megváltozzék . . .

Száraz hangon feleltem:

— Lehet, hogy mindenki zenész, de én épp oly kevés vagyok az, mint ön. Egy szegény ördög megkért, hogy juttassam el rendeltetési helyére ezt az iratcsomót. Segíteni szeretnék rajta, tehát elvállaltam. Legyen szíves átvenni.

Nem vagyok bátor ember, nem mertem bevallani, hogy zenész vagyok.

Amikor az irattáros meghallotta, hogy nem vagyok zenész, rögtön megenyhült. Arca felderült, beszéde nyájas lett. Mintha azt mondta volna: ó, az egészen más!

S a szolgák magatartása is megváltozott. Amikor eltávoztam, mélyen hajbókoltak előttem . . .

Jólnevelt emberek voltak. Csak a zenészeket utálták.

ÖT KIS TÖRTÉNET AZ IGAZI MECÉNÁSRÓL

Liszt édesapja megkérdezte Hummelt, vállalná-e fia tanítását?

— Óránkin! egy aranyért — felelte Hummel.
Liszt Ádám sokalta.

Czerny, Beethoven kiváló tanítványa, már szerényebb igényű volt. Megelégedett két forinttal is.

A harmincadik lecke után az öreg Liszt jelentkezett is a hatvan forintokkal.

— Zizi tanításáért nekem nem jár honorárium — mondta Czerny.

Ebben maradtak.

*

Elbert Imre, a fiatalon elhunyt, tehetséges zongoraművész jelentkezett Lisztnél azzal a kéréssel, hogy fogadja őt növendékei közé.

Liszt meghallgatta és játékán keresztül megkedvelte a fiatal művészt.

— Gazdag ember ön, Elbert úr? — kérdezte.

— Sajnos, nem — felelte Elbert. — Zongoraleckéket adok, abból élek, édesanyámmal.

Liszt átment a szomszéd szobába s néhány perc múlán egy papírlappal tért vissza onnan.

— Kérem, ne érezze megbántva magát, kedves barátom — mondotta. — Szeretném, ha idejét nem vesztetné el tanítással. Ezért fogadja ezt tőlem szívesen. Így kevesebb zongoraórát kell majd adnia és több ideje marad tanulásra.

Bankutalvány volt, évi 600 forintról.

*

Verdiben már gyermekkorában olthatatlan érdeklődés ébredt a zene iránt. Minden vándormuzsikussal összebarátkozott, nem tudott betelni a hangszerek tit-

kainak fürkészésével. De néki magának nem volt hangszer.

Édesapja, földhözragadt szegény szatócs, egyszer csak megtudta, hogy egy környékbeli pap el akarja adni ócska spinétjét. Megvette a szakadthurú, ütött-kopott, rozoga hangszert a fiának.

Giuseppenek ekkor már tanítója is akadt, a roncolei orgonista, Baistrocchi személyében.

Élt Bussetóban egy szegény, becsületes iparos: Stefano Cavaletti, ismerte és szerette a kis Verdit. És amikor meglátta a spinétjét, elhatározta, hogy megjavítja. Meg is javította.

Félszáz esztendő múlva a Santa Agata-i Verdi-múzeumba került a spinét. Ismét ki kellett tisztítani, meg kellett javítani. És amikor szétszedték, a szerkezet alatt, a hangszer legmélyén megsárgult papiroost találtak s rajta a következő sorokat:

— Én, Stefano Cavaletti, megújítottam ennek a hangszernek a kalapácsrendszerét, új bőrrrel vontam be és új pedált is szereltem a spinétre. Ingyen dolgoztam, mert abból, ahogyan a hangszert kezelte, láttam, hogy a fiatal Giuseppe Verdinek van hajlama a muzsikához. Ennek felismerése teljesen kárpótolt engem fáradozásomért. Az Úr 1821-ik esztendejében.

Az igazi mecénások közül való volt. A választottak közül.

*

1839-ben Verdi megállapodott Merelli impresszárióval abban, hogy 4000 líráért és a hangjegyek tiszta jövedelmének feléért 2 év alatt 3 dalművet ír az impresszárió számára.

Először egy vígoperát akart írni. Az impresszárió rendelkezésére bocsátotta az *Un giorno di Regno* (Egy napig király) című szövegkönyvet.

„Akkoriban szerény lakásban laktam, a Porta Ticinese közelében, feleségemmel és két gyermekünkkel — írja Verdi. — Alig fogtam munkához, súlyosan megbete-

gedtem torokgyíkban. Sokáig kellett őriznem az ágyat. Már lábadoztam, amikor eszembe jutóit, hogy sürgősen, 3 nap alatt 200 franc-† kell szereznem, hogy egy fizetési kötelezettségemnek elégett tehessek. Ez az összeg, abban az időben elég jelentékeny volt számomra, de azért meg tudtam volna szerezni, ha fájdalmas betegségem meg nem akadályozott volna engem abban, hogy megtehessem a szükséges lépéseket. Bussetóval rossz volt az összeköttetés. Hetenkint csak kétszer ment oda posta. Így tehát az apósomhoz sem fordulhattam, bár ő bizonyára szívesen segített volna rajtam. Feleségem látta, hogy izgat a dolog: összeszedte kevés ékszerét és, magam sem tudom hogyan, de megszerezte a pénzt.

Szeretetének ez az újabb jele mélyen megindított. Elhatároztam, hogy busásan visszafizetem a kölcsönt, Merellivel kötött szerződésemmel erre hamarosan módot ad nekem. Ekkor azonban súlyos csapások egész sora zúdult rám.

Áprilisban megbetegedett a fiam. Az orvosok nem tudták megállapítani, mi baja, a gyerek napról-napra sorvadt s édesanyja karjai közt meghalt. Feleségem majdnem megőrült a fájdalomtól.

Néhány nap múlva a leányom betegedett meg. Őt is elragadta a halál. De ez még nem volt minden. Június első napjaiban feleségemen heves agyhártyagyulladás tünetei jelentkeztek. Június 19-ikén a harmadik koporsót vitték ki lakásomból.

Magam maradtam, teljesen egyedül.

Két hónap alatt három drága lényt vesztettem el, egész családomat... És ebben a szörnyű lelkiállapotban egy vígoperán kellett dolgoznom. . . Egy vígoperán!”

A vígopera: *Un giorno di regno*, szeptember 4-ikén került bemutatásra a Scalában. Megbukott.

Andersen bohócára kell gondolnunk. A bohócnak kacagtató bukfeneket kell vetni akkor is, ha vérzik a szíve.

Andersen bohócára kell gondolnunk, vagy . . . Rigo-

lettóra, akinek akkor is tréfálnia kellett, amikor legdrágább kincse: leánya és becsülete miatt reszketett a szíve. *Verdi maga volt Rigoletto*: a legelkényeztetettebb, a legszeszélyesebb, a legkegyetlenebb nagyurat szolgálta: a közönséget. A közönség mulatni akart. Verdi vígoperát ígért neki, de a vígopera keserű lett. A közönség nem törődött vele: miért lett keserű? Nem törődött vele, hogy három koporsó mellett írta Verdi, hogy fiát, leányát, imádott feleségét temette el közben. A zsarnok nevetni akart, a bohóc sírt. Kifütyülték. Még azt sem mondták, amit az udvaroncok Rigolettónak:

— Szegény, szegény Rigoletto . . .

Csak egy ember, egyetlenegy érzett vele, maradt hű hozzá a szörnyű bukás után is: Merelli.

Az impresszáriót a bukás nem ábrándította ki Verdiből.

„Teljesítem kívánságodat — írta a porig sújtott, alig ismert, fiatal zeneszerzőnek, Verdinek, aki örökre búcsút akart mondani színpadnak, zenének, mindennek — teljesítem kívánságodat, a szerződést felbontom. Erőszakkal nem kényszeríthetlek írásra. De bizalmam, benned való hitem nem ingott meg. Talán egyszer megint kezébe veszed a tollat. Ki tudja? Ha rászánod magad, íj nekem, íj két hónappal az évad kezdete előtt és én ígérem, hogy biztosan előadatom az operát, amellyel jelentkezni fogsz. . .

Állta, amit ígért. És nem bánta meg.

Csajkovszkij mellé 37 esztendőös korában bőkezű segítőtársat rendelt a Gondviselés. Neve Natasa Filaretozna von Meck. Évi hatezer rubel járadékot adott a költőnek tizenkét éven keresztül. És semmiféle ellenszolgáltatást nem kívánt érte. Azért adta, hogy könnyítsen életén.

Von Meck asszony 9 évvel volt idősebb Csajkovszkijnál, 11 gyermek anyja volt és nagyon csúnya. Úgy rendelkezett, hogy személyesen sohase ismerhesse őt meg pártfogoltja. Levelezni leveleztek, de ha találkoztak valahol, úgy néztek szembe egymással, hogy még csak nem is köszöntötték egymást. Soha!

Csajkovszkij Meck asszonynak ajánlotta negyedik szimfóniáját. A világ azonban erről nem értesült. Az ajánlás ugyanis nyomtatásban így hangzott:

— Legjobb barátomnak.

AMERIKAI REKLÁM.

Az amerikai reklámfőnökök képtelennél-képtelenebb „ötletekkel” igyekeznek felhívni a figyelmet nemcsak az új cipőkenőcsökre, beretvakrémekre és műselyemharisnyákra, hanem a zeneművészet büszkeségeire is.

Emil Sauer például — a hangversenyrendezők szerint — Amerikában nem annak köszönhetette sikerét, hogy a huszadik század egyik legkiválóbb művésze, hanem annak, hogy az amerikai „hírverők” azt terjesztették róla, hogy ő „a fehér indiánok törzsfőnöke”.

Ysaye, a nagy hegedűs, mint „a hegedűsök királya” szerepelt az amerikai plakátokon, Charles Wagnert viszont „a virtuózok császára”-nak nevezte ki a propaganda-főnök.

Slezák Leo iránt azzal keltették fel az érdeklődést, hogy közhírré tették: a művész elválaszthatatlan az ő kecskéjétől. Magával hozta a kecskét az új világba is és csak akkor tud énekelni, ha a kulisszák mögött ott áll a kecske és hallgatja.

Később a véletlen gondoskodott még ennél is „hatásosabb” reklámanyagról.

A brooklyni Academy of Music-ban énekelt Slezák az *Otello* címszerepét.

Aida asszony volt Deszdémona. A művésznő az előadás kezdete előtt panaszolta, hogy fáj a vakbele s kérte Slezákot, bánják vele gyöngéden. Az *Otello*, mint tudjuk, tele van vad dühkitörésekkel, a harmadik felvonásban *Otello* többször földhöz vágja Deszdémonát.

Slezák oly gyöngéden és óvatosan dühöngött, ahogyan csak lehetett s a nagy jelenetben valósággal lecsúsztatta hitvesét a földre. Aida asszony, ha keserves szenvedések közepette is, de végigénekelte az előadást. Aztán, még az éjszaka folyamán megoperáltatta magát.

Másnap reggel a lapok feltűnő aláírásokkal közölték Slezák arcképét:

„A vad orosz tenorista összezúzta Madame Aida appendixjét!”

És megírták a lapok: bár Frances Aida előadás előtt kérve-kérte Slezákot, hogy legyen kíméletes, a tenorista a velencei mór féltékenységének vadállati kitörései közben a művésznő kéréséről megfélemedezett. A cseh gigász a szerencsétlen énekesnőt szörnyű erejének teljes latbatetésével úgy vágta földhöz, hogy a nézőtér utolsó sorai-ban is tisztán lehetett hallani, hogy hogyan recseg-ropog a szerencsétlen énekesnő vakbele.

„Le voltam sújtva, amikor ezeket a szörnyűségeket olvastam — írja Slezák. — Reklámfőnököm viszont ragyogott.

— Mister Slezák, ez olyan, mintha megütötte volna a főnyereményt — mondotta. — Nincs annyi pénz, amennyivel ezt a reklámot meg lehetne fizetni!

Csak nyolc nap múlva értettem meg, hogy mit akart mondani.

Mert akkor érkeztek meg a lapkivágások, a lapok reám vonatkozó, velem foglalkozó cikkei. Óriási tömegben! Jóakaratóú közlemények. Gyűlölködőek. Némelyik elismeréssel szólt rendkívüli testi erőmről. Mások meg-

rótták állati durvaságomat. Értekezések jelentek meg arról, hogy mekkora vagyok, mennyit nyomok, mi telik izmaimtól. Heteken át!

Madame Aida „appendix”-e úgy lógott a nyakamban, mint valami érdemrend.

S amikor — a Metropolitan Operaházban való vendégjátékom után — hangversenykörútra indultam, tapasztalhattam a hírlapi közlemények hatását.

A nagyrabecsülés egy nemével kérdezték tőlem:

— Szóval ön az a *fellow*, aki összezúzza partnernője vakbelét?

Megtapogatták izmaimat, alaposan megvizsgálták bicepsemet.

A rólam szóló kritika *headline-je* így hangzott: „The giant tschech Appendix-breaker wins Audience”.

Amerikában az a fontos, hogy beszéljenek az emberről. Hogy mit, az mindegy. Jót is, rosszat is beszélhetnek, csak az emberek felfigyeljenek rá.

Kényelmetlen — de jövedelmező”.

ROMÁNC

a

*cenzúráról,
közigazgatásról,
politikáról*

1.

Amikor Lesage volt a Théâtre de la Foire háziszervezője, zsúfolásig megtelt a nézőtér közönséggel.

Versenyársai azonban addig-addig áskálódtak elene, amíg keresztül nem vitték, hogy a hatóság megtiltotta a Théâtre de la Foire-nak párbeszédese művek előadását.

Lesage nem jött zavarba.

Olyan darabokat írt, amelyekben mindig csak egy szereplő beszélt és énekelt. A többiek csak játszottak, némán.

A közönség ezen még jobban mulatott, a színház még jobban divatba jött.

Erre megtiltották olyan művek előadását, amelyekben a szereplők beszélnek és énekelnek.

Lesage nem hagyta magát. Kinyomatta a darabjait. A zenekar játszott, a nézők énekeltek, a színészek mozdulatokkal, arcjátékkal kísérték az előadást.

Ekkor állt a Théâtre de la Foire népszerűsége tetőfokán.

2.

Offenbach 1855-ben nyitotta meg első színházát, a Bouffes Parisiennes-ét. Az engedély-okirat úgy szólt, hogy „szabad előadni egyfelvonásos zenés játékokat, 3—4 szereplővel”.

1855—56 telén a Bouffes a Champs Elysées-ről az Olasz opera mellé költözött a Rue Choiseulbe. Itt elő akarták adni a *Croquefer* című darabot. Minthogy azonban a darabnak öt szereplője volt, a minisztérium az előadás megtartását nem engedélyezte.

Offenbachnak ekkor kitűnő ötlete támadt. Néma szereplők felléptetésének nem volt akadálya, ő tehát az ötödik szereplőt megnémította. „Nyelvét — a vaskalapos

hatóság lelkén száradjon a kegyetlen gaztett! — kivágták a száracénok”, ezért nem tud beszélni.

Ha kérdezték, szomorú arccal zsebébe nyúlt s onnan papírszeletet vett ki: a papírszeleten ott állt a válasz.

A közönség harsogó derűltséggel jutalmazta az elmés némát, aki túljárt a kicsinyes közigazgatás eszén.

HÁROM KIS TÖRTÉNET A CENZÚRÁRÓL.

1.

Gaisruck, Milánó érseke, tiltakozott Torresani rendőrfőnöknél Verdi *I lombardi* című dalművének előadásai ellen, mert az opera — szerinte — kegyes cselekedeteket profanizál. Van benne keresztelés, körmenet, stb.

A zeneköltő tiltakozott a hatósági beavatkozás ellen.

Mit tett Torresani? Az érseket nem akarta megbántani. De nem akarta megbántani a népszerű zeneszerzői sem. Intézkedni is akart. Tehát:

A szövegben ezeket a szavakat: *Ave Maria*, megváltoztatta. Az új szöveg így hangzott: *Salve Maria*.

Az érseket nem utasította el, a költő nem haragudott meg, a cenzúra intézkedett.

2.

1847-ben Palermóban bemutatták Verdi *Giovanna d'Arco*-ját. Sziciliában akkor a Bourbonok uralkodtak s ők egyrészt forradalmi hírverést szimatoltak a dalmű-

ben, másrészt rossznéven vették ősük: VII-ik Károly szerepeltetését a színpadon. Mert Verdi VII-ik Károlya, bár állandóan politikai és pénzzavarban szenved, felettebb jókedvű úriember s egyik keringőből a másikba szökdécsel. A szicíliai királyi család véleménye szerint az orléansi szűz — nem való színpadra.

Mit tett a cenzúra? Átkeresztelte az összes szereplőket, megváltoztatta a cselekmény színhelyét és Giovanna d'Arco-ból Palermóban Orietta di Lesbo lett.

3.

Az álarcosbál-lal is baja volt a cenzúrának. *Az álarcosbál* cselekményének történelmi magva van. III-ik Gusztáv svéd királyt 1792-ben, a december 15-ikéről 16-ikára virradó éjjel, Ankarström és társai egy álarcosbálon megölték, hasonló körülmények között, mint Verdi hőjét.

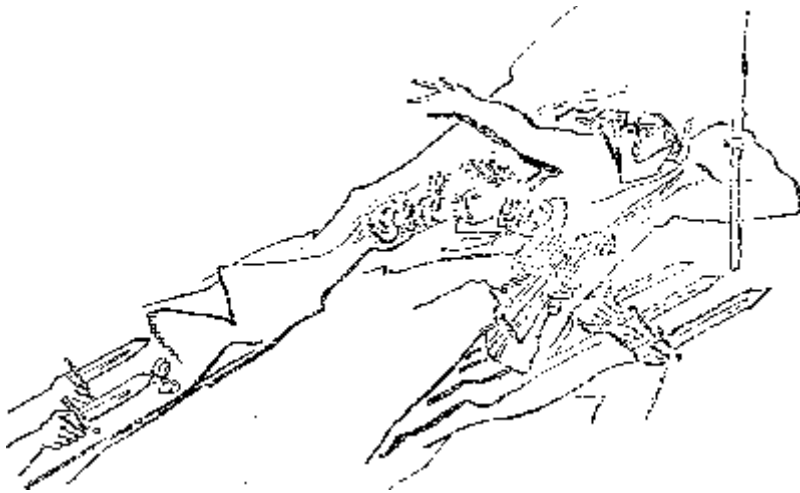
III-ik Gusztáv tragikus történetét sokan feldolgozták. Hatásos színdarabot (*Struensee*) írt belőle, például, Meyerbeer öccse: Michael Beer. Operát (*Gustave*) 1833-ban Auber.

Verdi dalműve: *La vendetta in Domino*, 1858-ban készült el. 1858 január 14-ikén, mint tudjuk, a párizsi Operában bombamerényletet követett el Orsini III. Napoleon ellen. Bár a Verdi-dalmű Nápoly számára, a Teatro San Carlo számára készült és Nápolyban a Bourbonok uralkodtak, azért annyira mégis sorsközösséget vállaltak a világ többi uralkodóival a Bourbonok, hogy királygyilkosságot nem tűrtek még a színpadon sem.

Meg kellett tehát változtatni a dalmű címét. Hőjét királyból le kellett fokozni kormányzóvá. A cselekményt áthelyezni Európából a tengeren túlra, Boston gyarmatra.

Ezzel a dalmű színpadképes lett.

Az illem, amely a királygyilkosság ellen tiltakozott, a kormányzógyilkosságban nem talált kifogásolni valót.

MŰVÉSZET ÉSPOLITIKA

Verdi sikerének nem lényegtelen tényezője izzó hazai és szabadságszeretete. Forradalmi érzülete kicsap szilaj és szenvedélyes dallamaiból és magával ragadja a tömeget.

1.

Már a *Nabucco-ban* önmagára ismert a zsarnokság jáрма alatt gyötrődő olaszság. Azonosította magát a babilóniai fogságban, Nabukodonozor alatt sínylődő zsidókkal. Mindenben allegóriát láttak és szimbólumot.

2.

Az / *lombardi alia prima Crociata* bemutatóját 1843 február 11-ikén, szinte példátlan érdeklődés előzte meg. Már délután 3 órakor gyülekezett a közönség a Scala előtt, hogy helyet kapjon. Nem sokkal később el is foglalta helyét a nézőtéren. A hallgatóság bőven ellátta magát ennivalóval. Mire az előadás megkezdődött, a levegő megtelt ételszaggal. De ez nem befolyásolta a sikert.

Az *I lombardi alla prima Crociata* bemutatóján politikai tüntetésben nyilatkozott meg Lombardia és Velence népének öntudata. Amikor a zsidó rabszolgák elénekeltek az *O mia patria si bella e perdutta* kezdetű kórust (ó, hazám, elveszett szép hazám ...), amely élénken emlékeztetett *A babyloni vizeknél...* kezdetű zsoltárra, az emberek sírtak s az *O signora dal tetto nativo* kezdetű kórusnál tüntetésszerűen robbant ki tetszésük.

3.

Hát még az *Ernani* előadásán! Az olaszok sokáig abban reménykedtek, hogy szabadságmozgalmuk élére maga a pápa áll: IX. Pius. S az *Ernani-ban*, ehelyett:

Carlo Quinto sia gloria ed onor —
ezt énekelték:

A Pio Nono sia gloria ed onor

Az összeesküvés jelenetben az osztrák-spanyol kórdákat és zászlókat háromszínű olasz lobogókkal cserélték fel.

Az összeesküvés jelenetét minden alkalommal meg kellett ismételni, akárcsak nálunk, a *Hunyadi* Lászlóban a *Meghalt a cselszövő* ... kezdetű híres kórust, Cillei megöletése után. Cilleit Metternichhel azonosították a kortársak.

4.

1846-ban került színre először Verdi *Attila* című dalműve.

Aetius áriájánál:

Avrai tu l'universo	(Foglald el az egész Földet,
resti l'Italia a me	de hagyj meg nekem Rómát)

a közönség valósággal tombolni kezdett. Mindenki felugrott ültéből és úgy énekelte, megváltoztatott szöveggel:

A noi, l'Italia, a noi.

Az elragadtatás mómora vett erőt a hallgatóságon.

Hogy' is írta Verdi kortársa, Kisfaludy Károly?

„Győz a magyar s tapsra ez ott fenn ía karzaton) elég”.

5.

A *Macbeth* szövegének édes-kevés köze van Itáliához, De azért a *Macbeth* is adott alkalmat hazafias tüntetésre! Ezeket a sorokat:

La patria tradita
piangendo c'invita:
Fratelli gli opressi
corriamo a salvarli!

(Az elárult haza
sírva hív bennünket;
siessünk testvérek
az elnyomottakat mentsük meg!)

Palma tenorista oly „mély értelműen” hangsúlyozta, hogy a közönség viharosan tüntetett az olasz szabadság mellett s az elnyomók ellen. A *Macbeth* előadásán! Egy szakasz osztrák gránátos tudta csak helyreállítani a rendet. De nehezen.

6.

A *La battaglia di Legnano* (1849), a legnanoi ütközet is elsősorban azért vonzotta a közönséget, mert hiszen ebben az ütközetben, 1176-ban a milánóiak tudvalévően megverték Barbarossa Frigyes csapatait, a német zarnokét és kivívták szabadságukat.

Az emberek éltették Verdit, már csak azért is, mert ez a kiáltás: Evviva Verdi, már egymagában is politikai tüntetés volt. Mindenki ismerte a V. E. R. D. I. szó titkos értelmét. A zeneszerző nevének kezdőbetűi ugyanis ezt jelentették: Fiva Fittorio Emanuele *Re D'talia*. Éljen Vittorio Emanuele, Itália királya.

Az egységes, független, szabad Itáliáról ábrándozott mindenki, a Vittorio Emanuele Itáliájáról. Vittorio Emanuele nem volt szabad éltetni. Verdit szabad volt. Éltették isi

S a *cenzára* tehetetlenül dühöngött. De nem tétlenül! Mert azért megkísérelte, hogy elfojtsa, amit elfojtani nem lehet: a nemzeti érzést és a szabadságvágyat.

HIDEGVÉR.

A nyolcvanas évek elején történt. Zichy Géza gróf feleségével éppen színházból igyekezett hazafelé, amikor hintója egyszerre csak tüntető tömegbe került.

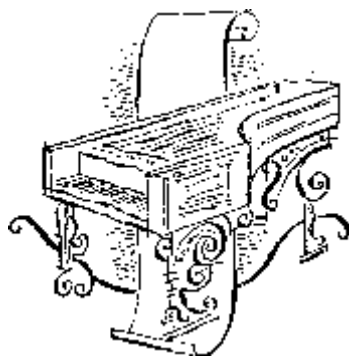
A tömeg a Nemzeti Kaszinó urai ellen tüntetett, Zichyt nem ismerte fel, de a címeres hintó s a libériás inas éppen elegendő volt ahhoz, hogy dühét a házaspárral is éreztesse.

Talán testi bántalomban is lett volna része a grófnak s a grófnénak, ha a gróf ki nem ugrik a kocsiból és a következő kis szónoklatot nem intézi a tömeghez:

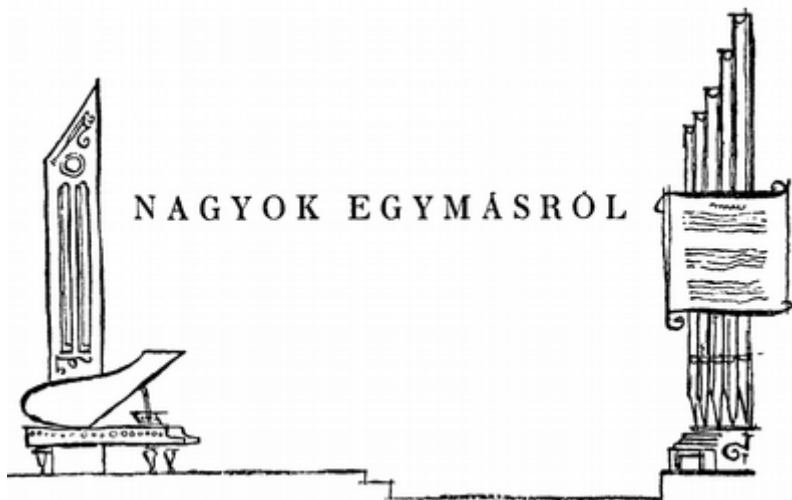
— Kedves barátaim! Amit önök itt cselekszenek, az

esztelenség! Ha önök engem ki akarnak füttyülni, sokkal kényelmesebben megtehetik, nyilvános szerepléseim alkalmával. Olyankor, például, ha zongorázom vagy fölolvassok. Nem is kell sokáig várakozniuk. Jövő szerdán a Tudományos Akadémia nagytermében tartok fölolvást, a rákövetkező vasárnap pedig hangversenym lesz. Tiszteljenek meg megjelenésükkel. Megfelelő fasípokról, füttyülőkről és kereplőkről gondoskodni fogok.

A dühös szitkozódást viharos derűtség követte. A grófot ekkor néhányan már felismerték, megéjlenezték. A hintó akadály nélkül folytathatta útját.

NAGYOK EGYMÁSRÓL

Beethoven mondta róla:
— Ő az összhang ősatyja.

*

Beethoven mondta Bachról:
— Nicht Bach, Meer sollte er
heissen.

(Bach német szó. Magyarul:
patakot jelent. De ez a név nem
illik rá. Nem *Patak-nak*, hanem
T enge r-nek kellene őt nevezni.)

*

1789-ben Mozart Lipszében járt. J. S. Bach utóda:
Doles, a Thomasschule kántor-karnagya, előadatta tiszteletére Bach *Singet dem Herrn ein neues Lied* című nyolc szólamú motettáját.

— Végre valami, amiből tanulni lehet — mondta Mozart.

*

Goethe mondta:

— Bach zenéje: mintha önmagával társalogna az örök harmónia, úgy, ahogyan Isten kebelében zenghetett, mielőtt Isten a világot megalkotta.

*

Mendelssohn mondta a *Schmücke dich, o meine Seele* kezdetű korálról:

— Ha az élet elrabolná minden reményemet és hitemet, ez a korál egymagában is visszaadná...

*

Schumann írta:

— Fialat muzsikus! A *Das wohltemperierte Klavier* legyen mindennapi kenyered.

*

Anton Rubinstein írta:

— Ha Bach összes kántátái, miséi, motettái, stb. elvesznének, de megmaradna a *Das wohltemperierte Klavier* — nem kellene kétségbeesni. A muzsika nem pusztulna el.

*

Mahler asztalán Bach-partitúrák sorakoztak egymás mellett.

Egy látogatója megkérdezte: melyik mű előadására készül Mahler.

— Egyikére sem — felelte Mahler. — Bach az a kasztíliai forrás, amelyben megtisztulok a kulisszák világának szennyétől.

PH. E. B A C H

Mozart mondotta Philipp Emanuel Bachról:

— ő az atya. Mi (Haydn és Mozart) vagyunk a fiúk. Ez volt Haydn véleménye is.

HÄNDEL

Haydn mondta Handelről:

— Valamennyiünknek ő a mestere!

*

Mozart mondta, hogy a hatáskeltés legnagyobb mestere Händel. Nála jobban senki sem tudja, minek van hatása. Ha hatni akar, ereje mennydörgésszerű. És leggyengébb munkájában is van mondanivalója.

Beethoven mondta Haydnról:
— Semmit sem tanultam tőle . . .

*

De ezt írta Esterházy hercegnek:

— Félelemmel küldöm el Önnek misém kéziratát —
(a_z op. 86-ról van szó) — mert tudom, hogy Ön a nagy
Haydn utolérhetetlen alkotásaiban szokott gyönyör-
ködni . . .

HAYDN ÉS MOZART

Haydn 24 évvel volt idősebb, mint Mozart és 18 évvel élte túl *A varázsfuvola* költőjét.

Személyesen valószínűleg 1781-ben ismerkedtek meg egymással Bécsben. Haydn ekkor 49 éves volt, Mozart 25.

Mozart már régóta nagyrabecsülte Haydnt. Hogy Mozartnak mi volt a véleménye Haydnról, az Griesinger két közléséből derül ki:

Haydn egyik vonósnégyesét játszotta a kamarazene-társaság, a fiatal Mozart és Leopold Kozeluch jelenlétében. A Haydn-vonósnégyes néhány átmenete vakmerőnek tűnhetett a kortársak előtt. Kozeluch meg is jegyezte:

— Idegenszerűen hangzik. Ön is így írta volna?

— Aligha — felelte Mozart. — De tudja-e, miért nem? Azért, mert ez az ötlet sem nekem, sem önnek soha nem jutott volna eszünkbe.

Egy más alkalommal, amikor Kozeluch megint szidta Haydnt, Mozart így szólt:

— Higyje el: ha bennünket kettőnket, önt és engem összeolvasztanának, akkor sem telnék ki, kettőnkből sem, egy Haydn.

1785-ben Mozart vonósnégyeseit a következő, olasznyelvű ajánlással küldte el Haydnnak:

„Haydnnak, drága barátomnak.

Ha egy apa fiait kiküldi a világba, jól teszi, ha tekintélyes férfiú védelmére és vezetésére bízza őket, legjobb barátjára. Dicsőség embere, drága barát! Itt küldöm neked hat fiamat!

Hosszú és fáradságos munka gyümölcsei. Barátaim azzal biztatnak, hogy nem dogoztam teljesen hiába, magam is ezt remélem, s ez a remény ad nekem bátorságot ehhez a lépéshez.

Amikor legutóbb itt jártál, a fővárosban, te magad is elismeréssel beszéltél róluk, drága barátom. Ítéleted mindennél boldogabbá tett engem, s mert kedvezően vélekedtél róluk, azért merem őket neked ajánlani. Talán nem egészen méltatlanok jóindulatodra.

Fogadd őket szívesen, légy atyjuk, vezetőjük, barátjuk. Rád ruházom összes jogaimat, amelyek velük kapcsolatosak. És csak arra kérlek, légy elnéző hibáikkal szemben, amelyeket az én apai szemem elfogultsága nem vett észre és e hibák ellenére is őrizzed meg számomra nemes és nekem olyannyira értékes barátságodat.

Maradok szívem mélyéig őszinte barátod

W. A. Mozart”.

*

Valaki egyszer szóbahozta ezeket az ajánló sorokat:

— Tartoztam velük — mondta Mozart. — Haydntól tanultam, hogyan kell vonósnégyest írni.

*

Haydnról általában csak így beszélt:

— Haydn papa.

*

Haydn 1785 februárjában így nyilatkozott Mozart édesatyjának:

— Az ön fia a legnagyobb zeneszerző, akit ismerek.

Stadler abbénak pedig néhány esztendő múlva ezt mondta:

— Ha Mozart semmi egyebet nem írt volna, csak vonósnégyeseit és a *Requiemet*, ezek a művek egymagukban is halhatatlanná tették volna.

És:

— Egyetlen művét se hallottam anélkül, hogy ne tanuljam volna belőle valamit.

Ezt is Haydn mondta Mozartról.

*

1787-ben, abban az esztendőben, amelyben a prágai német színház a *Don Juant* bemutatta, a színház Haydntól is kért dalművet. Haydn decemberben válaszolt, Eszterházáról. Meglévő dalművei közül szívesen küldene, írta, de ezek annyira Kismarton s a kismartoni művészek számára készültek, hogy Prágában aligha lenne sikerük. Elgondolásuk, felépítésük helyi jellegű. Új művet pedig nem mer írni. Ki tudna megállni a nagy Mozart mellett? Műveinek nincsen párja. A nemzetek versengve versengenének ezekért a kincsekért, ha értékükkel tisztában lennének. Prága tartson ki Mozart mellett, de jutalmazza is meg őt érdeme szerint. Hiszen jutalom, megbecsülés nélkül a lángelmék élettörténete gyászos, az utódokat nem lelkesíti. A jutalom elmaradása az oka annak, hogy oly sok, szép reményekre jogosító szellem pusztul el az étellel való küzdelemben. „Haraggal tölt el, hogy ezt a páratlan férfiút még mindig nem szerződtette egyetlen császári vagy királyi udvar sem — írja Haydn és hozzáteszi: — Bocsásson meg, hogy kijöttem a sodromból, de én nagyon szeretem őt”.

Haydn ekkor 55 éves volt, Mozart 31. (Haydn Kismartonban még nem tudhatta, hogy Mozartot időközben ben cs. és kir. kamarazeneszerzőnek nevezte ki II-ik József.

*

Mozart is tudta: milyen rang illeti meg Haydnt a zenében. Niemetschek írja: „Mozart a két Haydnról (Josephről és Michaelről) és a többi nagy mesterről úgy beszélt, mintha ő nem is a nagy Mozart lett volna, hanem a tanítványuk”.

*

1790 december 15-ikén találkoztak utoljára, mielőtt Haydn első londoni útjára elindult. Egész nap együtt voltak.

— Sohasem fogjuk viszontlátni egymást — mondta a válás percében Mozart s a szeme tele lett könnyel.

Haydn is elérzékenyült. 24 évvel volt idősebb Mozartnál, arra gondolt, hogy talán idegenben kell meghalnia. Az a lehetőség, hogy kettőjük közül Mozart halhat meg előbb, eszébe sem jutott.

Mozart halálának híre porig sújtotta.

— Száz esztendő is eltelhet,
— írta Frau von Genzingernek
— amíg olyan tehetség születik,
amilyen ő volt.

Griesingernek pedig ezt mondta:

— Pótolhatatlan! A játékát
nem felejttem el, amíg élek. A
szívemig hatott.

*

És még 16 évvel később, 1807-ben is, 75 éves korában könnybelábadt a szeme, ha Mozart szóbakerült:

— Bocsássák meg érzékenyülésemet, — mondta — de Mozartom nevének hallatára mindig sírva fakadok ...

MOZART

A londoni Bach: Johann Christian Bach, J. S. Bach legkisebb fia mondta a gyermek-Mozartról:

— Sok karmester halálakor sem tud annyit, mint amennyit ez a gyermek már most tud.

*

1771-ben Mária Terézia egyik fia tartotta esküvőjét Milánóban.

A kor egyik legnépszerűbb dalműszerzője: Hasse, *Ruggiero* címmel írt operát erre az alkalomra. A 15 éves Mozart pedig egy serenatát — kis operát — *Ascanius Albában* címmel.

Az *Ascanius* rendkívüli sikert aratott, a *Ruggierot* hűvösen fogadta a közönség. Hasse így szólt:

— Ez a fiú el fog homályosítani valamennyiünket...

*

Beethoven mondta:

— Mozart legnagyobb alkotása *A varázsfuvola*, mert ebben a művében mutatkozik először német mesternek...

*

Beethoven mondta Mozarról 1799-ben John Cramer zongoraművésznek, — az egyetlen zongoraművésznek, akit nagyratartott, — Mozart cé-moll versenyművével kapcsolatban:

— Ehhez hasonlót mi sohasem fogunk tudni írni!

*

Kaunitz herceg, „Európa kocsisa” mondta Miksa főhercegnek:

— Jó, ha száz esztendőben születik egy Mozart.

*

Schiller 1797 december 29-ikén írta Goethe-nek, hogy ő mindig bízott az opera jövőjében. Remélte, hogy — miként a régi Dionysos-ünnepségek kórusaiból tisztultabb alakban fejlődött ki a tragédia, azonmód — az opera a zene hatalmával a kedélyt majd szebb fogékony-ságra hangolja és ezen az úton talán be lehet csempészni a színpadra azt is, ami eszményi.

Goethe röviden felelt Schiller levelére:

Reményei a *Don Juan*-ban nagy mértékben már meg is valósultak — írta. — Ez a darab azonban egyedül áll, páratlanul, elszigetelten és minthogy Mozart meghalt, nincs rá remény, hogy a kezdetnek folytatása is legyen...

*

Az 1805—6-ik évadban Cherubini volt Bécs színházi életének hőse. őt ünnepelte a világ zenei fővárosának közönsége. Ferenc császár egész udvartartásával jelent meg új dalművének bemutatóján s ott volt maga Haydn és Beethoven is.

Cherubini boldog volt, szívébe zárta Bécset.

— Itt kellene élnem és dolgoznom — gondolta vágyakozva.

Elutazása előtt elbúcsúzott a császártól, el Haydntól, Beethoventől, Hummeltől, bécsi barátaitól. És még valakitől el akart búcsúzni. Mozarttól. Meg akarta látogatni a sírját.

Ekkor értesült arról, hogy senki sem tudja, hol van Mozart sírja. És elmondták neki azt is, hogy milyen nyomorúságban, milyen nélkülözések közepette élt a császár-városban a hangok birodalmának királya. És hogyan halt meg, másfél évtizeddel azelőtt.

Cherubini megrendülten hallgatott.

Barátja ekkor Cherubini új dalművének, a *Faniská-*nak sikerére terelte a szót és arról beszélt: milyen szeretettel fogadná Bécs Cherubinit, ha Bécsben telepednék le, hogyan kényeztetné, ha Bécsben élne.

Cherubini felriadt merengéséből. És így szólt:

— Itt élni? Soha!

*

Schubert mondta, még énekesnövendék-korában, a *Figaró lakodalma* nyitányáról:

— Ez a legszebb nyitány a világon!

Néhány pillanatnyi szünet után hozzátette:

— *A varázs fuvoláról* majdnem megfeledkeztem.

Rossini nemcsak zeneszerző volt. „ínyenc” is. Még pedig a javából. Egyszer Gallenberg gróffal, a Kärntnerthor Theater vezetőjével beszélgetett a zenéről és az inyes mesterségről.

— A szarvasgomba az a champignon-fajták közt, aki Mozart a zeneszerzők közt — mondta. — A *Don Juant* is a szarvasgombához hasonlítom legszívesebben. Egyikkel sem lehet betelni. Minél többet élvezünk akár az egyikből, akár a másikkól, annál nagyobb az élvezetünk.

Rossinit többször is megvádolták azzal, hogy — magyarán mondva — sokat „lopott” Mozarttól. A vádra így felelt:

— Mozart olyan gazdag, hogy nem lesz szegényebb, akármennyit is kölcsönöznek tőle.

*

Schwind, a biedermeier világ híres festője, ifjúkorában még egész sor olyan emberrel találkozott, aki jóbarátságban volt Mozarttal.

— Úgy beszéltek róla — mondta Schwind —, mint ahogyan kedveséről beszél az ember.

*

Az öreg Gounod mondta:

— Ifjúkoromban így szóltam: Én! Majd hozzátettem: ... és Mozart. Férfikoromban változtattam a sorrenden: Mozart és én. Ma már csak azt mondom, alázatosan és csöndesen: Mozart.

*

Weber, *A bűvös vadász* költője 24 éves volt. *Sylvana* című dalműve rendkívüli sikerrel került színre Frankfurtban. Webert ünnepelte a közönség. Frankfurter tartózkodása alatt Weber ellátogatott a közeli Offenbachba és felkereste André zeneműkiadót. André megmutatta neki Mozart első partitúráit. Az ünnepelt fiatal költő letérdelt, megcsókolta az elsárgult lapokat és fátyolos szemmel így szólt:

— Boldog papiros! Megérintett a kezével.. .

Bülow mondta:

— A *Das wohltemperierte Klavier*: az ótestamentum. Beethoven zongoraművei: az újtestamentum.

*

1787 tavaszán Bécsben a 17 éves Beethoven bemutatkozott eszményképének: Mozartnak. Arra kérte, fogadja el tanítványául.

Beethoven zongorázott, Mozart hallgatta. Abban a hitben, hogy az előadott mű: betanult parádésdarab, hűvös udvarias-sággal nyilatkozott Beethoven játékaról.

Beethoven ekkor arra kérte, adjon egy témát, hogy rögtönözve feldolgozhassa. Mozart teljesítette kívánságát. Amikor Beethoven befejezte a rögtönzést, Mozart így szólt:

— Erre a fiúra vigyázzatok! Egyszer még sokat fognak beszélni róla.

*

Goethe írta Zelternek 1812 augusztus 12-ikén Karlsbádból:

— Beethovent Teplitzben ismertem meg. Tehetsége bámulatba ejtett. Sajnos, zabolátlan természet. Abban ugyan igaza van, hogy a világot undorítónak tartja, ezzel azonban sem a maga, sem mások számára nem teszi élvezetesebbé. Magatartását megbocsátjuk, őt magát pedig megsajnáljuk, ha arra gondolunk, hogy hallása egyre rosszabbodik, ő különben is lakonikus természet. Nagyothallása miatt azonban most kétszeresen szófukar.

*

Zelter írta Goethének Beethovenről, hogy „az Édesanya alighanem férfi volt”.

*

Zelter írta Goethének Beethovenről 1819-ben: „Van, aki azt állítja róla, hogy bolond ...”

Goethe mondta:

— Lángelméje világít neki és gyakran, miként a vilám, világosságot teremt olyankor is, amikor mi a sötétben azt sem sejtjük, merről fog virradni.

(Goethe egyébként sem Bachot, sem Beethovent, sem Mozartot, de még Schubertet sem tudta megfelelően értékelni, igazán szeretni.)

Reichard, Zelter és Mendelssohn voltak az ő kedvelt zeneköltői.

Amikor Goethe és Beethoven megismerkedtek, szinte csak azért kerültek össze, hogy ellökjék egymást, mint az egynemű pólusok.

De Beethoven megértette és már életében halhatatlannak tartotta Goethét.)

*

Cherubini 1810-ben lesújtóan nyilatkozott a *Harmadik Leonóra-nyitányról*, mert benne „a modulatiók gazdagsága következtében nehéz felismerni a főhangnemet”.

1814 május 23-ikán újították fel a *Fidelio*-t a bécsi Kärntnerthor-Theaterben. Schubert eladta tankönyveit, hogy jelen lehessen az előadáson. Ott is volt. Utána így kiáltott fel:

— Beethoven mindent tud!

Spohr mondta az *ötödik Szimfóniáról*:

— Nem klasszikus egész. Az első tétel főtémájából hiányzik a méltóság. Az adagio túlságosan fárasztó. A trio túl barokk. S a finale semmitmondó és lármás.

*

C. M. v. Weber mondta a *Hetedik Szimfóniáról*:

— A lángelme különködései ebben a művében eljutottak a tetőfokra! Beethoven immár teljesen megérett a bolondok háza számára.

Wagner mondta Beethoven utolsó műveiről:

— Olyan bizalmas és bensőséges közlések ezek, hogy a legnagyobb megtiszteltetés, ha megengedik valakinek, hogy meghallgathassa.

*

Bismarck nagyon szerette Beethoven zongoraszonátaát. „Idegeinek kiválóan megfeleltek.” Az *Appassionato* befejező tételéről mondotta:

— Egy egész emberélet minden küzdelme, minden zokogása benne van . . .

GRÉTRY

A párizsi Operaház Grétry *L'épreuve villageoise* című dalművének felújítására készült.

Auber is megjelent a próbák egyikén.

— Kár ezért a finom és művészi muzsikáért — mondta a színház igazgatójának. — Nem érvényesül kellőképpen, mert hangszerelése elavult.

— Nekem is ez a véleményem — felelte az igazgató. — Gondoltam is rá, hogy újra hangszereltetem. De kire

bízhatná az ember ezt a fáradságos és nehéz munkát? A tizennyolcadik századbéli lángelmét csak egy tizenkilencedik századbéli lángész értheti meg. Más nem nyúlhat művéhez, csak vele egyenlő rangú szellem.

— Igaz. Viszont mindenki megtiszteltetésnek tekintené, ha ön ilyen feladatot bízna rá — mondta Auber.

— Auber is? — kérdezte az igazgató. — Mert őrá rá merném bízni.

— Auber is — felelte Auber. — Csak azt kötné ki, hogy ne beszéljenek róla és munkáját ön úgy tekintse, mint az érdemetlen utód hódolatát a nagy Grétry emlékének.

GLUCK

Gluckról sok vita folyt, voltak hívei, de ellenségei is szép számmal.

Ellenségei egyszer Francesco Durante híres nápolyi mestert akarták beugratni abba, hogy elítélően nyilatkozzék Gluck egyik áriájáról. Gluck újító volt, Durante viszont az úgynevezett nápolyi iskola hagyományainak szigorú őre.

Így szólt:

— Nem akarom eldönteni, nem is fontos, hogy a zeneszerzés elméletének, szabályainak tiszteletben tartásával készült-e ez az ária. Egyet azonban mondhatok: mi valamennyien, engem is beleértve, büszkék lehetnénk, ha eszünkbe jutott volna; ha az ária szerzőjének mondhatnók magunkat.

A kérdéses ária: *Se mai, senti spirarti...*, Sextus áriája, a *La clemenza di Tito* című dalműből, később átkerült az *Iphigénia Tourisban* című dalműbe, mint Iphigénia panaszdala.

Halhatatlanná lett.

C. M. v. Weber mondta Gluckról:

— Utat tört magának. Művészetét oly egyszerűvé nemesítette, hogy egyszerűségében szinte már felülmúlhatatlan. Az emberi szív legtitkosabb zugait is ismerte. Az erő, lángész, lendület, igazság, tisztaság, az örök szépség s az örök nagyság jegyével jelölte meg alkotásait. S akiről mindezt elmondhatjuk: Gluck német volt, tetőtől-talpig német.

CHERUBINI

Cherubini 1805—6 telén Bécsben járt és felkereste Haydnt is. Haydn akkor 73 éves volt. Szíves barátsággal fogadta Cherubinit.

És amikor Cherubini hazautazott Párizsba, emlékül neki ajándékozta egyik, nyomtatásban még meg nem jelent szimfóniájának kéziratát. Ezekkel a szavakkal:

— Engedje meg, hogy én magamat az ön zenei atyjának tekintsem és önt fiamként köszöntsem.

Cherubini nem tudott válaszolni. Szeméből kicsordult a könny.

A „fiú” nem bizonyult hálátlannak. Himnuszt írt „atyja” tiszteletére. Ez a himnusz 1809-ben, Haydn halála után, mint gyászének jelent meg ezzel a címmel: *Chant sur la mort de Haydn*.

*

Beethoven nagy tisztelője volt Cherubini tehetségének. *A vízhordó (Les deux journées)* zongorakivonata állandóan ott feküdt a zongoráján.

— Valahányszor új művét hallom, mindig el vagyok ragadtatva — írta Cherubininak. — Műveinek sorsa jobban érdekkel a tulajdon műveim sorsánál. Röviden: tisztelem és szeretem Önt.

A 85 éves Aubert meglátogatta egy Párizsban élt német zenei író: Emil Naumann. Auber hosszan elbeszélgetett vele, majd búcsúzáskor így szólt:

— Mielőtt elengedném, megmutatom Önnek legdrágább kincsemet.

Kinyitotta kézíratszekrényét és féltő gonddal kiemelte belőle Cherubini *Missa solemnis-ének* kéziratát, amellyel őt a szerző ajándékozta meg.

Cherubini volt Auber mestere.

A szerénységnek, a tanítványi hűségnek és a művészi alázatnak ez a megnyilatkozása mély hatást tett Naumannra.

*

Berlioz Cherubini *Ali baba* című dalművének előadását hallgatta.

Az első felvonás végén így szólt:

— Húsz frankot egy gondolatért!

A második felvonás közepén:

— Adok negyvenet!

A felvonás végén felállt és eltávozott:

— Feladom! Nem vagyok elég gazdag!

MENDELSSOHN

Goethe legkedvesebb muzsikusa az ifjú Mendelssohn volt. Többre tartotta őt Mozartnál is. A 12 éves Goethe ugyanis hallotta Frankfurtban a 7 éves Mozartot és ez az élmény sokáig volt a zenei teljesítmények mértéke Goethe számára. 71 éves korában a 12 éves Mendelssohnnal kötött barátságot és úgy nyilatkozott, hogy a gyermek-Mozart úgy viszonylik a gyermek-Mendelssohnhoz, mint „egy felnőtt ember kimívelt beszéde egy gyermek gügyögéséhez.” Mozart volt a gügyögő gyermek, Mendelssohn a felnőtt.

Mendelssohn többször is meglátogatta Weimarban Goethét és órákon át zongorázott neki. Főleg Bach műveiből. „Minden reggel megcsókol a *Faust* és a *Werther* szerzője — írta levelében a 12 éves Mendelssohn, — délutánonkint pedig Goethén é asszony, kétszer.”

Goethe egyszer így szólt hozzá:

— Te vagy az én Dávidom. Ha beteg lennék vagy szomorú, játékkal üzd el gonosz álmaimat. Én sohasem fogom utánad dobni lándzsámat.

Wagner Richárd írta Otto Wesendonknak:

„Az angolok számára a legfőbb gyönyörűséget az oratórium jelenti. A zene ekkor vallásuk interpretálója lesz s ők négy óra hosszat ülnek az Exeter Hallban, s egyik fugát a másik után hallgatják meg abban a meggyőződésben, hogy ezzel jó és dicséretes cselekedetet visznek végbe, amelynek jutalmaként majdan a mennyekben a legszebb olasz operaáriák nekik jutnak osztályrészül.

Az angol közönség forró vágyát Mendelssohn megértette, kielégítésére oratóriumokat; komponált és vezényelt s ezirányú tevékenységeért ő lett az angol zenei világ Megváltója.

Ő az angolok számára ugyanaz, ami a zsidók számára Jehova...”

SCHUBERT

Salieri mondta tanítványáról, Schuberttről:

— Mindent tud! Lángész! ír dalokat, miséket, operákat, vonósnégyeseket. Mindent, amit csak akartok.

*

1815-ben Schubert a 100 éves lichtenthali plébánia jubileumára misét írt (ef-dur).

Salieri a mise előadása után átölelte s így szólt:

— Tudom, hogy még sok dicsőségben lesz részem azért, mert a tanítványom voltál.

*

Goethének nem volt érzéke Schubert költészetéhez. Schubert Goethe száz versét zenésítette meg mesterien. Goethe nem becsülte meg ezeket a dalokat.

1830 áprilisában Wilhelmine Schröder-Devrient énekelte el a költőnek, az *Erlköniget*

Az agg Goethe ekkor így szólt:

— Én ezt a művet egyszer, régebben már hallottam. Akkor nem nyerte meg tetszésemet. *Ilyen előadásban* azonban, természetesen, egészen másként fest...

*

Schumann írta Schubertről:

— Zenéjében megtalálja az ifjúság, amit legjobban szeret: túlradó szívet talál benne, merész gondolatokat, gyors cselekvést. Ez a zene arról beszél, amiről a fiatalság a legszívesebben hall: romantikus történeteket mond el. . .

*

Liszt írta Schubertről:

— Mint madár a levegőben, úgy élt ő a zenében. Angyali énekeket dalolt, nem törődött a kritikával, szárnyaira bízta magát.

— Ó fáradhatatlan, ki nem apadó, kedves géniusz, te! Szíved mélységeiből jóhangzás, frissesség, erő, báj, álmodozás, szenvedély, vigasz, könny és láng fakad s kedélyed varázsa majdnem elfeledteti, hogy milyen nagy mester vagy.

Beethoven 1825-ben Karl Gottfried Freudenberg orgonaművésznek a következőket mondotta Rossiniról:

— Tehetséges ember, dallamgazdagsága nem mindennapi. Zenéje illik a korszellemhez, amely ledér és érzéki. Egy dalmű megírásához annyi hétre van szüksége, mint a hány évre egy német zeneszerzőnek.

Auber írta:

„Michèle Carafa olasz zeneszerzőnél voltunk vacsorán. Asztalbontás után Rossinit ültették a zongorához. Figaro belépőjét adta elő. Soha sem fogom elfelejteni előadásának étellel teljességét. Szeszélyes ötleteitől izzott, sziporkázott az ária. Rendkívüli szépségű baritonja olyan tüzzel és elmésséggel tolmácsolta zenéjét, hogy az övé mellett elhalványodott akár Pellegrini, akár Gelli, akár Lablache előadása.

És a zongorázása! Amikor énekét kísérte, a zongora zenekarrá változott át a keze alatt. Hangorkán támadt. Amikor befejezte, tekintetem a billentyűkre esett. Úgy tűnt nekem, hogy füstölögnek.

Későn este értem haza szállásomra. Legszívesebben valamennyi szerzeményemet tűzbe vettem volna.

— Akkor talán lenne bennük melegség, hév, lángolás — mondtam magamnak. — Mit ér, ha zenét ír az ember, ha nem tud olyan zenét írni, mint amilyent Rossini?”

*

Ingres mondta Rossini egyik vígoperájáról:

— Ez a muzsika egy tisztességtelen ember muzsikája.

Berlioz hozzáfűzte a feljegyzéshez:

— Egyetértek nagy festőnkkel.

*

Auber Rossinit a zene Napóleonjának nevezte.

WEBER

Wagner Weberről:

— Nem élt nálad németebb zenész soha! Az angol érdemed szerint becsül meg, a francia csodál, de szeretni csak a német szerethet igazán. A németségé vagy, A németség életének egy szép napja. Vérének egy forró cseppje. Szívének egy darabja.

AUBER

Schumann írta:

Egy ismert német zeneszerzőtől megkérdezték, hogy tetszik neki Auber legújabb dalműve, amelyet abban az időben gyakran játszottak Párizsban. A zeneszerző így felelt:

— Taglioni csodaszépen táncol.

*

Alexandre Dumas mondta emlékbeszédében Auberről:

— Vallása a munka volt.

MEYERBEER

Schubert Grácban Hüttenbrenner társaságában elment Meyerbeer *Il crociato*-jának előadására. De csak egy felvonást hallgatott meg. Amikor a függöny először gördült le, így szólt:

— Te! Nem bírom tovább. Gyerünk a szabadba.

*

Berlioz mondta:

— Meyerbeernek nem csak az a szerencséje, hogy van tehetsége, hanem van tehetsége ahhoz is, hogy szerencséje legyen.

HALÉVY

Cherubini könyörtelenül szigorú volt magához is, másokhoz is. Azokhoz is, akiket a legjobban szeretett. Például Halévyhez, talán legkedvesebb tanítványához.

Halévy egyszer meghívta Cherubinit új dalművének főpróbájára. Cherubini el is ment.

Az első felvonás után Halévy megkérdezte mesterét: tetszik-e a zenéje?

Cherubini nem felelt.

A második felvonás végeztével Halévy megismételte kérdését.

Cherubini nem felelt.

— Még csak nem is válaszol! — kiáltott fel Halévy. Ekkor végre megszólalt Cherubini:

— Mire válaszoljak? — kérdezte. — Hiszen az utolsó két óra folyamán ön nekem nem mondott semmit sem.

BERLIOZ

Paganini így szólt a *Benvenuto Cellini* bemutató előadása után:

— Ha én lennék az Opera igazgatója, még ma rendelnék ennél a fiatalembernél három más partitúrát. Sőt: előre kifizetném. Jó üzletet csinálnék vele.

Tudni kell, hogy Berlioz *Cellinije* a bemutatón csúfosan megbukott.

*

Heine írta Berliozról:

— Óskori, kolosszális fülemüle.

Saint-Saëns mondta:

— Berlioz a megtestesült paradoxon.

*

Wagner megajándékozta Schumannt a *Tannhäuser* partitúrájával. Schumann átnézte a partitúrát és lekicsinylően nyilatkozott róla Mendelssohnnek. Azt mondta, hogy semmivel sem jobb, mint a Rienzi, sőt sokkal bágyadtabb, mesterkéltabb, mint amaz.

Néhány hét múlva kijelentette, módosítania kell, amit mondott, mert „színházban minden máskép hat”. Sok mindent talált benne, ami megkapó, megindító, — mondotta. — A partitúra mély, eredeti; százszor különb Wagner régibb dalműveinél. Wagner mint színpadi szerző, nagyjelentőségű lehet. Ami a technikai részt illeti, a hangszerelés kitűnő. Hasonlíthatatlanul különb, mint korábbi műveiben.

A negyvenes évek közepén hangzott el ez a nyilatkozat. Akkor még csak kevesen beszéltek ilyen elismerően Wagner Richárdról.

*

Wagner mondta Schumannról:

— Schumann kiválóan tehetséges muzsikus. Amikor Párizsból hazajöttem, felkerestem; beszéltem a francia zenei állapotokról, majd a német zenei állapotokról; beszéltem irodalomról, politikáról — ő azonban hallgatott, mintha néma lett volna. Egy álló órán keresztül! Képtelenség, hogy az ember mindig egyedül, egymaga beszéljen. Schumann lehetetlen egy ember!

Schumann mondta Wagnerről:

— Igen tájékozott, elmés fickó, tele bolond ötletekkel, de szakadatlanul beszél. Kibírhatatlan!

Schumann és Wagner csak egy valamiről voltak egyvéleményen. Majdnem azonos volt politikai meggyőződésük. Lelkes szabadságpárti volt mind a kettő.

*

Verdi korának zeneszerzői közül Wagnert tartotta a legtöbbre.

Amikor *A walkür* előadásra került a milánói Scalában, megjelent páholyában Verdi is. A mű szemmeláthatóan mély benyomást tett rá.

— Miért olyan lehangolt, mester? — kérdezte valaki. — A zene hangolta le?

— *A walkür* remekmű — felelte Verdi. — Csodálatos alkotás! De reám elszomorítóan is hat. Tudatára ébreszti az embert annak, hogy a tulajdon termése, amelyet eddig tartott valamire, bizony elég jelentéktelen ...

*

Liszt Ferenc *A nibelung gyűrűjét* korunk *Varázsfuvolájá-nak* nevezte.

VERDI

Verdi Nabucco-jának bemutató előadását 1842 március 9-ikén a Scalában végighallgatta Donizetti is. Utána rögtön elutazott Bolognába, ahol Rossini *Stabat mater-jét* kellett vezényelnie.

A postakocsiban egyre Verdi dallamait dúdolta és nem egyszer így szólt:

— Ez szép volt, nagyon szép! Magam is így csináltam volna.

*

Giosuè Carducci írta 1889-ben Verdiről Ugo Pestinek:

— Giuseppe Verdi az ifjú művészet első szívedobbanásával megejtette és hírül adta a világnak hazánk

újjászületését. Ó ti dalok! Feledhetetlenek vagytok és szentek mindazok számára, akik 1848 előtt pillantották meg a napfényt. Újjászületett hazánkat költészetének dicsőségével díszíti Verdi és felemeli a népek becsülésében. Dicsőség neki, a halhatatlannak, a derűsnek és diadalmasnak, mert halhatatlan, derűs és diadalmas ő, mint a haza és a művészet eszméje.

OFFENBACH

Vidám társaságban egyszer a zeneszerzőkre terelődött a szó.

— Mit tart Offenbachról? — kérdezte a társaság egyik tagja Rossinitől.

De még mielőtt Rossini válaszolhatott volna, megszólalt egy másik:

— És mi a véleménye Bachról?

— Én, sajnos, nem vagyok Bach, — felelte Rossini — de hála Istennek, Offenbach sem vagyok.

JOHANN STRAUSS

Massenet, arra a kérdésre, hogy mi a különbség Brahms és Johann Strauss között, így felelt:

— Brahms est l'âme de Vienne, Strauss en est le parfum.

Brahms Bécs lelke, Strauss Bécs illata.

ERKEL

Berlioz írta:

„Erkel úr érdemes, nagytehetségű, kitűnő ember. Pesti időzésem alkalmával hallottam *Hunyadi László* című dalművét. A mű számos részlete kitűnik eredetiségével s azzal, hogy mély érzésből fakadt. Igen tiszta, nagyon intelligens, finoman, de nem elég eréllyel hangszerelt munka.”

Jókai mondta:

— A fenségestől kezdve a népiesig, a paloták komoly méltóságától, a tragikum gyászától elkezdve a pusztaméla ábrándozásáig mindent feltalálunk eszményítve, megnemesítve Erkel dalműveiben, ami magyar, ami a miénk.

JOACHIM

Schumann mondta felköszöntőjében:

— Neve három szótagból áll. Az elsőt egy Isten szerette (*Jo* Jupiter kedvese volt). A másodikat és harmadikat sok olvasó szereti (*Achim*, neves és kedvelt német író volt). A három szótagot együtt viszont valamennyien szeretjük. (*Joachim*. Híres magyar hegedűművész.) Sokáig éljen!

ZICHY GÉZA GRÓF

Tetétlen nagyközség Hajdú vármegyében. Ma körülbelül 2000 lakosa van. 1873-ban bizonyosan sokkal kevesebb volt. A község mellett terült el Zichy Géza gróf birtoka, ott állt a kastélya.

Volkman Róbert grófi tanítványának írt leveleit így címezte:

„A leghíresebb tetétleni zeneszerzőnek, a pozsonyi egyházi zeneegylet tiszteleti tagjának, Magyarország pairjének, gróf Zichy Géza úrnak ...”

Hogy kik voltak a többi híres tetétleni zeneszerzők, arról nem maradt feljegyzés.

BREVIARIUM

muzsikusok
számára

Liszt írta:

— A költészet és a zene enyhíti földi életünk gyógyíthatatlan fájdalmait. Vigasztalást és erőt azonban csak a Megváltó keresztje adhat.

Luther írta:

A zene a bánat leghatásosabb orvossága; a lélek fegyelmzésének mestere; Isten legszebb adományainak egyike; a theologia rokona.

*

Bach legkedvesebb korálja:

Befiehl du deine Wege
 Und was dein Herze kränkt
 Der allertreusten Pflege
 Dess, Der den Himmel lenkt,
 Der Wolken, Luft und Winden
 Giebt Wege, Lauf und Bahn,
 Der wird auch Wege finden
 Da dein Fuss gehen kann.

Haydn legtöbb művének első oldalán ott találjuk ezt a három betűt: I. N. D. (In Nomine Dei) s végén ezt a kettőt: D. G. (Deo Gratias).

Beethoven *Misset solemnis-ének* jeligéje:
 Szív küldi szívnek! (Vom Herzen möge es wieder zu
 Herzen gehen)

S a kézirat végén ez áll:

Irgalmazz a bűnösnek! (Schone den Sünder.)

*

Cherubini minden egyházi zeneművének elején és végén ezzel a két betűvel találkozunk: L. D. Vagy azokkal a szavakkal, amelyeknek ez a két betű a kezdőbetűje. L. D. = Laus Deo. Dicsőség Istennek.

*

Erkel Ferenc a *Bánk bán* első felvonásának végére ezt a mondatot írta: „Hála Istennek, vége az első felvonásnak”.

Liszt mondotta:

— A művészet isteni. Mi csak misszionáriusok vagyunk.

*

A társaságban a túlvilágról, a nirvánáról, a lélek halhatatlanságáról stb. beszélgettek.

A beszélgetést Liszt ezzel a mondattal zárta le:

— Én, a magam részéről, abban hiszek, amiben a plébános úr.

A KÖLTŐ.

Beethoven mondta:

— Az alkotó tehetség az Ég legdrágább ajándéka. Mennyei vigasz.

*

Liszt mondta:

— Minden mulandó, egyedül Isten szava nem, amelyet Ő a lángész alkotásaiban nyilatkoztat ki.

A KÖLTŐ ÉS RANGJA.

Liszt egyik legkedvesebb, legtöbbször ismételt mondása:

— Le génie oblige! A lángész kötelez.

SIC TRANSIT.

A zene anyaga a hang. A hang szülőanyja? A száraz fa. Az állati szőrrel dörzsölt, bélből sodort húr. A fémdrót. Az üres fa- vagy réz-cső. A kifeszített bőrdarab. Nélkülök képtelen lenne megnyilatkozni a lélek.

Szór, bél, fa, bőr — belőlük fakad a szférák zenéje.

HÁNYFÉLE ZENE VAN?

Bizet írta:

— Sokféle zene van. Gyakran emlegetik a múlt zenéjét, a jelen zenéjét, a jövő zenéjét; van dallamos és összhangos zene; van „tudományos” zene is. (Valamennyi közül ez a legveszedelmesebb.) Az én számomra azonban csak kétféle zene van: jó zene és rossz zene. Minden időben, minden országban találunk igazi tehetségeket. És ami jó és igaz, az halhatatlan!

A SZABÁLY.

Händel mondta:

— Tanuld meg, amit meg kell tanulni, azután menj a magad útján.

Gluck írta:

— Nincs olyan szabály, amelyet nyugodt lélekkel fel ne áldoznék a művészi hatás kedvéért.

*

Haydn mondta Diesnek, 1805-ben:

— Ha valamit írás közben szépnek találtam és ha, véleményein szerint, ellene sem a fülnek, sem a szívnek nem lehetett oka panaszra, én az ilyen szépséghez ragaszkodtam. Nem áldoztam fel semmiféle száraz iskola-mester kedvéért, még akkor sem, ha vétettem véle a nyelvtan ellen.

R É G I É S Ú J.

Ältestes bewahrt mit Treue
Freundlich aufgefasst das Neue.

(Egy Goethe-vers parafrázisa; Schumann jeligéje; a Neue Zeitschrift für Musik programja).

*

Liszt mondta:

— ... elődeim alázatos tanítványa vagyok ...

Verdi írta 1871-ben:

— TérjeteK vissza a régiekhez s a visszatérés haladás lesz előre.

BOLDOSÁG, BOLDOGTALANSÁG.

Beethoven mondta:

— Mi halandók, halhatatlan lelkünkkel, csak szenvedésre és öröme születtünk. Szinte azt lehetne mondani, hogy azok, akik közülünk a legkiválóbbak, csak szenvedés révén jutnak el az örömhöz.

Berlioz írta:

— Nemes lelkek bukásának rendszerint az az oka, hogy nem ismerik fel a szomorú, de vitathatatlan igazságot: a művész — a mai erkölcsök és államformák mellett — annál többet szenved, minél igazibb művész. Es minél magasabban és gyorsabban szárnyalnak gondolatai, annál gyorsabban tűnik el az ostoba tömeg látóköréből.

*

Beethoven írta:

— A művész a boldogságot bensejében hordja.

MEGELÉGEDÉS.

1.

Haydn, mint énekesfiú, 8 éves korától 17 éves koráig éhezett. Amikor pedig otthagya, mert ott kellett hagynia az énekkart, még jobban éhezett. Csak egy vágya volt: jóllakni! És fantasztikus terveket eszelt ki, hogy ezt a vágyát kielégítse.

Egyszer Maria Zellbe zarándokolt el, Bécstől.

Szerencsésen meg is érkezett. Tüstént felkereste a templom karigazgatóját, énekesnek jelentkezett, megmutatta szerzeményeit is.

A karigazgató fanyarul fogadta. Nem volt kíváncsi a szerzeményekre. Haydn nem hagyta magát. Helyesebben: az éhség nem hagyta Haydnt visszafordulni. Kérte a karigazgatót, hogy hallgassa meg. A karigazgató nemcsak Haydn szerzeményeire nem volt kíváncsi, de Haydn énekére, hangjára sem.

— Ezt már ismerem! — mondta. — Bécsből csak úgy tódulnak ide az ágrólszakadt rongyosok. Minden léhűtő karénekesnek adja ki magát s ha rákerül a sor, egyetlen hangot sem talál el. Egyetlen hangot sem!

És faképnél hagyta Haydnt.

Másnap Haydn felment a templom kórusára, összebarátkozott az egyik énekessel, azután elkérte tőle kottáját. De az énekes nem adta. Azt mondta: tilos!

Haydn utolsó garasát csúsztatta a kezébe. Ily módon ott maradhatott mellette, a mise kezdete után is. Később kivette a kottát az énekes kezéből és énekelni kezdett. Lapról.

A karigazgató felfigyelt a kulturált hangra s a lelkes énekekre. A főtisztelendő urak érdeklődni kezdtek: ki énekel? Ki az új énekes?

A karigazgató bocsánatot kért az ágrólszakadttól, mert előző nap nem akart vele szóbaállni. A papok meghívták ebédre.

Végre jóllakhatott!

Még nyolc napig ott tartották. Nyolc napig ehetett-ihatott. Sőt! Amikor elment, pénzt is gyűjtöttek a számára. Többel ment, mint jött. És már nem volt éhes.

S ekkor így szólt:

— Szép az élet!

Meggyőződéssel mondta, szívből.

2.

Haydn nem szerette a hízelgőket. Egy zongoraművész első látogatásakor a következő, fellengző szóáradatot zúdította rá:

— Tehát ön az! Haydn! A nagy Haydn! Térdre kellene hullni ön előtt... A legragyogóbb palotában kellene laknia ... és ...

Haydn félbeszakította:

— Kérem, ne folytassa ebben a hangnemben — mondotta. — Olyan embert lásson bennem, akinek Isten tehetséget adott és jó szívet. Fiatalkorom kemény küzdelmekben telt el. Arra törekedtem, hogy öregségemben ne legyenek kenyérgondjaim. Ezt el is értem. Van kényelmes lakásom, ebédem, egy pohár bor is kerül

asztalomra, finom szövetből csináltathatok ruhát magamnak s kocsit is bérelhetek, ha kell. Ennél többre nem vágytam soha.

Igazat mondott.

SZABADSÁG.

Beethoven mondta:

— Szabadság! Ki akarhat ennél többet?

Haydn mondta:

— Ha öreg, szüette zongorám mellett ültem, nem irigyeltem én a királyokat sem!

*

Beethoven 22 esztendő korában ezeket a sorokat írta egy bonni barátja emlékkönyvébe:

Nem vagyok rossz. Rosszaságom:
a vér forrósága. Bűnöm: fiatalságom.
De rossz nem vagyok, rossz nem vagyok.
Ha vad hullámok gyakran be is vádolják szívemet, a
Szívem jó!
Jót cselekedni, ahol csak lehet,
A szabadságot szeretni mindenekfelett,
S az igazságot sehol, még
a trónon sem megtagadni...

*

Ch. Kuffner írta Beethoven Conversationsheftjébe:

— A szó tilos. Szerencse, hogy a zenei hang még szabad.

*

Wilhelmine Schröder-Devrient írta egy előkelő dáma emlékkönyvébe 1849-ben:

— A népnek mindent, a császárnak semmit!

— Az arisztokrata zeneszerző könnyebben kerül a közönség elé, de nehezebben arat sikert.

*

— A Danték teremtik a Beatricéket, a Petarcák a Laurákat.

*

— Mit árt, ha mások elrontják dolgunkat? Az a fontos, hogy mi jól csináljuk.

*

— Ami való és igaz, annak győznie kell, hiába hallgatnak róla, hiába ferdítik el. Egy valamit azonban el tud érni a furfangos agyonhallgatás és ferdítés: késleltetheti a győzelmet. S ez fáj.

Legkedvesebb mondásainak, elveinek egyike volt:
— Faire sans dire! (Cselekedj, de ne beszélj róla.)

NEM UTÁNZÁS A MŰVÉSZET CÉLJA.

Agezilaosz figyelmét felhívták egy „művész”-re.

— Mit tud? — kérdezte Agezilaosz.

— Tökéletes hűséggel tudja utánozni a fülemile énekét.

— Nem vagyok rá kíváncsi.

— Nem?

— Miért hallgassam őt, amikor magát a fülemilét hallgathatom?

BRAVISSIMO!

Mozart édesapja írta fiának:

— Szép szavakkal, dicséretekkel, bravissimókkal (amelyekkel téged elhalmoz a közönség), nem lehet ki-fizetni sem a postakocsit, sem a fogadóst.

HITVALLÁS.

Gluck írta:

— Egyszerűség, igazság, természetesség: minden mű-alkotásban ez a legfontosabb!

MOZART A HÁZASSÁGRÓL.

— Sohasem kötnék érdekházasságot — írta Mozart.
— Én nem a feleségem segítségével akarok boldogulni. Azt akarom, hogy általam legyen boldog ő.

JOBB.

Beethovent halála előtt megcsapolták. Vízet vettek a hasából.

— Jobb, ha a hasból jön víz, mint ha a tollból — mondotta.

A HÁBORÚ.

Bizet írta a német-francia háború kitörésekor:

— Filozófia! Álmaink az örök békéről, a világpolgárok testvériségéről, az emberi társadalomról! Hol vagytok? Könnyek, vér, hullák és bűnök sora lépett az álmok helyébe! El sem tudom mondani, milyen szomorúság vesz erőt rajtam e rémségek láttára. Nem felejttem el, hogy francia vagyok. De arról sem tudok megfeledkezni, hogy ember vagyok.

AMŰVÉSZ ISMÉTLI ÖNMAGÁT...

Berlioz írta:

— „Ismétli magát” — panaszolja az olvasó... Hogyan lehetne elérni, hogy ne „ismételjem magamat”? A tenger is ismétli magát: a hullámok hasonlítanak egymáshoz.

MIRE JÓ AZ EGYHÁZI ZENE?

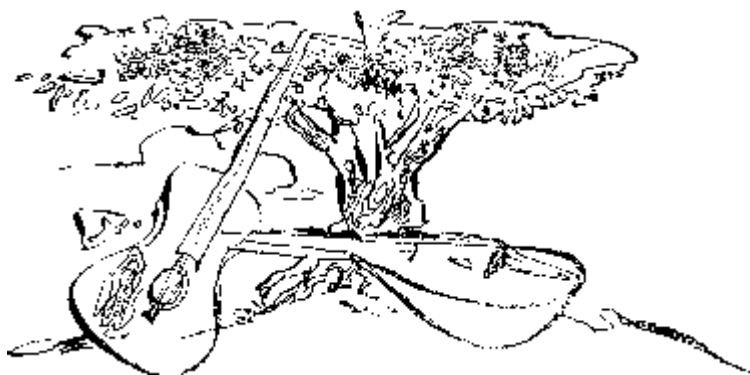
XIV-ik Benedek mondotta:

— A jó egyházi zene szárnyain a szent szavak mélyebben hatolnak a hívő szívébe s az áhítatos lélek közelebb kerül Istenhez.

KÉT ANYANYELV.

Ponori Thewrewk Emil írta:

— Árpád népének két anyanyelve van: a magyar nyelv és a magyar zene.

Bachot a lipcsei Johanniskirche közelében temették el. A Tomasschule területileg vett részt kántorkarnagyának temetésén. A városi tanács azonban távol maradt. A tanács és Bach sohasem tudták egymást megérteni.

A Johanniskirche melletti temetőt később használaton kívül helyezték, a sírokat feldúlták, Bach sírját is. Utat építettek a temető helyén.

Ma már senki sem tudja, nincs nyoma annak, hogy hol pihennek a világ legnagyobb zenei lángelméjének földi maradványai. Sírjának helyét nem jelöli sem kő, sem kereszt. Fiai, miután osztozkodtak hagyatékán, elszéledtek a világban. Csak leányai maradtak Lipszében és özvegye.

Anna Magdalena Bach, ura halála után még két esztendeig élt. Könyöradományokból. Koldusként halt meg 1752-ben.

V E N D É G J Á T É K L O N D O N B A N .

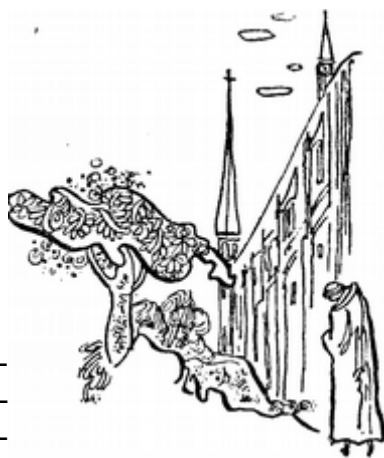
Weber betegen utazott Londonba *Oberon* című dalművének bemutatójára. Érezte, hogy már nem él sokáig. Azért vállalkozott a londoni vendégjátékra, mert nem akarta egy garas nélkül itt-hagyni azokat, akiket szeretett.

1826 február 7-ikén indult el Drezdából Párizson át az angol fővárosba.

Amikor a postakocsi ajtaja becsapódott mögötte, a felesége elsápadt és felsikoltott:

— Koporsója fedele csukódott be ...

S ájultan esett össze.

Soha többé nem látták egymást. Weber az angol fővárosban halt meg. Körülbelül húszezer márka maradt utána. Amit Londonban keresett.

REQUIEM.

Mozart utolsó műve volt a *Requiem*. Éjjel-nappal dolgozott rajta, hogy befejezhesse.

— Megerőlteted magad — mondta csöndes szemrehányással a felesége.

— Magamnak írom — felelte a költő.

AZ UTOLSÓ GYERMEK.

Nyolcvankettedik vonósnégyeséről mondta Haydn:

— Utolsó gyermekem. De még hasonlít hozzám. Valóban ott ég rajta a lángész kézjegye,

IHLET.

Haydn mélységesen vallásos lélek volt.

Amikor *A teremtés-†* írta, naponta térdrehullva imádkozott, úgy kérte Istent, hogy adjon neki erőt a mű sikeres befejezéséhez.

67 éves korában hosszan panaszkodik arról, hogy öreg, gyakran nehezebbre esik már a munka:

— ... s ha már nem megy úgy, ahogyan kellene — írja — fel-alá járok szobámban, kezemben rózsafüzérrel, néhányszor elmondom az Üdvözlégyet s ismét jelentkeznek gondolatok ...

ÉLET ÉS HALÁL HATÁRÁN.

Paganini a halálát megelőző percekben a szakácsnőjével veszekedett.

Sokallta annak a galambnak az árát, amelyet a leány vacsorára vett, az utolsó vacsorára, amelyet Paganini már nem tudott elfogyasztani.

Három millió frank maradt utána.

HALHATTLANSÁG

Cherubini haldokolt. Nem akart meghalni, görcsösen ragaszkodott az élethez; keservesen jajgatott, amikor közeli végére gondolt. Élni akart: 82 éves volt.

Berlioz vigasztalta:

— Mester, gondoljon arra, hogy ön úgyszólván halhatatlan. A haldokló dühösen nézett rá. ”

— Ne csináljon rossz vicceket! — mondta és hátat fordított Berlioznak.

AKIT ÖTSZÖR TEMETTEK EL.

Paganinit temették el ötször.

1. Nizzában halt meg 1840 május 27-ikén. Minthogy az volt a híre, hogy a sátánnal cimborált és nem élt valóságos életet, az egyházi hatóság nem engedte eltemetni a nizzai temetőben. Holttestét bebalzsamozták és a temető halottasházában, majd a pincében helyezték el.

1. Onnan a Lazaret de Villefranche-ba került.

2. Három esztendővel később, 1843-ban, birtokán, Polevrában helyezték nyugalomra s a Szent György lovagrend, pármái templomában, megadhatta az egyházi végtisztességet nagynevű tagjának.

3. Harminc év múlva, 1873-ban, végre a pármái köztemetőben temették el, ahol

2. 1895-ben díszsírhelyet kapott.

ROSSINI KONDOLÉÁL.

Cherubini halála után Rossini elküldte Cherubini özvegyének a megboldogult egy ifjúkori arcképét. A következő sorokkal:

— Egy nagy férfiú arcképét küldöm Önnek, Asszonyom. Kérem, fogadja szívesen, ő az én emlékezetemben oly fiatalon él, mint az ön szívében.

GYÁSZZINDULÓ.

Rossinihez néhány nappal Meyerbeer halála után beállított egy fiatalember.

— Meyerbeer unokaöccse vagyok — mutatkozott be. — Egy gyászindulót írtam nagybátyám halálára. Kérem, hallgassa meg.

Rossini meghallgatta, majd így szólt:

— Nem rossz. De jobb lett volna, ha ön hal meg és Meyerbeer írja a gyászindulót.

BIZONYÍTÉK.

Rossini ritkán volt beteg. 76 éves korában kezdett betegeskedni s az orvosok nem tudtak rajta segíteni.

Passy plébánosa, Galby, meg akarta látogatni, de Rossini felesége nem engedte a beteghez.

— Az uram mindig megtette emberi kötelességét — mondotta. — Nem akarom, főtisztelendő úr, hogy megjelenésével felizgassa őt. ..

De az abbé néhány nap múlva ismét eljött és bebocsáttatást követelt.

Rossini már nagyon beteg volt. Hosszú beszélgetés folyt le a költő és a lelkész között.

A plébános megkérdezte:

— Hiszi-e az Anyaszentegyház szent igazságait és tanításait?

Rossini csak ennyit felelt:

— Aki a *Stabat matert* írta, nem lehet hitetlen. A plébános megadta az abszolúciót.

FIAT VOLUNTAS TUA.

Weber tüdőbeteg volt. 1821 decemberében történt először, hogy egy köhögési roham után vért köpött. 35 éves volt ekkor s dicsősége tetőfokán állott. Tudta, hogy ez a vég. Elsápadt s csak ennyit mondott:

— Wie Gott will!

UTOLSÓ KÍVÁNSÁG.

Chopin azt kívánta, hogy frakkban temessék el. A gyászünnepeken Mozart *Requiem-jét* játsszák. A sírját Bellini sírja mellett ássák meg, a Père Lachaise-ben. És tegyenek a koporsójára lengyel földet. (Amikor elhagyta hazáját, hozott magával egy zsákocskával.) A szíve — így kívánta — ne idegen országban pihenjen. Adják vissza az anyaföldnek.

A szívét Varsóban temették el, a Szent Kereszt templomában.

ÖREGSÉG.

Auber jelenlétében egyszer arról folyt a szó, hogy milyen unalmas az öregség.

— Bizony unalmas — mondta Auber. — De, sajnos, a megöregedés az egyetlen módja annak, hogy sokáig éljen az ember.

MIRE VÁGYOTT?

Mendelssohn arról ábrándozott, hogy negyven éves koráig dolgozik, azután visszavonul a szerepléstől és Frankfurtban él, szép csöndesen. Három hónappal negyvenedik születésnapja előtt meghalt.

SÍRFELIRAT.

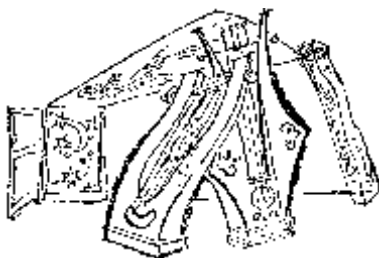
1864 március 25-ikén Wagner elkészítette sírfeliratát. A vers így hangzik:

Hier liegt Wagner, der nichts geworden
nicht einmal ein Ritter vom lumpigsten Orden;
nicht einen Hund hinterm Ofen entlockt er,
Universitäten nicht 'mal 'nen Dokter ...

Elsiratta magát s lemondott arról, hogy valaha is viszi valamire az életben. 51 éves volt...

Hat héttel később, május 4-ikén felkereste őt az új bajor király, az ifjú és rajongó II-ik Lajos titkára: Pfistermeister, s jelentette, hogy az uralkodó Wagner terveinek megvalósításához felajánlja segítségét és arra kéri Wagnert, keresse őt fel mihamarabb székvárosában, Münchenben.

Odautaztak. Wagner, mint tudjuk, utóbb mégis csak „vitte valamire”.

RÉGI DAL.

1867 júniusában Verdi szomorú hírt kapott Bussetoból: Antonio Barezzi haldoklik.

Barezzi Verdi második atyja volt, pártfogója, hű barátja, apósa, a zeneköltő első feleségének édesatyja.

Amikor Verdi Bussetóba ért, Barezzi már eszméletlenül feküdt, agonizált.

Leírhatatlan fájdalom vett erőt a zeneköltőn. Megrohanták az ifjúkor emlékei. Itt, ebben a házban találkozott először az önzetlen, a szív mélyéből fakadó szeretettel, itt kényeztették, bíztak benne, minden jóval elláták. Itt ismerte meg Margheritát, első feleségét, gyermekeinek anyját.

Margherita is, a fiuk is, a leányuk is meghalt régen, fiatalon. S most Barezzi is elköltözik örökre.

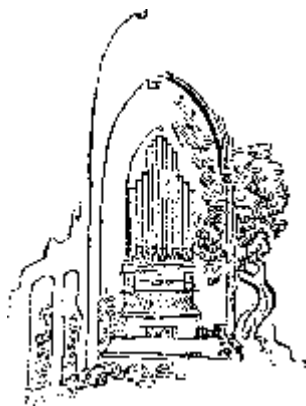
Leroskadt a karosszékbe, amely ott állt, régi zongorája előtt, keze a billentyűkre tévedt. Mit mondhatott, mit tehetett volna? Muzsikus volt, költő. Áhítatos, ünnepi dallam csendült föl keze alatt a zongorán. A *Nabucco* egyik dallama. Akkor írta, amikor kezdett magára találni imádott fia, leánya és felesége elvesztése után. Arra az időre emlékeztette ez a dallam, amikor Barezzi a leányát és két kis unokáját, az ő hitvesét és két kis gyermekét gyászolta; amikor lassan, igen lassan gyógyulni kezdett lelkében a hármass csapás ütötte szörnyű seb.

Barezzit a dallam visszahozta a földre. Megismerte a dalt, tudta, hajdan milyen érzésekből fakadt és megismerte Verdit is. A dallam elmondta mindazt, amit ebben az órában semmiféle szó sem tudott volna elmondani. Hangokba sűrítette az érzéseket, amelyek Verdi lelkében mindhalálig éltek a Barezzi-család iránt.

A haldokló megértette. Sápadt arcán bágyadt mosoly derengett, kezét nyújtotta a régi barát felé.

— Ó, én Verdim — mondotta — köszönöm ...

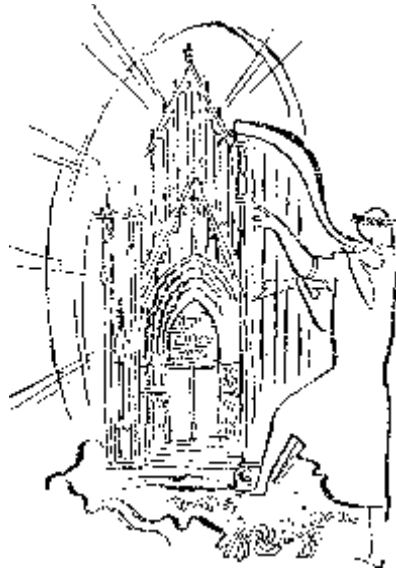
Ezekkel a szavakkal halt meg.

Utóhang

SED RESURREXIT!

SED RESSUREXIT!

— Három legenda —

1.

1729 nagy hetében a lipcsei Thomaskirchében új zenével, új kórusokkal és szólókkal került előadásra a Passió. A szöveget Máté evangéliumából egy Picander nevű költő írta, a zenét a Thomas-Cantor szerezte, ez köjtelességei közé tartozott. Bachnak hívták a Thomas-Cantort, Bach János Sebestyénnek, 44 éves volt ebben az időben, kissé már belefáradt abba a sok harcba, amelyet a polgárokkal, a városi tanáccsal, a felsőséggel kellett folytatnia s a rengeteg munkába. De türelmesen viselte sorsát. Első házasságából 7 gyermeke született, a másodikból 1729-ig 6. Nem mind maradt életben, de így is sok gondot, vesződést jelentett a népes család.

Az új passió nem keltett különösebb hatást. A lipcsei polgárok sok kifogásolni valót találtak rajta, Bonyolult, mesterkéltnél, kiagyalt, színpadias — azt mondták.

De azért előadták még néhányszor. Amíg a szerző élt.

1750-ben meghalt a Thomas-Cantor, a mű lekerült a templom műsoráról, elfeledték. A szerzőt is.

A muzsikusok között ugyan volt becsülete, de fiai, különösen Philipp Emanuel, kedveltebb, népszerűbb volt, mint ő, mint az öreg Bach.

... Száz esztendővel később, 1822-ben egy kisfiútól azt kérdezte a nagyanyja, hogy mivel örvendeztethetné meg tizenharmadik születésnapja alkalmából.

— Zelter tanár úrnál néhány Bach-partitúra található kéziratban — felelte a kisfiú. — Szeretném, ha az egyiket lemásoltatnád a számomra.

— Melyiket, fiacskám?

— Azt, amelynek szövege Máté evangéliumából készült.

Zelter tanár úr Goethe egyik legjobb barátja volt. Tanítványát, a 13 éves kis csodagyereket Felixnek hívták, Mendelssohn Felixnek. Salomon-nagymama lemásoltatta számára a teljesen elfelejtett passiót.

— Addig nem nyugszom, amíg elő nem adjuk! — jelentette ki a kisfiú.

És nem nyugodott.

Addig forgatta a partitúra lapjait, amíg kívülről meg nem tanulta az egészet. És húszéves korában, műkedvelőkkel előadta a *Máté-passiót*.

Száz évvel első előadása után: 1829 március 11-ikén a *Máté-passió* feltámadott.

Óriási sikert aratott. Az előadást Bach születésnapján, március 21-ikén meg kellett ismételni. És a nagyhéten, április 17-ikén, általános kívánságra, újra.

Azóta él.

A „három nap”, amely alatt a sírban feküdt, száz esztendőt jelentett. De mit jelent száz esztendő az örökkévalóság végtelenjéhez képest?

2.

1824 május 7-ikén zsúfolásig megtelt közönséggel a bécsi Kärntnerthortheater. Hangversenyt tartottak a színházban, zenekari hangversenyt. Bécs minden valamirevaló zenésze közreműködött az előadáson. A műsoron a *Die Weihe des Hauses* című nyitány szerepelt, a *Missa Solemnis* három nagy himnusza, és a *Kilencedik Szimfónia*.

A hangversenynek nagy sikere volt, a zeneszerző azonban mit sem hallott a tapsfergetegből. Siket volt.

A kritika mérsékelt elragadtatással nyilatkozott a szimfóniáról. Zavarosnak és érthetetlennek találta.

S a költő három évvel a bemutató előadás után meghalt.

A mű nem kallódott el. De hogy milyen sorsra jutott, elmondja Goldmark, ő feljegyezte emlékirataiban, hogy 1847-ben, amikor a bécsi Konzervatóriumban tanult, zenekari gyakorlatként játszották a növendékekkel a *Kilencedik Szimfónia* első tételét. S az igazgató a tétel végén így szólt a növendékekhez:

— Ne csodálkozzatok, kedveseim, ezen a zenén. Akkor, amikor írta, szegény Beethoven már nem volt ép-elméjű.

. . . 1831 október 6-ikán egy fiatal, ismeretlen 18 éves diák levelet írt a Schott zeneműkiadó cégnek, Mainzba. Közölte, hogy elkészítette Beethoven „isteni” *Kilencedik Szimfóniájának* zongorakivonatát s felajánlotta kiadásra.

Nem kellett.

A diák nem nyugodott. Tizenöt évvel később, amikor karmester lett, 1846 április 5-ikén előadta Drezdában a „zavaros és érthetetlen” művet.

A *Kilencedik Szimfónia* ezen a napon feltámadott, azóta él és élhet.

Huszonkét esztendeig volt tetszhalott.

A diákot, aki feltámasztotta, Wagner Richárdnak hívták.

1875 március 3-ikán mutatta be a párizsi Opéra comique a *Carmen*-t.

Ha azt mondanók, hogy megbukott, talán túloznánk. Nem bukott meg, csak nem aratott sikert. S a következő évadban már lekerült a műsorról.

A szerzőnek ez nem fájt, mert a szerző, Bizet, három hónappal remekművének bemutatása után, 1875 június 3-ikán meghalt.

A darabot néhány külföldi színpad is előadta, a zeneértők — élükön Nietzschével, a filozófussal — felismerték s valaki 1883-ban azt tanácsolta az Opéra comique igazgatójának, hogy új rendezésben hozza színre. Ne naturalista eszközökkel. Ne toprongyos cigányok csellengjenek az ütött-kopott díszletek között. „Díszkiadást” rendezzen a *Carmen*ből. A rendezés ne „természthű” legyen, hanem stilizált. Selyemharisnyás, lakktopánkás cigánylányokkal, balettel, ragyogó díszletekkel. A párizsiak fényt, pompát, ragyogást várnak, ha operába mennek.

Az igazgató megfogadta a tanácsot. A *Carmen* felújítása 1883 április 21-ikén tomboló sikerrel járt.

Ki adta a jó tanácsot az igazgatónak? Nem tudjuk. A krónika nem őrizte meg a nevét.

Az ég küldötte volt. Mint Mendelssohn. És Wagner. Az Igazságé, amely nem tűri, hogy kriptába zárják a Szellemet, az Igét, a Lelket.

Mert örök élet ígértetett neki.

NÉVMUTATÓ

Tartalmazza

a «Zenélő óra»-ban felbukkanó nevezetesebb muzsikuskok legfontosabb adatait és annak megjelölését: mely oldalakon esik róluk szó, továbbá néhány zenei fogalom meghatározását.

- A BAJAZZÓK, Leoncavallo dalműve. 127.
- ABONYI LAJOS, népszínmű- és regényíró, * 1833, † 1898. 122.
- A BÚVÓS VADÁSZ (*Der Freischütz*), C. M. Weber dalműve. 107, 122, 240.
- A CIGÁNYBÁRÓ, Johann Strauss operettje. 72.
- ADAGIO, lassan, kényelmesen. A zenemű lassú részlete, része, tétele.
- A FALUSI BORBÉLY (*Der Dorfbarbier*), Johann Schenk dalműve. 162.
- AGEZILAOS, spártai király, sánta létére a görögök egyik legkiválóbb hadvezére volt. Krisztus előtt a negyedik században élt. 266.
- A HUGENOTTÁK, Meyerbeer dalműve. 125, 128, 151.
- AIDA, Verdi dalműve. 167, 168, 169.
- A JÓL HANGOLT ZONGORA (*Das wohltemperierte Klavier*), Bach J. S. remeke. 48 prelúdium és 48 fuga, az összes dúr és moll hangnemekben. 232, 241.
- D'ALBERT *Engen*, német zongoraművész és zeneszerző, * 1864, † 1932. Liszt-tanítvány. Leghíresebb dalműve: *A hegyek alján* (Tiefland). Századunk egyik legnagyobb zongoraművésze. 70.
- ALCIDOR, Spontini dalműve. 28.
- ALDA FRANCES, kiváló drámai énekesnő a század első és második évtizedében. 217, 218.
- A LEGNANÓI ÜTKÖZET, Verdi dalműve. 226.
- ALI BABA, Cherubini utolsó dalműve. 246.
- ALDRIDGE *Ira*, néger *színész*, * 1804. † 1867. A Nemzeti Színházban is fellépett. 123, 124.
- ALLEGRO, élénken, gyorsan. A zenemű egyik gyors részlete, része, tétele.
- AMPHION, legendás görög dalnok. 115.
- ANACREON, Cherubini dalműve. 146.
- ANAKRONIZMUS, vétség az időrend ellen. Például ha a XVI. században játszó művében olyan embert szerepeltet az író, aki csak a XVIII. században élt.
- AN DER SCHÖNEN BLAUEN DONAU, 1. *Kék Duna*.
- ANDERSEN *Hans Christian*, világhírű dán mesemondó és költő, * 1805, † 1875. 214.
- D'ANDRADE *Francesco*, portugál baritonista, * 1859, † 1921. Don Juan leghíresebb megszemélyesítőinek egyike. 154.
- ANDRÉ, neves és érdemes német zeneműkiadóvállalat Offenbachban. Alapította *André Johann* 1784-ben. Mozart hátrahagyott kézíratainak kiadója. 209, 240.
- ANGOL TEDEUM vagy UTRECHTI TEDEUM, Händel műve, az utrechti béke hálahimnusza (1713).
- A NIBELUNG GYŰRŰJE (*Der Ring des Nibelungen*), Wagner nagyszabású ünnepi színjátéka három napra és egy előestére. Az előeste: *A Rajna kincse*. Első este: *A walkür*. Második este: *Siegfried*. Harmadik este: *Istenek alkonya*. 253.
- ANNA (*Stuart*), angol királynő, * 1665, † 1714. 179, 180.
- ANTHES *György*, a világ legkülönb Wagner-énekesének egyike, eszményi hőstenor, páratlan Lohengrin, * 1863, március 12-én, † 1922 február 23-án. 1903-tól 1922-ig a budapesti Operaház művésze. 123.
- A PELESKEI NÓTÁRIUS, Gaál József népies bohózata. 89.
- A PORTICI NÉMA, Auber dalműve. 100.

- APPASSIONATA, Beethoven egyik zongoraszonátája (57. mű, f-moll). 243.
- A PRÓFÉTA, Meyerbeer dalműve. 96, 136.
- ARCANUM, Weber műve. 211.
- ARMIDA, Gluck dalműve. 127.
- ARNOULD *Sophie*, francia énekesnő, * 1744, f 1802. Gluck Iphigéniájának első megszemélyesítője. 114.
- ARTARIA, híres bécsi zeneműkiadó-vállalat; többek között Mozart és Beethoven műveinek kiadója. Alapították 1770-ben. 211.
- ASCANIUS ALBÁBAN, Mozart színpadi szerenátája. 237.
- A SZEVIILLAI BORBÉLY, Beaumarchais vígjátéka. Többen megzenésítették, így Paisiello és Rossini is. 54.
- A TEREMTES (*Die Schöpfung*), Haydn oratóriuma. 272.
- ATONÁLIS ZENE, nem hangnem nélküli zenét jelent, hanem olyan zenét, amelynek tonalitása «eltér a régebbi fajta dur-moll tonalitástól». 76.
- A TRAVIATA, Verdi dalműve. 166.
- A TRUBADÚR, Verdi dalműve. 52.
- ATTILA, Verdi dalműve. 225, 226.
- AUßER [ober] *Daniel François*, a második császárság korabeli Franciaország egyik legnépszerűbb színpadi zeneszerzője, * 1782. f 1871. Legnevezetesebb művei: *A portiei néma* (1828), *Fra Diavolo* (1830), *A fekete domino* (1837). 56, 59, 97, 98, 100, 101, 223, 243—244, 246, 249, 250, 276.
- A VARÁZSFUVOLA, Mozart utolsó dalműve. 154, 155, 162, 233, 237, 239, 253.
- A VÍZHORDÓ (*Les deux journées*), Cherubini dalműve. 50, 117, 189, 245.
- A WALKÜR, Wagner dalműve, *A nibelung gyűrűje* trilógia első része, 126, 253.
- AZ AFRIKAI NŐ, Meyerbeer dalműve. 97.
- AZ ARLESI LÁNY, Alphonse Daudet színműve; Bizet írt hozzá kísérőzenét. 38.
- AZ ÁLARCOSBÁL (*Un ballo in maschera*), Verdi dalműve. 223.
- AZ ORLEANSI SZŰZ, Schiller drámája, Verdi dalműve (*Giouanna d'Arco*). 90.
- ÁBRÁNYI *Koméi*, idősebb, zeneszerző és zenei író, * 1822, 11903. Chopin-tanítvány. 108.
- ÁGAI *Adolf*, író, humorista, * 1836, f 1⁹¹⁶. Arany János tanítványa volt. *Porzó* néven is írt. 81, 84.
- BACH *Anna Magdaléna*, Bach J. S. második felesége. 271.
- BACH *Johann Sebastian*, német zeneszerző, a világ legcsodálatosabb zenei lángelméinek egyike, * 1685 márc. 21.-én Eisenachban, f 1750 július 28.-án Lipcsében. A lipcsei Thomaskirche kántora (karnagya) volt. Kétszer nősült, két házasságából húsz gyermek született. Zongora-, orgona-, hegedű-/zenekari és énekkari művei, miséi, kantatái, passiói remekelések. Mint előadóművész is ritkította párját. 46, 133, 139, 149, 161, 177, 178, 179, 185, 231, 232, 237, 242, 247, 254, 259, 271, 281—282.

- BACH *Johann Christian*, a milánói vagy angol *Bach*, Bach J. S. legkisebb fia, * 1735, f 1782. A gáláns stílus egyik mestere. 237.
- BACH *Philipp Emánuel*, a berlini vagy hamburgi *Bach*, Bach J. S. első házasságából származó fia, * 1714, f 1788. Nagy Frigyes cembalistája, kivételes tehetségű zeneszerző volt. Haydn is, Mozart is mestérének tekintette. 178, 232, 282.
- BACHRICH *Zsigmond*, magyar származású zeneszerző, a bécsi udvari színház szólóbrácsása, * 1841 Nyitra-Zsámbokrét, f 1913 Bécs. 59, 138.
- BARÓKK, a zenében az a stílus, amely nagy általánosságban 1600 és 1750 között uralkodott. A stílus legnagyobb mesterei Bach J. S. és Händel.
- BARTAY *András*, zeneszerző, * 1798, † 1856. Jeles pedagógus, a Nemzeti Színház igazgató-bérlője volt. 1845 tavaszán 20 aranyat tűzött ki Kölcsey *Himnuszának* megzenésítésére. Ennek a pályázatnak köszönhetjük Erkel Himnuszának megszületését. 71, 108.
- BARTÓK *Béla*, korunk egyik legnagyobb zeneköltője, zongoraművésze, zenekutatója, tudósa, az új zene világszerte és méltán híres úttörője, * 1881 március 25.-én Nagyszentmiklóson. 133.
- BATKA *János*, cseh származású, magyarrá lett zeneszerző, * 1795, † 1874. 44.
- BAUERNFELD *Eduard von*, osztrák drámaíró, * 1802, † 1890. 68.
- BÁNK BÁN, Katona József tragédiája, Erkel Ferenc dalműve. 260.
- BEATRICE DI TENDA, Bellini dalműve. 166.
- BECKMESSER, Wagner *A nürnbergi mesterdalmnokok* című operájának egyik alakja. Benne Wagner a zenekritikusokat, elsősorban Hanslickot gúnyolta ki. Szórszálhasogató, rosszindulatú, szüklátóköri, epés, korlátolt, gonosz ember. A mesterdalmnok céh jegyzője. 11, 143.
- BEER *Michael*, német drámaíró, Meyerbeer öccse. 223.
- BEETHOVEN *Ludwig van*, németalföldi eredetű zeneszerző, a világ legfényesebb zenei lángelméinek egyike. A zongora és a modern zenekar egyik legnagyobb mestere. Szimfóniai, nyitányai, dalműve, szonátái és versenyművei, kamarazeneművei a zeneköltészet legdrágább kincsei közé tartoznak. A zenei kifejezés lehetőségeit megsokszorozta, a hangok világának addig ismeretlen birodalmait tárta fel a nyugati műveltségű emberiség előtt. * 1770 december 16.-án vagy 17.-én Bonnban, † 1827 március 26.-án Bécsben. Élelé végén megsiketült. 11, 13, 20, 41, 68, 70, 81, 99, 116, 133, 134, 139, 145, 146, 147, 149, 152, 162, 163, 164, 183, 184, 190, 194, 212, 231, 233, 237, 238, 239, 241, 242, 243, 245, 249, 260, 262, 263, 265, 267, 283.
- BELLINI *Vincenzo*, kiváló tehetségű olasz dalmű-zeneszerző, * 1801, † 1835. Leghíresebb művei: *Romeo és Julia* (Montecchi e Capuletti 1830), *Az alvajáróm* (1831), *Norma* (1831), *Beatrice di Tenda* (1833), *A puritánok* (1835). 276.
- XIV. BENEDEK pápa (*Prosper Lambertini*), * 1675. Uralkodott 1740-től 1758-ig. Kiváló teológus és egyházszerző volt. 268.
- BENVENUTO CELLINI, Berlioz dalműve. 165, 251.
- BENZA *Károly*, énekes, * 1812, † 1872. A Nemzeti Színház művésze. 84.
- BERLIOZ *Hector*, a XIX. század s a francia nemzet egyik legnagyobb zeneköltője, az új zeneköltészet egyik úttörője, a modern zenekar, a modern hangszerelés első és legkiválóbb mestereinek egyike,

- * 1803 december 11.-én La Côte St. André, † 1869 március 8.-án Párizs. A programzene történetének egyik kimagasló alakja, ő írta (1846) a Rákóczi-indulót. 33, 40, 42, 52, 62, 65, 66, 108, 136, 137, 146, 147, 165, 193, 200, 246, 249, 250, 251, 254, 263, 268, 273.
- BERTOUP *Henri Montan*, francia zeneszerző, * 1767, † 1844. A napóleoni kor kedvelt dalműszerzője (*Montano et Stéphanie* stb.). 94, 95.
- BERTRAM *Theodor*, híres német baritonista, * 1869, † 1907. öngyilkos lett. 154.
- BÉCSI OPERAHÁZ, építette (1861—69) van der Müll és Siccardsburg; 3000 ülőhellyel. 39, 73, 127, 128, 138.
- BISMARCK *Otto*, Lauenburg hercege, német államférfi, a «vaskancel-lár», * 1815, † 1898. 243.
- BIZET *Georges*, francia zeneköltő, * 1838, † 1875. Remekműve a *Carmen* (1875). Az első «verista» dalmű. Benne megmutatta Bizet, hogy a hagyományos zenei formák tiszteletbentartásával hogyan lehet igazán modern dalművet írni. Nevezetes alkotásai: *A gyöngyhalászok* (1863), *Djamiléh* (1872), *Az arlesi lány* (kísérő zene A. Daudel színművéhez). Bizet Halévy zeneszerző leányát vette feleségül 38, 67, 99, 100, 202, 203, 211, 261, 267, 284.
- BOGNÁR *Ignác*, tenorista és népszerű népdalköltő, * 1811, † 1883. Külföldön is szerepelt; dalműveket is írt; a Nemzeti Színház művésze volt. 83.
- BOIELDIEU *François Aldrien*, francia dalmű-zeneszerző, * 1775, † 1834. Leghíresebb dalművei: *A bagdadi kalifa* (1800), *Jean de Paris* (1812), *A fehér nő* (1825). 199.
- BORGIA LUKRÉZIA történetét sokan dolgozták fel színművé, dalművé. Többek között Donizetti is. 83.
- BOUFFES PARISIENS, Offenbach első színháza. Alapította 1855-ben. 221, 222.
- BÖHM *József*, hegedűművész és pedagógus, * 1795 Pest, † 1876 Bécs. Az udvari zenekar tagja. Az ő tanítványa volt Joachim, Reményi, Ernst stb. 163.
- BÖSENDORFER, híres bécsi zongoragyárosok. *Ignác*, * 1796, † 1859. Fia: *Ludvig*, * 1835, † 1919. 45, 47, 48.
- BRAHMS *Johannes*, német zeneköltő, a német dal, kamara- és szimfonikus zene kiváló mestere, * 1833, † 1897. 39, 60, 61, 63, 64, 69, 139, 152, 153, 154, 254.
- BRUCKNER *Anton*, osztrák zeneköltő, * 1824, † 1896. Művei: nagyszabású szimfóniák, karművek, egyházi zeneművek. 151.
- BÜCSÜ-SZIMFÓNIA (*fisz-moll*), Haydn műve (1772). 181, 182.
- BULL (*Bornemann*) *Ole*, híres norvég hegedűművész, * 1810, † 1880. Spohr és Paganini tanítványa. 24.
- BÜLOW *Hans Freiherr von*, német zongoraművész és karmester, * 1830. † 1894. Liszt-tanítvány. 1857-ben feleségül vette Liszt Ferenc leányát, Cosimát, 1869-ben elvált tőle. Cosima Wagner Richárdhoz ment nőül. 66, 241.
- CAFFARELLI *Gaetano Majorano*, világhírű olasz énekes (kasztrált), * 1703, † 1783, San Dorato hercege. 114.
- CAPRICE, CAPRICCIO, formához nem kötött, szabad, fantáziaszerű zenemű.

- CARAFÁ *de Cotabrano Michèle*, olasz dalmű-zeneszerző, a párisi konzervatórium zeneszerzés-tanára, * 1787, † 1872. Harminchat dalművet írt. 202, 203, 249.
- CARDUCCI *Giosué*, olasz költő, * 1835, † 1907. 253.
- CARMEN, Bizet dalműve. 130, 170, 284.
- CASTILBLASE *François Henry*, francia zenei író, * 1784, † 1857. 107, 108.
- CATALANI *Angelica*, világhírű olasz operaénekesnő, * 1780, † 1849. 121.
- CAVOUR *Camillo di Benső gróf*, kiváló olasz államférfi, * 1810, † 1861. Az olasz egység egyik megeremtője. 52.
- CERESA, olasz tenorista, a Nemzeti Színház művésze, 122, 123,
- CHANT SUR LA MORT DE HAYDN (*Ének Haydn halálára*), Cherubini műve. 245.
- CHERUBINI *Maria Luigi*, olasz származású francia zeneszerző, * 1760. † 1842. Korának egyik legkiválóbb drámai zeneszerzője. Leghíresebb dalműve: *A vízholdó* (Les deux journées 1800). A párizsi konzervatórium zeneszerzés-tanára, majd nagy érdemeket szerzett igazgatója volt. Haydn és Beethoven rendkívül sokra tartotta Cherubinit. 30, 50, 65, 100, 117, 146, 186—192, 199, 238, 239, 242, 245, 246, 250, 251, 260, 273, 274.
- CHLADNI *Ernst Florens Friedrich*, német akusztikus, * 1756, † 1827. 47.
- CHOPIN *Frédéric*, nagy lengyel zongoraművész és zeneszerző, a zongorairodalom legihlettebb költőinek egyike, * 1810, 1849. Párizsban élt. Tüdőbajos volt. 276.
- CINQUECENTO, a tizenhatodik század. 1500—1599.
- CLEMENTI *Muzio*, olasz zongoraművész, zeneszerző, pedagógus, * 1746, † 1832. Beethoven nagyrabecsülte. Legnevezetesebb tanítványai: Johann Cramer, John Field, Moscheies, Kalkbrenner. A *Gradus ad Parnassum* szerzője. 31.
- CONSERVATOIRE, teljes nevén *Conservatoire national de musique et de déclamation*, párizsi zenei főiskola. Alapították 1784-ben *École royal de chant et de déclamation* címmel. 30, 100, 101, 147, 187, 189, 199.
- CRAMER *Johann*, német zongoraművész és pedagógus, * 1771, † 1858. Etűdjeit ma is játsszák. 238.
- CRESCENTINI *Girolamo*, kiváló olasz énekművész (kasztrált), * 1766, † 1846. 191.
- CROQUEFER, Offenbach egyfelvonásosa. 221, 222.
- CSAJKOVSKIJ *Iljics Péter*, orosz zeneköltő, * 1840, † 1893. Szimfonikus zenekari műveket, versenyműveket, dalműveket, baletteket írt. Rendkívül népszerű. Nem orosz zenét írt. A nyugati zeneköltészet formanyelvén szólalt meg. 216.
- CUZZONI *Francesca*, kiváló olasz énekesnő, Händel londoni társulatának primadonnája, * 1700, † 1771. Hő.
- CZERNY *Károly*, osztrák zongorapedagógus, * 1791, † 1857. Beethoven tanítványa, Liszt mestere. Pedagógiai műveit ma is alapvetőknek tekintik. 212.
- DA PONTE *Lorenzo (Emanuele Conegliano)*, olasz költő, * 1749, † 1838. Ő írta Mozart *Don Juan*, *Così fan tutte* és *Figaro lakodalma* című dalműveinek szövegkönyvét. 93, 184.

- DAS WOHLTEMPERIERTE KLAVIER, 1. *A jól hangolt zongora.*
 DAUDET *Alphonse*, francia regényíró, * 1840, † 1897. 38.
- DEÁK *Ferenc*, kiváló magyar államférfi, «a haza bölcse», * 1803, † 1876. 71, 72.
- DE.IAURE, francia szövegkönyvíró a XVIII. században. 94.
- DER DORFBARBIER, 1. *A falusi borbéig.*
- DER FREISCHÜTZ, 1. *A bűvös vadász.*
- DER RING DES NIBELUNGEN, 1. *A nibelung gyűrűje.*
- DIABELLI *Antonio*, osztrák zeneszerző, * 1781, † 1858. 1824-ben zeneműkiadó vállalatot alapított, ő volt Schubert kiadója. 207, 208.
- DIE ERSTE WALPURGISNACHT, 1. *Valpurgis éj.*
- DIES *Albert*, festőművész, * 1755, † 1822. Haydn közlései alapján megírta a nagy osztrák mester életrajzát. 262.
- DIE SCHÖPFUNG, 1. *A teremtés.*
- DIE WEIHE DES HAUSES (*Színházavatás, Házavalás*), Beethoven zenekari nyitánya. 283.
- DIE ZAUBERFLÖTE, 1. *A varázsfuvola.*
- DINGELSTEDT *Franz Freiherr von*, német költő, dramaturg, intendant, * 1814, † 1881. 90.
- DIÓSY *Béla*, zenei író, * 1863, † 1930. 125, 157.
- DOLES *Johann Friedrich*, német zeneszerző, * 1715, † 1797. Bach J. S. tanítványa volt, a lipcei Thomasschule kántora lett. 231.
- DONIZETTI *Gaetano*, olasz dalmű-zeneszerző, * 1797, † 1848. Leghíresebb dalművei: *Szerelmi bájital* (1832), *Lucretia Borgia* (1833), *Lammermoori Lucia* (1835), *A kegyencnő* (1839), *Mari, az ezred leánya* (1840), *Don Pasquale* (1843). 150, 253.
- DON JUAN történetét sokan dolgozták fel zenés játékká. Többek közt Gluck táncjátékot írt belőle, Mozart operát. 93, 135, 184, 235, 238, 239.
- DOPPLER két híres fuvolaművész neve. *Ferenc* (Albert), * 1821, † 1883, írta az *Ilka és a huszártoborzó* című dalművet (1849). Részben ő hangszerezte Liszt rapszódiáit. Öccsével: *Károly* (* 1825, † 1910) sokáig a Nemzeti Színház tagja volt. 109.
- DUBEZ *Péter* hárfaművész, * 1849, † 1890. Wagner köréhez tartozott. Wagner rábízta *A nibelung gyűrűje* hárfaszólamainak átdolgozását (*A walkür* kivételével). 124.
- DUMAS *Alexandre ifj.*, francia író, * 1824, † 1895. 250.
- DURANTE *Francesco*, jeles olasz zeneszerző, * 1684, † 1755. Scarlatti tanítványa. 244.
- EGRESSY *Béni* (*egresi Galambos* Benjámín), színész, szövegkönyvíró, zeneszerző, * 1814, † 1851. Résztvett a szabadságharcban. Népszerű népdalköltő volt. ő írta a *Szózat* zenéjét és Erkel Ferenc *Bátori Mária*, *Hunyadi László* és *Bánk bán* című dalműveinek szövegkönyvét. 71, 72, 108, 122.
- ELBERT *Imre* zeneszerző, * 1860, † 1897. Liszt-tanítvány. Dalműveket írt (*Tamara* 1895). 212.
- ELSSLER *Fanny*, híres bécsi táncosnő, * 1810, † 1884. Pesten is fölépelt. 36.
- ERKEL *Ferenc*, úttörő magyar zeneszerző, zongoraművész és karmester, * 1810 november 10.-én Gyula, † 1893 június 15.-én Budapest.

- A magyar zenei élet egyik legtevékenyebb alakja. A Nemzeti Színház karnagya. A Filharmóniai Társulat alapítója (1853), az Országos Daléregyesület elnöke (1868). Az Országos Zeneművészeti Főiskola első igazgatója (1875—1889). A *Himnusz* költője. A magyar dalmű megteremtője. Dalművei: *Bátori Mária* (1838), *Hunyadi László* (1844), *Bánk bán* (1861), *Dózsa György* (1867), *Brankovics György* (1874), *Névtelen hősök* (1880), *István király* (1885), az *Erzsébet* második felvonása (1857). 71, 72, 108, 124, 203, 254, 255, 260.
- ERLKÖNIG, Goethe balladája. Sokan megzenésítették. így, többek közt Loewe, Schubert is. 248.
- EH NANI, Victor Hugo híres drámája (*Hernani*), Verdi dalműve. 225.
- ESTERHÁZY *Miklós József* herceg tábornok, * 1714, † 1790. Az ő idejében volt Haydn a galántai, a 30 tagú kismartoni és eszlerházi zenekar és operatársulat vezetője. 181, 182. *Fia és utóda*:
- ESTERHÁZY *Antal* herceg, * 1738, † 1794, feloszlatta a zenekart. *Antal fia*:
- ESTERHÁZY *Miklós* herceg, * 1765, † 1833 Haydnnel újra megszerveztette. 233.
- EURYANTHE, Weber dalműve. 200.
- ÉNEK A HARANGRÓL (*Das Lied von der Glocke*), Schiller híres verse. 154.
- FAHRBACH *Josef*, osztrák fuvola- és gitárművész, * 1804, † 1883. 207.
- FANTASZTIKUS SZIMFÓNIA, a fiatal Berlioz nagyszabású szimfóniája. 137.
- FAUST, Goethe drámai költeménye, Gounod dalműve. 102, 247.
- FÁNCSY *Lajos* színész, * 1809, † 1854. A Nemzeti Színháznak kezdetől fogva tagja volt. 83.
- FANISKA, Cherubini dalműve. 239.
- I. FERENC magyar király és osztrák császár, * 1768, † 1835. 1792-ben lépett a trónra. 238.
- I. FERENC JÓZSEF a legkiválóbb uralkodók egyike, * 1830 augusztus 18.-án Bécsben, trónralépett 1848 december 2.-án, † 1916 november 21.-én. 151, 195.
- FERRI *Baldasare*, híres olasz énekes (kasztrált), * 1610, † 1680. 115.
- FIDÉLIO, Beethoven egyetlen dalműve. 116, 119, 190, 242.
- FIELD *John*, angol zeneszerző és zongoraművész, * 1782, † 1837. deamenti tanítványa. Sokáig élt Szentpéterváron. 31, 32.
- FIGARÓ LAKODALMA, Beaumarchais vígjátéka, Mozart dalműve. 184, 239.
- FINALE, befejezés; valamely mű zárószakasza; többleteles mű utolsó tétele; a felvonás utolsó, többnyire nagyszabású és mozgalmas, sok szereplőt megmozgató jelenete.
- FORTUNIO DALA, Offenbach egyfelvonásos dalműve. 64.
- FRA DIAVOLO, Auber dalműve. 100.
- FRANCOEUR *François*, francia zeneszerző és hegedűművész, * 1698, † 1787. 95, 96.
- FRANKENBURG *Adolf* író, * 1811, † 1884. 185.
- IV. FRIGYES VILMOS porosz király volt 1810-től 1861-ig. 193.
- FRIMMEL *Theodor von*, osztrák Beethoven-kulató. * 1853, + 1928. 41.

- GALLENBERG *Vencel Robert* gróf, osztrák zeneszerző, * 1783, † 1839
Giucciardi Giulietta grófnő férje, s a Kärtnerthortheater igazgatója
volt. ötven balettet írt. 239.
- GALLIANI *Ferdinando* abbé, elmés olasz író, * 1702, † 1787. Tíz évig
(1760-tól 1770-ig) az olasz követség titkára volt Párizsban. 114.
- GAY *John* angol költő, * 1685, † 1732, a *The Beggars opera* (Koldus-
opera) szövegének írója. 145.
- GÁRDONYI *Géza* író, * 1863, † 1922. 72.
- GENERÁLPAUZA, általános szünet, az összes közreműködők egyidejű,
közös szünete, amely hirtelen és teljesen megakasztja a zenemű
folyamát.
- GENOVÉVA, Offenbach operettje. 201.
- GEWA.NDHAUS, Lipszében a posztóárosok csarnoka. Ennek termében
tartották 1781 óta a zenekari hangversenyeket. Később a hangver-
senyek színhelye változott, elnevezése azonban (*Gewandhauskon-
zerte*) megmaradt. Ezek a bérleti hangversenyek európai híreiek
voltak és azok ma is. 25, 26.
- GIOVANNA D'ARCO (*Az orleansi szűz*), Schiller drámája, Verdi dal-
műve. 222, 223.
- GIRARDI *Alexander*, kiváló osztrák színész, * 1850, † 1918. 88.
- GLUCK *Christoph Willibald*, német zeneköltő, az opera nagyjelentőségű
reformátora, * 1714 július 2.-án Erasbach, † 1787 november 15.-én
Bécs. Legnevezetesebb alkotásai: *A rászédett kádi* (1761), *Orfeusz*
(1762), *Alceste* (1767), *Párizs és Heléna* (1770), *Ifigénia Auliszban*
(1774), *Armida* (1777), *Ifigénia Tauriszban* (1779). 94, 114, 127.
135, 196, 200, 244, 245, 262, 267.
- GOETHE *Johann Wolfgang von*, az európai költészet egyik legnagyobb
mestere, * 1749, † 1832. 28, 184, 231, 238, 241, 242, 246, 247, 248,
262, 282.
- GOLDMARK *Károly*, korunk egyik méltán népszerű zeneszerzője,
* 1830, † 1915. Legnevezetesebb művei: *Sakuntala-nyitány* (1865),
Sába királynője (dalmű 1872), *Hegedűverseny*. Dalművek, kamara-
zeneművek, zenekari darabok. 44, 62, 63, 86, 87, 139, 283.
- GOUNOD *Charles*, a legnépszerűbb francia dalmű-zeneszerző, * 1818,
† 1893. Halévy-tanítvány. Legnevezetesebb dalművei: *Faust* (*Margarethe*
1859, a franciák «nemzeti operája»), *Romeo és Julia* (1867).
102, 240. I.
- GÖTZ VON BERLICHINGEN, Goethe drámája, Goldmark dalműve. 86.
- GRAND JEU, a harmóniumnál, orgonánál az összes regiszterek, az egész
mű bekapcsolása. Ugyanaz, ami a zenekarnál a teljes együttes. 46.
- GRAUPNER *Christoph*, német zeneszerző, Bach tekintélyes kortársa,
* 1683, † 1760. 161.
- GRÉTRY *André Ernest Modeste*, francia dalmű-zeneszerző, * 1742.
† 1813. Legnépszerűbb dalművei: *Oroszlánszívű Rikárd* (1784),
Kékszakáll (1789). 12, 94, 243—244.
- GRIESINGER *Georg August*, a szász követség titkára Bécsben, * 1828.
Haydn barátja és életrajzírója volt. 233, 236.
- GRILLPARZER *Franz*, osztrák drámaköltő, * 1813, † 1856. 152.
- GRUBE *Max*, német színész és rendező, * 1854. 151.
- GUHR *Carl Wilhelm Ferdinand*, karmester, zenei író, * 1787. Nevezetes
írása: *Paganini's Kunst die Violine zu spielen* (1828). 33.

- GUSTAVE, Auber dalműve. 223.
- H. GYÖRGY angol király, * 1683, † 1760. 1727-ben lépett trónra. Händel pártfogója volt. 180, 182, 183.
- HABENECK *François Antoine*, francia hegedűművész és karmester, * 1781, † 1849. 1828-ban lett a párizsi konzervatóriumban hangversenyező zenekar karnagya. A zenekart igen magas színvonalra emelte. A művészi zene egyik legkiválóbb népszerűsítője volt Párizsban. 147.
- HALÉVY *Jacques Fromental*, francia zeneszerző, * 1799, † 1862. Leghíresebb dalművei: *A zsidónő* (1835), *A villám* (1835). A francia Akadémia titkára volt, Bizet apósa. 66, 250, 251.
- HANDEL *Berta*, operaénekesnő, * 1869, † 1927. Diósy Béla felesége volt. 157.
- HANSLÍCK *Eduard*, osztrák zenei író, * 1825, † 1904. A *Neue Freie Presse* zenekritikusa. L. *Beckmesser*. 151.
- HAPPY END, magyarul szerencsés vég, jó befejezés.
- HASSE *Johann Adolf*, német dalműzeneszerző, * 1699, † 1783. Porpora és Alessandro Scarlatti tanítványa. 1730-ban feleségül vette Faustina Bordonit, a híres énekesnőt. Handel kiváló kor- és versenytársa. 237.
- HAYDN *Johann Michael*, osztrák zeneszerző, Haydn Joseph testvéröccse, * 1737, † 1806. A nagyváradai püspök, majd a salzburgi érsek zenekarának karnagya volt. 236.
- HAYDN *Joseph*, osztrák zeneszerző, a nyugati zeneköltészet legfényesebb lángelméinek egyike. * 1732 március 31.-én Rohrau, † 1809 május 31.-én Bécs. Az Esterházy hercegek karmestere volt. Szimfóniákat, kamarazeneműveket, oratóriumokat, miséket, dalműveket írt. 17, 18, 19, 27, 35, 50, 139, 181, 182, 183, 185, 190, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 245, 259, 262, 263, 264, 265, 272.
- HÄNDEL *Georg Friedrich*, német zeneszerző, a zeneköltészet legfényesebb lángelméinek egyike, * 1685 február 23.-án Halle, † 1759 április 14.-én London. Korának legnagyobb oratórium- és dalműzeneszerzője. Színházi vállalkozó is volt. Életének javát Angliában töltötte s ott páratlan népszerűsége tett szert. 115, 179, 180, 182, 207, 232, 261.
- HEINE *Heinrich* német költő, * 1797, † 1856. A zenéhez is értett Elmés zenekritikákat találunk párizsi cikkei között. 251.
- HELLMESBERGER, bécsi zenészcsalád, 1. *Georg*, * 1800, † 1873. Hegedűművész volt és pedagógus, Joachim mestere. *Fia*: 2. *Joseph*, * 1828, † 1893, hegedűművész, kamarazenesz, karmester, pedagógus. A róla elnevezett vonósnégyes első hegedűse. 68, 69.
- HERCZEG *Ferenc* író, * 1863 szeptember 22. Verse. 64.
- HEVESI *Sándor*, író, dramaturg, rendező, a Nemzeti Színháznak évtizedeken át igazgatója, * 1873, † 1940. Képzett, műveit zenész, zenei író, műfordító, az Operaháznak 1912-től 1914-ig főrendezője volt. 129, 130.
- HILLER *Ferdinánd*, német zeneszerző, karmester, zongoraművész, zenei író, * 1811, † 1885. Mendelssohn barátja és munkatársa. 60.
- HOICHE *Lázár*, francia tábornok, * 1768, † 1797. 186 187.

- HOLDVILÁG-SZONÁTA, Beethoven cisz-moll zongoraszonátája, op. 27. 20.
- HOLLÓSY *Kornélia*, világhírű operaénekesnő, * 1827, † 1890. 1846-tól 1862-ig a Nemzeti Színház ünnepelt csillaga. 1860-ban Lonovics József földbirokos felesége lett. 61.
- HUMMEL *Nepomuk János*, magyarországi származású zongoraművész és zeneszerző, * 1778, † 1837. Mozart tanítványa, az Esterházy hercegek zenekarának élén Haydn utóda volt. 32, 60, 190, 208, 212, 238, 239.
- HUMPERDINCK *Engelbert*, német zeneszerző, * 1854, † 1921. A *Jancsi és Juliska* (1893) szerzője. 75.
- HUNYADI LÁSZLÓ, Erkel Ferenc dalműve. 108, 122, 123, 225, 254.
- HÜTTENBRENNER *Anselm*, német zeneszerző, * 1794, † 1868. Beethoven és Schubert baráti köréhez tartozott. 164, 250.
- HYPPOLITE ET ARICIE, Rameau dalműve. 107.
- IFIGÉNIA TAURISZBAN. A görög hitregéből sokan írtak dalművet.
Gluck is. 114, 135. 200, 201, 244.
- IL CROCIATO, Meyerbeer dalműve. 85, 250.
- ILKA ÉS A HUSZÁRTBORZÓ, Doppler Ferenc dalműve. 109.
- I LOMBARDI ALLA PRIMA CROCIATA, Verdi dalműve. 222, 224, 225.
- INGRES *Jean Auguste Dominique*, francia festő és grafikus, * 1780, † 1867. 249.
- JANCSI ÉS JULISKA, Humperdinck dalműve. 75.
- JANSA *Leopold*, osztrák hegedűművész és pedagógus, * 1795, † 1875. Hegedűdarabokat írt. 44.
- JEANNE QUI PLEURE ET JEAN QUI RIT, Offenbach egyfelvonásos. 64.
- JOACHIM *József*, kiváló magyar hegedűművész és pedagógus, * 1831, † 1907. Mendelssohn, Schumann, Liszt barátja. 255.
- JÓKAI *Mór*, író, * 1825, † 1904. 255.
- II. JÓZSEF, német-római császár, * 1741, † 1790. Mária Terézia elsőszülött fia. Trónralépett 1780-ban. 184, 236.
- JULIA, Auber ifjúkori dalműve. 100, 101.
- KALBECK *Max*, német zenei író, * 1850, † 1921. 72.
- KANTILÉNA, lány, énekeszerű dallammenet a hangszeres zenében.
- KASZTRÁLTAK «régebbi századok énekesei, kiket gyermekkorukban a nemi érés lehetőségétől műtéttel megfosztottak, hogy ily módon a gégefő növekedését s a hang megváltozását megakadályozzák. A kasztrált hangja tehát megmaradt gyermekhangnak.»
- KAUNITZ *Wenzel Anton* herceg, osztrák államférfi, * 1711, † 1794. Mária Terézia teljhatalmú kancellárja. 238.
- KÄRTNERHORTHEATER, bécsi színház. Operát is jásszottak benne. 163, 190, 239, 242, 283.
- KFAN *Charles*, fényes tehetségű angol színész, * 1811, † 1868. 123.
- KÉK DUNA KERINGŐ (*An der schönen blauen Donau*), az ifjabb Johann Strauss híres keringője. 64.
- KISFALUDY *Károly*, író, * 1788, † 1830. 226.

- KLEIN *Henrik*, zeneszerző és pedagógus, * 1756, † 1832. Pozsonyba került, ott működött. Erkel Ferenc mestere volt. 72.
- KOLDUSOPERA, az angol dalműirodalom egyik leghíresebb, legnépszerűbb terméke. Angol címe *The Beggars Opera*. Az olasz opera ebnés szatírája. Szövegét Gay (1. o.) írta zenéjét egy Pepuech nevű német zenész állította össze. 1728-ban mutatták be. Ma is jätsszák. 145. l.
- KOZELUCH *Leopold*, cseh zeneszerző, * 1752, † 1818. Mozart utóda az osztrák császári kamarazeneszerzői stallumban. 233.
- KÖLCSEY *Ferenc*, költő, kritikus, szónok, * 1790, † 1838. A *Himnusz* szövegének költője. 71.
- KRAFT *Anton*, osztrák gordonkaművész, * 1752, † 1820. *Fia*:
 KRAFT *Nikolaus*, osztrák gordonkaművész, * 1778, † 1853. 133.
- KREUTZER *Léon Charles François*, elmés és szigorú francia zenekritikus, * 1817, † 1868. Tehetséges zeneszerző volt. 85.
- LA BATTAGLIA DI LEGNANO, 1. *A legnanoi ütközet*.
- LABLACHE *Luigi*, francia énekművész, * 1794, † 1858. 249.
- LA CLEMENZA DI TITO (*Titusz kegyelme*), Gluck is, Mozart is írt dalművet ilyen címmel. 162, 244.
- II. LAJOS *Ottó Frigyes*, bajor király, * 1845, † 1886. 1864-ben lett király. Rajongója volt a művészeteknek és Wagner nagylelkű mecénása. 277.
- LALLOUETTE *Jean François*, francia zeneszerző, * 1651, † 1728. Lully titkára volt, majd a Nôtre Dame karmestere. 27.
- LA VENDETTA IN DOMINO (*Jelmezes bosszú*), ez volt Verdi *Álarcosbál-jának* eredeti címe. (Piave ajánlotta ezt a címet). 223.
- LÁNYI ERNŐ, zeneszerző, * 1861, † 1923. Finom műdalokat írt, népdalai az egész országban elterjedtek, a férfikarirodalmat sok értékes munkával gyarapította. 153.
- LE GAULOIS, párisi nacionalista napilap. Alapították 1868-ban. 28.
- LELIO, OU LE RETOUR A LA VIE, (*Lélio, avagy Visszatérés az életbe*), Berlioz énekes monodrámája. 146.
- LENCLOS *Mnon de*, világhírű francia szépség, * 1620, † 1705, 183.
- LEONCAVALLO *Ruggiero*, olasz dalműszerző, * 1858. † 1919. Ő írta *Λ bajazzók-sá*. 127.
- LEONÓRA-NYITÁNY, Beethoven *Fidelio* című dalművéhez, mielőtt a *Fidelio-nyitányt* (e-dúr) megírta, három cé-dúr nyitányt írt. Ez a három cé-dúr nyitány az *Első, Második, Harmadik Leonóra-nyitány*. 145, 242.
- L'ÉPREUVE VILLAGEOISE, Grétry dalműve. 243—244.
- LES ABENCERAGES, Cherubini dalműve. 192.
- LESAGE *Alain René*, francia író, * 1668, † 1747. Az első 'hivatásos' francia író. 221.
- LES DEUX JOURNÉES, 1. *A vízhordó*.
- LESUEUR *Jean François*, francia zeneszerző és esztétikus, * 1760, † 1837. A Conservatoire zeneszerzés-tanára volt, Berlioz, Gounod. Thomas stb. mestere. A programzene történetében szerepe jelentős. Színpadi zenét, dalműveket írt. 147, 190.
- LIND *Jenny*, világhírű svéd énekesnő, * 1820. † 1887. Korának egyik

- legnagyobb előadóművésze. Meyerbeer és Mendelssohn lelkesedtek érte. 149, 154.
- I. LIPÓT magyar király és német-római császár, * 1640, † 1705. 1654-ben koronázták királlyá. Jó zenész, ügyes zeneszerző volt. 176.
- LISZT *Ádám*, Liszt Ferenc édesatyja. Az Esterházy hercegi uradalom gazdatisztje volt. 212.
- LISZT *Ferenc*, a XIX. század egyik legkiválóbb zeneköltője, * 1811 október 21-én Doborján (Sopron vm.), † 1886 július 31-én Bayreuth. Czerny-tanítvány. Páratlan zongoraművész. Mint zeneszerző úttörő. Az új zongorastilus, a modern zenekarkezelés, az új programzene kialakítása terén tevékenysége rendkívüli jelentőségű. Termékeny zeneszerző volt: ezernél jóval több művet írt. Wagner, Berlioz, Cornelius nagylelkű mecénása volt. Leánya: Cosima előbb Bülow karmester, majd Wagner felesége lett. Liszt a magyar zenetörténet egyik legfényesebb csillaga, a magyar zenei élet egyik legnagyobb alakja. Az Országos Zeneakadémia első elnöke volt. Élete valóságos diadalmenet. 11, 38, 39, 44, 45, 49, 51, 57, 61, 63, 66, 67, 69, 70, 124, 139, 147, 148, 153, 161, 195, 199, 212, 248, 253, 259, 260, 261, 262, 266. l.
- LOCLE *Camille du*, az Opéra Comique igazgatója, Bizet korában. 170.
- LOEWE *Karl*, német ballada- és dalköltő, * 1796, † 1869. Karműveket is írt. 34. l.
- LOHENGRIN, Wagner dalműve. 87, 138.
- LULLY *Jean Baptiste*, olasz származású francia zeneköltő, * 1632, † 1687. «A francia opera atyja» és első nagymestere. XIV. Lajos udvari zeneszerzője volt. 23, 24, 27, 93, 133, 185.
- LUMLEY színházi vállalkozó Rossini korában. 97, 98.
- LUTHER *Márton*, a reformátor, * 1483, † 1546. Kiváló zeneértő volt. 259.
- MACBETH, Shakespeare drámája, Verdi dalműve. 226.
- MAGYAR KIRÁLYI OPERAHÁZ, építette (1875—84) Ybl Miklós, megnyílt 1884 szeptember 27-én. 123, 125, 129, 130, 140, 141, 157, 170, 171.
- MAHLER *Gustav*, a századforduló egyik legnagyobb zeneköltője, * 1860, † 1911. Osztrák volt. 1888-tól 1891-ig a budapesti Operaház igazgatója. Rendkívüli karmester-tehetség. Nagyszabású szimfóniai az új zeneköltészet kiváló értékei. 11, 39, 232.”
- MALIBRAN *Maria Felícita*, világhírű spanvol alténekesnő, * 1808, † 1836, sztár a javából. Dalokat is írt. 119, 120.
- MANON, Prévost abbé regényéből sokan írtak operát. Többek közt Massenét és Puccini is. 123.
- MARIA ZELL, stájer mezőváros, híres búcsújárárhely a Slaze mellett. Kegyetemplomát Nagy Lajos építtette.
- MARI, AZ EZRED LEÁNYA, Donizetti dalműve. 150.
- MARIE ANTOINETTE, Mária Terézia leánya, XVI. Lajos francia király felesége, * 1755, † 1793. 184, 196.
- MARSEILLAISE, a francia köztársaság himnusza, szövegét és dallamát Rouget de l'Isle műszaki katonatiszt írta, az 1792 április 25-ére virradó éjszakán. A francia forradalom legnépszerűbb harci dala volt. 42, 62.

- MASSENET *Jules Emile*, francia zeneszerző, * 1842, † 1912. Népszerű dalműzeneszerző. Leghíresebb művei: *Thais* (1894), *Manon* (1884), *Lahore király* (1877), *Werther* (1891). Zenekari darabokat, dalokat is írt. 254. l.
- MAYER (*Meier*) baritonista, Mozart sógora, Pizarro első megszemélyesítője. 116.
- MAYSEDER *Joseph* osztrák hegedűművész, * 1789, † 1863. A Schuppanzigh-vonósnégyes tagja. 163.
- MAZZI, olasz tenorista, a Nemzeti Színház művésze. 122, 123.
- MÁRIA TERÉZIA, Magyarország királynője, * 1717, † 1780. 1740-ben lépett trónra. 183, 184, 237.
- MATE PASSIÓ, Krisztus szenvedéseinek története. Szövege Máté evangéliuma alapján készült. Zenéje Bach J. S. remeke. 281, 282.
- MECK *Natasa Filaretovna*, Csajkovszkij nagylelkű mecénása. 216.
- MÉHUL *Étienne Nicolas*, francia dalműzeneszerző, * 1763, † 1817. Leghíresebb dalműve: *Joseph* (1807). 190.
- MELBA *Nelly (Helen Porter Mitchell)* ausztráliai angol koloratúrénekesnő, *1861, † 1931. 154.
- MENDELSSOHN-BARTHOLDY *Félix*, német zeneköltő, * 1809, † 1847. Kiváló zongoraművész és karmester volt. A Bach-kultusz történetében szerepe nagyjelentőségű. A romantikus zeneköltészet egyik legkiválóbb mestere.” 65, 66, 152, 231, 242, 246, 247, 252, 276, 282. 284.
- MERCADANTE *Saverio Rafaelé*, olasz zeneszerző, * 1795, † 1870. Zingarelli tanítványa. Mintegy hatvan dalművet írt. 202, 203.
- METROPOLITAN OPERAHOUSE, New York, s egykor az amerikai felső tízezer operaháza. 129, 218.
- METTERNICH *Kelemen Lotár* herceg, * 1773, † 1859. 1809-től 1848-ig Ausztria teljhatalmú külügyminisztere, kancellárja volt. 52, 199, 225.
- MEYERBEER *Giacomo*, német származású zeneszerző, * 1791, † 1864. A második francia császárság korának egyik legünnepeltebb dalműzeneszerzője. Leghíresebb dalművei: *ördög Róbert* (1831), *A huge-nották* (1836), *A próféta* (1849), *Észak csillaga* (1854), *Dinórah* (1859), *Az afrikai nő* (1842). 82, 85, 96, 97, 98, 101, 102, 103, 118, 119. 136, 137, 162, 209, 210, 211, 250, 274.
- MIKSA főherceg. Mária Terézia fia. 183, 238.
- MISSA SOLEMNIS, vagy *Missa pontificalis*, annyi, mint ünnepi mise.
- MISTINGUETTE, híres párisi revüsztár. 183.
- MONDSCHHEIN-SZONÁTA, 1. *Holdvilág-szonáta*.
- MONTANO ET STÉPHANIE, Henri Montant Bertou dalműve. 94, 95.
- MONTPENSIER *Louise d'Orléans Mademoiselle de*, hercegnő, résztvett a Fronde-lázadásban. 42 éves korában titokban férjhez ment Lauzunhoz, * 1627, † 1693. 23.
- MOZART *Leopold*, néniei zeneszerző, hegedűművész és pedagógus. Mozart Wolfgang Amadeus édesapja, * 1719. † 1787. 12, 235.
- MOZART *Wolfgang Amadeus*, a világ legfényesebb zenei lángelméinek egyike, * 1756 január 27.-én Salzburg, † 1791 december 6-án Bécs. Csodagyerek volt. Mint zongoraművész bejárta egész Európát, Rövid élete alatt több, mint félszáz, remeknél-remekebb műalkotással ejtette bámulatba a világot. Róla valóban el lehet mondani, hogy néki a zene anyanyelve volt. Mindent el tudott mondani, ki tudott fejezni ezen a nyelven. Minden műfajban remekelt. Miként Midász

- király kezében, az ő kezében is minden, amihez hozzáért, színarany-nyá változott. Minden idők legnagyobb zenedrámai géniusza volt. Atyja: Leopold Mozart nevelte. 1782 nyarán feleségül vette Constanze Webert. Kortársai megbecsülték, de távolról sem úgy, ahogyan megérdemelte volna. 12, 17, 34, 52, 93, 116, 133, 135, 139, 154, 155, 162, 183, 184, 185, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 246, 267, 272, 276.
- MURAT *Joachim*, tábornagy, *1767, † 1815. Nápolvi király volt 1808-tól 1814. 202.
- MUSIKALISCHES OPFER, Bach J. S. műve Nagy Frigyes témájára; a kötött és szabad imitáció remeke. 178.
- NABUCCO (*Nebukadnecár*), Verdi dalműve. 224, 253, 278.
- NAGY FRIGYES, porosz király, * 1712, † 1786. Jeles fuvolás és tehetséges zeneszerző volt. 117, 177, 178, 179.
- NAPOLEON, francia császár, * 1769, † 1821. 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 249.
- NAUMANN *Emil*, német zenei író, * 1827, † 1888. 246.
- NEMZETI SZÍNHÁZ, budapesti, 1837 augusztus 22-én nyílt meg a mai Rákóczi-út és Múzeum-körút sarkán, a Grassalkovich-telken. 1908-ig tartottak benne előadásokat. 1884 őszéig az operaelőadásokat is ott tartották. 71, 83, 84, 121, 122, 123, 166, 203.
- NEUE ZEITSCHRIFT FÜR MUSIK, Schumann zenei folyóirata. 26?
- NEY *Dávid*, operaénekes, * 1842, † 1905. A XIX. század második felében a Nemzeti Színház és az Operaház egyik legünnepeltebb művésze. Baritonista. 124, 125.
- NIEMANN *Albert*, hírneves német Wagner-énekes, hőstenor, * 1831, † 1917. 48, 154, 155
- NIETZSCHE *Friedrich*, a kiváló német gondolkodó, * 1844, † 1900. Eleinte Wagner híve és barátja volt, majd egyik legnagyobb ellenfele lett. Képzett zenész volt. Komponált is. 284.
- NILSSON *Christina*, híres svéd operaénekesnő, * 1843, † 1921. 154.
- NORDICA *Lilian*, amerikai énekesnő, * 1859, † 1914. 154.
- NORMA, Bellini dalműve. 122.
- NÓVÉRRE *Jean Georges*, francia táncművész, a balett nagy reformátora, * 1727, † 1810. 116, 117.
- NYÁRY *Pál gróf*, politikus, * 1806, † 1871. 1848-ban Pest vármegye alispánja volt, majd a honvédelmi bizottmány alelnöke, s a belügyek vezetője. A szabadságharc leverése után 7 évi várfogságot szenvedett Josefstadtban. Öngyilkos lett. 121, 122.
- OBERON, Weber dalműve. 271.
- OFFENBACH *Jacques*, a második francia császárság korának ünnepelt operett-zeneszerzője, * 1819, † 1880. Több mint száz színpadi művet írt. 64, 201, 202, 221, 222, 254.
- ONSLOW *Georges*, francia zeneszerző, * 1784, † 1852. Jeles kamarazeneműveket írt. 146.
- OP., a latin *opus* szó (magyarul annyi, mint mű) rövidítése.
- OTELLÓ, történetét sokan dolgozták fel dalművé. Többek között Rosini és Verdi is. 74, 89, 109, 110, 120, 123, 124, 129, 217, 218.
- ÖRDÖG ROBERT, Meyerbeer dalműve. 103.

- PAER *Ferdinando*, olasz dalműzeneszerző, * 1771, † 1839. Napoleon udvari karmestere volt. Negyven dalművet írt. 191.
- PAGANINI *Nicolo*, olasz hegedűművész, * 1782, † 1840. Páratlan virtuóz volt, sikerei is egyedülállóak a maguk nemében. Számos szerzeménye lett népszerű. 33, 42, 43, 70, 141, 251, 272, 274.
- PAISIELLO *Giovanni*, olasz operazeneszerző, * 1740, † 1816. Több mint száz színpadi művet írt. Napoleon meghívására 1802-től 1803-ig megszervezte Párizsban az udvari zenekart. Vérbeli és méltán kedvelt operaszerző volt. 50, 186, 187, 189, 190.
- PALOTÁSY (*Pecsenyánszky*) János, magyar dal- és tánczeneszerző. * 1831, † 1878. 71.
- PARTITŰRA, valamely többszólamú zenemű írásbafoglalása, oly módon, hogy az egyidejűen megszólaló szólamok pontosan, hangról hangra egymás alá kerülnek. Magyarul vezérkönyv.
- PASDELOUP *Jules Etienne*, híres francia karmester, * 1819, † 1887.
A művészi zene nagytehetségű népszerűsítője Párizsban. 59.
- PÁLFFY *Móric gróf*, magyar származású osztrák államférfi, * 1812, † 1897, az 1860—61. országgyűlés feloszlata után Magyarország kormányzója volt. 195.
- PÁRIZSI NAGY OPERA, építette (1863—74) Garnier, 2150 néző részére. 56, 94, 96, 101, 102, 136, 137, 186. 191, 223, 243-244.
- PECSENYÁNSZKY, 1. *Palotásy*. 71.
- PELLEGRINI *Ferdinando*, olasz zeneszerző és librettista, * 1715, † 1768. 107.
- PEPUSCH *John Christopher*, (Johann Christoph), német származású angliai zeneszerző, * 1667, † 1752. Szatirikus népszínműveket (balladoperas) írt. ő állította össze a legnagyobb sikerű angol színpadi zenés mű: a *The Beggars Opera* (Koldusopera) zenéjét is. (1728). 145.
- PERE LACHAISE, a leghíresebb párizsi temető. 192, 276.
- PETRLCSEVICS-HORVÁTH *Lázár*, író és szerkesztő, * 1807, † 1851. 1843-ban megalapította a *Honderű*-t. 71.
- PIAVE *Francesco Maria*, olasz operaszövegkönyv-író, * 1810, † 1876. ő írta az *Ernani*, *Rigoletto*, *La Traviata*, stb. szövegkönyvét. 67, 68.
- PICANDER, Bach Máté passiójának szövegírója. 281.
- PICHLER *Elemér*, fuvolaművész, tenorista, karmester. 1902-től 1917-ig az Operaház tagja volt. A húszas években Amerikában telepedett le. 125.
- PIKKOLO, a. m. kislefuvola. Éles, magashangú fűvő. 54.
- PIMMALIONE (*Pygmalion*), Cherubini dalműve. 191, 192.
- IX. PIUS pápa, * 1792, † 1878. 225.
- POMPADOUR marquise, XV. Lajos francia király kedvese, * 1721. † 1764. 96, 184.
- PONJATOVSZKY *József*, *Monte Rotondo hercege*, dalműzeneszerző, * 1816, † 1873. 153.
- PRETISSIMO, a leggyorsabban.
- PRESTO, magyarul annyi, mint gyorsan, sietve.
- PREYER *Gottfried*, a bécsi Conservatorium igazgatója a múlt század negyvenes éveiben. 139.
- PRIX DE ROME, 1. *Római díj*.
- PYRKER *László*, egri érsek, * 1772, † 1847. 185.

- RAABE *Hedvig*, híres német színésznő, Nieman Albert hírneves Wagner-énekes felesége. 48.
- RADETZKY-INDULÓ, a volt cs. és kir. hadsereg gyalogságának díszmenetekor a Radetzky-indulót játszotta a zenekar. Ifj. Strauss Johann írta.
- RADÓ *Emánuel*, budapesti német hírlapíró és zenekritikus volt. 125.
- RAMEAU *Jean Philippe*, nagy francia zeneköltő, * 1683, † 1764. Munkássága új korszakot jelent a francia színpadi zene történetében. 12, 27, 76, 107.
- REBEL *François*, francia zeneszerző, * 1701, † 1775. 95, 96.
- REGER *Max*, német zeneszerző és orgonaművész, * 1873, † 1916. A huszadik század német zeneköltészetének kiváló mestere. 156.
- REICHARDT *Johann Friedrich*, német zeneszerző, * 1752, † 1814. Nagy Frigyes udvari karmestere. Goethe szűkebb baráti köréhez tartozott. 242. l.
- REICHMANN *Theodor*, kiváló német baritonista, * 1849, † 1903. 154.
- RELLSTAB *Ludwig*, német újságíró, zenekritikus és szerkesztő, * 1799, † 1860. 150.
- REQUIEM, másként *Missa pro defunctis*, magyarul gyászmise, a holtak lelkiüdvéért énekelt nagymise.
- RESZKE DE, két kiváló lengyel énekes neve: *Jan*, baritonista, * 1850, † 1925; *Eduard*, basszista, * 1855, † 1917. 154.
- REZNICSEK *Emil*, cseh származású bécsi zeneszerző, * 1860. Dalműveket írt. 45.
- RICH, angol színházi vállalkozó, ő hozta színre a *Koldusoperá-t*. 145.
- RICORDI, milánói zeneműkiadó-vállalat; alapították 1808-ban. 169.
- RIENZI, Wagner romantikus dalműve. 252.
- RIGOLETTO, Verdi dalműve. 67, 86, 214, 215.
- RINALDO, Handel dalműve. 207.
- ROBIN DES BOIS, *A bűvös vadász* francia címe. 107.
- ROLLA *Alessandro*, kiváló olasz hegedűművész, * 1757, † 1841. 70.
- RÓMAI DIJ, igen jelentős francia ösztöndíj zeneszerzők számára. 202.
- ROMILDA E CONSTANZA, Meyerbeer dalműve. 118, 119.
- ROQUEPLAN *Nestor de*, francia színingazgató, * 1804, † 1870. 136, 137.
- ROSCIUS, híres római színész Cicero korában. 123.
- ROSENTHAL *Moritz*, osztrák zongoraművész, * 1862. Liszt-tanítvány. 153.
- ROSSINI *Gioacchino Antonio*, a világ legnépszerűbb dalműzeneszerzőinek egyike, * 1792, † 1868. Leghíresebb operái: *Olasz nő Algirban* (1816), *A szevillai borbély* (1816), *Otello* (1816), *Hamupipőke* (1817), *A tolvaj szarka* (1817), *Armida* (1817). *Teli Vilmos* (1829). Híres *Stabat mater-ja* is (1832, 1841). 33, 51, 53, 54, 68, 82, 85, 89, 96, 97, 98, 101, 102, 124, 135, 164, 239, 240, 249, 253, 254, 274, 275.
- ROTSCHILD *Alphonse*, R. Jakab fia, * 1827, † 1905.
- ROTSCHILD *Jakab* vagy *James*, a párizsi Rotschild-bankház alapítója, * 1792, † 1868. 54, 210, 211.
- ROUGET DE L'ISLE *Claude Joseph*, francia mérnökkari tiszt, zeneszerző. * 1760, † 1836. Ő írta a *Marseillaise-t*. 62.
- RÓZSAVÖLGYI *Márk*, zeneszerző, † 1798, † 1815. 124.
- RUBINSTEIN *Antal*, orosz zeneszerző, világhírű zongoraművész, * 1829, † 1894. Gyakran járt Magyarországon. 68, 194, 232.

RUGGIERO, Hasse dalműve. 237.

SAINT SAENS *Camille*, francia zeneszerző, * 1835, † 1921. 251.

SALIERI *Antonio*, olasz zeneszerző, * 1750, † 1825. Élete legjavát Bécsben töltötte. Gluck becsülte; Mozartnak a közönség kegyeiben versenytársa volt; Beethovennek, Schubertnek, Lisztnek tanára. Dalműveket írt. 247, 248.

SAPHIR *Moritz Gottlieb*, magyarországi születésű osztrák író, humorista, * 1795, † 1858. 38, 79, 148, 149, 150, 151.

SARETTE *Bernard*, a párizsi Conservatoire megalapítója, * 1765, † 1858. 187.

SAUER *Emil*, német zongoraművész, * 1862. Rubinstein és Liszt tanítványa. A XX. század egyik legnagyobb előadóművésze. 216.

SCALA, *Teatro alla Scala*, milánói Operaház, építette 1777-ben Piermarini. 6 páholy sor, 240 páholy, 3000 ülőhely. 214, 224, 253.

SCARIA *Emil*, híres osztrák operaénekes, * 1838, † 1886. loi.

SCHENK *Johann*, német zeneszerző, * 1753, † 1836. Beethoven zeneelmélet-tanára volt. Dalműve *A falusi borbély* 1796. 162

SCHIKANEBER *Emmanuel*, német színműíró és színházi vállalkozó, * 1748, † 1812. ő írta Mozart *Farász/uo/d*-jának szöveggönyvét, ő kötelezte Beethovent szerződésileg arra, hogy dalművet írjon a Theater an der Wien számára. 154.

SCHILLER *Friedrich*, német költő, * 1759, † 1805. Majdnem valamennyi színművéből készült opera. Nem is egy. 60, 154, 175, 238.

SCHINDLER *Anton*, német zenei író és karmester, Beethoven «fizetés nélküli titkára», barátja és életrajz-írója, * i 795, † 1864. 99, 163, 164.

SCHODELNÉ *Rozália*, európai hírű operaénekesnő, a Nemzeti Színház sztárja, * 1811. † 1854. Magyar szülők törvénytelen gyermeke. Schodel pozsonyi zongoraművész tanítványa, majd felesége volt. 1837-től 1840-ig, majd 1843-tól 1848-ig volt a Nemzeti Színház művésze. 83, 84, 121, 122, 166.

SCHOTT, (B. Schott's Söhne) mainzi zeneműkiadóvállalat. Alapították 1770-ben. 283.

SCHRÖDER-DEVRIENT *Wilhelmine*, német drámai énekesnő, * 1804. † 1860. Nagy színésznő, vérbeli emberábrázoló, Wagner egyik művészi eszményképe volt. 119, 120, 193, 248, 265.

SCHUBERT Franz *Peter*, osztrák zeneköltő, * 1797, † 1828. A legkiválóbb dalköltők egyike. Mintegy 600 dalt, 6 misét, 8 szimfóniát, sok kamara-zeneművet és zongoradarabot írt. A romantikus zeneköltészet egyik kimagasló mestere. 58, 164, 165, 199, 207, 208, 239, 242, 247, 248, 250.

SCHUMANN *Róbert*, német zeneszerző és zenei író. * 1810, † 1856. Mély és finom költő; zongoraművei, dalai, kamarazenei művei az irodalom színéjéhez tartoznak. A zenekritika egyik megreformálója 36, 232, 248, 250, 252, 255, 262.

SCHUPPANZIGH *Ignaz*, osztrák hegedűművész, * 1776, † 1830. Beethoven korában a legjobb bécsi vonósnégyes vezetője, első hegedűse. 134.

SCHWIND *Moriz von*, osztrák festő, Schubert barátja, * 1804, † 1871. 240.

- SLEZÁK *Leo*, morva származású osztrák hőstenor és filmszínész,
 * 1875. Méltán világhírű. Hatalmas hangjának, kiváló énekművészetének, vérbeli színészhetségének köszönheti rendkívüli sikereit. Ragyogó humorral megírt emlékirataiból bőven merített a *Zenélő óra*. 69, 73, 74, 87, 88, 90, 109, 113, 127, 28, 129, 154. 155, 216, 217, 218.
- SONTAG *Henriette*, német énekesnő, * 1806, † 1854. A múlt század húszas éveinek legfényesebb operai csillaga. 154, 163.
- SORS-SZIMFÓNIA, Beethoven ötödik (cé-moll) szimfóniája. 147.
- SPAZIER *Johann Gottlieb Karl*, német zenekritikus és szerkesztő,
 * 1761, † 1805. 146.
- SPOHR *Ludwig*, kiváló német zeneszerző, hegedűművész, karmester,
 * 1784, † 1859. 38, 152, 243.
- SPONTINI *Gasparo*, olasz zeneszerző, * 1774, † 1851. Párizsban és Berlinben élt. Leghíresebb dalművei: *A vesztaszűz* (1807), *Cortez* (1809). 28.
- STABAT MATER ... változó miserész; sequentia. Éneklendő a Hétfájdalmú Szűz ünnepein. A vers valószínűleg Szent Bonaventura műve. Dallamát Dom Fonteinne bencés szerzetes írta. A *Stabat mater-t* a zeneköltők egész sora megzenésítette. Rossini is. 253, 275.
- STÉGER *Xavér Ferenc*, európai híru hőstenor, Erkel legkedvesebb énekese, *1824, † 1911. 124.
- STRADIVARIUS *Antonio*, a legkiválóbb olasz hegedűkészítő, * 1644, † 1737. Amati-tanítvány. Az általa készített hangszereket is *Stradivarius*-oknak nevezik. 141.
- STRAUSS *Franz*, kiváló német kürtös, Strauss Richárd édesapja. 139, 140.
- STRAUSS *Johann ifjabb*, osztrák zeneszerző, * 1825, † 1899. A legünnepeltebb bécsi tánczeneszerző. Közeli félezer táncot és indulót írt, többek között az *An der schönen blauen Donau-~~í~~ s a Radetzky-indulót*. Leghíresebb operettjei: *A denevér* (1874), *A cigánybáró* (1885). 50, 63, 72, 254.
- STRAUSS *Richárd*, német zeneszerző, * 1864. A XX. század német zeneköltészetének egyik legnagyobb mestere. Szimfonikus költeményei, dalművei (*Salome* 1905; *Elektra* 1909; *A rózsalovag* 1911, stb.) és dalai mesteri alkotások s a század zeneköltészetének reprezentatív művei közé tartoznak. 75, 76, 133, 134, 140.
- STRETTA, olaszul annyi, mint zsúfolt. Olyan áriákat neveznek így, amelyek ragyogó, gyors, bravúros befejezésűek. Ilyen például Manrico áriája *A trubadúr*-ban. 52.
- STRUENSEE, Michael Beer drámája. 223.
- SYLVANA, Weber dalműve. 240.
- SZERDAHELYI *József*, énekes, színész, zeneszerző, * 1804, † 1851. A Nemzeti Színház tagja volt. Népszínművekhez írt kísérő zenét, nótái mentették meg nevét a feledéstől. 122.
- SZIMFÓNIA, zenekarra írt 3—4—5 lételes szonáta.
- SZIMFONIKUS KÖLTEMÉNY, olyan zenekari mű, amely valamely esemény, vagy történet zenei megjelenítését tűzte ki céljául. Programzene.
- SZONÁTA, több tételes mű, egy vagy két hangszerre; első tétele szonátamódban készül.

- TAKÁTS *Mihály*, kiváló magyar operaénekes, baritonista. * 1861, † 1913. 1883-tól haláláig az Operaház művésze volt. 129, 130.
- TAMAGNO *Francesco*, kiváló olasz hőstenor, * 1851, † 1905. Verdi *Otello*-jának első megszemélyesítője. 154.
- TANGO *Egisto*, kitűnő olasz karmester, * 1876. 1912-től 1919-ig az Operaház karmestere volt. 140, 141.
- TANNHÄUSER, Wagner romantikus dalműve. 48, 138, 252.
- TARNAY *Alajos*, kedvelt dalköltő és zongoraművész, * 1870, † 1933. 64.
- TEATRO FENICE, velencei színház, építette 1789-ben Selva, javította 1836-ban Meduna. 86, 166.
- TEATRO SAN CARLO, nápolyi operaház, építette 1737-ben Medzano és Garasaié, javította 1777-ben Fuga. 7500 nézőhely. 223.
- TE DEUM LAUDAMUS, magyarul *Téged Isten dicsérik...* Isten dicsőítő vers. A hagyomány Szent Ambrusnak és Szent Ágostonnak tulajdonítja. Számtalanszor megzenésítették. 179, 180.
- TELEMANN *Georg Philipp*, német zeneszerző, * 1681, † 1767. Termékeny, korában tekintélyes és igen népszerű zeneszerző volt. 161.
- TELL VILMOS, Schiller drámája, Rossini dalműve. 54, 55.
- TEMPO, időméret, ütembeosztás.
- TER NINA *MUka*, horvát operaénekesnő, * 1864. 87.
- THEATER AN DER WIEN, bécsi zenés színház, Schikaneder alapította. 149.
- THE BEGGARS OPERA, 1. *Koldusopera*.
- PONORI THEWREWK *Emil*, zenei kutató, egyetemi tanár. * 1838, † 1917. 268.
- TOMASINI *Aloys*, olasz zeneszerző, Esterházy Miklós József herceg zenekarának hangversenymestere, a herceg egyik legkedvesebb zenésze, * 1741, † 1808. 182.
- THOMASKIRCHE, a zenetörténetben a lipcsei ágostai hitvallású evangélikusok Tamás-temploma. Mellette működik a
- THOMASSCHULE, Tamás-iskola, amely a XVI. század óta rendszeresen neveli az énekeseket a templomi istentisztelet zenei részének ellátására. A Thomasschule énektanítója és a Thomaskirche karnagya a
- THOMASKANTOR. Ezt a tiszteletet töltötte be például Kuhnau, J. S. Bach, Hiller, s. b. 161, 231, 271, 281, 282.
- TOSCANINI *Artúr o*, korunk legjelentősebb karmestere, * 1867. 141.
- TRAVIATA, 1. *La Traviata*, 1. *A traviata*.
- TRAVNYIK *János*, ügyvéd, csárdás- és népdalszerző, * 1816, † 1864. 71.
- TRIANGULUM, ütőhangszer, háromszög alakba hajlított acélpálcá; acélpálcával szólaltatják meg. 54.
- TRIO. 1. Három hangszerre írt zenemű. 2. Az összetett dalforma (a4-b+^h tehát a polkák, mazurkák, indulók stb. középső része.
- TRISZTÁN ÉS IZOLDA, Wagner dalműve. 138, 139, 170, 171, 203.
- TROUPENAS, francia zeneműkiadó Rossini korában. 98.
- TYRTAIOS, lakoniai származású görög költő Kr. e. a VII. században. Résztvett a második messinai háborúban. 13.
- UNGER *Caroline*, híres operaénekesnő, * 1803 Székesfehérvárott, † 1887. Egy ideig Lenau jegyese volt. 163, 164.
- UN GIORNO DI REGNO (*Egynapos királyság*), Verdi első vígoperá-

jának eredeti címe. Később // *finto Stanislao* címmel került előadásra Velencében. 213, 214, 215.

UTRECHTI TEDEUM, 1. *Angol Tedeum*.

VALPURGIS ÉJ (*Die erste Walpurgisnacht*), Mendelssohn kántáléja. 65

VERDI *Giuseppe*, olasz zeneszerző, az opera történetében a legfényesebb lángelmék egyike. * 1813 október 10.-én Roncole, † 1901 január 27.-én Milano. Leghíresebb alkotásai: *Emani* (1844), *Rigoletto* (1851), *A trubadúr* (1853), *A traviata* (1853), *Az álarcosbál* (1859), *A végzet hatalma* (1862), *Don Carlos* (1867), *Aida* (1871), *Requiem* (1874), *Orelló* (1877), *Falstaff* (1893). 37, 52, 86, 109, 166, 167, 169, 212, 213, 214, 215, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 253, 254, 262, 277—278.

VESTRIS, két híres francia táncos neve. Az apa: *Gaetano*, * 1729, † 1808. A fű: *Auguste*, * 1760, † 1842. 117.

VIOTTI *Giovanni Battista*, kiváló olasz hegedűművész, * 1753, † 1824. Hegedűdarabokat írt. 196.

VOGL *Johann Michael*, bécsi baritonista, Schubert barátja, * 1768, † 1840. 58.

VOKALIZÁCIÓ, énekgyakorlat a magánhangzók pontos és helyes kiejtésére.

VOLKMANN *Friedrich Róbert*, magyar földön élt német zeneszerző, * 1815, † 1883. Az Országos Zeneakadémia elmélet- és zeneszerzés-tanárára volt. 225, 255.

WAGNER *Richard*, német költő és zeneszerző, az opera nagy reformátora. * 1813 május 22.-én Lipcse, † 1883 február 13.-án Velence. Művei: *Rienzi* (1842), *A bolygó hollandi* (1843), *Lohengrin* (1850), *Tannhäuser* (1845), *Trisztán és Izolda* (1865), *A nürnbergi mesterdalnokok* (1868), *A Rajna kincse* (1869), *A walkür* (1870), *Siegfried* (1876), *Istenek alkompja* (1876), *Parsifal* (1882), 36, 51, 59, 101, 119, 123, 133, 136, 138, 139, 140, 152, 154, 243, 247, 250, 252, 276, 277, 283, 284.

WALSH, angol hangjeggy-nyomdász, Handel kiadója, * 1736.207.

WEBER *Carl Maria*, kiváló német zeneköltő, a romantikus dalműirodalom egyik első mestere, * 1786, † 1826. Legnevezetesebb művei: *A bűvös vadász* (1821), *Euryanthe* (1823), *Oberon* (1826). 28, 29, 80, 107, 108, 152, 200, 211, 240, 243, 245, 250, 271, 272, 275.

WERTHER, Goethe híres regénye. Többben irtak belőle operaszöveget. A legismertebb megzenésítés Massenét műve. 247.

WESENDONK *Otto*, német kereskedő, Wagner Richard barátja és mecénása, * 1815, † 1896. 247.

WIECK *Clara*, híres német zongoraművésznő, Schumann felesége, Wieck Friedrich leánya, * 1819, † 1896. 25, 26, 36.

WIECK *Frigyes*, német zongorapedagógus, * 1785, † 1873, Wieck Clara apja és mestere. 25, 26.

WIESCHENDORF *Henrik*, az Operaház fagotistája volt 1889-től 1925-ig. 140.

WOLF *Hugó*, kiváló osztrák dalköltő, * 1860, † 1903. 63.

YSAYE *Eugene*, kiváló belga hegedűművész, * 1858, † 1931. Vieuxtemps-tanítvány. 216.

ZAMPA, Herold dalműve. 122.

ZELTER *Karl Friedrich*, német zeneszerző és pedagógus, * 1758, † 1832. Mendelssohn mestere, Goethe barátja volt. 28, 241, 242, 282.

ZICHY *Géza gróf*, zeneszerző és félkarú zongoraművész, * 1849, † 1924. Volkmann és Liszt tanítványa. Dalműveket írt. Derűs emlékirataiból bőven merített a *Zenélő óra*. 44, 47, 48, 55, 57, 73, 79, 227, 228, 255.

ZINGARELLI *Nicolo Antonio*, olasz zeneszerző, * 1752, † 1837. Termékeny és népszerű dalműzeneszerző. Harminchat operát írt. 187, 190.

T A R T A L O M

Előhang. A költő. Dallam, változatokkal.....	—
I. Nyitány. A Mosoly Országa. Zenészkönny — zenészmosoly.....	15
II. Opera, ó!.....	77
III. Strófák a szerzőről.....	91
IV. Habent sua fata libretti, <i>avagy</i> a szövegíró.....	106
V. A magas cé lovagjai és egyéb sztárok.....	111
VI. Hangok a zenekarból.....	131
VII. Szerenád Beckmessernek.....	143
VIII. Taps és fütty. A közönség dicsérete.....	159
IX. Költő és király.....	173
X. Kiskirályok: rektorok, direktorok, intendánsok.....	197
XI. Kiadók, mecénások, hírverők.....	205
XII. Románc a cenzúráról, közigazgatásról, politikáról....	219
XIII. Nagyok egymásról.....	229
XIV. Breviárium muzsikuskok számára.....	257
XV. A dal vége.....	269
Utóhang. Sed resurrexit!	279
Névmutató.....	285